بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI / 703
Kaynak Eserler: 172

Tashih:
İsmail DERİN

Grafik & Tasarım:
Emre YILDIZ

Baskı:
Korza Yayıncılık
Tel: (0312) 342 22 08

4. Baskı, Ankara 2011

ISBN 978-975-19-4125-1
2011-06-Y-0003-703
Sertifika No: 12930

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 01.02.2007/05

İletişim:
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Tel: (0 312) 295 72 93 - 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış:
Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 295 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

NAMAZ İLMİHALİ

DOÇ. DR. İSMAİL KARAGÖZ

DOÇ. DR. HALİL ALTUNTAŞ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

DİB YAYINLARI

Ön Söz

İnsanın yeme, içme, giyinme ve barınma gibi maddî ihtiyaçlarının yanında inanma, ibadet etme ve yüce bir varlığa sığınma gibi manevî ihtiyaçları da vardır. Çünkü yüce Allah insanı böyle yaratmış, yaratılış gayesinin Allah'a kulluk etmek olduğunu bildirmiştir (Zâriyât, 51/56). İnsanın, bu görevini yerine getirebilmesi için her şeyden önce iman etmesi gerekir. İman eden insanın birinci sırada gelen görevi ise namazdır.

Namaz, ilk insandan itibaren peygamberler vasıtasıyla bütün insanlara emredilmiştir. Çünkü namaz, kulluğun özü ve esasıdır. Namazsız kulluk mümkün değildir.

Namaz; Allah'ı anma, O'nu yüceltme, kıraat, dua, tekbir, tesbih, tahmîd ve saygı başta olmak üzere pek çok ibadeti bünyesinde toplar.

Namaz; dinin direği, mü'minin miracı, imanın göstergesidir.

Namaz, ilk emredilen ve ahirette de ilk sorgusu yapılacak olan ibadettir.

Namaz; insanı kötülüklerden ve haramlardan alıkoyar, insan hayatına çeki düzen verir. Özellikle cuma, bayram ve cemaatle kılınan namazlar, sosyal kaynaşma ve dayanışmayı sağlar, birlik ve beraberliği pekiştirir.

Namaz, maddî ve manevî arınmadır.

Kur'ân'da ısrarla namaz kılınması emredilmiş, hadis ve fıkıh kitaplarının önemli bir bölümünü namazla ilgili hükümler oluşturmuştur.

Din eğitimi açısından yetersiz olan toplumumuzda namaz kılmak isteyen birçok insanımız, özellikle namaz konusunda rehber eserlere ihtiyaç duymaktadır. Namaz ile ilgili kitapların en çok satılan eserler arasında yer alması bunun göstergesidir.

Toplumu din konusunda aydınlatma görevi bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı, dinî alanda pek çok eser yayınlamıştır. Müslümanların talepleri, namaz konusunu müstakil olarak ele alan bir eserin yayınlanmasını gerekli kılmıştır. Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Din İşleri Yüksek Kurulu'ndan bir "Namaz İlmihali" hazırlanmasını talep etmiş, Din İşleri Yüksek Kurulu da bu görevi uhdemize vermiştir.

Eser; ayet ve hadisler ışığında ele alınmış, konular, "delil, hüküm ve hikmetleri" ile birlikte işlenmiş, kolay ve anlaşılır bir üslup kullanılmaya çalışılmıştır.

Eser, bir giriş ve yedi bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde ibadet ve önemi; birinci bölümde namazın dindeki yeri ve önemi; ikinci bölümde, namazın çeşitleri; üçüncü bölümde, namazın farz, vacip ve sünnetleri; dördüncü bölümde, namazların kılınışı; beşinci bölümde cemaatle namaz, namazların kazası, seferîlikte namaz ve namazların cem' ile kılınması; altıncı bölümde hastalık ve özürlülük hâlinde namaz; yedinci bölümde ise, namazla ilgili sûre, dua ve tesbîhat konuları işlenmiştir.

Eserin sonuna "terimler sözlüğü" ile "abdestin alınışını" ve "namazların kılınışını" gösteren bir bölüm eklenmiştir.

Namazın farzlarından biri olan kıraatin geçerli olabilmesi için anlamı bozmayacak derecede doğru ve düzgün okunması gerekir. Çağımızda televizyon, video ve bilgisayar teknolojisi, CD, VCD, DVD ve kasetler sayesinde insanların kendi kendilerine Kur'ân öğrenmeleri mümkün ise de Kur'ân'ı öğrenmenin en iyi yolu, konunun uzmanına müracaat edilmesi, Kur'ân'ın orijinal metninden öğrenilmesidir.

Türk alfabesi ile Kur'ân'ı doğru ve yanlışsız öğrenebilmek nerede ise imkânsızdır. Çünkü Türk alfabesi, Arap alfabesinin harflerini birebir karşılamamaktadır. Söz gelimi

Arap alfabesindeki "ha" (ح), "**hı**" (خ) ve "he" (ه) harfleri, Türk alfabesinde bir tek "h" harfi ile "zel" (ذ), "ze" (ز) ve "zı" (ظ) harfleri, Türk alfabesinde sadece "z" harfi ile "se" (ث), "sin" (س) ve "sad" (ص) harfleri, Türk alfabesinde sadece "s" harfi ile karşılanmaktadır. Dolayısıyla ayet ve hadis metinlerinin orijinalinden okunması en doğru olanıdır. Çünkü harfler değiştikçe kelimelerin anlamları da değişmektedir. Mesela "halaka" (حلق) tıraş etti, "**h**aleka" (خلق) yarattı, "hâlik" (حالق) berber, "**h**âlik" (خالق) yaratıcı / Allah demektir.

Bu itibarla sûre ve duaların doğru okunmasını sağlamak amacıyla bir kısım işaretler kullanılmıştır. Sûre, ayet ve dua metinlerinin okunuşlarında; "**hı**" (خ) harfleri, "**h**" şeklinde koyu olarak, "**ayn**" (ع) harfleri, (**'a**), (**'ı**), (**'u**) veya (') şeklinde koyu olarak; "**zel**" (ذ) harfi, "**z̲**" şeklinde koyu olarak; "se" (ث) harfleri "**s̲**" şeklinde koyu olarak yazılmıştır.

"**Ayn**" (ع) ve "**hı**" (خ) harfleri boğazdan çıkarılır, "zel" (ذ) ve "se" (ث) harfleri ise dil ucundan peltek olarak okunur.

Eserde Hanefî mezhebine göre namaz konusu ele alınmış, Şafiî mezhebi ile ilgili önemli farklar gösterilmiştir. Ayet ve hadis referansları metin içerisinde verilmiş, eserin hazırlanmasında yararlanılan diğer eserler, bibliyografyada gösterilmiştir.

Eserin, Allah'a kulluğun zirvesi olan namazı öğrenmek ve kılmak isteyenlere yardımcı olması en büyük arzumuzdur.

Başarı Allah'tandır. 17.07.2006

İsmail Karagöz - Halil Altuntaş

Giriş

İbadet ve Önemi

İBADET VE ÖNEMİ

İnsanların yaratılış gayesi, Allah'a ibadet etmektir.

وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ

"*Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım*" (Zâriyât, 51/56) anlamındaki ayet, bu gerçeği ifade etmektedir.

"İbadet", genel anlamı ile kulluk demektir. Kulluk, Yaratıcı Kudret'in varlığını bilip O'na inanma, O'nun istediği gibi bir hayat yaşama ve O'na itaat etme bilinç ve iradesinin eyleme dönüştürülmesi ile gerçekleşir.

İbadet, kulluğun maddî ve manevî pratik göstergeleridir. Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak amacıyla kişinin yaptığı her amel, iş ve davranış ibadet olarak değerlendirilip ödüllendirilir. Fert ve toplum yararına olan bütün olumlu davranışlar, dinî ve manevî bir anlam kazanır. Şu hâlde, ibadet, İslâm'ı yaşamaktır. Bu, ibadetin genel açılımıdır. Özel anlamı ile ibadet ise; mükellef insanın Allah'a itaat, teslimiyet ve sevgisini ifade eden, Allah ve Resûlü tarafından yapılması istenen belli şekil şartlarına sahip fiil ve davranışlardır. Şekli, zamanı ve miktarı belli bu ibadetler, kulluk bilincinin en yoğun biçimde sergilendiği ibadetlerdir.

İnsan; yaratılış itibarı ile üstün bir kuvvete bağlanmaya, teslim olmaya, ondan güç almaya muhtaçtır. İslâm, başvurulacak yegâne kaynağın Allah ve Peygamber olduğunu bildiren mesajın adıdır. Başka bir şeye değil sadece Allah'a kul olmak ve kulluk etmek insanı mutlu eder. Allah'a kul olma bilinci ibadetten alınacak haz ve mutluluğun da göstergesidir. Hayatın sayısız çokluktaki çekim alanlarının girdabına kapılmaktan insanı bu bilinç korur.

Kur'ân'da "ibadet"in anlam çerçevesinde yer alan diğer iki temel kavram da "itaat" ve "kurbet"tir. İtaat, niyete bağlı olsun olmasın ve kimin için yapıldığı bilinsin bilinmesin sevap kazandıran fiili yapmaktır. Kurbet ise, niyete bağlı olmasa bile, mescit inşa etmek, yol yapmak, vakıf kurmak gibi sevap kazandıran bir işi kimin için olduğunu bilerek yapmaktır. Buna göre, bu üç kavram arasındaki anlam ilişkisini şöyle ifade edebiliriz:

İbadet, niyete bağlı olarak yapılmasından sevap olan ve yüce Allah'a kurbet (yakınlık) ifade eden özel itaattir. İslâm'a göre insan hayatındaki bütün davranış biçimlerine dair kurallar, kaynağını Allah'ın kelâmı Kur'ân'dan ve Peygamberin sünnetinden alır. Bu sebeple bütünüyle Allah'ın ve Peygamberin emirlerini yerine getirmek, yasaklarına uymak kulluktur, ibadettir. Böyle olunca ibadetin en üst noktasında -yahut temelinde- iman etmek yer alır. Çünkü Kur'ân'da,

اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ

"***Allah'a ve Resûlüne iman edin***" (Hadîd, 57/7) buyrulmaktadır. İman olmadıkça bütün iyi işler / ameller boşa gider (Mâide, 5/5). Demek ki iman, pratik hayatı ilahî iradeye uygun kılmayı gerektiriyor. İman ve ilahî iradeye uygunluk unsurları, ancak bunların en güzel biçimde ve içtenlikle (ihlâs) gerçekleştirilmesiyle tamamlanır. Peygamberimizin öğretisinin bu üçlü yapısı, "Cibril Hadisi" diye bilinen ve insan suretindeki Cebrail ile aralarında geçen konuşmada açıkça görülür. Hadiste Cebrail, Allah'ın Resûlüne, "İman", "İslâm" ve "İhsan" kavramlarının anlamlarını sorar. Peygamberimiz, birinci soruya;

اَلْإِيمَانُ أَنْ تُؤْمِنَ بِاللّٰهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ

"*İman; Allah'a, meleklere, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrı ve şerri ile kadere inanmandır*" şeklindedir. İkinci soruya;

اَلْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ وَتُؤْتِىَ الزَّكَاةَ وَتَصُومَ رَمَضَانَ وَتَحُجَّ الْبَيْتَ إِنِ اسْتَطَعْتَ إِلَيْهِ سَبِيلا

"*İslâm, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmaksızın O'na ibadet etmen, namazı dosdoğru kılman, zekâtı vermen, Kabe'yi ziyaret etmen (hac) ve Ramazan orucu tutmandır*" diye cevap verir. Son soruyu ise;

اَلْإِحْسَانُ أَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

"*İhsan, Allah'ı görüyormuşsun gibi O'na kulluk etmendir; çünkü her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir*" şeklinde açıklamıştır. (Buhârî, İman, 37)

Buna göre başta özel anlamıyla ibadetler olmak üzere, gündelik hayattaki bütün davranışlar, kulluktaki başarı durumunu gösteren birer ölçektir. İşte bu gerçek; mü'mine mesela, sadece namaz kılarken değil, alışveriş yaparken, aile hayatını yaşarken, işini ve görevini yaparken, kısaca her iş ve görevinde Allah'ın gözetimi altında bulunduğu bilincine sahip olması gerektiğini telkin eder.

Allah ve Peygamberinin şeklini ve zamanını belirlediği ibadetler, iman esaslarından sonra dinin ikinci temel unsurunu oluşturur. İmanın ve ibadetin gerekli niteliklere sahip olmasının tabii sonucu olarak ahlâk da dinin üçüncü boyutunu oluşturur. Ahlâkın, Cibril hadisinde ifadesini bulan "ihsan" kavramı ile örtüştüğünü söyleyebiliriz. Zira imanı en güzel şekilde gerçekleştirmek, yapılan olumlu işleri en güzel şekilde yapmak güzel ahlâkın bir yansımasıdır. Bu sebeple insanın Allah ile olan ilişkisini, diğer insanlarla olan

ilişkisinden bütünüyle ayrı tutmak mümkün olmaz. Kul hakları yükünden kurtulmadan Allah'ın mutlak rızasını kazanabilmenin söz konusu olmayışı, bu iki ilişki arasındaki sıkı bağı açıkça ortaya koyar.

Kur'ân'da, başta namaz olmak üzere, zekât, oruç ve hac gibi temel ibadetler zikredilir; bunların esasını, mahiyetini ve amacını bildiren açıklamalar yapılır. Bu ibadetlerin nasıl ve hangi şartlarda yerine getirileceği ise Hz. Peygamberin uygulama ve açıklamaları ile belirlenmiştir.

İbadetler, Allah ve Resûlü tarafından nasıl emredilmiş ve öğretilmişlerse o şekilde yerine getirilirler. Şekil, miktar ve hikmetleri sorgulanamaz. İbadetlerin "tevkîfî" oluşunun anlamı budur.

Sonuç olarak; Allah'a ibadet etmek, insanın yaratılış gayesidir. İman, namaz, oruç, zekât ve hac başta olmak üzere ahlâkî davranışlar, sâlih amel, evlenme, boşanma, miras, ticaret, helâlinden rızık kazanma, çalışma, temizlik gibi bütün İslâmî görevleri ifa etmek ibadettir.[1]

1 İbadet kavramı ile ilgili daha geniş bilgi için bk. İsmail KARAGÖZ, Kur'ân'da İbadet Kavramı ve Allah'a İbadet, Kitap Neşriyat, Ankara 2006.

Birinci Bölüm

Namazın Dindeki Yeri ve Önemi

NAMAZ

Tekbirin açtığı nurlu kapıdan,
Huzurla namaza girer Müslüman,
Gönülde sırça bir saray kurulur…

Göklere çıkmıştı yüce peygamber,
Mü'min de secde ile oraya gider,
Allah'a en yakın yerde durulur…

Secdede özenir melekler kula,
Almaz artık dünyaları bir pula,
Şeytana en büyük darbe vurulur.

Kurtulur ruh, beden teslim olunca
Sevaplar yazılır mermere, tunca,
"Güvenle cennete girin!" buyurulur.

Halil ALTUNTAŞ

I. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Dilimize Farsça'dan giren ve 'eğilmek' anlamına gelen "namaz", Kur'ân ve Sünnette "salât" kelimesi ile ifade edilmiştir. Sözlükte dua etmek anlamına gelen "Salât"; dinî bir terim olarak, Allah'ın emrettiği, Peygamberimizin öğretip uyguladığı şekilde kalp, dil ve bedenle yapılan bir ibadettir.

"Salât" kelimesi ve türevleri Kur'ân'da 99 defa geçmektedir. Kur'ân'da namaz, "salât" kelimesiyle ifade edildiği gibi "ibadet" (Hacc, 22/77), "kıyam" (Hacc, 22/26), "kıraat" (İsrâ, 17/78), "rükû" (Bakara, 17/43), "secde" (Bakara, 2/125), "zikir" (Bakara, 2/239), "dua", "tesbih", "huşû" ve "kunut" kelimeleriyle de ifade edilmiştir. Bu, namaz ibadetinin anlam derinliğini gösterir.

Namaz kılan müslüman;
Allah'ı yüceltmiş,
O'nun huzurunda divan durmuş,
O'nun kelâmından okumuş,
O'nu noksan sıfatlardan tenzih etmiş,
O'nu övmüş, nimetlerine şükretmiş,
O'nun huzurunda eğilip saygısını ifade etmiş,
O'nu anmış,
O'na tevazu göstermiş,
O'na dua ve niyazda bulunmuş, itaat edip kulluk etmiş olur.

Böylece kul, namaz ibadeti ile Allah'ın emir ve yasaklarına uyma bilincini sürekli canlı tutmuş olur.

Namaz, Allah için yapılan her türlü kulluğun ifadesidir. Başka bir ifade ile her türlü ibadet, namazda toplanmıştır.

Namaz, küfrün ve şirkin her türlüsüne, nefsin ve şeytanın tüm arzularına karşı koyuştur.

Namaz; Allah'ın düşmanlarına ve tüm kötülüklere karşı bir tavır alıştır.

Namaz; imanın aksiyona dönüşmesidir, günde beş defa imanı tazeleme, Allah'ı çokça anma, günahlardan arınma, Allah'a sığınma ve hayata çeki düzen vermedir.

Namaz, disiplinli ve intizamlı hayatı sürekli canlı tutmaktır.

II. NAMAZIN ÖNEMİ

"Namaz", ibadetler içerisinde en önemli yere sahiptir. Kur'ân'da ısrarla namaz kılınması emredilmiş (mesela bk. Bakara, 2/43, 83, 110; Nisa, 4/77, 103; En'âm, 6/72) ve "Namazın mü'minlere vakitli olarak farz kılındığı" (Nisa, 4/103) bildirilmiştir.

Yüce Allah, ilk insan ve ilk peygamber Âdem (s.a.s.)'den itibaren bütün insanları namaz ibadeti ile sorumlu tutmuş ve bütün peygamberler, kavimlerine namaz kılmalarını emretmişlerdir (mesela bk. Bakara, 2/83; Mâide, 5/12; Yûnus, 10/87; Hûd, 11/87).

İnsanın üzerine farz olan ilk görev, Kur'ân ve Sünnette belirtildiği şekilde iman etmektir. İman eden müslümanın yapması gereken ilk dinî görev ve ibadet ise namazdır.

اِقْرَاْ 'Oku' emri ile başlayan Kur'ân'ın ilk inen ayetler - nin yer aldığı Alâk sûresi, وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ 'secde et ve Rabbine yaklaş' emriyle sona ermektedir. İkinci sırada inen ayetlerin yer aldığı Müddessir sûresinin üçüncü ayetindeki وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ "*Rabbini tekbir et*" emri ise, namazın esasını ve özünü ifade etmektedir. Namaz farz kılınınca Vahiy meleği Cibril (a.s.), Peygamber efendimize abdest alıp namaz kılmayı öğretmiş; Peygamberimiz de aynı şekilde eşi Hz. Hatice validemizle birlikte abdest alıp iki rekât namaz kılmıştır.

Peygamberimiz (s.a.s.); İslâm'ı seçen her insana, imandan sonra ilk görev olarak namaz kılmayı öğretmiş ve

بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، وَإِقَامِ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ

"*İslâm, beş şey üzerine bina edilmiştir: Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resûlü olduğuna şahadet etmek, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı vermek, haccetmek ve Ramazan orucu tutmak*" (Buhârî, "İman", 2; Müslim, "İman", 5) buyurarak imandan sonra müslümanın ilk görevinin namaz olduğunu bildirmiştir.

Sahabeden Muaz b. Cebel (r.a.)'i Yemen'e gönderirken, onları önce imana davet etmesi, bunu kabul etmeleri hâlinde beş vakit namazı emretmesi talimatını vermiştir (Buhârî, "Zekât", 41,63; "Tevhîd",1; Nesâi, "Zekât", 1).

Namaz, yüce Allah'a yaklaşmanın yolu, O'na yükselmenin basamağıdır. Namaz, bütün ibadetlerin özü ve özetidir.

İlk defa "farz" kılınan ibadet namaz (Münzirî, I, 241) olduğu gibi ahirette ilk defa hesabı sorulacak olan ibadet de namazdır (Nesâî, "Salât", 9).

Çünkü,

اَلصَّلٰوةُ عِمَادُ الدِّينِ "*namaz, dinin direği*" (Aclûnî, II,39-40), "*imanın alameti*" (Aclûnî, II, 40), "*amellerin en faziletlisi ve Allah'a en sevimli olanıdır.*"

Nitekim Peygamberimiz (s.a.s.);

أَيُّ الْعَمَلِ أَحَبُّ إِلَى اللهِ "*Amelin Allah'a en sevimli olanı hangisidir*" sorusuna

اَلصَّلَاةُ عَلَى وَقْتِهَا "*Vaktinde kılınan namazdır.*" (Buhârî, Mevâkîtü's-Salât, 5)

أَيُّ الْأَعْمَالِ أَقْرَبُ إِلَى الْجَنَّةِ قَالَ الصَّلَاةُ عَلَى مَوَاقِيتِهَا

"*Amellerin hangisi cennete daha yakındır*" sorusuna ise, "*Vaktinde kılınan namazdır*" (Müslim, "Salât", 138) cevabını vermiştir.

Yüce Allah, namaz kılmayı;

وَالَّذٖينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ اِنَّا لَا نُضٖيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحٖينَ

"*Kitaba sımsıkı sarılanlara ve namazı dosdoğru kılanlara gelince, şüphesiz biz, iyiliğe çalışan erdemli kimselerin mükâfatını zayi etmeyiz*" (A'râf, 7/170) anlamındaki ayette salih mü'minlerin ilk niteliği olarak;

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِى الدّٖينِ

"*Tövbe edip, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir*" (Tevbe, 9/11) anlamındaki ayette ise imanın ilk göstergesi olarak zikretmiştir.

Akıllı ve büluğa ermiş kadın ve erkek her mü'mine farz olan namaz, Kur'ân'da; cennetin kendileri için hazırlandığı muttakîlerin (Âl-i İmrân, 3/133), hakiki mü'minlerin (Enfâl, 8/3-4), Firdevs cennetinin varisleri olan kurtuluşa ermiş mü'minlerin (Mü'minûn, 23/1-2, 9-11; Meâric, 70/22-23, 34-35), mütevazı mü'minlerin (Hacc, 22/35-36), muhsinlerin (Lokman, 31/3-4), sâdıkların, iyi, salih (Bakara, 2/177) ve akıllı (Ra'd, 13/19-22) insanların niteliği ve özelliği olarak zikredilmiştir.

Mü'minler, Peygamberimiz (s.a.s.)'in öğrettiği ve bize kadar tevatüren gelen şekliyle günde beş vakit namazı kılmak zorundadırlar.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتٖينَ

"*Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun*" (Bakara, 2/238) buyuran yüce Allah, Firdevs cennetinin varisleri olan mü'minlerin, namazlarında saygılı olduklarını, namazlarını (vakti vaktine

kılarak) koruduklarını ve namazlarına (ara vermeden) devam ettiklerini bildirmiştir. (Mü'minûn, 23/1-2, 9-11; Meâric, 70/22-23, 34-35)

Namaz, iman ile küfür arasında perde, mü'mini kötü şeylerden alıkoyan en büyük engeldir (Tirmizî, "İman", 8, 9; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 231, 237).

مُنِيبِينَ اِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ

"*Yalnız O'na yönelin ve O'na karşı gelmekten sakının; namazı dosdoğru kılın!...*" (Rûm, 30/31) ve

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ اللّٰهِ
اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ

"*Namazı dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayâsızlıktan ve kötülükten alıkoyar. Allah'ı anmak (olan namaz,) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarınızı biliyor*" (Ankebût, 29/45) anlamındaki ayetler, namazın önemini vurgulamaktadır.

Mü'minler; her hâl ve şartta namazlarını kılmakla yükümlüdürler. Su bulamayanlar veya suyu kullanamayanlar teyemmüm ederek (bk. Mâide, 5/6), bir tehlikeden korkanlar yaya veya binit üzerinde (bk. Bakara, 2/239), dînen yolcu sayılanlar dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak; savaş hâlinde olanlar, nasıl güçleri yetiyorsa o şekilde; ayakta durmaya güçleri yetmeyen hasta ve özürlüler oturarak, buna da güçleri yetmeyenler yatarak namazlarını ima ile kılarlar. Kadınların özel hâlleri hariç, namaz kılmamanın hiçbir mazereti yoktur. Ne ticaret, ne alışveriş, ne iş (bk. Nûr, 24/37), ne görev, hiçbir şey müslümanı namaz kılmaktan alıkoyamaz, alıkoymamalıdır.

Hayatın en anlamlı ve en değerli kesitleri elbette ibadetle geçirilen zamanlardır. Bu itibarla namaz kılarken

Allah'ın huzurunda bulunulduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Her türlü dünyevî meşgaleden sıyrılmaya çalışılmalı, acele etmeksizin, namaza ait bütün hareket ve okuyuşların hakkı verilerek yerine getirilmelidir.

III. NAMAZIN HİKMETLERİ

İbadetler, belli biçim ve şekil şartlarına sahiptir. İbadetlerin kabul edilmeleri için bu şekil şartlarına uymak gerekir. Fakat şekil ve dış yapı tek başına ibadetleri oluşturan belli söz, fiil ve davranışlara ibadet değeri kazandırmaz. Bu sebeple şekil kadar, hatta ondan daha da önemli olan, ibadetlerde niyet, içtenlik ve kulluk bilincidir. Kulluk bilinci, her ibadet gibi namazın da, hiçbir çıkar gözetmeksizin sırf Allah'ın emri olduğu için kılınmasını gerektirir. Bununla birlikte namazın birtakım amaç ve hikmetlere yönelik olduğunda da şüphe yoktur.

Toplumlar, bireylerin ruhî yapılarını en üst dereceye yükseltip daima orada tutacak bir manevî güce muhtaçtır. Aksi hâlde bireyler arası ilişkiler maddî ihtiyaçlara ve kişisel menfaatlere indirgenir; bu da hayatın çekilmez hâle gelmesi ile sonuçlanır. İşte toplumun iyileştirilmesi için kaçınılmaz olan manevî gücü topluma sağlayacak temel kaynaklardan biri de namazdır.

Namazın insana pek çok yararı vardır. Namaz, duygu dünyasını zenginleştirir, davranışlarında bilinçli olmasını sağlar, birlikte yaşama ve dayanışma bilincini geliştirir.

1. Namaz, Allah'ı Hatırlatır

Namaz, Allah'a kulluğun ikrarı, diğer bütün ibadetlerin bir sentezidir. Namaz, tüm yaratıkların ibadet biçimlerini kendisinde toplayan bir hülasadır. Kıyam eden, rükû ve

secde eden meleklerin ibadetleri, canlı-cansız tüm varlıkların ibadetleri, zikir ve tesbihleri namazda toplanmıştır.

Namaz, sadece şekilsel hareketler değil; bedenin, aklın ve kalbin katılımıyla gerçekleşen bir ibadettir. Namaz, beden için kıyam, rükû ve secde; dil için kıraat, tesbih, zikir ve dua; akıl/kalp için ise düşünüp anlama, huşû ve manevî lezzettir.

Namaz, Allah'a sığınmanın ve O'ndan yardım dilemenin bir vasıtasıdır.

يَا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اسْتَعٖينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَ

"***Ey iman edenler! Sabrederek ve namaz kılarak Allah'tan yardım dileyin. Şüphesiz Allah sabredenlerle beraberdir.***" (Bakara, 2/153) anlamındaki ayet bu gerçeğin ifadesidir.

İbadet, kulun iman etmek sureti ile Allah ile kendi arasında kurduğu bağın, davranışlar şeklinde ifade edilmesi esasına dayanır. Kişi yaratıcısı ile bağlantı kurmadığı zaman yalnızlık, huzursuzluk ve doyumsuzluk eğilimleri baş gösterir. İnsan bu durumu, maddî hazlardan yeterince pay alamamış olduğu şeklinde yorumlar ve kendini sefahatin kollarına bırakır. Dünyaya aşırı şekilde bağlanır, bocalama ve kararsızlık içinde kalır. İşte namaz, insana isteklerini Yaratıcısına sunma ve böylece ferahlama, rahatlama fırsatını verir. İnsanı, nefsinin arzuları pahasına bile olsa, Allah'ın emirlerine itaat etmenin gerekliliğine inandırır. Ümitsizlik hâlini yok eder ve yardımı Allah'tan isteme, en büyük zorluklar karşısında bile çözüm arayıp bulma yönelişini geliştirir. Namazın bu niteliği sebebi ile Peygamber Efendimiz (s.a.s.);

وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنٖى فِى الصَّلَاةِ

"***Gözümün aydınlığı namazdadır***" (Nesâî, "Işratü'n-Nisâ",1) buyurmuştur.

Namaz da Allah'ı anmanın, O'nu hatırlamanın, O'na itaat ve bağlılığın bütün şekillerini gerçek ya da temsilî olarak içermektedir.

Ayette, وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرٖى "*Beni anmak için namaz kıl*" (Tâhâ, 20/14) buyurulmuştur. Daha namaza başlanırken ve namaz sırasında getirilen tekbirler, rükû ve secdelerde okunan yüceltme ifadeleri, okunan Tahiyyât duaları hep birer zikir niteliğindedir. Özellikle namazın temel unsurlarından biri olan kıraat, Allah'ı anmanın en makbul örneğidir. Kur'ân'ın kendine verdiği isimlerden birinin "Zikir" (Mâide, 5/15) oluşu bu açıdan anlamlıdır.

2. Namaz, Mü'minin Miracıdır

Bilindiği üzere miraç, Peygamberimizin, hiçbir peygambere nasip olmayan yüce makamlara yükselmesidir. İşte namaz da kulun Allah'a manen ulaşması yolunda önemli bir vasıtadır. Bu nedenle, namaz mü'minin miracıdır, denilmiş; ümmetin namazla ilgili ortak bilinç ve değerlendirmesi âdeta bu cümle ile özetlenmiştir.

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ

"***Yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir***" (Bakara, 2/144) emrine uyarak kıbleye yönelmek, tekbirden sonra ellerin önde bağlanması, rükûa eğilmek, secdeye varmak, Allah'ın huzurunda yaşanan tevazu ve teslimiyet ruhunu yansıtır. Beş vakit namazın farz kılındığı miraç olayı sırasında Allah'ın Resûlü yüksek makamlara ulaştı. Mü'min de miraçta farz kılınan bu namaz görevini yerine getirerek bir anlamda miraç yapmış, yüksek dereceler elde etmiş, Allah'a yaklaşmış olur. İnsan benliğinin sembolü olan "başı dik" olma hâli, bedenin en şerefli kısmı sayılan alnın secde için yere konması ile sona erer. Secde bu niteliği ile Allah'ın kudret ve azametine teslim olup boyun eğmeyi sembolize eder. Kul-

luk bilinci içinde fizikî varlık yerlere inerken, ruh alabildiğine yüceliklere ulaşır.

3. Namaz, Sosyal Bütünleşme ve Kaynaşmayı Sağlar

Namaz -cemaatle kılındığında- günde beş defa mü'minleri bir araya getirir, tanışma ve kaynaşmayı sağlar; sosyal ilişkilerin güçlenmesine, toplumsal eşitliğin sağlanmasına, sevgi ve kardeşliğin oluşmasına katkıda bulunur. Müslüman gündelik uğraşıların girdabından kısa sürelerle de olsa kurtulma fırsatı yakalar.

4. Namaz, Yaratan'a Karşı Kulluk Görevidir

Namaz, insanın Yaratan'ına karşı kulluk görevidir. Bu görev, sadece insanlara özgü değil bütün yaratıkların yaptığı bir görevdir. Bu gerçeği, Yüce Allah, şöyle bildirmektedir:

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَث۪يرٌ مِنَ النَّاسِۜ وَكَث۪يرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُۜ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ

"*Görmedin mi ki şüphesiz, göklerdeki herkes, yerdeki herkes, güneş, ay, yıldızlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğu Allah'a secde etmektedir. Birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Allah, kimi alçaltırsa ona saygınlık kazandıracak hiçbir kimse yoktur. Şüphesiz, Allah dilediğini yapar.*" (Hacc, 22/18)

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ ف۪يهِنَّۜ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِه۪ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْب۪يحَهُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حَل۪يمًا غَفُورًا

"*Yedi gök, yer ve bunların içinde bulunanlar Allah'ı tespih ederler. Hiçbir şey yoktur ki, onu hamd ederek tespih*

etmesin. Ancak, siz onların tespihlerini anlamazsınız. O, halîm'dir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir), çok bağışlayandır." (İsrâ, 17/44)

Namaz, bütün yaratıkların dua biçimlerini bir araya toplamıştır. "Güneş, ay ve yıldızlar" namazların rekât rekât kılınışı gibi doğma ve batma hareketlerini sürekli tekrar ederler. "Dağlar", namazdaki kıyam gibi daima dik dururlar. "Hayvanlar", namazdaki rükû gibi devamlı eğilmiş hâldedirler. "Bitkilerin kökleri", namazdaki secde hâli gibi her zaman yerdedir. "Suyun" başlıca görevlerinden biri temizlemedir (Enfâl, 8/11). Bu yüzden namaz için abdest alınır. "*Gök gürültüsünün hamd ile Allah'ı tesbih edişi*" (Ra'd, 13/13) namazda yüksek sesle "Allahu ekber" diyerek başlamayı hatırlatır. "*Göklerde ve yerdekilerin kanatlarını çırparak, sıra sıra uçan kuşların Allah'ı tesbih ettiğini görmez misin? Her biri kendi niyaz ve tesbihini bilir*" (Nur, 24/41) ayeti cemaatle saf saf olup namaz kılan Müslümanları akla getirir. "*Eşyanın gölgesi*", gün boyunca uzayıp kısalarak Allah'a ibadet ettiği gibi (Ra'd, 13/15; Nahl, 16/48) namaz kılan müslüman da kıyam, rükû, secde ve oturuş hâllerinde eğilip doğrularak Allah'a ibadet eder. İşte böylece namaz, Allah'a ibadetin evrendeki bütün değişik şekillerinin birleşimidir.

5. Namaz, Dünya ve Ahiret Mükâfatı Sağlar

Müjdeci ve uyarıcı olarak gönderilen Kur'ân (Kehf, 18/1-2) ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.s.), namaz ibadetini hakkıyla yerine getirenlere dünya ve ahirette mükâfat olduğunu bildirmiştir. Görevini yapanların ödüllendirilmesi, terk edenlerin ise cezalandırılması ilâhî adaletin gereğidir.

Yüce Allah, namaz kılanlara; merhamet edeceğini (bk. Tevbe, 9/71; Nûr, 24/56), onları bağışlayacağını, kendilerine tükenmez rızık vereceğini (Enfâl, 8/3–4), onları cennete koyacağını (bk. Ra'd, 13/19, 23; Mü'minûn, 23/1–2, 9–11) ve onlardan razı

olacağını (bk.Tevbe, 9/72) vaat etmiş, namaz kılan mü'minlerin müjdelenmesini istemiştir (bk. Hacc, 22/34–35; Neml, 27/2–3).

Peygamberimiz de Veda Hutbesinde;

اِتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْ، وَصَلُّوا خَمْسَكُمْ، وَصُومُوا شَهْرَكُمْ، وَأَدُّوا زَكَاةَ أَمْوَالِكُمْ وَأَطِيعُوا ذَا أَمْرِكُمْ، تَدْخُلُوا جَنَّةَ رَبِّكُمْ

"*Rabbiniz Allah'a karşı gelmekten sakının, beş vakit namazı kılın, Ramazan orucunu tutun, malınızın zekâtını verin, âmirlerinizin emirlerine uyun, Rabbinizin cennetine girersiniz*" (Tirmizî, "Ebvâbü's-Salât", 434; Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 251) buyurmuştur. Ancak Allah'a ve peygambere isyan olan konularda âmirlere itaat olmaz (bk. Müslim, İmâre, 38, II, 1469; Buhârî, Ahkâm, 4, VIII, 105; Tirmizî, Cihad, 29, IV, 209).

Namaz, mü'minin nurudur (Aclûnî, II, 18). Namaz, mü'minin hayatına çeki düzen verir. Onu her türlü çirkinliklerden, haram ve yasakları işlemekten men eder (Ankebut, 45/49). Namazlarını derin bir saygı ile (Mü'minûn, 23/2) eda eden ve namazını kılan bir insan olmanın gerektirdiği inanç, söz, fiil ve davranış içerisinde olan ve namazı hayatına hâkim kılan mü'min, doğru yolu bulmuş ve kurtuluşa ermiştir (Lokman, 31/4-5).

İman, namaz ve diğer ibadetler, kul ile Allah arasında manevî bir ticarettir. Bu ticareti yapanlar, asla zarar etmezler. Yüce Allah, bu gerçeği Kur'ân'da şöyle ifade etmektedir:

اِنَّ الَّذٖينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَۙ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ وَيَزٖيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖۜ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ

"*Şüphesiz, Allah'ın kitabını okuyanlar, namazı dosdoğru kılanlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden, gizlice ve açıktan Allah yolunda harcayanlar, asla zarar etmeyecek bir ticaret umabilirler. Allah, kendilerine*

mükâfatlarını tam olarak versin ve kendi lütfundan daha da artırsın diye (böyle yaparlar.) Şüphesiz O, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir." (Fâtır, 35/29–30)

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ
اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

"*İman edip sâlih ameller işleyen, beş vakit namazı dosdoğru kılıp servetinin zekâtını verenlerin mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.*" (Bakara, 2/277)

Peygamberimiz (s.a.s.), beş vakit namazını kılan kimseye Allah'ın "cennet" vaat ettiğini, kılmayan kimseye ise bir vaadinin bulunmadığını bildirmiştir:

خَمْسُ صَلَوَاتٍ اِفْتَرَضَهُنَّ اللّٰهُ تَعَالَى، مَنْ أَحْسَنَ وُضُوءَهُنَّ وَصَلَّاهُنَّ
لِوَقْتِهِنَّ وَأَتَمَّ رُكُوعَهُنَّ وَخُشُوعَهُنَّ كَانَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَهْدٌ أَنْ
يَغْفِرَ لَهُ، وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَيْسَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَهْدٌ، إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ،
وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ

"*Allah, beş vakit namazı farz kılmıştır. Kim abdesti güzelce alır, beş vakit namazı vaktinde kılar, rükûunu, secdesini ve huşûunu tam yaparsa bu kimseye Allah'ın onu bağışlayıp cennete koyacağına sözü vardır. Namazlarını kılmayan kimseye ise Allah'ın bir sözü yoktur. Dilerse onu bağışlar ve cennetine koyar, dilerse ona azap eder.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 9)

Çünkü namazı terk etmek Allah'a isyan etmektir, büyük günahtır.

6. Namaz, Maddî ve Manevî Kirlerden Arındırır

İnsan, "beşer" olması hasebiyle hatasız ve kusursuz olmaz. Günlük hayatında farkına varmadan madden ve manen, bedenen ve rûhen kirlenir. Allah'a ortak koşmak, Allah'ı ve ayetlerini inkâr etmek ve iki yüzlülük gibi inançla ilgili veya içki, kumar, evlilik dışı ilişki (zina), hırsızlık,

adam öldürme, yalan söyleme, hile yapma, rüşvet ve faiz alıp verme, gıybet ve iftira etme gibi amelle ilgili olup tövbe etmeyi gerektiren büyük günahlar hariç “namaz”, kusurların ve hataların bağışlanmasına vesile olur. Peygamberimiz (s.a.s.);

اَلصَّلَاةُ الْخَمْسُ وَالْجُمُعَةُ إِلَى الْجُمُعَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ مَا لَمْ تُغْشَ الْكَبَائِرُ

“*Beş vakit namaz ve Cuma namazı diğer Cuma namazına kadar büyük günahlar işlenmediği sürece aralarında işlenen günahlara kefarettir*” buyurmuş (Müslim, “Tahâre”, 14-15) ve İslâm’ın beş temel esasından biri olan beş vakit namazını kılan kimseyi, günde beş defa bir nehirde yıkanan kimseye benzetmiştir.

أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِبَابِ أَحَدِكُمْ، يَغْتَسِلُ فِيهِ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسًا، مَا تَقُولُ: ذٰلِكَ يُبْقِى مِنْ دَرَنِهِ قَالُوا: لَا يُبْقِى مِنْ دَرَنِهِ شَيْئًا، قَالَ: فَذٰلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، يَمْحُو اللّٰهُ بِهَا الْخَطَايَا

“*Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünde bir ırmak olsa ve burada günde beş defa yıkansa ırmak bu kimsede hiç kir bırakır mı? Sahabenin; ‘Hayır hiçbir kir bırakmaz’ diye cevap vermesi üzerine Peygamberimiz; ‘İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah, bu sebeple günahları temizler, yok eder*” buyurmuştur (Buhârî, Mevâkîtu’s-Salât, 6).

Günde beş vakit namazını kılan Müslüman, manevî kirlerden temizlendiği gibi dış çevre ile sürekli temas hâlinde olan organlar, günde beş defa yıkandığı için maddî kirlerden ve bulaşıcı mikroplardan temizlenmiş olur. Vücut, elbise ve namaz kılınacak yeri temizlemek namazın şartı olduğu için namaz, kişiyi temiz olmaya mecbur eder. Her namazı vaktinde kılacağı için hayatını düzen ve tertibe koyar. Günde beş vakit namazı kılanın hayatta en az beş kazancı vardır:

-Maddî ve manevî temizlik,
-Vakitlerini düzene koyma,
-Günahlardan ve kötülüklerden korunma,
-Kusurların bağışlanması,
-Sevap ve Allah'ın rızasının kazanılması.

Beş vakit namazını kılan kimse, kibir ve gururdan kurtulur. İnsan haklarına saygılı olur. Allah rızası için iş yapmaya alışır. İlâhî denetim altında olduğunun farkında olur. Peygamberimiz (s.a.s.);

يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلاَئِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلاَئِكَةٌ بِالنَّهَارِ، وَيَجْتَمِعُونَ فِى صَلاَةِ الْفَجْرِ وَالْعَصْرِ، ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ، فَيَسْأَلُهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ، فَيَقُولُ: كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِى، فَيَقُولُونَ: تَرَكْنَاهُمْ يُصَلُّونَ، وَأَتَيْنَاهُمْ يُصَلُّونَ

"*Gece ve gündüz melekleri sizi takip ederler. Sabah ve ikindi namazlarında toplanırlar. Sonra sizinle geceleyen melekler, ilâhî huzura çıkarlar. Rabbleri onlara, 'onları en iyi bir şekilde bildiği hâlde- kullarımı nasıl terk ettiniz?' diye sorar. Melekler, 'onları namaz kılarken terk ettik ve namaz kılarken bulduk' cevabını verirler*" (Buhârî, Mevâkîtü's-Salât, 6, I, 139) buyurmuştur.

7. Namazı Terk Etmek Büyük Günahtır

Kalbine iman yerleşmiş ve gerçek mü'min niteliğini kazanmış bir Müslümana namaz kılmak ağır ve zor gelmez (bk. Bakara, 2/45). Mü'min, namazlarına ara vermeden devam eder (bk. Meâric, 70/22-23). Namazlarını zevkle ve isteyerek kılar. Yüce Allah, Kur'ân'da, namazı üşenerek kılmayı (bk. Nisa, 4/142; Tevbe, 9/54) veya namazı terk etmeyi münafık (bk. Tevbe, 9/54) ve kâfirlerin niteliği olarak zikretmiştir (bk. Müddessir, 74/44).

Hür iradesiyle iman etmiş gerçek bir mü'minin, her türlü ibadetin kendisinde toplandığı namazı, terk etmesi asla mümkün değildir. Yüce Allah, Kur'ân'da nefsinin arzularına uyup namazlarını kılmayan kimselerin cezalarını çekeceklerini bildirmiştir:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا

"*Onlardan (peygamber ve sâlih kimselerden) sonra yerlerine öyle bir nesil geldi ki onlar, namazı zayi ettiler ve nefsinin arzularına uydular. Bunlar, 'ğayyâ'ya atılacaklardır.*" (Meryem, 19/59)

Sahabeden Abdullah ibn Abbas (ö.62/687) ve Abdullah ibn Mes'ûd (ö.32/652), ayette geçen "ğayyâ" kelimesinin cehennemde bir vadinin ismi olduğunu söylemişlerdir.

Bu ayet, nefsinin arzularına, iş, güç ve dünya meşgalesine, oyun ve eğlenceye dalıp namazlarını kılmayanların cehennemde cezalarını çekeceklerini beyan etmektedir. Çünkü dinin direği ve mü'minin miracı olan namazı kılmayan bir insan, günaha dalmış ve böylece nefsine zulmetmiş demektir.

Kâmil bir mü'minin, namazını kılmaması düşünülemez. Namazı kılmayan kimse, namazın farz oluşuna inanmadığı ve namazı önemsemediği veya tembelliği ve ihmalkârlığı ya da unuttuğu için kılmamıştır. Namazını vaktinde kılmayı unutan kimse, hatırlayınca hemen namazını kılar. Unutmasından dolayı bir vebal yoktur (Buhârî, Mevâkît, 37). Farz oluşuna inanmadığı ve önemsemediği için namazı kılmayan kimse mü'min değildir. Çünkü Allah'ın kesin emrine inanmamaktadır. Farz oluşuna ve önemine inandığı hâlde tembelliği, ihmalkârlığı ve meşguliyeti sebebiyle şer'î bir özrü olmadan namazını kılmayan kimse büyük günah işlemiş olur. Peygamberimiz (s.a.s.), Hz. Âişe'ye;

لَاتَتْرُكِى الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَإِنَّهُ مَنْ تَرَكَ الصَّلَاةَ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِئَتْ ذِمَّةُ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ

"*Namazı kasten terk etmeyin. Kim namazı kasten terk ederse, Allah'ın ve Resûlü'nün himayesinden uzak olur*" (Ahmed b. Hanbel, VI, 421) buyurmuştur.

Namaz kılmakla büyük manevî dereceler kazanan insanın, bu ibadeti ihmal ya da büsbütün terk etmekle ölüm ötesi hayatta aynı oranda ceza görmesi tabiidir. Bu, kâinata hâkim bulunan adalet ve dengenin bir gereğidir. Ölüm ötesi hayatı tasvir eden ayetlerden birinde cehennemde ceza çeken kâfirlere, başlıca suçlarından birinin namaz kılmamak olduğu söyletilmektedir (Müddessir, 74/43). Peygamber Efendimiz, kıyamet gününde hesabı sorulacak ilk amelin namaz olacağını bildirmiştir (Tirmizî, Salât, 188). Namaz kılmamanın gerektirdiği büyük manevî sorumluluğu bildiren birçok hadis vardır. İşte tüm bu verilerden hareketle İslâm bilginleri, namaz kılmamayı büyük günahlar arasında en üst basamakta zikretmişlerdir.

Ay hâli ve loğusalık dönemlerinde bulunan kadınlar bu dönemlerinde namaz kılmakla yükümlü değillerdir (Ebu Dâvûd, Taharet, 108, 121). Bunun dışında namaz kılmamak için yalnızca uyuyakalmak, unutmak, bayılmak ve işaretle olsun namaz kılamayacak kadar ağır hastalık hâli, geçerli mazeret olarak kabul edilmektedir. Peygamberimiz (s.a.s.);

مَنْ نَسِىَ صَلَاةً فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا

"*Kim bir namazı kılmayı unutursa onu hatırladığı zaman kılsın*" (Ebu Dâvûd, Salât, 11) buyurmuştur. Peygamberimiz ve beraberindekiler Hayber'in fethi dönüşünde istirahat ettikleri bir yerde uyuyakalmışlar ve sabah namazına kalka-

mamışlar, kılamadıkları namazı gündüz kaza etmişlerdir (Ebu Dâvûd, Salât, 11).

İslâm'ın temel esaslarından biri olan namazın farz olduğuna inanmayarak kılınmayışının kişiyi dinden çıkaracağı konusunda İslâm bilginleri görüş birliği hâlindedirler. Farz olduğunu inkâr etmeksizin sırf tembellik ve ihmal sebebi ile namaz kılmayan kimsenin durumuna gelince; İslâm bilginleri bu gibi kimseler için kendi bakış açılarına ve zamanın şartlarına göre çeşitli müeyyideler öngörmüşlerdir. Allah için yapılan ibadetlerin temel şartı isteyerek ve gönülden gelerek yapılması yani samimiyet ve ihlâstır. Bu nitelikler ise zorlama ile gerçekleşmez. Namazın, kişinin Allah'ın hoşnutluğunu kazanmasına ve kötülüklerden korunmasına vesile olması için bu ibadetin özgür iradeye ve kulluk bilincine dayalı olarak yerine getirilmesi gerekir. Bu sebeple namaz alışkanlığının daha eğitim çağında iken, sevdirilerek ve özendirilerek gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir.

Yüce Allah, bir namazın terk edilmesi konusunu böylesine ağır manevî sorumluluğa bağlarken diğer yandan da bu ibadetin yerine getirilebilmesi için her türlü kolaylık ve imkânı da sağlamıştır. Mesela su bulamayanlar teyemmüm ederek, yolcular dört rekâtlı farzları ikişer rekât olarak, hasta ve özürlüler güçleri nasıl yetiyorsa o şekilde namazlarını kılabilirler. Zira yüce Allah, kullarına kolaylık diler, zorluk dilemez (Bakara, 2/185).

فَاِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًاۙ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا

"*Şüphesiz güçlükle beraber bir kolaylık vardır. Gerçekten, güçlükle beraber bir kolaylık vardır.*" (İnşirah, 94/5–6)

IV. ÇOCUK VE NAMAZ

Çocuklar, aile yuvasının meyveleridir. Anne-babaların temel görevlerinin başında çocuklarını iman, ibadet ve İslâm ahlâkı ile yetiştirmeleri gelir. Yüce Allah'ın,

وَاْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَاۜ

"*Ailene namazı emret ve kendin de ona devam et.*" (Tâhâ, 20/132) emri bu gerçeği ifade eder. Peygamberimiz (s.a.s.), anne-babalara;

مُرُوا اَوْلاَدَكُمْ بِالصَّلاَةِ وَهُمْ اَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ

"*Çocuklarınıza, onlar yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmayı emredin*" (Ebu Dâvûd, Salât, 26) buyurmuştur. Çocuklara yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmalarını emretmekten maksat; onlara namazı, farzlarını, vaciplerini, sünnetlerini, kılınışını, namazda okunacak sûre ve duaları öğretmek ve onların namaz kılmaya alışmalarını sağlamaktır. Aynı hadisi Tirmizî şöyle rivayet etmiştir:

عَلِّمُوا الصَّبِىَّ الصَّلاَةَ ابْنَ سَبْعِ سِنِينَ

"*Yedi yaşında çocuklara namazı öğretin.*" (Tirmizî, Salât, 295)

Yedi yaş, ilk eğitim ve öğretime başlama çağıdır. Kız çocukları âdet görmeye başlamakla, erkek çocukları ise ihtilam olmakla veya bu yaşa gelmekle ergenlik çağına ulaşmış olurlar. Çocuklar, ergenlik çağına gelmeden önce Kur'ân okumayı, ibadetleri, helâl ve haramları öğrenmiş olmalı, ibadetleri yapmaya, özellikle namaz kılmaya alışmış olmalıdırlar.

Çocukların, ergenlik çağından önce mutlaka dinî bilgilerle donatılması, ibadetlere alıştırılması, özellikle namazın öğretilmesi ve namaz kılma alışkanlığının kazandırılması gerekir.

V. GENÇLİK VE NAMAZ

Çocuklar, ergenlik çağına erdiği andan itibaren gençlik çağına başlarlar. Kız çocukları âdet görmeye başlayınca, erkek çocukları da ihtilam olunca büluğa ererler. Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre (Seyfullah Kara, Peygamber Döneminde Gençlik, s. 14) bülûğa erme yaşı kızlarda en erken 10, en geç 18; erkeklerde ise en erken 9, en geç 19 yaş olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla ergenlik yaşı, ortalama 12–15 civarıdır.

Gençlik dönemi; insan hayatının en önemli, en kritik ve en sorunlu dönemidir. Çünkü genç insan; fizyolojik, ruhsal, duygusal, eğitim ve öğretim, edep ve ahlâk, kültür ve alışkanlık bakımından gelişim, değişim ve etkileşim sürecindedir. Geleceğini bu dönemde kazanır, çünkü eğitimini bu dönemde alır, işine ve mesleğine bu dönemde sahip olur. Kimliğini, karakterini ve kişiliğini bu dönemde elde eder, iyi veya kötü alışkanlıkları, faydalı veya zararlı bilgileri bu dönemde edinir, yuvasını bu dönemde kurar.

Gençlere sahip olma, onlara iyi bir eğitim ve terbiye verme, onları kötü alışkanlıklardan koruma bakımından anne-babalara, eğitim ve öğretim kurumlarına önemli görevler düşmektedir. Gençler, yaş ağaç gibidirler, onlara istenilen şekil verilebilir, onlar telkinlere açıktır. Gençlerin ihmal edilmesi, telâfisi zor yaralar açar.

Bu dönemde gençlere sahip çıkmak çok zordur, çünkü onlar enerji dolu ve hareketlidirler, duygusallıkları hat safhada ve cinsel arzuları doruk noktadadır. Bu itibarla gençlerin bedensel, ruhsal ve duygusal ihtiyaçlarının meşru bir şekilde karşılanması ve gereken ilginin gösterilmesi gerekir.

Gençlik dönemi bülûğ çağında başladığına göre dinî görev ve sorumluluklar da bu çağda başlamaktadır. Artık

gençler; Yaratan'ını, peygamberini ve dinini tanımak, şartlarına uygun iman etmek, günde beş vakit namazı kılmak, Ramazan aylarında oruç tutmak, içki, kumar, zina, hırsızlık, yalan, hile, aldatma, iftira ve benzeri dinin haram kıldığı şeylerden kaçınmak zorundadırlar. Dinî görevleri ihmal etmeleri, haram söz ve fiilleri işlemeleri onları günahkâr yapar. Gençler, bülûğa erdiklerinde "amel defterleri" günah açısından tertemizdir. Kişi dinî görevleri terk ederse amel defterine günah yazılmaya başlar. Günahlar çoğaldıkça kalpler kararır ve katılaşır, dinden soğur ve uzaklaşır (bk. Mutaffifîn, 83/14; İbn Mâce, Zühd, 29).

Dolayısıyla gençlerin dinin emir ve yasaklarını öğrenmeleri ve uygulamaları bu açıdan önemlidir.

İbadet ile yetişen gençler, gençlik dönemlerini sıkıntısız ve problemsiz geçirirler, yetişkinlik dönemlerine Allah'ın rızasını kazanmış olarak geçerler. Ancak bu dönemi ibadetle geçirebilmeleri ve günahlardan uzak durabilmeleri kolay değildir. Çünkü gençlerin yetişkin insanlar gibi ağır başlı ve sakin olmaları, nefsanî duygularına sahip çıkabilmeleri zordur. Bunun için de gençlik dönemlerinde yapılan ibadetler daha değerlidir. Peygamberimiz (s.a.s.), kıyamet gününde Allah'ın arşının gölgesinde gölgelenebilecek olan yedi sınıf insanı sayarken âdil yöneticilerden sonra ikinci sırada Allah'a ibadetle yetişen gençleri zikretmiştir (bk. Buhârî, Ezan, 36).

Gençlik dönemini ibadetle geçirmek, yaşlılık dönemleri ve ahiret hayatı için büyük kazanım olur. Çünkü gençlik yıllarını ibadetle ve günahsız geçiren yetişkin, yaşlılık dönemlerini de ibadetle geçirir, böylece Allah'ın rızasını ve ahiret saadetini kazanır.

Peygamberimiz (s.a.s.), gençlerin dinin kurallarına, emir ve yasaklarına, helâl ve haramlarına uymalarına önem

vermiş, gençlerin ibadet eder bir şekilde yetişip dindar birer insan olmaları için alınması gereken tedbirleri evlilik ve çocukluk dönemlerinden başlatmıştır. Gençlere eş olarak dindar kimseleri seçmelerini (Buhârî, Nikâh, 15), doğan çocuğun sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunmasını (Münâvî, VI, 238), yedi yaşına geldiklerinde namazın öğretilmesini, on yaşında namazı aralıksız kılmalarını, aksi takdirde tedip edilmelerini tavsiye etmiştir (Ebu Dâvûd, "Salât", 26). Bu itibarla gençler, bülûğ çağından itibaren özellikle beş vakit namazını kılmaya özen göstermelidirler. Çünkü namaz, onları her türlü haram, kötülük, günah ve edep dışı davranışlardan alıkoyacaktır (Ankebût, 29/45).

Gençlerin dindar olabilmelerinde, beş vakit namazını kılabilmelerinde dini öğrenmeleri kadar arkadaş çevresinin de etkisi vardır. Çünkü gençlerin iyi ve güzel olan şeylere alışmasında veya haramlara yönelmesinde arkadaş çevresinin tesiri büyüktür. Bu sebeple olmalı ki Peygamberimiz (s.a.s.);

اَلرَّجُلُ عَلٰى دٖينِ خَلٖيلِهٖ فَلْيَنْظُرْ اَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

"*Kişi dostunun dini / ahlâkı üzeredir. Öyle ise sizden biriniz kiminle dostluk kurduğuna iyi baksın*" (Tirmizî, "Zühd", 45) buyurmuştur.

İçki, uyuşturucu, kumar, zina, yalan, hırsızlık ve benzeri günahları işleyen insanlarla arkadaşlık kuran genç, bu kötü alışkanlıklara bulaşabilir. Dürüst, çalışkan, namazını kılan, haramlardan uzak duran insanlarla arkadaşlık kuran genç ister istemez onların etkisinde kalır.[1]

---

1 Bu konuda geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, *Aile ve Gençlik, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2008.*

VI. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kur'ân'da, ısrarla "namaz kılınması" emredilmiş ve "namazların vakitli olarak farz kılındığı" bildirilmiştir. Namaz, dinin direği sayılmış, namaza devam etmek, dini korumak, namazı kılmamak, dini terk etmek olarak ifade edilmiştir.

Namaz; imanın gereği, kulluğun zirvesi bir ibadettir. Namaz; mü'minin hayatını düzene koyan, onu disiplin ve intizama alıştıran, her türlü günah ve haramlardan, kötülük, zulüm ve edepsizliklerden alıkoyan bir ibadettir. Namaz, mü'mine Allah'ın rızasını ve cennetini kazandırır.

Cemaatle namaz, Müslümanlarda birlik ve beraberlik şuurunu geliştirir. Sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirir, cemaat olma bilinci kazandırır.

Namaz bir kulluk sınavıdır. Namaz kıldığı hâlde Allah ve kul haklarını ihlal eden, edep ve terbiye dışı davranışlarda bulunan mü'min; imanını, ihlâsını ve kıldığı namazını gözden geçirmelidir.

Mü'min olduğu hâlde namaz kılmayan insan; Allah'a isyan içinde olduğunu, kendisine zulmettiğini, bunun vebalini eninde sonunda kendisinin çekeceğini bilmeli, servet, şehvet ve şöhretin, zevk ve sefanın, insanın sonsuz mutluluğa ulaşmasını engelleyeceğini idrak etmeli; bir gün imanını kaybedebileceğini düşünmeli ve zaman kaybetmeden namaz kılmaya başlamalıdır. Başta namaz olmak üzere ibadetlerden mahrum kalan iman sönebilir. Onun için yüce Allah;

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِهٖ وَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

"*Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten nasıl sakınmak gerekiyorsa öylece sakının ve siz ancak müslümanlar*

olarak ölün" (Âl-i İmrân, 3/102) emriyle imanın son nefese kadar korunmasını emretmektedir. Akıllı insanların;

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا

"***Rabbimiz, bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi haktan saptırma...***" (Âl-i İmrân, 3/8) diye dua ettiklerini bildirmektedir.

Öyle ise beş vakit namazımızı kılarak imanımızı ve ahlâkımızı korumalı, kulluğun şuuruna ermeliyiz.

İkinci Bölüm

Namazın Çeşitleri

NAMAZ KILDIĞIN ZAMAN

Dökülür bedenden cümle günahlar,
Namaz için abdest aldığın zaman.
İki melek iki yanında durur,
Sabah namazını kıldığın zaman.

Dahi namazın terk etme sakın,
İster isen ola imanın bütün,
Hak ‘kulum’ der sana, Resûl ‘ümmetim’,
Öğle namazını kaldığın zaman.

Gökten yere iner bütün melekler,
Meleklere müştak olur felekler,
Kabul olur anda bütün dilekler,
İkindi namazın kıldığın zaman.

Cennet bahçesini Hak kendi bezer,
Şad olur mü’minler, içinde gezer,
Kiramen Kâtibin sevabın yazar,
Akşam namazını kıldığın zaman.

Bu namazdır mü’minlerin burağı,
Hak teâla yakın eder ırağı,
Cennet-i a’lâ olur anın durağı,
Yatsı namazını kıldığın zaman.

Ecel yastığına koyunca başın,
Dökülür gözünden kan ile yaşın,
İman Kur’ân olur senin yoldaşın,
Azrail’e canın verdiğin zaman.

(Anonim)

NAMAZIN ÇEŞİTLERİ

Namazlar; hükmü, kılınışı ve vakti itibariyle üç çeşittir:

1. Hükmü itibariyle namazlar; beş vakit namaz gibi farz, vitir ve bayram namazları gibi vacip ve beş vakit namazın sünnetleri gibi nafile olmak üzere üç kısımdır.

2. Kılınışı itibariyle namazlar rükûlu-secdeli ve rükûsuz-secdesiz olmak üzere iki kısımdır. Rükûlu-secdeli namazlar; sabah namazı gibi iki rekâtlı, akşam ve vitir namazı gibi üç rekâtlı, öğle namazının farzı gibi dört rekâtlı olmak üzere üç kısma ayrılır. Rükûsuz ve secdesiz kılınan namaz, sadece cenaze namazıdır.

3. Vakti itibariyle namazlar; vaktinde kılınan namazlar (eda), vakti çıktıktan sonra kılınan namazlar (kaza) olmak üzere iki kısma ayrılır.

İslâm'da günde beş vakit namaz kılmak ergenlik çağına gelmiş, akıllı her müslümana farzdır. Kur'ân'ın pek çok ayetinde yer alan "*Namazı kılın*" emrinin yanında " *Şüphesiz, namaz belirli vakitlere bağlı olarak mü'minlere farz kılınmıştır*" (Nisa, 4/103) ayetinde de bu farz oluş açıkça belirtilmiştir.

Namaz, İslâm'ın ilk yıllarında ikişer rekât olarak farz kılınmıştır. O yıllarda sabah ve akşam olmak üzere günde iki vakit namaz kılınıyordu (Buhârî, "Salât", 1).

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ

"*Rabbini, içinden yalvararak, yüksek olmayan bir sesle sabah-akşam zikret ve gafillerden olma*" (A'râf, 7/205) anlamındaki ayet, namazın bu ilk dönemlerdeki kılınışına işaret etmektedir.

Beş vakit namazın; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere günde beş vakit olarak farz kılınışı, Mirac olayı sırasında gerçekleşmiştir (Buhârî, Salât, 1).

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِۜ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

"***Güneşin zevalinden (öğle vaktinde batıya kaymasından) gecenin karanlığına kadar belli vakitlerde namaz kıl, bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı şahitlidir***" (İsrâ, 17/78) anlamındaki ayet farz olan beş vakit namaz ile ilgilidir.

I. FARZ NAMAZLAR

Kılınmasını Allah'ın kesin olarak emrettiği namazlar, farz namazlardır. Beş vakit namaz, cuma namazı, cenaze namazı, mazeret sebebiyle vaktinde kılınamayan namazların kazası olarak kılınan namazlar, farz namazlardır.

Farz namazlar; farz-ı ayın ve farz-ı kifâye olmak üzere iki kısma ayrılır:

"Farz-ı ayın namaz"; yükümlü olan her müslümanın bizzat yerine getirmesi gereken namazlardır. Beş vakit namaz ve cuma namazı farz-ı ayın namazlardır.

"Farz-ı kifâye namaz", bir kısım yükümlülerin kılması ile diğerlerinden sorumluluğun düştüğü namazdır. Sadece cenaze namazı farz-ı kifayedir.

1. BEŞ VAKİT NAMAZ

Beş vakit namaz; sabah namazı 2 rekât, öğle namazı 4 rekât, ikindi namazı 4 rekât, akşam namazı 3 rekât ve yatsı namazı 4 rekât olmak üzere toplam on yedi rekâttır.

Kur'ân'da beş vakit namaza Bakara sûresinin 238., Tâhâ sûresinin 130., Nûr sûresinin 58., Kâf sûresinin 39-40. ayetlerinde işaret edilmektedir. Rûm sûresinin 17–18. ayetleri beş vakit namazı içermektedir.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتٖينَ

"*Namazlara ve orta namaza devam edin. Allah'a gönülden boyun eğerek namaza durun*" (Bakara, 2/238).

Ayette "namazlar" ve "orta namazı" ifadeleri geçmektedir. Arap dilinde çoğulun en azı üçtür. Dolayısıyla ayette zikredilen namaz sayısı dört olur. Dört sayısının ortası yoktur. Bu itibarla orta namaz olabilmesi için namazların en az beş vakit olması gerekir.

"Orta namaz", ikindi namazıdır. Çünkü Hendek savaşı günü Peygamber (s.a.s.), müşriklere şöyle beddua etmiştir:

مَلَأَ اللّٰهُ اَجْوَافَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا شَغَلُونَا عَنِ الصَّلٰوةِ الْوُسْطَى صَلاَةِ الْعَصْرِ

"*Bizi orta (faziletli) namazdan (yani) ikindi namazından alıkoydular. Allah, onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun.*" (Müslim, Mesâcid, 207)

Peygamberimiz (s.a.s.), savaş nedeniyle kılamadığı ikindi namazını akşam ile yatsı arasında kaza etmiştir. Bir başka hadiste ise,

صَلاَةُ الْوُسْطَى صَلاَةُ الْعَصْرِ "Orta namaz, ikindi namaz - dır" buyurmuştur. (Tirmizî, Salât, 133)

İkindi namazının vakti; sabah ile öğle, akşam ile yatsı arasında orta vakittir. Çünkü evvelinde iki gündüz namazı (sabah ile öğle), sonrasında da iki gece namazı (akşam ile yatsı) vardır.

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِۜ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّـَٔاتِۜ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِر۪ينَۚ

"*(Ey Peygamberim!) Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın vakitlerinde namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri giderir. Bu, öğüt alanlar için bir öğüttür*" (Hûd, 11/114).

Bu ayette geçen "Gündüzün iki tarafında"dan maksat; güneşin tepe noktasına gelmesinden önceki ve sonraki dilimlerdir. Buna göre sabah namazı gündüzün bir tarafında öğle ve ikindi namazları da öbür tarafında olmaktadır. "Gecenin (gündüze) yakın saatlerinde" ifadesi ile kastedilen ise; akşam ve yatsı vakitleridir.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَاۚ وَمِنْ اٰنَٓائِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى

"*O hâlde, onların söylediklerine sabret ve güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rabbine hamd ederek tespihte bulun (namaz kıl.) Gece vakitlerinde ve gündüzün uçlarında da (O'nu) tespih et (namaz kıl) ki hoşnut olasın.*" (Tâhâ, 20/130)

Ayette geçen; "güneşin doğmasından önce" ifadesi ile kastedilen, sabah namazıdır; "güneşin batmasından önce" ifadesi ile kastedilen ise ikindi veya ikindi ile öğle namazlarıdır; "gecenin saatlerinden bir kısmında" ifadesi ile kastedilen; yatsı veya akşam ile yatsı namazlarıdır; "gündüzün etrafında" ifadesi ile kastedilen; öğle veya öğle ile ikindi veya öğle ile akşam veya sabah ile akşam namazlarıdır.

Şu rivayette de güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazların sabah ve ikindi namazları olduğu bildirilmektedir:

Sahabeden Cerîr bin Abdullah anlatıyor: Biz Resûlullah'ın yanında oturuyorduk. Ayın dolunay olduğu bir gecede Peygamberimiz Ay'a baktı ve şöyle buyurdu:

أَمَّا إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هٰذَا الْقَمَرَ. لَا تُضَامُّونَ فِى رُؤْيَتِهِ. فَإِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تَغْلِبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا يَعْنِى الْعَصْرَ وَالْفَجْرَ. ثُمَّ قَرَأَ جَرِيرٌ: وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

"*Siz, Rabbinizi ahirette şu ayı gördüğünüz gibi mutlaka göreceksiniz. Onu görmede bir sıkıntıya düşmeyeceksiniz. Güneşin doğmasından ve batmasından önceki namazlara yani ikindi ve sabah namazlarına mağlup olmamaya (onları geçirmemeye) gücünüz yeterse bunu yapın.*" (Müslim, "Mesâcid", 211)

Hadisi rivayet eden Cerîr bin Abdullah, rivayetin sonunda "*Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabb'ini överek tesbih et (namaz kıl)*" (Tâhâ, 20/130) anlamındaki ayeti okumuştur.

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

"*Öyle ise akşama girerken ve sabaha ererken Allah'ı tesbih edin (namaz kılın). Göklerde ve yerde hamd ve senâ ancak O'na mahsustur. Gündüzün sonunda (ikindi) ve öğle vakitlerinde (O'nu tesbih edin, namaz kılın)*" (Rûm, 30/17-18).

Sahabeden Abdullah İbn Abbas (ö.58/687), "B*eş vakit namaz, Kur'ân'da vardır*" demiş, kendisine "*nerede*" diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

"*Akşam olduğu zaman Allah'ı tesbih edin*" cümlesi akşam ve yatsı namazları;

"*Sabah olduğu zaman Allah'ı tesbih edin*" cümlesi sabah namazı;

"Aşiyyen", ikindi namazı;

"*Hîne tuzhirûne", öğle namazıdır.*" (Abdürrazzak, I, 454)

اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِۜ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا

"*Güneşin zevalinden gecenin karanlığına kadar namaz kıl ve sabahın Kur'ân'ını (sabah namazını da kıl). Çünkü sabah namazı (melekler tarafından) müşahede edilir.*" (İsrâ, 17/78)

"*Güneşin zevalinden gecenin karanlığına kadar namaz kıl*" emri ile öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarına, "Kur'ân el-fecr" ile sabah namazına işaret eden ayet, beş vakit namazı ifade etmektedir.

فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِۚ وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ

"*O hâlde onların söylediklerine sabret ve güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbini tesbih et (namaz kıl). Gecenin bir kısmında (namaz kıl) ve secdelerin arkasında O'nu tesbih et.*" (Kâf, 50/39–40)

Allah'ı tesbih etmenin belirli bir zamanı, mekânı ve şekli yoktur. Her zaman ve mekânda Allah tesbih edilebilir. Hâlbuki yukarıdaki ayetlerde Allah'ın belirli zamanlarda "tesbih" edilmesi istenmektedir. Bu da ayetlerdeki "tesbih" ile maksadın namaz olduğunu ortaya koymaktadır.

Örneklerden de anlaşılacağı üzere Kur'ân-ı Kerîm'de farz namazların rekât sayısı ve nasıl kılınacağı açıkça beyan edilmemiş, namaz vakitlerine kısaca değinilmiştir. Namazın detaylarını, Kur'ân'ı tebliğ etme görevi bulunan (Nahl, 16/144, 46) ve

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِى أُصَلِّى

"*Beni namaz kılarken gördüğünüz gibi namaz kılınız*" (Buhârî, "Ezan", 18) buyuran sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), günde beş vakit namaz kılarak bunu açıklamıştır. Ayrıca şu hadisleriyle de hem namazın farziyetini teyid etmiş hem de namazın hangi vakitlerde kılınacağını ifade etmiştir:

خَمْسُ صَلَوَاتٍ اِفْتَرَضَهُنَّ اللّٰهُ تَعَالَى، مَنْ أَحْسَنَ وُضُوءَهُنَّ وَصَلاَّهُنَّ لِوَقْتِهِنَّ وَأَتَمَّ رُكُوعَهُنَّ وَخُشُوعَهُنَّ كَانَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَهْدٌ أَنْ يَغْفِرَ لَهُ، وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَيْسَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَهْدٌ، إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ، وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ

"*Allah, beş vakit namazı farz kılmıştır. Kim abdesti güzelce alır, beş vakit namazı vaktinde kılar, rükûunu, secdesini ve huşûunu tam yaparsa, bu kimseye Allah'ın onu bağışlayacağına (ve cennete koyacağına) dair ahdi (sözü) vardır. Namazlarını kılmayan kimseye ise Allah'ın bir sözü yoktur. Dilerse onu bağışlar (ve cennetine koyar), dilerse ona azap eder.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 9)

Günde beş vakit namaz kılmak, günlük hayatın akışını beş defa durdurarak Allah'ın huzuruna çıkmak demektir.

Allah'a kulluk yapmak, O'nun sevgi ve hoşnutluğunu kazanmak isteyen mü'minler, kendilerine Peygamberimizi örnek ve rehber edinirler, dünyevî zaafların, şeytanî arzu ve isteklerin, nefsanî ihtiras ve tutkuların çekim alanından uzaklaşırlar. Allah'ı ve ahiret gününü hatırlayıp namazlarını beş vakit olarak kılarlar.

2. CUMA NAMAZI

a) Anlam ve Önemi

Yıl içinde Ramazan ayı, geceler içinde Kadir gecesi ne kadar önemli ise günler içinde cuma günü de öyle önemli-

dir. Çünkü cuma günü, müslümanların bir araya geldikleri ve cemaatle haftalık ibadetlerini ifa ettikleri önemli bir gündür.

Cuma namazı; sosyal dayanışma ve kaynaşmaya, birlik ve beraberliğe, İslâmî bilgilenme ve bilinçlenmeye vesile olan bir ibadettir. Peygamberimizin beyanı ile

خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ، يَوْمُ الْجُمُعَةِ. فِيهِ خُلِقَ آدَمُ. وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ. وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا. وَلَا تَقُومُ السَّاعَةُ إِلَّا فِى يَوْمِ الْجُمُعَةِ

"*Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür; Âdem o gün yaratılmış, o gün cennete girmiş ve o gün cennetten çıkmıştır. Kıyamet de cuma günü kopacaktır.*" (Müslim, Cum'a, 18)

Yine Peygamberimiz (s.a.s.);

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ. ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ. غُفِرَ لَهُ مَابَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ. وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

"*Bir kimse güzelce abdest alır, sonra mescide gelir de susup, okunacak hutbeyi dinlerse, gelecek Cumaya kadar ve ondan sonraki üç gün içinde işleyeceği günahlar affedilir.*" (Müslim, "Cuma", 24) buyurarak Cuma gününün önemine ve bugünün haftalık toplu ibadet günü seçilmesinin anlamına işaret etmiş,

مَنْ تَرَكَ ثَلَاثَ جُمَعٍ تَهَاوُنًا بِهَا طَبَعَ اللّٰهُ عَلَى قَلْبِهِ

"*Allah, tembellik ve gevşeklik ederek, önemsemeyerek üç cuma namazını terk eden kimsenin kalbini mühürler.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 210; Nesâi, Cuma, 2) buyurarak bugünü önemsemeyip üç Cuma namazını terk edenin kalbinin mühürleneceğini bildirmiş ve

لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ وَدْعِهِمِ الْجُمُعَاتِ أَوْ لَيَخْتِمَنَّ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ
وَلَيَكُونَنَّ مِنَ الْغَافِلِينَ

“*Birtakım kimseler, ya cuma namazını terk etmekten vazgeçerler ya da Allah onların kalplerini mühürler ve artık onlar gafillerden olurlar*” (Nesâî, Cum‘a, 2) anlamındaki hadisleriyle de mazeretsiz, keyfi olarak üç cuma namazı kılmayanların kalplerinin mühürleneceğini apaçık ifade etmiştir.

Cuma günü, müslümanlar için âdeta bir bayram günüdür, mübarektir. Bu itibarla müslümanlar, perşembe günü akşamından başlayarak bu güne çok önem verirler. Maddî ve manevî temizliğe her zamankinden daha fazla özen gösterirler. Cumaya hazırlık için boy abdesti alırlar, bedenî temizlik yaparlar, temiz elbise giyerler, güzel koku sürünürler. Bunu Peygamberimizin bir tavsiyesi olarak yerine getirirler. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.);

إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْتِيَ الْجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ

“*Cumaya gelmek isteyen kimse boy abdesti alsın*” (Müslim, Cuma, 2),

غُسْلُ يَوْمِ الْجُمُعَةِ عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ وَسِوَاكٌ وَيَمَسُّ مِنَ الطِّيبِ
مَا قَدَرَ عَلَيْهِ

“*Ergen olan her kişinin Cuma günü gusletmesi, ağız ve diş temizliği yapması ve yeteri kadar güzel koku sürünmesi gerekir.*” (Müslim, Cuma, 7) buyurmuştur.

Müslümanlar; böyle değerli ve önemli bir günün manevî feyzinden yararlanmaya çalışırlar, tövbe ve istiğfar ederler, dua ve niyazda bulunurlar. Çünkü Cuma gününde yapılan dualar kabul olur. Peygamberimiz (s.a.s.);

إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُوَافِقُهَا مُسْلِمٌ يَسْأَلُ اللهَ فِيهَا خَيْرًا
إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ

"*Cuma günü bir saat vardır ki müslüman bu saate isabet ederek Allah'tan hayırlı bir şey isterse, Allah ona istediğini verir*" (Müslim, Cuma, 15) buyurmuştur.

Yine mü'minler bu günde Kur'ân okurlar, zikir ve tefekkür ederler, Peygamberimize salât ve selam getirirler.

Gerekli temizliği yaptıktan sonra camiye giderler, yapılan vaazı ve okunan hutbeyi dinlerler, Cuma namazını kılarlar.

b) Cuma Namazının Dindeki Yeri ve Hükmü

Cuma namazı, cuma günü öğle namazının vaktinde cemaatle kılınan iki rekâtlı farz-ı ayn bir namazdır. Cuma namazı kılınınca ayrıca o gün öğle namazı kılınmaz.

Cumanın farziyeti kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir.

Kur'ân'da cuma namazının kılınması;

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا نُودِيَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"*Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman hemen Allah'ın zikrine koşun ve alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için çok daha hayırlıdır. Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.*" (Cuma, 62/9-10) anlamındaki ayetle emredilmiştir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), birçok hadislerinde Cuma namazının faziletini belirtmiş, bu namazı mazeretsiz olarak terk etmenin büyük günah sayıldığını ifade etmiş ve namazın farziyetini de

عَلَى كُلِّ مُحْتَلِمٍ رَوَاحُ الْجُمُعَةِ

"*Cuma namazına gitmek, ergenlik çağına ulaşmış her Müslüman'a farzdır*" (Ebu Dâvûd, Taharet, 129) buyurarak vurgulamıştır.

Peygamberimiz (s.a.s.), ilk Cuma namazını hicret esnasında, Medine yakınlarındaki Ranûna vadisinde Sâlim b. Avf kabilesini ziyaretleri sırasında oradaki namazgâhta kıldırmıştır (İbn Hişâm, I, 496).

Cuma namazı, Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar bütün Müslümanlarca kılınmış ve bunun farz olduğu konusunda herhangi bir ihtilafa düşülmemiştir.

Cuma namazından önce hutbe okunması da namazın sıhhat (geçerlilik) şartlarındandır.

c) Cuma Namazının Şartları

Cuma namazının farz olabilmesi için bazı şartların gerçekleşmiş olması gerekir. Bu şartlar, "cumanın farz olmasının şartları" ve "cumanın sahih olmasının şartları" olmak üzere iki kısma ayrılır.

Cumanın farz olmasının şartları: Bunlar; cuma namazı kılmakla yükümlü olmanın şartlarıdır.

Cumanın sahih olmasının şartları: Bunlar, kılınan namazın geçerli olmasının şartlarıdır.

1. Cumanın Farz Olmasının Şartları

Bir kimsenin cuma namazı kılmakla yükümlü olabilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

a) Müslüman, akıllı ve ergenlik çağına erişmiş olmak.

b) Sağlıklı olmak.

Cuma namazının farz olabilmesi için insanın zihinsel ve bedensel olarak sağlıklı olması gerekir. Cuma namazına gidemeyecek kadar kötürüm, felçli, engelli, özürlü ve hasta

kimseler ile bunlara zorunlu olarak bakmak durumda olanlar Cuma namazı kılmakla yükümlü değillerdir.

Hasta olup cuma namazına gittiği takdirde hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimse de cuma namazı kılmakla yükümlü değildir.

Yürümekten âciz durumda bulunan çok yaşlı kimseler de hasta hükmündedirler.

Görme engelli olan kimseler kendileri camiye gelebilirler veya kendilerini camiye götürebilecek biri bulunursa, Cuma namazı kılmakla yükümlüdürler. Kendisi camiye gidemeyen veya kendisini camiye götürebilecek kimsesi bulunmayanlara ise, cuma namazı farz değildir (bk. Müslim, Mesâcid, 255; Ebu Dâvûd, Salât, 46).

Ayakları felç olmuş veya kesilmiş kimselerle yatalak hastalara da cuma namazı farz değildir.

c) Hür olmak.

Hür olmayan kimseler, fakihlerin büyük çoğunluğuna göre, cuma namazı ile yükümlü değildir.

Bulundukları yerde mescid bulunması hâlinde mahpuslar, cuma namazı kılarlar.

d) Mukim olmak.

Bir insana cuma namazının farz olabilmesi için, kişinin cuma namazı kılınan yerde ikamet ediyor olması gerekir. Dolayısıyla dînen yolcu sayılan kimselere (seferî), Cuma namazı farz değildir. Bir insanın dînen misafir sayılabilmesi için Hanefî bilginlere göre 90 km. uzaklıkta bir yere 15 günden az kalmak üzere gitmesi gerekir. Şafiîlere göre giriş ve çıkış günleri hariç 90 km uzaklıkta bir yere üç gün kalmak üzere giden kimse misafir sayılır.

e) Erkek olmak.

اَلْجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِى جَمَاعَةٍ إِلَّا أَرْبَعَةً: عَبْدٌ مَمْلُوكٌ، أَوْ اِمْرَأَةٌ أَوْ صَبِيٌّ، أَوْ مَرِيضٌ

"*Cuma namazı kılmak, her Müslüman'a farzdır. Ancak, köle, kadın, çocuk ve hastaya farz değildir*" (Ebu Dâvûd, Salât, 215) anlamındaki hadis (benzeri için bk. Beyhakî, III, 183–184, No: 5422, 5425, 5426; Dârekutnî, II, 2, No: 2; İbn Ebî Şeybe, I, 446, No: 5148) Cuma namazı kılmakla kimlerin yükümlü olduğunu ifade etmektedir. Bu hadisler ve benzerleri, Peygamberimizin, kadınları cuma namazı kılmakla yükümlü tutmadığını açık ve net bir şekilde beyan etmektedir. On dört asırlık uygulama da bu şekilde olmuştur.

Cuma namazının erkeklere farz olup kadınlara farz olmadığı konusunda bütün fakihler görüş birliği etmiştir. Bununla birlikte kadınlar, camiye gelip cuma namazı kılarlarsa, kıldıkları namazları geçerli olur.

Kadınların cuma namazı kılmaları konusunda bir serbestlik vardır; müsait zaman ve zemin bulan kadınlar cuma namazı kılabilirler.

Cuma namazının farz kılındığı zamandan günümüze kadar uygulama bu şekilde olmuştur. Müçtehit imamlar ve daha sonraki bilginler dâhil bütün Müslümanlar, cuma namazının kadınlara farz olmadığı konusunda ittifak etmişlerdir.

Cuma namazının kadınlara farz kılınmamış olması, onlar hakkında bir mahrumiyet değil bir muafiyettir. Ancak günümüzde kadınların cuma günü camiye gitmeleri, yapılan vaazı dinlemeleri, cemaatle cuma namazı kılmaları, okunan hutbeyi dinlemeleri daha isabetli olur. Nitekim Peygamberimiz;

لَا تَمْنَعُوا نِسَائَكُمُ الْمَسَاجِدَ اِذَا اسْتَأْذَنَّكُمْ اِلَيْهَا

"*Camiye gitmek istediklerinde kadınlarınıza engel olmayın*" (Müslim, Mesâcid, 135–136) buyurmuştur. Peygamberimiz ve sahabe zamanında hanımlar, Cuma namazına ve günlük namazlara katılmışlardır.

Yukarıda sayılanların dışında bazı mazeretler, cuma namazına gitmemeyi mubah kılar ve böyle bir mazereti bulunan kişiye cuma namazı farz olmaz. Fakat böyle kimseler de kendilerine cuma namazı farz olmadığı hâlde, bu namazı kılarlarsa namazları sahih olur ve artık o gün ayrıca öğle namazı kılmazlar. Cuma namazına gitmemeyi mubah kılan belli başlı mazeretler şunlardır:

Cuma namazına gittiği takdirde kişinin önemli bir zarara veya sıkıntıya uğramasına yol açacak derecede şiddetli yağmur yağması, havanın çok soğuk veya çok sıcak olması veya yolun aşırı çamurlu olması gibi durumlarda cuma namazı yükümlülüğü düşer.

Cuma namazına gittiği takdirde malı, canı veya namusunun tehlikeye gireceğine dair endişeler taşıyan kimseye de cuma namazı farz değildir.

2. Cuma Namazının Geçerli Olmasının Şartları

Üzerine Cuma namazı farz olan kimsenin Cuma namazı kılabilmesi için şu şartların bulunması gerekir:

a) Vakit

Cuma namazı, cuma günü öğle namazı vaktinde kılınır (bk. Müslim, Cuma, 28-29); öğle namazının vaktinden önce veya sonra kılınırsa Cuma namazı geçerli olmaz.

b) Cemaat

Cuma namazı cemaatle kılınır, tek başına kılınmaz. Cuma namazı kılabilmek için İmam Ebu Yusuf'a göre, ima-

mın dışında en az iki cemaatin; İmam Ebu Hanife ve İmam Muhammed'e göre, imamın dışında en az üç kişinin bulunması şarttır. Bunlar yolcu veya hasta da olsalar bu şart yerine gelmiş sayılır.

İmam Şafiî'ye göre ise, bir yerde cuma namazı kılabilmek için akıllı, bülûğa ermiş, hür, erkek, mukim ve oraya yerleşmiş olan en az kırk yükümlü cemaatin bulunması şarttır.

İmam Şafiî, Peygamberimizin Medine'ye gelmesinden önce burada kılınan Cuma namazında kırk kişinin hazır bulunmasını esas almıştır. Ancak bu husus, 40 cemaatten aşağı sayıda kişiyle Cuma namazı kılınamayacağı anlamına gelmemelidir. Nitekim Hz. Peygamber'in emri ile Mus'ab b. Umeyr'in Medine'de 12 kişiye Cuma namazını kıldırdığı rivayet edilmektedir (bk. Beyhakî, III, 179, No: 5407). Ayrıca Resûlullah, Cuma namazını kıldırırken, ticaret kervanının geldiğini haber alan cemaatin on iki kişi dışında hepsinin dışarı çıktığı rivayeti sahih hadis kaynaklarında yer almaktadır (bk. Buhârî, Cuma, 38). Öte yandan Hz. Peygamber, bir yerleşim biriminde sadece dört kişi bulunsa bile, Cuma namazının farz olduğunu bildirmiştir (bk. Beyhakî, III, 179, No: 5406, 5407; Dârekutnî, II, 8–9, No: 1-3).

Kur'ân-ı Kerim'de Cuma namazı mutlak olarak bütün mü'minlere farz kılınmıştır (bk. Cuma, 62/9). Hz. Peygamber, bunlardan kimlerin muaf tutulduğunu belirterek ayetin genel hükmünü tahsis etmiştir (bk. Ebu Dâvûd, Salât, 215). Bu itibarla, bir yerleşim yerinde imamla birlikte en az dört kişinin bulunması hâlinde Cuma namazı kılınması gerekir.

c) Cami

Çağımızda yerleşim yerlerinde birden fazla cami bulunduğu ve burada yaşayıp Cuma kılan insanların bir cami-

ye sığmadığı bilinen bir gerçektir. Bu itibarla Cuma namazı, birden fazla camide ve namazgâhlarda kılınabilir.

d) İzin

Hanefîler, cuma namazını devlet başkanı veya temsilcisinin ya da bunlar tarafından yetkili kılınan bir kişinin kıldırması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

Hanefîlerin dışındaki diğer mezhepler cuma namazının geçerliliği için bu şartı aramazlar.

Bir camide cuma namazı kıldırması için kendisine yetki verilen kimse, o camide cuma namazını kendisi kıldırabileceği gibi bir başkasına da kıldırtabilir.

Hanefîlere göre, bir yerde cuma namazı kılınabilmesi için, o yerde cuma namazı kılınmasına, yetkili kimse tarafından herkese açık olmak üzere izin verilmesi şarttır. Buna göre, belli bir yerde bulunan kimseler, cuma namazı kılınmasına izin verilmiş camide, sadece belirli kimseler girmek kaydıyla cuma namazı kılamazlar. Ancak başka kimselerin de girmesine müsaade edildiği hâlde, başka kimseler gelmese ve sadece oradaki kimseler kılsalar, cuma namazları sahih olur.

e) Hutbe

Cuma namazının geçerli olmasının şartlarından biri de hutbe okunmasıdır. Hutbe, birilerine hitap etmek, bir şeyler söylemek demektir. Başta Cuma ve bayram namazları olmak üzere belirli ibadetlerin icrası esnasında irad edilen, genelde vaaz ve nasihati içeren konuşmayı ifade eder. Cuma namazının bir parçasını teşkil eden hutbenin varlığı, fıkhen geçerliliği veya en güzel şekilde ifası için bazı şartlar aranır. Bunlar ilmihal dilinde hutbenin şartları, rükünleri ve sünnetleri olarak anılır.

1. Hutbenin Şartları

Hanefîlere göre cuma hutbesinin geçerli olabilmesi için;

a) Hutbenin vakit içinde, namazdan önce, hutbe niyetiyle ve cemaatin huzurunda okunması,

b) Hutbe ile namaz arasında herhangi bir meşguliyetin bulunmaması gerekir.

Şafiîlere göre, cuma hutbesinin sahih olabilmesi için de;

a) Hutbenin rükünlerinin Arapça olması, öğle vaktinde, namazdan önce ve ayakta okunması,

b) İki hutbe arasında oturulması, iki hutbeyi en az kırk kişinin dinlemesi, gerek iki hutbe ve gerekse hutbe ile namaz arasında başka bir meşguliyetin bulunmaması,

c) Hatibin; erkek, abdestli ve temiz olması, setr-i avrete riayet etmesi, sesini kırk kişiye duyurması, imamlığının sahih olması, namazın farz ve sünnetlerini birbirinden ayıracak kadar bilgili olması gerekir.

2. Hutbenin Rükünleri

Ebu Hanife'ye göre hutbenin rüknü yani temel unsuru Allah'ı zikretmektir. Bu itibarla hutbe niyetiyle "elhamdülillah" veya "sübhânellâh" veya "lâ ilâhe illallâh" demekle bu görev yerine getirilmiş olur, fakat bu kadar ile yetinmek mekruhtur.

Ebu Yusuf ve Muhammed'e göre, hutbenin rüknü, hutbe denilecek miktarda bir zikirde bulunmaktır. Zikrin uzunluğunun Tahiyyât duası kadar olması gerekir.

İmam Şafiî'ye göre ise hutbenin beş rüknü vardır: Her iki hutbede Allah'a hamd edilmesi, Peygamberimiz'e salâvat

getirilmesi, takvânın tavsiye edilmesi, hutbelerden birinde bir ayet okunması ve ikinci hutbede mü'minlere dua edilmesi.

3. Hutbenin Sünnetleri

a) Hatibin, minbere yakın bir yerde bulunup cumanın ilk sünnetini minberin önünde kılması.

b) Hatibin minberde cemaate dönük olarak oturması ve okunacak ezanı bu şekilde dinlemesi.

c) Ezanın, hatibin huzurunda okunması.

d) Hatibin her iki hutbeyi ayakta okuması.

e) Hatibin hutbeyi cemaate dönerek okuması.

f) Hutbeye gizlice eûzü-besmele çektikten sonra sesli olarak Allah'a hamd ve sena ile başlaması (bk. Müslim, Cuma, 44–45).

g) Kelime-i şahadet okuması ve Hz. Peygamber'e salâvat getirmesi (bk. Müslim, Cuma, 46).

h) Müslümanlara nasihatte bulunması.

ı) Eûzü-besmele ile Kur'ân'dan bir ayet okuması.

i) Hutbeyi iki bölüm hâlinde okuması ve iki hutbe arasında kısa bir süre, ortalama üç ayet okuyacak kadar oturması.

j) İkinci hutbeye Allah'a hamd ve Hz. Peygambere salâvat getirerek başlaması.

k) İkinci hutbede mü'minlerin af ve mağfireti için Allah'a dua etmesi.

l) İkinci hutbeyi birinciye göre daha alçak sesle okuması.

m) Hutbeyi kısa tutması (Müslim, Cuma, 47).

n) Hutbeyi cemaatin işitebileceği bir sesle okuması.

o) Abdestli olması ve avret yerlerinin örtülü bulunması.

ö) Hutbeden sonra namaz için kamet getirilmesi.

p) Cuma namazını hutbe okuyan kişinin kıldırması.

4. Hutbenin Mekruhları

a) Hutbenin sünnetlerini terk etmek.

b) Hutbe okunurken konuşmak ve konuşan birini konuşmaması için uyarmak. Peygamberimiz (s.a.s.);

إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ أَنْصِتْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ

"*Cuma günü camide imam hutbe okurken arkadaşına 'sus' dersen boş konuşmuş olursun*" (Müslim, Cuma, 11) buyurmuştur.

c) Hutbe dinleyenlerin sağa sola bakmaları, selâm verip almaları.

3. CENAZE NAMAZI

Doğum gibi ölüm de Allah'ın değişmez bir kanunudur. Her canlı bir gün mutlaka ölecektir. Baki ve ölümsüz olan sadece Allah'tır.

Ölüm, hayatın tamamen sona ermesi değil, yeni bir hayatın başlangıcıdır.

İnsanın dirisi gibi ölüsü de saygıya lâyıktır. Çünkü insan, ölüm ile bu dünyadan ayrılmış ancak başka bir âlem için doğmuş, yeni bir hayata başlamıştır.

Ölen insanın yıkanması; âdeta yeni doğmuş bir çocuğun yıkanmasını, dünya hayatının insan üzerinde bıraktığı kirlerin temizlenmesini temsil eder.

Cenaze, ölü anlamına geldiği gibi, tabut veya teneşir anlamına da gelir. Son nefesine yaklaşmış ve ölmek üzere olan kişiye muhtazar, ölen kişiye meyyit (çoğulu mevta), ölü için genel olarak yapılması gereken hazırlıklara teçhiz, ölünün yıkanmasına gasil, kefenlenmesine tekfin, tabuta konulup namazın kılınacağı yere ve namazdan sonra kabristana taşınmasına teşyî ve kabre konulmasına defin denir. Ölmek üzere olan kimsenin yanında kelime-i tevhid ve kelime-i şahadeti okumaya veya definden sonra sorulması muhtemel soru ve cevapları ölüye hatırlatma konuşmasına telkin, ölünün yakınlarına başsağlığı dileğinde bulunmaya da taziye denir.

Ölen bir müslümanı yıkamak, kefenlemek, onun için namaz kılıp dua etmek ve bir kabre gömmek müslümanlar için farz-ı kifâyedir.

Peygamberimiz (s.a.s.);

اُذْكُرُوا مَحَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ

“***Ölülerinizin güzel işlerini yâd edin, kötü taraflarını dile getirmeyin***” (Tirmizî, Cenâiz, 34) buyurarak ölmüşlerimizi hayırla anmamızı, iyi taraflarını ön plana çıkarmamızı tavsiye etmiştir.

Ölmek üzere olan kişinin, bir güçlük yoksa kıbleye doğru ve sağ yanı üzerine yatırılması veya sırtına ve ensesinin altına yastık gibi bir şey koyup başı yükseltilerek yüzünün ve ayaklarının kıbleye gelecek duruma getirilmesi müstehap, yanında kelime-i tevhit getirilmesi ve zorlamadan kelime-i tevhit söyletilmesi sünnettir. Peygamberimiz (s.a.s.);

لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ

"*Ölmek üzere olanlara lâ ilâhe illallâh cümlesini telkin edin.*" (Müslim, "Cenâiz", 1);

مَنْ كَانَ آخِرُ كَلَامِهِ لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ دَخَلَ الْجَنَّةَ

"*Kimin son sözü 'Lâ ilâhe illallâh' olursa, o kişi cennete girer*" (Ebu Dâvûd, Cenâiz, 16) buyurmuştur.

Ölüm hastasının yanında bulunan kimseler, ona hayır dua etmelidir. Peygamberimiz (s.a.s.);

إِذَا حَضَرْتُمُ الْمَرِيضَ أَوِ الْمَيِّتَ فَقُولُوا خَيْرًا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ يُؤَمِّنُونَ عَلَى مَا تَقُولُونَ

"*Hasta yanına veya ölmek üzere olan kimsenin yanına gittiğinizde hayır dua ediniz. Çünkü melekler sözlerinize 'âmin' derler*" (Müslim, "Cenâiz", 6) buyurmuştur.

Bir insanın öldüğünü duyan kimse, "*Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz ona döneceğiz*" anlamındaki "innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn" (Bakara, 2/156) ayetini okur (Müslim, Cenâiz, 4).

Ölen insanın üzerinden elbisesi çıkarılır. Elleri yanlarına uzatılır, gözleri kapatılır, çenesi bağlanır. Üzerine bir örtü çekilir. Peygamberimiz (s.a.s.), sahabeden Ebu Seleme'nin ölümünü müteakip yanına girmiş, gözlerinin açık olduğunu görmüş, gözlerini kapatmış ve

إِنَّ الرُّوحَ إِذَا قُبِضَ تَبِعَهُ الْبَصَرُ

"*Ruh kabzedildiği vakit, göz onu takip eder*" buyurmuştur (Müslim, Cenâiz, 7).

Ölenin arkasından bağırıp çağırmak, feryat ve figan ile ağlamak doğru değildir (bk. Müslim, Cenâiz, 10–12, 16–33). Ölen bir çocuğu için ağlayan bir kadına Peygamberimiz;

اِتَّقِى اللّٰهَ وَاصْبِرِى

"*Allah'a karşı gelmekten sakın ve sabret*" diye tavsiyede bulunmuş, kadın Peygamberimizi tanıyamadığı için aldırış etmemiş, sonra kendisine sabır tavsiye edenin Peygamber olduğu söylenince kadın, Peygamberimize gitmiş ve kendisini tanıyamadığını söylemiş, bunun üzerine;

إِنَّمَا الصَّبْرُ عِنْدَ أَوَّلِ صَدْمَةٍ

"*Sabır ancak (musibetle) ilk karşılaşıldığında olur*" (Müslim, Cenâiz, 15) buyurmuştur. Bu itibarla ölümle karşılaşan müslüman, Allah'ın hükmüne razı olmalı ve sabır göstermelidir.

Ölen insanın bir an önce yıkanması, kefenlenmesi ve defnedilmesi sünnettir (bk. Müslim, Cenâiz, 36–51).

Yıkanıp kefenlenen ölüye son duayı yapmak üzere cenaze namazı kılınır. Cenaze namazı rükûsuz ve secdesiz, farz-ı kifâye bir namazdır. Cenaze namazında; diğer namazlarda olduğu gibi hadesten ve necasetten taharet, setrü'l-avret, istikbal-i kıble ve niyet şarttır. Niyetle ölünün kadın veya erkek, kız veya erkek çocuk olduğu belirlenir. Bu durumu bilmeyen kişi "üzerine imamın namaz kıldığı kişi" diye niyet edebilir.

Cenaze namazlarında imamın, kadınlar için de imamlığa niyet etmesi şart değildir. Cemaat, Allah rızası için o cenaze namazını kılıp onun için dua etmeye ve imama uymaya niyet eder.

Cenaze namazının rükünleri, kıyam ve tekbirdir.

Cenaze namazının sünnetleri; Allah'a hamd ve senâ etmek, Peygamberimize salât ve selâm getirmek, hem ölüye hem de hayatta olan müslümanlara dua etmektir (bk. Müslim, Cenâiz, 85–86).

Cenaze namazı; iftitah tekbirinin dışında, üç tekbir (bk. Müslim, “Cenâiz”, 72) ve selâmdan ibarettir.

Cenaze namazında cemaatin bulunması şart değildir. Yalnız bir erkeğin veya yalnız bir kadının bu namazı kılmasıyla farz yerine getirilmiş olur.

Cenaze namazını kıldırmaya en yetkili ve lâyık olanlar yöneticilerdir. Sonra sırasıyla müftü, mahallenin imam-hatibi, ölünün velisi olan yakınları gelir.

Birkaç cenazenin namazını ayrı ayrı kılmak daha iyidir, hangisi daha önce getirilmişse önce onun namazı kılınır. Cenazelerin hepsine birden bir tek namaz kılınması da yeterli olur.

Cenaze musallaya, baş tarafı imamın sağına gelecek şekilde konur. Cenaze namazı kıldıracak imam, ölünün göğsü hizasında durur. Cemaat nizami olarak saf tutar.

Cenaze namazına başlandıktan sonra gelip cemaate katılan kimse hemen tekbir alır, noksan kalan tekbirlerini de dua okumaksızın peş peşe alır, böylece cenaze musalladan kaldırılmadan tekbirlerini tamamlayıp selâm verir.

Cenaze mescidin ön tarafına konularak imam ile cemaatin bir kısmı cenaze ile orada, bir kısmı da cami içinde durur ve saflar bitişik olursa, bu takdirde mekruh olmaz.

Cenaze namazını kıldıracak imamın âkıl-baliğ olması şarttır.

Gıyabî cenaze namazı kılınabilir. Peygamberimiz Necâşî’nin gıyabında cenaze namazı kılmıştır (bk. Müslim, Cenâiz, 6267).

Cenaze defnedildikten sonra kabir üzerinde cenaze namazı kılınabilir. Peygamberimiz, Mescid-i Nebevî’yi temizleyen bir genci göremeyince kendisini sordu, sahabîler,

onun öldüğünü söylediler. Onun öldüğünü bana haber vermeli değil miydiniz, dedi. Gidip kabri üzerine cenaze namazı kıldı (bk. Müslim, Cenâiz, 71).

Diğer namazları bozan şeyler cenaze namazını da bozar.

Cenaze görülünce ona saygı için ayağa kalkılabilir (bk. Müslim, Cenâiz, 73–81).

Cenaze namazı kılınınca geciktirilmeden ölü kabrine defnedilir. Peygamberimiz (s.a.s.);

أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ فَإِنْ كَانَتْ صَالِحَةً قَرَّبْتُمُوهَا إِلَى الْخَيْرِ وَإِنْ كَانَتْ غَيْرَ ذٰلِكَ كَانَ شَرًّا تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ

"*Cenazeyi defnetmekte acele ediniz. Eğer cenaze salih bir kimse ise onu bir an önce hayra / iyiliğe yaklaştırmış olursunuz. Eğer cenaze kötü / şerli bir kimse ise şerri omzunuzdan indirmiş olursunuz*" (Müslim, Cenâiz, 51) buyurmuştur.

Cenazesine iştirak eden kimse, müslüman kardeşine karşı son görevini yapmış ve sevap kazanmış olur. Bu sevabı Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle bildirmiştir:

مَنْ شَهِدَ الْجَنَازَةَ حَتَّى يُصَلِّيَ عَلَيْهَا فَلَهُ قِيرَاطٌ وَمَنْ شَهِدَهَا حَتَّى تُدْفَنَ فَلَهُ قِيرَاطَانِ قِيلَ وَمَا الْقِيرَاطَانِ ؟ قَالَ مِثْلُ الْجَبَلَيْنِ الْعَظِيمَيْنِ

"*Her kim cenaze namazında hazır bulunur ve namazı kılarsa ona bir kırat vardır. Her kim de cenaze defnedilinceye kadar cenazede hazır bulunursa ona da iki kırat vardır.*" "*İki kırat nedir*" diye sorulduğunda "*iki büyük dağ gibi*" cevabını vermiştir (bk. Müslim, Cenâiz, 52). "İki büyük dağ gibi" ifadesi, sevabın çokluğunu beyan etmekte temsilî bir anlatımdır.

Cenaze namazına ne kadar çok müslüman iştirak ederse, o kimse için o kadar çok hayır dua ve sevap demektir. Peygamberimiz (s.a.s.);

مَا مِنْ مَيِّتٍ تُصَلِّى عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَبْلُغُونَ مِائَةً. كُلُّهُمْ يَشْفَعُونَ لَهُ. إِلَّا شُفِّعُوا فِيهِ

"*Müslümanlardan sayıları yüze ulaşan bir cemaatin hepsi ölü için şefaat ederek cenaze namazı kılarlarsa, bunların o kimse hakkındaki şefaatleri kabul edilir*" (Müslim, Cenâiz, 58) buyurmuştur.

II. VACİP NAMAZLAR

Kılınmasının mutlaka gerekli olup olmadığı farz namaz kadar açık ve kesin olmayan namazlardır.

Ramazan ve Kurban bayramı namazları ile Vitir namazı vacip namazlardır.

1. BAYRAM NAMAZLARI

Bayram namazı Hicretin ikinci yılında meşru kılınmıştır. Biri Ramazan Bayramında, diğeri Kurban Bayramında olmak üzere yılda iki defa bayram namazı kılınır. Cuma namazı ile yükümlü olanların bayram namazı kılmaları da vaciptir.

Bayram namazları Şafiî mezhebine göre sünnet-i müekkededir.

Peygamberimiz (s.a.s.), Kurban ve Ramazan bayramı günlerinde ilk iş olarak bayram namazı kıldırmıştır (Müslim, Îydeyn, 9).

2. VİTİR NAMAZI

Vitir namazı, üç rekâtlı bir namaz olup vakti, yatsı namazı kılındıktan sonra sabah namazına kadar olan süredir. Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

"*Allah Teala, beş vakit namazınıza bir namaz daha eklemiştir. Bilesiniz ki bu vitir namazıdır.*" (Ahmed, II, 180)

Şafiî mezhebine göre vitir namazı, sünnettir.

III. NAFİLE NAMAZLAR

"Nafile" "fazladan yapılan" demektir. Buradan hareketle farz ve vacip namazların dışında kalan namazlara "nafile namazlar" denir. Bu namazlar, "tatavvu' namazlar" diye de anılır.

Nafile namazlar genel olarak iki kısma ayrılır:

a) Beş vakit farz namazlar ile birlikte kılınan nafile namazlar. Bunlara "revatip sünnetler" denir.

b) Farzlara bağlı olmaksızın kılınan nafile namazlar. Bunlara da "regaip sünnetler" denir.

1. REVATİP SÜNNETLER

Beş vakit farz namazın ve Cuma namazının öncesinde ve sonrasında kılınan nafile namazlara özel bir isimle "sünnet namazlar" denir. Bu namazlar ayrıca revatip sünnetler diye de anılır.

Sabah namazının iki rekât sünneti, öğle namazının dört rekât ilk sünneti ve iki rekât son sünneti, akşam namazının iki rekât sünneti, yatsı namazının iki rekât son sünneti "müekked sünnetler" diye anılır. "Müekked", kuvvetli demektir.

Peygamberimiz bu namazları çok kere kılıp bazen terk etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), bu namazların mü'minler açısından taşıdığı değeri ifade etmek üzere şöyle buyurmuştur:

مَنْ ثَابَرَ عَلَى ثِنْتَىْ عَشَرَةَ رَكْعَةً مِنَ السُّنَّةِ بَنَى اللهُ لَهُ بَيْتًا فِى الْجَنَّةِ أَرْبَعَ رَكْعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَهَا وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرِبِ وَرَكْعَتَيْنِ بَعْدَ الْعِشَاءِ وَرَكْعَتَيْنِ قَبْلَ الْفَجْرِ

"*Kim gece ve gündüz şu on iki rekât namaza devam ederse, Allah ona cennette bir köşk bina eder: Sabah namazından önce iki rekât, öğle namazından önce dört rekât, sonra iki rekât, akşam namazından sonra iki rekât ve yatsı namazından sonra iki rekât.*" (Tirmizî, Salât, 302)

Revatip sünnetler hakkındaki bu genel açıklamadan başka Peygamberimiz, sünnet namazlar için ayrı ayrı açıklamalarda da bulunmuştur. Mesela bir başka hadis-i şerifte şöyle buyurmuştur:

رَكْعَتَا الْفَجْرِ خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا

"*Sabah namazının iki rekât sünneti dünya ve üzerindekilerden daha hayırlıdır.*" (Tirmizî, "Salât", 307)

مَنْ حَافَظَ عَلَى أَرْبَعَ رَكْعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ وَأَرْبَعٍ بَعْدَهَا حَرَّمَهُ اللهُ عَلَى النَّارِ

"*Allah, öğle namazından önce ve sonra dört rekât sünnet kılmaya devam eden kimseye cehennem ateşini haram kılar*" (Tirmizî, Salât, 313).

Peygamberimiz, öğle namazından sonraki sünneti dört rekât olarak kıldığı gibi öncesindeki sünneti de iki rekât olarak kılmıştır (bk. Tirmizî, Salât, 316, 318)

İkindi namazının dört rekât sünneti ile yatsı namazının farzından önceki dört rekât sünnetine "gayr-i müekked sün-

net" denir. "Gayr-i müekked", kuvvetli olmayan demektir. Peygamberimiz (s.a.s.), bu namazları müekked sünnetlere göre daha az kılmıştır. İkindi namazının sünneti ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

رَحِمَ اللّٰهُ إِمْرَأً صَلَّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعًا

"*İkindi namazından önce dört rekât namaz kılan kimseye Allah rahmet etsin.*" (Tirmizî; "Salât", 314)

Gayr-i müekked sünnetler iki iki de kılınabilir. Hz. Ali, Peygamberimizin ikindi namazı kılması ile ilgili şöyle demiştir:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصَلِّى قَبْلَ الْعَصْرِ أَرْبَعَ رَكْعَاتٍ يَفْصِلُ بَيْنَهُنَّ بِالتَّسْلِيمِ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَمَنْ تَبِعَهُمْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُؤْمِنِينَ

"*Hz. Peygamber (s.a.s.), ikindinin farzından önce dört rekât kılar, arasını iki rekâtta bir selam vererek ayırırdı. Müslümanlardan da bu namazı kılanlar vardı.*" (Tirmizî; Salât, 317)

Nafile namazlara devam edilmesi, kulun ahirette hesabını kolaylaştırır. Peygamberimiz, şöyle buyurmuştur:

إِنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ الْعَبْدُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلَاتُهُ فَإِنْ صَلُحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ فَإِنِ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيضَةٍ شَيْئًا قَالَ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى اُنْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِى مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكْمَلُ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الْفَرِيضَةِ ثُمَّ يَكُونُ سَائِرُ عَمَلِهِ عَلَى ذٰلِكَ

"*Kulun kıyamet günü ilk sorgulanacağı ameli, namazıdır. Kul, namazının hesabını tam verebilirse kurtuluşa erer. Eğer veremezse, hüsrana ve ziyana uğrar. Eğer farz namazlarında bir eksiklik olursa yüce Allah, 'bakın bakalım ku-*

lumun nafile namazı var mı' buyurur. Eğer nafile namazı varsa, farzlardaki eksiklik nafile namazlar ile tamamlanır. Diğer amelleri de bu şekilde sorgulanır." (Tirmizî, Salât, 301)

2. REGAİP SÜNNETLER

"Regaip", rağbet edilenler demektir. Regaip sünnetler; revatip sünnetler dışındaki nafile namazlardır. Bunlar, Peygamber Efendimizin farz namazlara bağlı olmaksızın kılınmasını tavsiye ve teşvik ettiği, Allah'a yakınlaşmak ve sevap kazanmak amacıyla kıldığı namazlardır. Bunların başlıcaları şunlardır:

a) Teravih Namazı

Teravih namazı, Ramazan ayında kılınan "müekked sünnet" bir namazdır. Kadınlar ve erkekler için Ramazan ayının sünnetidir. Dolayısı ile, Ramazan ayında oruç tutamayanlar için de teravih namazı kılmak sünnettir.

Bu namazın vakti, yatsı namazının kılınmasından itibaren sabah namazının vaktine kadarki süredir. Yatsının vakti girince önce yatsı namazı, sonra teravih namazı kılınır. Yirmi rekâtlık bir namazdır.

Teravih, "terviha" kelimesinin çoğuludur. "Terviha" dinlendirmek demektir. Selam verildikten sonra bir müddet beklenip dinlenildiği, zikir ve tespih ile meşgul olunduğu için bu namaza "arada istirahatlar verilen namaz" anlamına teravih denmiştir.

Teravih namazının cemaatle kılınması sünnet-i kifayedir. Yani bir kısım müslümanların bu namazı cemaatle kılması hâlinde sünnet yerine gelmiş olur. Ancak, tek başına kılanlar cemaat sevabını elde edememiş olurlar.

En uygun olan, teravih namazının mescitte cemaatle kılınmasıdır. Evlerde cemaatle kılınması hâlinde mescitte kılmanın sevabı kadar sevap elde edilemez.

Hz. Peygamber (s.a.s.), Müslümanlara farz kılınır endişesi ile teravih namazını birkaç gece mescitte cemaatle kılmış, diğer teravihleri evinde kılmıştır. Raşit halifeler, bütün sahabîler ve onlardan sonra müslümanlar bu namazı mescitte cemaatle kılmaya devam etmişlerdir. Bir hadis-i şerifte,

مَنْ قَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"*Kim iman ederek ve mükâfatını Allah'tan bekleyerek teravih kılmak sureti ile Ramazan ayını ihya ederse onun geçmiş günahları affedilir.*" (Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 173) buyurulmuştur.

b) Teheccüd Namazı

Yatsı namazından sonra yatıp bir müddet uyuduktan sonra kalkılıp kılınan namaza teheccüd namazı denir. Yatmadan önce geceleyin kılınacak olursa "gece namazı" diye anılır. Sevgili Peygamberimiz teheccüd namazına devam ederdi (Buhârî, "Teheccüd", 1-5). Bu namaz iki rekâttan sekiz rekâta kadar kılınabilir. Her iki rekâtta bir selam verilmesi daha faziletlidir.

Peygamberimiz (s.a.s.);

أَفْضَلُ الصَّلاَةِ بَعْدَ الْفَرِيضَةِ صَلاَةُ اللَّيْلِ

"*Farz namazlardan sonra en faziletli namaz geceleyin kılınan namazdır.*" (Tirmizî, "Salât", 324) buyurmuştur.

c) Evvâbin Namazı

Akşam namazının sünnetinden sonra dört rekât daha kılıp bunu altı rekâta tamamlamak müstehaptır. Bu nama-

zın, akşamın sünnetinden başka altı rekât olduğunu söyleyen âlimler de vardır. Bu namaza "evvâbîn namazı" denir. Evvâbîn, "Tövbe edenler, Allah'a sığınanlar" demektir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

مَنْ صَلَّى بَعْدَ الْمَغْرِبِ سِتَّ رَكْعَاتٍ لَمْ يَتَكَلَّمْ فِيمَا بَيْنَهُنَّ بِسُوءٍ عُدِلْنَ لَهُ بِعِبَادَةِ ثِنْتَىْ عَشْرَةَ سَنَةً

"*Kim, -arada kötü bir şey konuşmaksızın- akşam namazından sonra altı rekât namaz kılarsa, on iki yıl ibadet etmiş sevabı alır.*" (Tirmizî, Salât, 317)

d) Kuşluk Namazı

Güneş doğup bir müddet yükseldikten (güneşin doğuşundan yaklaşık 45–50 dakika) sonra zeval vaktine kadar kılınan nafile bir namazdır. Ancak günün ilk dörtte birinin geçtiği ve güneşin kızgınlaşmaya başladığı zaman kılınması uygundur. Bu namaz, "duha namazı" ve "işrak namazı" diye de anılır.

Hz. Peygamber (s.a.s.), kuşluk namazının faziletli bir namaz olduğunu bildirerek kılınmasını tavsiye etmiştir. Sahâbîlerden Ebu Hureyre, şöyle demiştir:

أَوْصَانِى خَلِيلِى صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِثَلَاثٍ: بِصِيَامِ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ مِنْ كُلِّ شَهْرٍ وَرَكْعَتَيِ الضُّحَى وَأَنْ أُوتِرَ قَبْلَ أَنْ أَرْقُدَ

"*Dostum (Hz. Muhammed s.a.s.), bana üç şeyi tavsiye etti: Her ay üç gün oruç tutmayı, iki rekât kuşluk namazı kılmayı ve yatmadan önce vitir namazı kılmayı.*" (Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 85) Bir başka hadiste ise şöyle buyurulmuştur:

يُصْبِحُ عَلَى كُلِّ سُلَامَى مِنْ أَحَدِكُمْ صَدَقَةٌ فَكُلُّ تَسْبِيحَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَحْمِيدَةٍ صَدَقَةٌ وَكُلُّ تَهْلِيلَةٍ صَدَقَةٌ. وَكُلُّ تَكْبِيرَةٍ صَدَقَةٌ.

وَأَمْرٌ بِالْمَعْرُوفِ صَدَقَةٌ. وَنَهْيٌ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ. وَيُجْزِئُ مِنْ ذٰلِكَ رَكْعَتَانِ يَرْكَعُهُمَا مِنَ الضُّحَى

"*Her birinizin her eklemi için günde bir sadaka vermesi gerekir. Bu sebeple her tespih (sübhânellah demek) bir sadaka, her hamd (elhamdülillâh demek) bir sadaka, her tehlil (lâ ilâhe illallâh demek) bir sadaka, her tekbir (Allâhü ekber demek) bir sadaka, iyiliği tavsiye etmek, kötülükten alıkoymak bir sadakadır. Kuşluk vakti kılınan iki rekât namaz ise bunların hepsinin yerini tutar.*" (Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 84) Bu namazın fazileti ile ilgili daha başka hadisler de vardır.

e) Hacet Namazı

İnsanın gündelik hayatında pek çok maddî ya da manevî ihtiyacı olur ve bunları karşılamak ister. İhtiyaçların ortaya çıkması ve bunların giderilmek istenmesi tabii bir şeydir. Herhangi bir işin gerçekleştirilmesi, ihtiyacın giderilmesi için yapılması gereken her şey yapılmalı, sonra da sonucu Allah'tan istenmelidir. İslâmî tevekkül anlayışı bunu gerektirir. Bütün şartlar yerine getirildikten sonra ihtiyaç Allah'a arz edilmeli, O'ndan yardım istenmelidir.

Hacet namazı iki, dört veya on iki rekât olarak kılınabilir. Dört rekât olarak kılınması hâlinde birinci rekâtta Fatiha sûresinden sonra üç kere ayetü'l-kürsî, kalan üç rekâtta ise Fatiha'dan sonra birer kere İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri okunur.

f) Tövbe Namazı

Tövbe, yapılan günahlardan pişmanlık duyup af dilemek üzere Allah'a dönmek, O'na sığınmak demektir. Tövbe etmek için mutlaka günah işlemiş olmak da gerekmez. Hz. Peygamber Efendimiz, işlediği ve işleyeceği hataların affedilmiş olduğu bildirildiği hâlde, çok çok tövbe eder, bağış-

lanma dilerdi. Onun bu tutumu temelde mü'minlere örnek olmaktır.

Dua ve tövbelerin kabul göreceği bildirilen özel zamanlar vardır. Namazlardan sonraki vakitler de bunlardandır. Bu sebeple işlediği belli bir günaha ya da genel anlamda günahlarına tövbe etmek isteyen kimse iki rekât namaz kılar ve ardından dua ve tövbe eder, bağışlanma diler. Hz. Peygamber (s.a.s.);

مَا مِنْ رَجُلٍ يُذْنِبُ ذَنْبًا ثُمَّ يَقُومُ فَيَتَطَهَّرُ ثُمَّ يُصَلِّى ثُمَّ يَسْتَغْفِرُ
اللّٰهَ إِلاَّ غَفَرَ اللّٰهُ لَهُ ثُمَّ قَرَأَ هٰذِهِ الْآيَةَ

"*Bir kul günah işler de sonra kalkar, güzelce abdest alır ve iki rekât namaz kılar; Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah onu bağışlar.*" buyurmuş (Tirmizî, Salât, 294) ve şu ayeti okumuştur:

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللّٰهَ

"*Onlar çirkin bir iş yaptıkları yahut nefislerine zulmettikleri zaman Allah'ı hatırlayıp hemen günahlarının bağışlanmasını dileyenlerdir.*" (Âl-i İmrân, 3/135)

g) İstihare Namazı

"İstihare" hayırlı olanı dilemek demektir. İnsanlar dünya ya da ahiret ile ilgili işlerin nasıl sonuçlanacağını çok kere kestiremez, fakat bunu merak ederler. Bu meraklarını gidermek için çeşitli yollara başvururlar. Mesela câhiliyye devri Arapları bu amaçla fal oklarına başvururlardı. Hz. Peygamber (s.a.s.), böyle yanıltıcı usullere başvurarak gelecek hakkında hüküm verme geleneğini kaldırarak "istihare" uygulamasını getirmiştir. Konu ile ilgili olarak Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

"*Sizden birinize bir iş hakkında tereddüt ve üzüntü çöktüğü zaman farz namazlarından başka olarak iki rekât namaz kılsın, sonra şöyle duada bulunsun:*

Ey Allah'ım! Senin ilmine güvenerek senden hakkımda hayırlısını istiyorum ve kudretine sığınarak senden kudret istiyorum ve senin sınırsız lütfundan bana ihsan etmeni istiyorum; çünkü sen, her şeye kadirsin, ben bir şeye kadir değilim. Sen bilirsin, ben bilmem, Sen bilinmeyenleri bilirsin.

Allah'ım! Senin ezelî ilminde, yapmayı düşündüğüm bu iş benim dinim ve dünyam ve geleceğim açısından hayırlı olacaksa, bu işi benim hakkımda takdir buyur, onu bana kolaylaştır, uğurlu ve bereketli eyle. Eğer bu iş senin ezelî ilminde, benim dinim ve hayatım hakkında ve işimin akıbeti hakkında -erken veya geç olmasında- şerli ise onu benden geri çevir, beni de ondan vazgeçir ve benim için nerede olursa olsun yalnızca hayırlı olanı takdir et, sonra beni ona razı kıl." (Buharî, De'avât, 48; Tirmizî, Salât, 344)

Buna göre istihare yapmak, merak edilen bir sonucu öğrenmeye çalışmak değil, Allah'tan hayırlı sonucu istemektir. Kılınacak iki rekât namazın ardından Peygamberimizin öğrettiği istihare duası okunur ve mümkün mertebe konuya yoğunlaşmaya çalışılır. Gece vakitleri bu bakımdan daha uygundur. Rüya görmek üzere uykuya yatmak şart değildir. Yapılan duanın ardından insanın gönlünde bir yöneliş, bir eğilim belirebilir, bir rahatlık duyulabilir. Bu, işin hayırla sonuçlanacağına yorulabilir. Aksine, bir sıkıntı ve darlık hâli oluşursa, işin iyi olmayacağına yorumlanabilir. Birinci istiharede sonuç alınamazsa üç kere veya yedi kere tekrarlanabilir.

h) Yolculuk Namazı

Bir kimsenin yola çıkacağı, ya da yolculuktan döndüğü zaman iki rekât namaz kılması menduptur. Giderken evde, gelince mescidde kılınması daha faziletlidir. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in uygulaması böyle idi (Müslim, Müsâkât, 21).

Bu namaz, kişinin yolculuğa çıkarken işlerinin kolaylaşması, sağ salim yuvasına ulaşması için, yolculuktan döndükten sonra da evine, çoluk çocuğuna kavuşmasından dolayı Allah'a teşekkür etmek için kılınır.

i) Tahıyyetü'l-Mescid Namazı

Tahıyyetü'l-Mescid; mescidin selamlanması, mescide saygı gösterilmesi demek ise de aslında mescidlerin sahibi Allah'a saygı gösterme ve O'nu yüceltme duygusunun ifadesidir.

İbadet ve ziyaret maksadı ile ya da başka herhangi bir amaçla mescide giren müslümanın iki rekât namaz kılması müstehaptır. Bu bakımdan Peygamber Efendimiz (s.a.s.);

إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الْمَسْجِدَ فَلْيَرْكَعْ رَكْعَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَجْلِسَ

"*Biriniz mescide girdiği zaman oturmadan önce iki rekât namaz kılsın.*" (Tirmizî, Salât, 235) buyurmuştur.

Bir gün içinde aynı mescide birkaç sefer girmek durumunda olan kimsenin bir kere tahıyyetü'l-mescit namazı kılması yeterli olur. Bu namazın mescide girildiğinde oturmadan kılınması ile müstehap yerine gelmiş olur. Oturduktan sonra da kılınabilir. Bir mescitte kılınacak farz ya da başka herhangi bir namaz tahıyyetü'l-mescit yerine geçer.

Üçüncü Bölüm

Namazların Farz, Vacip ve Sünnetleri

Bir âlem düşünürüm ezan sesinde
Bir âlem, ötenin çok ötesinde
Kimseler görmese gidip diz çöksem
Ağlasam caminin bir köşesinde

(Yavuz Bülent Bakiler)

NAMAZLARIN FARZ, VACİP VE SÜNNETLERİ

GİRİŞ

"Farz", kesin ve bağlayıcı bir delil ile yapılması istenen fiil ve amel demektir.

"Farzlar", şart ve rükün olmak üzere iki kısma ayrılır:

"Şart", hükmün varlığı kendisinin varlığına bağlı olan şeydir. Şart bulunmazsa hüküm de bulunmaz, ancak şartın bulunması hükmün bulunmasını gerektirmez. Mesela abdest namazın şartıdır, abdest bulunmazsa namaz olmaz.

"Rükün", ibadetlerin aslî unsurları demektir. Mesela namaz ibadetinde, kıyam, kıraat, rükû ve secde rükündür.

Namazın şart veya rükünlerinden biri mazeretsiz olarak terk edilirse o namaz geçerli olmaz, yeniden kılınması gerekir.

"Vacip", kesin olmayan bir delil ile yapılması istenen fiil ve amellere denir. Mesela Hanefîlere göre vitir ve bayram namazları vaciptir.

Farz olsun vacip olsun her iki görevin de yapılması zorunludur. Yerine getirilmesinin gerekliliği bakımından ikisi arasında bir fark bulunmadığı için Hanefîler vacibe amelî farz demişlerdir.

Kesin olmayan bir delil ile sabit olduğu için vacibi inkâr eden kâfir olmaz.

Vacipleri kasten terk edilen namazın iade edilmesi gerekir. Eğer hata ile veya unutularak terk edilirse namaz batıl olmaz, eksiklik sehiv secdesi ile telâfi edilebilir. Mesela üç veya dört rekâtlı bir namazda ilk iki rekâttan sonra oturmak vaciptir. Bir kimse oturmadan üçüncü rekâta kalkıverse na-

maz batıl olmaz, namazın sonunda "sehiv secdesi" ile bu eksiklik telafi edilir.

"Sünnet", bir fıkıh terimi olarak farz ve vacip olmayarak Peygamberimizin yaptığı ve Müslümanların da yapmasını istediği görevlerdir. Mesela farz namazların öncesinde ve sonrasında kılınan revatip sünnetler böyledir.

Farz olsun, vacip olsun, sünnet olsun, her ibadetin kendi içinde farzları, vacipleri ve sünnetleri vardır.

Bir ibadetin sünneti terk edilirse o ibadet batıl olmaz, sadece sevabı eksilmiş olur. Mesela namazda sübhâneke duası okunmasa, kılınan namaz geçerli olur, ancak sünnet sevabından mahrum kalınır.

I. NAMAZIN FARZLARI

Namazın on iki farzı vardır. Bu farzların bir kısmı namaza başlamadan öncesi, bir kısmı da doğrudan namazın kendi bünyesi ile ilgilidir.

Namazdan önceki farzlara namazın şartları denir. Bu şartlar bulunmadıkça namaz, kendi içinde eksiksiz olarak kılınsa bile geçerli olmaz.

Namazın içindeki farzlara ise, namazın rükünleri denir. Namazın farzlarından herhangi birinin mazeretsiz olarak terk edilmesi durumunda o namaz geçerli olmaz.

a) Namazın Şartları: 1. Hadesten taharet, 2. Necasetten taharet, 3. Setr-i avret, 4. İstikbal-i kıble, 5. Vakit, 6. Niyet.

b) Namazın Rükünleri: 1. İftitah tekbiri, 2. Kıyam, 3. Kıraat, 4. Rükû, 5. Secdeler, 6. Ka'de-i âhire şeklinde sıralanır.

Ta'dîl-i erkân (namazın rükünlerinin düzgün bir şekilde yapılması), Hanefîlerden Ebu Yusuf'a ve diğer mezheplere göre rükün kabul edilmiştir.

Hurûc bi sun'ihî (kişinin kendi isteği ve fiili ile namazdan çıkması), Ebu Hanife'ye göre bir rükündür.

Tertip (farzları sıraya göre yapmak) Şafiîlere göre rükündür.

Namazların şart ve rükünleri sıraya göre delilleriyle açıklanacaktır.

1. NAMAZIN ŞARTLARI

a) Hadesten Taharet

"Hades"; abdestsizlik, cünüplük ve kadınlara mahsus özel hâller (hayız ve nifas) sebebi ile insanda meydana gelen hükmî/manevî kirlilik hâli demektir.

"Taharet", temizlik demektir.

"Hadesten taharet"; abdestsizlik hâlini gidermek için usulüne uygun abdest alarak; cünüplük, hayız ve nifas hâlleri için ise guslederek temizlenmek demektir.

Abdestsizlikten kaynaklanan hades hâline "küçük hades", cünüplük ile hayız ve nifastan kaynaklanan hades hâline ise, "büyük hades" denir. Mutlak olarak "hades" denildiğinde çoğunlukla "küçük hades" yani abdestsizlik hâli kast edilir.

1. Abdest

a) Anlamı

Namazın dışındaki şartlardan ilki abdesttir. Farsça kökenli bir kelime olan "abdest" sözlükte "el suyu" anlamına gelir.

Abdest; namaz kılmak üzere usulüne göre su ile yapılan temizliği ifade der. Arapça karşılığı "vudû" dur.

Namaz kılmak için abdest almanın farz olduğu, Kur'ân ve sünnet ile bildirilmiştir. Mekke döneminde Cebrail, Hz Peygambere abdestin nasıl alınacağını öğretmiştir. Medine döneminde ise Mâide suresinin altıncı ayetinde abdestin nasıl alınacağı yeniden beyan edilmiştir. Ayette şöyle buyurulmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ
وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُ۫سِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ

"*Ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi ve -başlarınıza mesh edip- her iki topuğa kadar da ayaklarınızı yıkayın…*"

Peygamberimiz (s.a.s.) de,

لَا تُقْبَلُ صَلَاةُ مَنْ أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ

"*Abdesti bozulan kimsenin, abdest alıncaya kadar namazı kabul edilmez*" (Buhârî, Vudû, 3; Ebu Dâvûd, Taharet, 31) buyurmuştur.

Yukarıdaki ayet, bu hadisin ışığında değerlendirilecek olursa, namaza kalkıldığında abdest alma emrinin mutlak olmadığı, "Namaz kılmak istediğinizde abdestsiz iseniz abdest alın" şeklinde anlaşılması gerektiği görülür.

b) Abdestin Fazilet ve Hikmetleri

Abdestin fazileti ve hikmeti hakkında pek çok hadis bulunmaktadır. Bir hadiste şöyle buyurulur:

إِذَا تَوَضَّأَ الْعَبْدُ الْمُسْلِمُ (أَوْ الْمُؤْمِنُ) فَغَسَلَ وَجْهَهُ، خَرَجَ مِنْ وَجْهِهِ
كُلُّ خَطِيئَةٍ نَظَرَ إِلَيْهَا بِعَيْنَيْهِ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ)
فَإِذَا غَسَلَ يَدَيْهِ خَرَجَ مِنْ يَدَيْهِ كُلُّ خَطِيئَةٍ كَانَ بَطَشَتْهَا يَدَاهُ

مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) فَإِذَا غَسَلَ رِجْلَيْهِ خَرَجَتْ كُلُّ خَطِيئَةٍ مَشَتْهَا رِجْلَاهُ مَعَ الْمَاءِ (أَوْ مَعَ آخِرِ قَطْرِ الْمَاءِ) حَتَّى يَخْرُجَ نَقِيًّا مِنَ الذُّنُوبِ

"*Müslüman kul/mü'min abdest alıp yüzünü yıkadığı zaman bakmak sureti ile işlediği bütün günahlar su ile birlikte dökülür gider. Ellerini yıkadığı zaman, onlarla işlediği bütün günahlar su ile birlikte dökülür gider. Ayaklarını yıkadığı zaman, onlarla yürüyerek işlediği günahlar, su ile birlikte dökülür gider. Abdest bittiğinde (küçük) günahlardan arınıp tertemiz olur.*" (Müslim, Taharet, 32)

Abdestin esas itibarı ile manevî/hükmî bir temizlik olduğu gerçeği bu hadiste ortaya konmaktadır.

Abdest, manevî bir temizlik olmasının yanında aynı zamanda maddî bir temizliktir. Vücudun dış etkilere en çok açık olan organları günde beş sefer yıkanmakta, böylece her gün düzenli bir temizlik yapılmaktadır.

Abdestin sağladığı maddî ve manevî temizlik yanında sağlık bakımından da birçok yararları vardır. Mesela kan dolaşımını sağlayan damarların esnekliğinin korunmasında, damar sertliklerinin ve tıkanmalarının önlenmesinde abdestin büyük yararı vardır. Vücutta oluşan durgun elektriğin atılmasının yollarından biri de suya ya da toprağa temastır. Bu da abdest veya teyemmüm sayesinde sistemli bir şekilde gerçekleşir.

Abdest, su ile alınır. Bu suyun temiz, maddî ya da hükmî bir temizlik için kullanılmamış olması gerekir.

Abdestin nasıl alınacağını Peygamberimiz bize uygulaması ile öğretmiştir. Bu uygulamaya göre, abdest alınırken yapılması gereken bazı işlemler farz, bazıları da sünnettir.

Namaz kılmak için abdest alınması zorunludur.

Abdestli iken tekrar abdest almak daha çok sevap kazandırır. Peygamberimiz (s.a.s.),

مَنْ تَوَضَّأَ عَلَى طُهْرٍ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ عَشْرَ حَسَنَاتٍ

"*Kim abdestli iken abdest alırsa, Allah ona on sevap yazar.*" (Ebu Dâvûd, Taharet, 32) buyurmuştur.

c) Abdestin Farzları

Abdestin farzları şunlardır:

1.Yüzü yıkamak,

2. Elleri ve kolları dirseklerle birlikte yıkamak,

3. Başın dörtte birini meshetmek,

4. Ayakları topukları ile birlikte yıkamak.

Farz olan, bu işlemleri birer kere yapmaktır.

Şafiî mezhebine göre abdeste niyet etmek ve abdest işlemlerini bu sıraya göre yapmak da farzdır.

Abdestin geçerli olabilmesi için yıkanan abdest uzuvlarında hiç kuru yer kalmaması gerekir. Bu bakımdan deri üzerinde, suyun ulaşmasını engelleyecek bir şeyin bulunmamasına dikkat etmek gerekir.

d) Abdestin Sünnetleri

İbadetlerde sünnet, Hz. Peygamber'in farz olmayarak yaptığı uygulamaları ifade eder. Abdestin bu uygulamalara dayalı sünnetleri şöyle sıralanabilir:

1. Niyet etmek ve abdeste eûzü - besmele ile başlamak.

2. Önce elleri bileklere kadar yıkamak.

3. Ağza ve burna su vermek (mazmaza ve istinşak).

4. Önce sağ organları yıkamak.

5. Başın tamamını meshetmek.

6. Kulakları ve enseyi meshetmek.

7. Yıkanan organları üçer defa yıkamak.

8. Yıkarken ovalamak ve elleri, kolları ve ayakları üçer kere yıkamak.

9. Tertibe uymak.

10. Parmakların arasını elin parmakları ile aralayarak yıkamak.

11. Misvak/fırça kullanmak veya başka bir yöntemle ağzı ve dişleri temizlemek. Peygamberimiz (s.a.s.);

لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (عَلَى أُمَّتِى) لَأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

"*Ümmetime/mü'minlere zorluk vereceğimden çekinmeseydim onlara her namazdan önce/her abdest alışta ağzını ve dişlerini temizlemelerini emrederdim.*" (Müslim, Taharet, 42) buyurmuştur.

Abdest alırken kıbleye yönelmek, suyu israf etmemek (bk. Ebu Dâvûd, Taharet, 45), ağza ve burna sağ elle su vermek, sol elle sümkürmek gibi hususlar abdestin adabındandır. Bunları terk etmek mekruhtur.

e) Abdestin Alınışı

Usulüne göre bir abdest şu şekilde alınır:

"Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya" diye niyet edilir.

Eûzü-besmele çekilir, eller bileklere kadar üç kere yıkanır. Parmak araları hilallenir ve iyice yıkanır.

Misvak veya fırça ile ya da başka bir şekilde ağız ve dişler temizlenir.

Sağ avuca alınan su ile ağız üç kere çalkalanır (mazmaza). Aynı şekilde sağ avuca su alınarak üç defa burna çekilir (istinşak). Oruçlu kimseler boğaza su kaçmamasına dikkat ederler. Her seferinde sol el ile sümkürülüp burun temizlenir (bk. Ebu Dâvûd, Tahâret, 54-55).

Yüz, üç defa yıkanır. Sık sakalı olanlar, parmaklarını aşağıdan yukarıya doğru sakalın içine sokarak suyun kıl diplerine iyice ulaşmasını sağlarlar (bk. Ebu Dâvûd, Tahâret, 56).

Sonra sağ kol, dirseklerle birlikte üç kere yıkanır. Ardından sol kol aynı şekilde üç kere yıkanır.

Sağ el ıslatılarak başın üst ön kısmı veya tamamı bir defa mesh edilir.

Yine eller ıslatılarak işaret parmakları ile kulakların içi, başparmaklar ile de arka kısımları mesh edilir. Kalan parmakların arka kısımları ile de ense mesh edilir.

Sonra sağ ayak, ardından sol ayak topukları ile birlikte üç kere yıkanır. Parmaklar aralanarak su buralara iyice ulaştırılır (bk. Ebu Dâvûd, Tahâret, 58).

Yıkanan uzuvlarda kuru yer kalmamasına dikkat edilir.

Abdest alırken ayaklarında kuru yer bırakan kimse için Peygamberimiz (s.a.s.),

وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنَ النَّارِ أَسْبِغُوا الْوُضُوءَ

"*Vay topukların hâline ateşten! Abdestinizi tam alın.*" (Ebu Dâvûd, Tahâret, 46) buyurmuştur.

Abdest alınırken yedinci bölümde zikredilen dualar okunur, abdestten sonra hemen vakit namazı kılınmayacak ve vakit de müsait ise iki rekât nafile namaz kılınır. Hz. Osman, tarif edildiği şekilde abdest almış ve şöyle demiştir:

مَنْ تَوَضَّأَ نَحْوَ وُضُوئِى هٰذَا ثُمَّ قَامَ فَرَكَعَ رَكْعَتَيْنِ لَا يُحَدِّثُ فِيهِمَا نَفْسَهُ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

"*Allah'ın Resûlü (s.a.s.), şöyle buyurdu: 'Kim benim abdest aldığım gibi abdest alır, sonra içinden hatırına başka bir şey getirmeksizin iki rekât namaz kılarsa geçmiş günahları bağışlanır.*" (Müslim, Taharet, 3)

Abdestten sonra kelime-i şahadet getirmek müstehaptır. Peygamberimiz (s.a.s.);

مَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ يَتَوَضَّأُ فَيُحْسِنُ الْوُضُوءَ ثُمَّ يَقُولُ حِينَ يَفْرُغُ مِنْ وُضُوئِهِ: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، إِلَّا فُتِحَتْ لَهُ أَبْوَابُ الْجَنَّةِ الثَّمَانِيَةُ يَدْخُلُ مِنْ أَيِّهَا شَاءَ

"*Bir kimse güzelce abdest alır, abdesti bitirdikten sonra 'eşhedü en lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh ve eşhedü enne Muhammeden 'abdühû ve Resûlüh' (Şahadet ederim ki bir tek Allah'tan başka ilâh yoktur, O'nun ortağı yoktur. Şahadet ederim ki Muhammed (s.a.s.), O'nun kulu ve resûlüdür) derse, cennetin sekiz kapısı ona açılır, dilediğinden girer*" (Ebu Dâvûd, Taharet, 65) buyurmuştur.

f) Abdesti Bozan Şeyler

Abdesti bozan şeyleri şöylece sıralamak mümkündür:

1. İdrar ve dışkı mahallinden idrar, dışkı ve yel çıkması.

2. Vücudun herhangi bir yerinden kan ve irin gibi sıvıların çıkarak yaranın dışına taşması. Çıkan şey, yaranın dışına taşmayacak kadar az ise abdest bozulmaz.

Şafiî mezhebine göre ön ve arkadan çıkanlar hariç, vücudun herhangi bir yerinden çıkan kan, irin vs. abdesti bozmaz (bk. Buhârî, Vudû', 34).

3. Bayılmak, delirmek, sarhoş olmak ve uyumak gibi şuurun kontrol altında tutulmasına engel olucu durumlar. Ayakta, yaslanmaksızın oturarak, rükû ve secde hâlinde uyumak abdesti bozmaz.

4. Cinsel ilişki, ihtilam olma ve kadınların hayız ve nifas hâlinin başlaması.

5. Namazda gülmek. Namaz kılan kimse, yalnız kendisi işiteceği kadar gülerse sadece namazı bozulur, yanındakilerin duyacağı kadar gülerse hem namazı, hem abdesti bozulur.

6. Ağız dolusu kusmak.

Abdestsiz iken namaz kılınmaz, secde yapılmaz, Ka'be tavaf edilmez.

g) Mest Üzerine Mesh Etmek

Mest, ayakları topukları ile birlikte örten bir tür ayakkabı demektir. Abdestsiz kimse, abdest alırken ayaklarını yıkamak yerine şartlarına uygun olarak giydiği mestler üzerine mesh edebilir. Bu uygulama Hz. Peygamber'in sünnetine dayanır. Birçok sahabî Peygamberimiz (s.a.s.)'in mest üzerine mesh ettiğini haber vermiştir (bk. İbn-i Mâce, Taharet, 84).

Mest üzerine mesh etmek sadece abdestsizlik hâlinde söz konusudur. Gusletmesi gereken kimsenin ayaklarını mutlaka yıkaması gerekir.

1. Mest Üzerine Mesh etmenin Şartları

Mest üzerine mesh etmenin geçerli olabilmesi için uyulması gereken bazı şartlar vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

a) Mestler, ayaklar yıkanarak alınmış bir abdestten sonra giyilmiş olmalıdır.

b) Mestler, bağsız olarak ayakta durabilecek nitelikte olmalıdır.

c) Mestler, ayakları topukları ile birlikte örtecek yapıda olmalıdır.

d) Mestlerin her birinde, ayak parmaklarının en küçüğü ile üç parmak kadar yırtık, sökük, delik bulunmamalıdır.

2. Mest Üzerine Meshin Müddeti

Mukim olanlar (dînen yolcu sayılmayanlar) bir gün bir gece mesh edebilirler.

Yolcu olanlar üç gün üç gece mesh edebilirler. Hz. Ali (r.a.),

كَانَ رَسُولُ اللهِ يَأْمُرُنَا أَنْ نَمْسَحَ لِلْمُقِيمِ يَوْمًا وَلَيْلَةً وَلِلْمُسَافِرِ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ

"*Allah'ın Resûlü bize, yolcu olmadığımız zaman bir gün bir gece süreyle; yolcu olduğumuz zaman ise üç gün üç gece süreyle mest üzerine mesh etmemizi emrederdi.*" (İbn-i Mâce, Tahâret, 86) demiştir.

Sahâbîlerden Hz. Safvan şöyle demiştir:

كَانَ رَسُولُ اللَّهِ يَأْمُرُنَا أَنْ لاَ نَنْزِعَ خِفَافَنَا ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلاَّ مِنْ جَنَابَةٍ لٰكِنْ مِنْ غَائِطٍ وَبَوْلٍ وَنَوْمٍ

"*Resûlullah (s.a.s.), (yolcu olduğumuz zaman üzerlerine mesh edeceğimiz) mestlerimizi üç gün (üç gece) çıkarmayabileceğimizi söyledi. Bu ruhsat, cünüplük hâli için değil, idrar ve uyku gibi abdesti bozan durumlar için geçerli idi.*" (İbn-i Mâce, Taharet, 62)

Mestler üzerine mesh etme sürelerinde başlangıç noktası olarak mestlerin ayağa giyildiği zaman değil, abdestin bozulduğu zamandır. Mesela, sabah saat 10'da abdest alıp

mestlerini giyen kimsenin abdesti saat 12'de bozulsa, bu kimse yolcu olup olmama durumuna göre mesh edebileceği süreyi saat 12'den itibaren hesaplayacaktır.

Mest üzerine mesh eden bir kimse yolculuğa çıkacak olursa, mesh müddetini üç gün-üç geceye tamamlayabilir.

Yolcu olan bir kimse, üç gün-üç gecelik mesh süresi dolmadan mukim olur/yolculuğu sona ererse, mestleri çıkararak abdest alır. Döndüğünde eğer bir gün bir gecelik süre geçmemiş ise mesh müddetini bir gün bir geceye tamamlayabilir.

3. Mest Üzerine Mesh Uygulanışı

Abdest alırken sıra ayakları yıkamaya gelince, eller ıslatılıp ellerin içi parmaklar açık olarak ayakların üstüne konur, topukların hizasını geçinceye kadar eller mestlerin üzerinden geriye doğru çekilerek bir kere mesh edilir.

4. Meshi Bozan Şeyler

a) Abdesti bozan şeyler meshi de bozar. Ayrıca şu sebeplerle de mesh bozulur:

b) Mestin ayaktan tamamen veya yarıdan fazla kısmının çıkması veya çıkarılması. Müddeti içinde, abdestli iken mestler çıkarılacak olursa sadece ayaklar yıkanır. Mestlerden yalnız biri çıkmış olsa bile ikisi birden yıkanır.

Giyildikten sonra, mestlerden birinde üç parmak genişliğinde bir yırtık oluşsa yine mestler çıkarılarak iki ayak da yıkanır.

h) Mesh müddetinin bitmesi

Meshin müddeti bittiği sırada kişinin abdesti var ise mestler çıkarılıp ayaklar yıkanır. Mesh müddeti namazda iken sona erse, abdest sona ermiş olacağından namaz bozulur.

i) Sargı Üzerine Mesh Etmek

Abdest için yıkanması yahut mesh edilmesi gereken organlarda bulunan bir yarada sargı bulunuyorsa, zarar vermemesi hâlinde sargı çözülür ve yaranın üzeri mesh edilir. Sargıyı çözmek yaraya zarar verecekse, organın veya vücudun yıkanabilen kısımları yıkanır. Sargının üzeri de ıslak elle bir kere mesh edilir. Hz. Ali,

اِنْكَسَرَتْ إِحْدَى زَنْدَيَّ. فَسَأَلْتُ فَأَمَرَنِى النَّبِىُّ أَنْ اَمْسَحَ عَلَى الْجَبَائِرِ

"*Bileğim kırılmış ve sargıya alınmıştı. Resûlullah (s.a.s.)'a sordum, sargı üzerine mesh etmemi söyledi.*" (İbn-i Mâce, Taharet, 134) demiştir.

Sargıyı gerektirecek durum bedende ise gusül abdesti için aynı işlem yapılır.

Yaradaki sargı üzerine mesh etmek belli bir süre ile sınırlı değildir. Sargının yara üzerinde durması gerektiği sürece üzerine mesh edilebilir.

Yara iyileşmiş ise sargı üzerine mesh geçerli olmaz.

Henüz iyileşmemiş yaradaki sargı üzerine mesh ettikten sonra sargı düşecek olsa mesh/abdest bozulmuş olmaz. Bu durum, namazda gerçekleşecek olursa namaza devam edilir.

2. Gusül

"Gusül", bütün vücudu temiz su ile yıkayarak yapılan hükmî temizliktir.

Abdest gibi gusül de hükmî-dinî temizlenme ve arınma vasıtası olmakla birlikte aynı zamanda maddî bir temizliktir. Çünkü gusül ile hayız, nifas ve cünüplük hâlinin vücutta bırakabileceği maddî kalıntı ve bulaşıkları iyice temizlemiş oluruz.

وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

“*Allah, tertemiz olanları sever.*” (Tevbe, 9/108)

اَلطَّهُورُ شَطْرُ الْإِيمَانِ

“*Temizlik imanın yarısıdır.*” (Müslim, Taharet, 1)

مِفْتَاحُ الصَّلَاةِ اَلطَّهُورُ

“*Namazın anahtarı temizliktir.*” (Ebu Dâvûd, Salât, 31)

لَا تُقْبَلُ صَلَاةٌ بِغَيْرِ طَهُورٍ

“*Temizlik olmadan namaz kabul olmaz.*” (Müslim, Tahâret, 2)

Gusül ile cünüplük hâlinin vücutta yol açacağı yorgunluk ve gevşekliği gidermiş, bedende yeni bir denge kurmuş, kan dolaşımını düzene koymuş ve kendimizi hükmî kirlilikten kurtarmış oluruz. Böylece gusül ile ibadete hazırlanmış, beden ve ruh sağlığını sağlamış oluruz. Aynı zamanda Allah ve Peygamberin emrini yerine getirmiş, kulluk görevini yapmış ve sevap kazanmış oluruz.

a) Guslü Gerektiren Hâller

Dört hâlde gusletmek gerekli olur (farz):

1. Meni gelsin gelmesin cinsel ilişkide bulunmak (bk. Müslim, Hayz, 87).

2. İhtilam olmak.

Uykudan uyandığında ihtilâm olduğunu hatırlamayan bir kimse, elbisesinde meni bulaşığı görürse gusletmesi gerekli olur (Ebu Dâvûd, Salât, 95).

Uykusunda ihtilâm olduğunu hatırladığı hâlde elbisesinde meni bulaşığı bulamasa gusül gerekmez (Ebu Dâvûd, Salât, 95).

Kadınlar da ihtilam olduklarında boy abdesti almaları gerekir. Sahabeden bir kadın Peygamberimize erkeğin rüyada gördüğünü kadın da görür mü diye sormuş, Peygamberimiz de;

إِذَا كَانَ مِنْهَا مَا يَكُونُ مِنَ الرَّجُلِ فَلْتَغْتَسِلْ

"*Bir kadın (rüyasında) erkeğin gördüğünü görür ve ihtilam olursa* (Müslim, Hayz, 32–33) *gusletsin*" (Müslim, Hayz, 31) buyurmuştur.

3. Herhangi bir şekilde şehvetle üreme organından meninin gelmesi (bk. Müslim, Hayz, 88).

4. Kadınların âdet ve loğusa hâllerinin sona ermesi (bk. Bakara, 2/222).

Bu dört durumda gusül yapmak farzdır. Bu husus, Kur'ân'da;

وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواۜ

"*Eğer cünüp iseniz iyice temizlenin*" (Mâide, 5/6) anlamındaki ayet ile emredilmiştir.

Cuma ve bayram namazları öncesinde, hacc veya umre niyetiyle ihrama girerken ve Arafat'ta vakfe için gusletmek sünnettir.

Cenaze yıkama, kan aldırma, Mekke ve Medine'ye girme, Berat ve Kadir gecelerini ihya etmeyi isteme, bir toplantıya katılma, bir günahtan tövbe etme gibi çeşitli sebeplerle gusletmek ise müstehaptır.

b) Cünüp İken Yapılamayacak İbadetler

Cünüp olan bir kimse veya adet ve loğusa hâli sona eren kadının, zaman kaybetmeden en kısa sürede boy abdesti alması gerekir. Su bulamayan veya suyu kullanamayan kimsenin teyemmüm yapması gerekir.

Cünüp olan kimse;

1. Farz veya nafile herhangi bir namaz kılamaz.

2. Tilâvet secdesi yapamaz.

3. Kâbe'yi tavaf edemez.

4. Mushaf'ı eline alamaz.

5. İbadet etmek amacıyla camiye giremez.

6. Kur'ân okuyamaz. Ancak, cünüp kimseler, dua ve zikir maksadıyla besmele çekip Fatiha, İhlâs, Ayetü'l-kürsî gibi sûre ve dua ayetlerini okuyabilir.

Cünüp iken bir şey yenip içilebilir, bir namaz vaktini geçirmemek şartıyla uyunabilir (bk. Müslim, Hayz, 22–26).

Hz. Âişe validemiz;

كَانَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا كَانَ جُنُبًا فَأَرَادَ أَنْ يَأْكُلَ أَوْ يَنَامَ تَوَضَّأَ وُضُوءَهُ لِلصَّلَاةِ

"*Resûlullah (s.a.s.), cünüp olduğu zaman yemek ve uyumak isterse namaz için alınan abdest gibi bir abdest alırdı.*" (Müslim, Hayz, 22) demiştir.

c) Guslün Farzları

Mâide sûresinin altıncı ayetinde işaret edildiği gibi gusül, bütün vücudu kuru bir yer kalmayacak şekilde tamamen yıkamaktan ibarettir.

Hanefîlere göre ağız ve burnun içini de yıkamak farzdır. Dolayısıyla Hanefîlere göre guslün farzı üçtür:

1. Mazmaza (ağza su almak),

2. İstinşak (burna su çekmek),

3. Bütün vücudu yıkamak.

Şafiîlere göre ağız ve burnun içini yıkamak sünnettir.

Saç, sakal, bıyık ve kaşların yıkanıp diplerine suyun ulaşması, kadınların örgülü olmayan saçlarını yıkamaları ve saç diplerine suyun ulaşması gerekir (Ebu Dâvûd, Salât, 98).

Örgülü saçın çözülmesi şart olmayıp sadece diplerine suyun ulaştırılması yeterli olur (Ebu Dâvûd, Salât, 100).

Gusül esnasında, bedendeki yara üzerinde sargı varsa ve yıkamak yara için zararlı ise sargı üzerine mesh edilir.

Diş dolgusu ve kaplama, gusle engel değildir.

d) Guslün Sünnetleri

1. Gusle niyet edip eûzü-besmele ile başlamak.

2. Öncelikle elleri ve avret yerini yıkamak.

3. Bedenin herhangi bir yerinde kir ve pislik varsa onu gidermek.

4. Sonra namaz için olduğu gibi abdest almak, fakat su birikintisi varsa ayakların yıkanmasını sona bırakmak.

5. Her azayı ve vücudun tamamını en az üçer kere yıkamak, her defasında bedeni iyice ovmak.

e) Guslün Yapılışı

Eûzü-besmele çekilir. "Niyet ettim boy abdesti almaya" diye niyet edilir. Eller bileklere kadar yıkanır. Bedenin herhangi bir yerinde bir pislik varsa giderilir ve edep yerleri yıkanır. Sonra namaz için alınan abdest gibi bir abdest alınır. Abdestten sonra başa, sağ ve sol omuza su dökülür, azalar ve beden ovulur. Bu işlemler üçer kere yapılır. Saçların, sakalın, bıyığın ve tırnakların dipleri dâhil baştan ayağa kadar bütün azaların ve vücudun hiçbir yeri kuru kalmayacak şekilde yıkanması gerekir. Kuru yer kalırsa boy abdesti alın-

mış olmaz. Parmaklarda yüzük varsa çıkarılır veya altlarına suyun ulaşması sağlanır (bk. Müslim, Hayz, 35–38).

3. Teyemmüm

Teyemmüm sözlük anlamı ile “bir işi kast etmek”, “bir şeye yönelmek” demektir. Dinî bir terim olarak, su bulunmaması yahut bulunup da kullanma imkânının olmaması hâlinde büyük ve küçük hades (abdestsizlik, cünüplük ve kadınlara mahsus özel hâller)den doğan manevî kirliliği gidermek üzere toprak ya da toprak cinsinden temiz bir şeye eller vurularak usulünce yapılan özel hükmî bir temizliktir.

Bir yolculuk sırasında Hz. Âişe (r.anha) gerdanlığını yitirir ve onu aramak için kafileden geri kalır. Hz. Peygamber (s.a.s.), kendisini araştırmak üzere birkaç kişiyi görevlendirir. Bu görev sırasında namaz vakti gelir ve görevliler abdest alma imkânı bulamadıkları için abdestsiz namaz kılarlar. Döndüklerinde de durumu Peygamberimize haber verirler. Bunun üzerine teyemmüm ile ilgili ayet iner (bk. İbn-i Mâce, Taharet, 90). Ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ
اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا
صَعٖيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدٖيكُمْ مِنْهُۜ مَا يُرٖيدُ اللّٰهُ
لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرٖيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“*Eğer cünüp iseniz, iyice yıkanarak temizlenin. Hasta olursanız veya seferde bulunursanız veya biriniz abdest bozmaktan (def-i hacetten) gelir veya kadınlara dokunur (cinsel ilişkide bulunur) da su bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelin. Onunla yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin (teyemmüm edin). Allah, size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez. Fakat O, sizi tertemiz yapmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.*” (Mâide, 5/6)

Abdest ve gusül, normal hâllerde su ile yerine getirilen maddî ve manevî nitelikte birer temizlik işlemidir. Su bulunmadığı, ya da bulunup da kullanılma imkânı olmadığı zamanlarda abdest ve guslün yerine geçmek üzere meşru kılınmış olan teyemmüm, Müslümanlar için büyük bir kolaylıktır. Ayrıca teyemmüm uygulamasının maddî ve manevî temizliğe her türlü şart altında dikkat ve devam edilmesi gerektiği bilincini, diri tutması bakımından önem arz eder.

a) Teyemmümün Farzları

Sahâbîlerden Ammar b. Yasir; "Resûlullah ile birlikte teyemmüm ettiğimizde bize ellerimizi toprağa vurarak teyemmüm etmemizi emretti. Biz de avuçlarımızı toprağa vurduk, elimize hiç toprak almadık, ellerimiz ile yüzümüzü bir kere mesh ettik. Sonra ellerimizi bir kere daha toprağa vurduk ve kollarımızı mesh ettik." (İbn-i Mâce, Taharet, 92) demiştir. Demek ki teyemmümde iki temel eylem vardır: Elleri toprağa vurup yüzü mesh etmek ve yine elleri toprağa vurup kolları mesh etmek. Buna göre teyemmümün üç farzı vardır:

1. Niyet etmek,

2. Elleri toprağa vurup yüzü mesh etmek,

3. Elleri toprağa vurup kolları dirsekleri ile birlikte mesh etmek.

Fıkıh kaynaklarında, niyet etmeyi bir, elleri toprağa vurup yüzü ve kolları mesh etmeyi de bir sayarak teyemmümün farzları iki olarak zikredilir.

b) Teyemmümün Sünnetleri

Teyemmüme başlarken niyet edip besmele çekmek, sıraya uymak yani önce yüzü, sonra kolları meshetmek, bu iki işlemi ara vermeden yapmak, eller toprağa vurulduğunda ileri-geri hareket ettirerek toprağın parmak aralarına gir-

mesini sağlamak, eller üzerinde kalan toprak kalıntılarını silkelemek teyemmümün sünnetlerini ve adabını oluşturur.

c) Teyemmümün Uygulanışı

Yukarıda zikrettiğimiz hadiste görüldüğü üzere teyemmümün nasıl uygulanacağını Hz. Peygamber bizzat öğretmiştir. Buna göre; teyemmüme niyet edilip eûzü besmele çekilir. Ellerin içi temiz toprağa yahut toprak cinsinden taş, kum, çakıl, kiremit ve tuğla gibi bir şeyin üzerine vurulur. Eller ileri-geri hareket ettirildikten sonra silkelenir, iki elin içi ile yüzün tamamı bir sefer mesh edilir. Eller aynı şekilde ikinci defa toprağa vurulur. Sol elin içi ile sağ kol; sağ elin içi ile sol kol dirseklerle birlikte bir kere mesh edilir.

Teyemmüm ederken mesh işleminin kolların tamamını kapsaması için şunlara dikkat etmek gerekir: Sol elin başparmağı ile işaret parmağı dışındaki üç parmağın iç kısmı, sağ elin parmaklarının dış kısmına konur ve dirseğe kadar çekilir. Baş ve şahadet parmakları ile dirsekten parmakların ucuna kadar kolun iç kısmı mesh edilir. Aynı işlem sağ el ile sol kol üzerinde de yapılır.

Namaz vakti girmeden önce de teyemmüm edilebilir. Teyemmüm etmeyi geçerli kılan gerekçe/özür devam ettiği ve abdesti bozan hâllerden biri gerçekleşmediği sürece alınan teyemmümle istenildiği kadar namaz kılınabilir.

Şafiî mezhebine göre, teyemmümün geçerli olması için kılınacak namazın vakti girmiş olmalıdır.

d) Teyemmümün Geçerli Olacağı Hâller

Abdest almak ve gusletmek yerine teyemmüm edebilmek için dînen geçerli sebeplerin bulunması gerekir. Bu sebepler şunlardır:

1. Abdest veya gusül için suyun bulunmaması.

2. Var olan suyun, hastalık, uzaklık, korku, suya ulaşamama gibi maddî sebeplerle kullanılamaması.

e) Teyemmümü Bozan Şeyler

1. Teyemmüm, abdeste bedel olarak yapıldığı için, abdesti bozan şeyler teyemmümü de bozar.

2. Teyemmüm yapmayı geçerli kılan sebep ortadan kalkınca teyemmüm bozulur. Mesela su bulamadığı için yahut var olan suyu kullanma imkânı olmadığı için teyemmüm etmiş olan kimse su bulsa yahut suyu kullanma imkânını elde etse, teyemmüm bozulur.

Teyemmümle namaz kıldıktan sonra -vakit içinde bile-su bulacak olsa, kıldığı namazı tekrar kılması gerekmez.

Şafiî mezhebine göre bu durumda namazın yeniden kılınması gerekir.

Henüz namazı tamamlamadan su bulunacak olsa abdest alıp namazı yeniden kılması gerekir.

b) Necasetten Taharet

“Necaset”, hakiki ve maddî pislik demektir. Bu nitelikteki şeylere de “necis” denir. İslâm, genel anlamı ile temizliğe çok önem verir. Özellikle Allah’ın huzuruna çıkma anlamı taşıyan namazı kılan kimsenin; elbisesinin, bedeninin ve namaz kıldığı yerin temiz olması daha da büyük bir önem ve anlam ifade eder.

İslâm’a göre asıl olan eşyanın temiz oluşudur. Necis oluşu arızî bir durumdur. Bu bakımdan fıkıh kaynaklarında necis olan şeyler belirtilmiş, temiz şeylerin ne gibi durumlarda pis sayılacağının belirtilmesi yeterli görülmüştür.

İslâm dininin temizliğe verdiği önemin gereği olarak, vücut, elbise ve çevrede bulunan pisliklerin tamamen temizlenmesi öngörülür ise de, bu her zaman istenilen ölçüde gerçekleşmeyebilir. Buradan hareketle kolaylık prensibi uyarınca pisliğin affedilebilecek asgari ölçüsünün belirlenmesi yoluna gidilmiştir. Bu açıdan necaset iki kısma ayrılmıştır:

1. Necaset-i Ğalîza (Ağır Necaset)

Şunlar necaset-i galîzadır:

a) İnsan dışkısı, idrarı, kanı ve kusmuğu,

b) Eti yenmeyen hayvanların dışkısı ve idrarı,

c) Etinin yenmesi haram olsun veya olmasın; akıcı kanı bulunup dinî esaslara uygun biçimde kesilmemiş, öldürülmüş yahut ölmüş hayvanların etleri.

Ağır necasetlerden katı olanların bir dirhem (yaklaşık 3 gr) miktarından fazlası bedende, elbisede ya da namaz kılınan yerde bulunursa namaz geçerli olmaz. Kan ve idrar gibi sıvı olan ağır necasetlerin ise bulaştığı yerde el ayası genişliğinden daha fazla yere yayılmışsa namaz geçerli olmaz. Demek ki ağır necasetin hoş görülebilirlik üst sınırı, katı olanlarda yaklaşık 3 gr., sıvı olanlarda el ayası miktarıdır.

Şafiî mezhebine göre bu pisliklerin az miktarı da namazın geçerli oluşuna engeldir.

2. Necaset-i Hafife (Hafif Necaset)

Şunlar necaset-i hafifedir:

a) At, deve, sığır, koyun, geyik gibi eti yenen evcil ve vahşî hayvanların dışkıları ile idrarları.

b) Eti yenmeyen kuşların idrarı ve pisliği.

Bu tür pisliklerin, elbise, vücut veya namaz kılınacak yerde “necaset-i galîza”ya göre biraz daha fazla bulunması, namazın geçerliliğine mani değildir. Ancak her iki kısımda yer alan necasetler için belirlenen bu hoş görülebilirlik sınırları zorunluluk hâlleri içindir. Yoksa mesela, dirhem miktarı yahut avuç içi alanı miktarı bir pislik ile namaz kılmak tahrimen mekruh; daha azı ile kılmak ise tenzihen mekruhtur. Temizleme yahut temiz elbise bulma imkânı var iken, mesela, üzerinde az miktar da olsa pislik bulunduğu bilinen bir elbise ile namaz kılmak doğru değildir.

c) Setrü’l-Avret

“Setrü’l-avret”, dînen örtülmesi gereken yerleri örtmek demektir. Bir kimsenin kıldığı namazın geçerli olması için namaz kıldığı sırada avret yerlerinin örtülmesi farzdır.

Avret yerleri, kadınlar ve erkekler için farklıdır.

Kadınların avret yerleri; yüz, eller ve ayaklar dışında bütün vücuttur.

Erkeklerin avret yerleri ise, diz kapaklarının altı ile göbeğin üstü arasında kalan bölgedir.

* Örtülmesi gereken yerlerden birinin tamamı yahut dörtte birine kadar bir miktarı, namazın bir rüknü süresince açık bulunsa namaz bozulur. Daha az olursa bozulmaz. Mesela namazda baldırın dörtte birinden fazlası açık olsa namaz bozulur.

Ancak bir kimse namaz kılarken, elinde olmayarak vücudundan namazı bozacak kadar bir kısım açılsa ve hemen orayı örtse namaz bozulmaz.

* Vücudun hatlarını gösterecek kadar şeffaf yahut dar bir elbise ile örtünme sağlanmış olmaz.

Büluğa ermiş müslüman bir hanımın namaz kılarken saçlarını ve diğer avret mahallini örtmesi gerektiği Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadis ile sabittir. Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

لَا يَقْبَلُ اللهُ صَلَاةَ حَائِضٍ إِلاَّ بِخِمَارٍ

"*Allah, büluğ çağına ulaşmış kadının başörtüsüz namazını kabul etmez.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 85) Ayrıca Peygamberimizin eşlerinin evlerinde başörtüsü ile namaz kıldıklarını (bk. Malik, "Salât", 10), Peygamberimizin başı açık namaz kılan genç kızlara müdahale ettiğini ve büluğa eren kadınların başlarını örterek namazlarını kılmaları gerektiğini bildiren hadisler mevcuttur (bk. Ahmed, VI, 96, 236, 238; Tirmizî, Salât, 84; Ebu Dâvûd, Salât, 85).

* Avret mahallini örtecek bir şey bulamayan kimse oturup ayaklarını kıbleye uzatarak ima ile namazını kılar.

d) İstikbal-i Kıble

"Kıble", sözlükte yönelinen cihet veya şey demektir. Terim olarak ise, Müslümanların namazda yönelmeleri gereken cihet anlamını ifade eder. Namazın geçerli olması için Mekke'de bulunan Kâbe cihetine yönelmek şarttır. Yüce Allah;

فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ

"…*Bundan böyle yüzünü Mescid-i Haram yönüne çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun (namazda) yüzünüzü hep o yöne çevirin…*" (Bakara, 2/144) buyurmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.s.), namaza kalktığı zaman kıbleye yönelir, ellerini kaldırarak 'Allâhü ekber' derdi (bk. Tirmizî, İkame, 1).

Namaz kılarken Kâbe'yi görenlerin bizzat Kâbe'nin kendisine yönelmeleri gerekir. Uzakta olup Kâbe'yi göremeyenlerin ise Kâbe'nin cihetine yönelmeleri yeterlidir.

Namazda maddî olarak kıbleye yöneldiğimiz gibi, Allah'ın "nazargâhı" olan kalbimizi, gönlümüzü de, ibadetin ruhuna aykırı düşen düşünce ve yönelişlerden soyutlamamız gerekir.

* Kıble yönünü bilmeyen kimse bilene sormakla yükümlüdür. Soracak kimse yoksa elindeki bütün imkânları kullanarak kıble yönünü bulmaya çalışır ve kıble olduğunu galip zan ile tahmin ettiği yöne doğru namazını kılar.

e) Vakit

"Vakit", namazın farzlarından biridir. Bu itibarla namazlar, günün belirli zamanlarında ifa edilir.

"Vakit", namazın farz oluşunun sebebi olduğu gibi edasının da şartıdır. Namazlar, vakitlere izafe edilir. Vakitlerin tekrarı ile namazların farz oluşu tekrar eder. Namazların farz oluşuna sebep olan vakti, vakitlerin tamamı değil, namazların eda edilebilecek olan cüz'üdür. Namazların farz olmasının asıl sebebi ise, Allah'ın

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ

"*Namazı dosdoğru kılın*" (Bakara, 2/43) emridir.

Farz namazlar gibi revatip sünnetler, vitir, teravih ve bayram namazları için de vakit şarttır.

Namazlar, vaktinden önce eda edilemeyeceği gibi, vaktinden sonraya da bırakılamaz.

Bir namazın vaktinde kılınmasına "eda", vaktinden sonra kılınmasına ise "kaza" denir.

Namazların mazeretsiz olarak vaktinden sonraya bırakılması büyük günahtır. Mazeretler ise unutma ve uyuyup kalma gibi irade dışı hususlardır.

İster mazeret sebebiyle ister ihmal sebebiyle olsun vaktinde kılınamayan namazların daha sonra kaza edilmesi, ihmal sebebiyle kılınamayan namazlar için ayrıca tövbe edilmesi gerekir. (Namazların kazası için beşinci bölüme bakınız.)

Vakitler, namazlar için çok önemlidir. Sahabeden Abdullah ibn Mes'ûd, Peygamberimize, "Amellerin hangisi Allah'a daha sevimlidir?" diye sormuş; Peygamberimiz de Allah'a en sevimli olan amellerin birincisi olarak "vaktinde kılınan namazı" zikretmiştir (Buhârî, Mevâkît, 5).

Namazların belirli vakitlerde kılınması gerektiği,

اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

"*Şüphesiz namaz, mü'minlere belirli vakitlere bağlı olarak farz kılınmıştır.*" (Nisa, 4/103) anlamındaki ayet ile sabittir.

İkinci bölümde metin ve mealleri verilen Rûm, 30/17–18; Tâhâ, 20/130; Hûd, 11/114; Bakara, 2/238. ayetlerinde sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarının vakitleri zikredilmiştir. Ancak ayetlerde sadece sabah namazının son vakti (güneşin doğmasından önce), öğlenin ilk vakti (zevalden sonra), ikindinin son vakti (güneşin batmasından önce) ve akşamın ilk vakti (akşama girerken) zikredilmiş fakat sabah, ikindi ve yatsı namazlarının ilk vakitleri, öğle, akşam ve yatsı namazlarının son vakitleri beyan edilmemiştir.

Namazların nasıl kılınacağını öğreten Peygamber (s.a.s.) olduğu gibi namazların ilk ve son vakitlerini bildiren de odur. Ona da vahiy meleği Cibril (a.s.) öğretmiştir. Peygamberimizin hadislerine müracaat etmeden namaz vakitle-

rinin başlayış ve bitişlerini, sadece Kur'ân ayetlerinden kesin çizgilerle tespit edebilmemiz mümkün değildir. Namaz vakitlerini beyan eden birçok sahih hadis vardır. Bunlardan üçünü örnek olarak zikredebiliriz:

Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

1. "Cibril (a.s.), Kâbe'nin yanında bana iki kez imam olup namaz kıldırdı.

Birinci günde; öğle namazını zevalden sonra, güneşin gölgesi nalın tasması kadar iken kıldırdı. Sonra ikindi namazını her şeyin gölgesi bir misli olunca kıldırdı. Sonra akşam namazını güneş battığı ve oruçlu orucunu açtığı zamanda kıldırdı. Sonra yatsı namazını şafak batınca kıldırdı. Sonra sabah namazını fecrin doğduğu ve oruç tutana yemek haram olduğu vakitte kıldırdı.

İkinci günde öğle namazını her şeyin gölgesi bir misli olunca ve bir gün önceki ikindi vaktinde kıldırdı. Sonra ikindi namazını her şeyin gölgesi iki misli olunca kıldırdı. Sonra akşam namazını bir önceki vakitte (güneş batınca) kıldırdı. Sonra yatsı namazını gecenin üçte biri geçtiği vakitte kıldırdı. Sonra sabah namazını ortalık ağarınca kıldırdı.

Sonra Cibril, bana yöneldi ve

"Ya Muhammed! İşte bu vakitler, senden önceki peygamberlerin namaz vakitleridir ve (namazların) vakti bu iki vakit arasıdır" dedi, demiştir." (Tirmizî, Salât, 1; Ebu Dâvûd, Salât, 2; Müslim, Mesâcid, 166)

Aynı hadisi sahabeden Cabir ibn Abdullah da rivayet etmiştir. Bu rivayette, "dünkü ikindi vaktinde" ifadesi yoktur (Tirmizî, Salât, 1; Nesâî, Mevâkît, 10; Ahmed, VI, 330).

2. "Namaz vakitlerinin başlangıcı ve sonu vardır.

Öğle namazının ilk vakti güneşin semanın ortasından batıya meylettiği zaman, son vakti ise ikindi vakti girdiği zamandır.

İkindi namazının ilk vakti, vakti girdiği zaman, son vakti ise güneşin sarardığı zamandır.

Akşam namazının ilk vakti güneş battığı zaman, son vakti ise şafak battığı zamandır.

Yatsı namazının ilk vakti, şafak battığı zaman, son vakti ise gece yarıladığı zamandır.

Sabah namazının ilk vakti fecir doğduğu zaman, son vakti ise güneşin doğduğu zamandır." (Tirmizî, Salât, 1)

3. Sahabeden Ebu Musa el-Eş'arî, şöyle bildirmiştir:

"Resûlullah'a bir kimse geldi, namaz vakitlerini sordu. Bunun üzerine Resûlullah, ona hiçbir cevap vermedi. Müteakiben fecr doğduğu zaman sabahı kıldırdı. İnsanlar nerede ise birbirlerini seçemez hâlde idiler. Sonra (müezzine) öğle (ezanını okumasını) emretti ve güneş batıya meylettiği zaman öğleyi kıldırdı. Cemaatten (bu konuyu) en iyi bilen kişi, bu vakte gündüz yarı oldu derdi. Sonra (müezzine ezan okumasını) emretti. Güneş yüksekte iken ikindiyi kıldırdı. Sonra (müezzine ezanı okumasını) emretti. Güneş battığı zaman akşamı kıldırdı. Sonra (müezzine ezanı okumasını) emretti. Şafak batınca yatsıyı kıldırdı.

Ertesi günü sabahı kıldırmayı geciktirdi, o kadar ki namazdan ayrıldığında herhangi bir kimse, güneş doğdu veya nerede ise doğacak, derdi. Sonra öğleyi bir gün önceki ikindi vaktine yakın bir zamana erteledi. Sonra ikindiyi geciktirdi, o kadar ki namazdan ayrılınca herhangi bir kimse, güneş sarardı derdi. Sonra akşamı şafağın kaybolması anına kadar geciktirdi. Sonra yatsıyı gecenin ilk üçte birine kadar geciktirdi. Sonra sabah olunca soru soranı çağırdı ve ona,

namazların vakti, bu iki vakit arasıdır, buyurdu.” (Müslim, Mesâcid, 178; Ebu Dâvûd, Salât, 2)

Namaz vakitlerini bildiren başka hadisler de vardır.[1] Hadislerden de anlaşıldığı üzere namaz vakitlerinin belirlenmesinde güneşin hareketleri esas alınmıştır.

1. Günlük Namazların Vakitleri

a) Sabah Namazının Vakti

Sabah namazının vakti, “fecr-i sadık” denilen ikinci fecrin doğmasından (tan yerinin ağarmaya başlamasından) güneşin doğuşu öncesine kadar olan süredir.

“Fecir”, fecr-i kâzib ve fecr-i sadık olmak üzere iki kısımdır:

Fecr-i kâzib denilen birinci fecir, sabaha karşı doğuda tan yerinde ufuktan göğe doğru dikey olarak yükselen bir beyazlıktır. Bu geçici beyazlıktan sonra, yine kısa bir süre karanlık basar ve bunun ardından da fecr-i sadık aydınlığı başlar.

Fecr-i sadık, birinci fecrin ardından sabaha karşı doğu ufkunda yatay olarak boydan boya uzanan, giderek genişleyip yayılan bir aydınlıktır. Bu andan itibaren yatsı namazının vakti çıkmış, sabah namazının vakti girmiş olur. Bu vakit aynı zamanda, sahurun sona erip orucun başlaması (imsak) vaktidir.

* Sabah namazının ortalık aydınlandıktan sonra kılınması (isfâr) müstehaptır. Peygamberimiz (s.a.s.),

أَسْفِرُوا بِالْفَجْرِ، فَإِنَّهُ أَعْظَمُ لِلْأَجْرِ

1 Bu konuda geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, *Seferilik ve Hükümleri, Kitap Neşriyat, Ankara 2005.*

"*Sabah namazını isfarda (ortalık biraz aydınlandığında) kılınız. Çünkü sabah namazını isfarda kılmakta daha çok sevap vardır*" (Tirmizî, Salât, 117) buyurmuştur. Bu aydınlığın (isfar vaktinin) ölçüsü, atılan okun düştüğü yerin görülebileceği ölçüde bir aydınlıktır.

Kurban bayramının ilk günü Müzdelife'de bulunan hacılar, o günün sabah namazını, ikinci fecir doğar doğmaz, ortalık henüz karanlık iken (tağlîs) kılmaları daha faziletlidir.

Diğer mezheplere göre, sabah namazını her zaman ilk vaktinde kılmak daha faziletlidir.

سُئِلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الأَعْمَالِ أَفْضَلُ

Peygamberimize, amellerin hangisi daha faziletlidir, diye sorulmuş;

قَالَ اَلصَّلاَةُ لِأَوَّلِ وَقْتِهَا

"*İlk vaktinde kılınan namazdır.*" (Tirmizî, Salât, 127)

اَلْوَقْتُ الْأَوَّلُ مِنَ الصَّلاَةِ رِضْوَانُ اللّٰهِ، وَالْوَقْتُ الْآخِرُ عَفْوُ اللّٰهِ

"*Vaktin evveli, Allah'ın hoşnutluğudur, vaktin sonu ise affıdır*" (Tirmizî, Mevâkît, 127) buyurmuştur.

مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ

"*Güneş doğmadan önce bir rekâta yetişen kimse, sabah namazını vaktinde kılmış olur.*" (Müslim, Mesâcid, 163)

b) Öğle Namazının Vakti

Öğle namazının vakti, "zeval vakti"nden yani güneşin tepe noktasını geçip batıya doğru meyletmesinden -"fey-i zevâl" yani güneşin tam tepede iken eşyanın yere düşen gölgesinin uzunluğu hariç- her şeyin gölgesi, kendisinin bir misline ulaştığı ana kadar olan zamandır.

Sadece Ebu Hanife'ye göre, öğle namazının vakti; zeval vaktinden -fey-i zevâl hariç- her şeyin gölgesi kendisinin iki misline ulaşacağı zamana kadar olan süredir. (asr-i sânî)

* Öğle namazının müstehap vakti, yazın sıcaklarda son vakti, kışın ve soğuklarda ise ilk vaktidir. Peygamberimiz (s.a.s);

إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ

"*Sıcak şiddetlendiği zaman öğleyi serinlikte kılın.*" (Tirmizî, Salât, 119) buyurmuştur.

İmam Şafiî'ye göre namazını tek başına kılan kimse için öğlenin ilk vakti, cemaatle kılanlar için öğleyi ilk vaktinden biraz geciktirerek kılmak müstehaptır.

c) İkindi Namazının Vakti

İkindi namazının vakti, -fey-i zevâl hariç- her şeyin gölgesi bir misli olması ile başlayıp güneşin batmasına kadar devam eden süredir. Bu vakte asr-ı evvel denir.

Ebu Hanife'ye göre -fey-i zevâl hariç- her şeyin gölge uzunluğu, kendi uzunluğunun iki katı olmasından itibaren başlar, güneşin batmasına kadar devam eder. Bu vakte asr-ı sânî denir.

Peygamberimiz (s.a.s.)'in;

وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ

"*Kim güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekâtına yetişirse ikindi (vakti)ne yetişmiş olur*" (Müslim, Mesâcid, 163-165) anlamındaki hadisi, ikindi namazının son vaktini belirlemektedir.

İkindinin son vakti, güneşin batmasına kadar devam etmekle birlikte, Peygamberimiz (s.a.s.) ikindiyi güneşin

kırmızılaşmasına kadar geciktirmiştir (Müslim, Mesâcid, 178). Son vakte kadar geciktirdiğine dair bir rivayet yoktur.

Sahabe ikindi namazını kılmakta acele eder, geciktirmeyi mekruh sayarlardı (bk. Tirmizî, Salât, 120).

d) Akşam Namazının Vakti

Akşam namazının vakti güneşin batmasıyla başlar, şafağın kaybolduğu zamana kadar sürer.

"Şafak", ufukta meydana gelen kızıllıktır. Bu kızıllık kaybolunca akşam namazının vakti çıkmış olur.

Sadece Ebu Hanife'ye göre şafak, ufuktaki kızıllıktan sonra meydana gelen beyazlıktan ibarettir.

Peygamberimiz (s.a.s.),

وَقْتُ الْمَغْرِبِ مَا لَمْ يَسْقُطْ فَوْرُ الشَّفَقِ

"*Akşam namazının vakti, şafak/kırmızılık kaybolmadığı müddetçedir*" (Ebu Dâvûd, Salât, 2) buyurmuştur.

Akşam namazını, yaz-kış ilk vaktinde kılmak müstehaptır. Özürsüz ilk vaktinden sonraya bırakmak mekruhtur. Cibril (a.s.), Peygamberimize her iki günde akşam namazını güneş batınca kıldırmıştır (Tirmizî, Salât, 1).

Akşam namazının vakti dar olduğu için, bu namazı ilk vaktinde kılmak müstehaptır. Bununla birlikte akşam namazı ufuktaki kızıllığın kaybolmasına kadar kılınabilir.

e) Yatsı Namazının Vakti

Yatsı namazının vakti, şafağın kaybolmasından yani akşam namazı vaktinin çıkmasından itibaren başlar, ikinci fecrin doğmasına kadar devam eder.

Yatsı namazını kışın gecenin üçte birine kadar geciktirmek müstehaptır. Sahabeden Ebu Berze, "Hz. Peygamber

(s.a.s.), yatsı namazını geciktirmeyi müstehap sayardı" (Nesâî, Mevâkît, 20) demiştir. Yazın acele edilmesi daha faziletlidir. Yatsı namazını gece yarısına kadar geciktirmek caiz, gece yarısından sonra özürsüz olarak fecr-i sadığa kadar geciktirmek ise mekruhtur. Çünkü bu vakit, zaruret vaktidir.

İmam Şafiî'ye göre yatsı namazını ilk vaktinde kılmak daha faziletlidir.

Vakit çıkmadan önce namazın bir rekâtına yetişen kimse, özrü bulunsun bulunmasın o namazı vaktinde eda etmiş olur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.),

مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ

"*Namazın bir rekâtına yetişen kimse, o namaza yetişmiş (namazı vaktinde kılmış) olur.*" (Buhârî, "Mevâkîtü's-Salât", 29) buyurmuştur.

Hanefîlere göre sadece sabah namazını kılarken güneş doğarsa o kimsenin namazı fasit olur. Çünkü bu kimse, namazın yasaklandığı bir vakitte (güneş doğarken) namaz kılmaktadır. Diğer müçtehitlere göre vakit çıkmadan bir rekâta yetişen kimse sabah dâhil namazları vaktinde kılmış olur.

Ebu Hanife'ye göre iftitah tekbirine vakit çıkmadan önce yetişen kimse, namazı vaktinde kılmış olur.

2. Cuma Namazının Vakti

Cuma namazının vakti, öğle namazının vaktidir. Cuma günü öğle namazı yerine Cuma namazı kılınır. Cuma namazı kılmakla yükümlü olmayanlar veya bir mazeret sebebiyle Cuma namazı kılamayanlar öğle namazı kılarlar (Müslim, Cuma, 28).

3. Vitir ve Bayram Namazlarının Vakti

a) Vitir namazının vakti, yatsı namazının kılınmasından sonradır.

b) Bayram namazının vakti, bayramın birinci günü güneş doğup kerahet vaktinin çıkışından (yaklaşık kırk-kırk beş dakika) sonra başlar, istiva vaktine (güneşin tepe noktasına ulaşmasına) 10 dakika kalana kadar devam eder. Bir mazerete binaen birinci günde kılınamazsa Ramazan bayramı ikinci günü, kurban bayramı ise, ikinci ve üçüncü gün aynı saatlerde kılınabilir.

4. Nafile Namazların Vakitleri

a) Teravih namazının vakti, yatsı namazından sonra başlar, fecr-i sadıka kadar devam eder. Vitir namazından önce de sonra da kılınabilir.

b) Evvâbin namazının vakti; akşam namazından sonradır.

c) Gece namazının vakti, yatsı namazını kıldıktan sonra uyumadan öncedir.

d) Teheccüd namazının vakti, yatsı namazını kılıp bir miktar uyuduktan sonradır.

e) Duha / kuşluk namazının vakti; güneşin doğup kerahet vakti çıktıktan sonra istiva vaktine (güneşin tepe noktasına ulaşmasına) 10 dakika kalana kadar devam eden zamandır.

f) Tahıyyetü'l-mescid namazının vakti; camiye girildiği vakittir, oturmadan önce kılınır.

g) Yolculuğa çıkış namazının vakti; yolculuğa çıkılmak üzere olan vakittir.

h) Yolculuktan dönüş namazının vakti; yolculuktan dönüldüğü vakittir.

i) Hacet namazının vakti; dünyevî ve uhrevî bir istekte bulunmak / dua etmek istendiği vakittir.

j) Tövbe namazının vakti; tövbe etmek istendiği vakittir.

k) İstihare namazının vakti; istihare yapılmak istendiği vakittir.

5. Kerahet Vakitleri

Farz namazlar için müstehap vakitler olduğu gibi, genel olarak namaz kılmak için uygun olmayan, yani namaz kılmanın mekruh olduğu vakitler de vardır. Mekruh vakitler iki kısımdır. Bir kısmında hiçbir namaz kılınmaz, bir kısmında ise özellikle nafile namaz kılınmaz, kaza namazı kılınabilir.

a) Farz, vacip, sünnet, eda ve kaza hiçbir namazın kılınamayacağı vakitler:

1. Güneşin doğmasından yükselmesine kadar olan vakit (yaklaşık kırk-kırk beş dakika) (bk. Buhârî, Mevâkît, 29).

2. İstiva vaktine (güneşin tepe noktasına ulaşmasına) yaklaşık 10 dakika kalmasından itibaren öğle vakti girinceye kadar olan vakit.

3. Güneşin batmasına 45–50 dakika kalmasından itibaren akşam namazı vakti girinceye kadar olan vakit (bk. Buhârî, Mevâkît, 29).

Ancak, güneşin batmasından önceki kerahet vaktinde, o günün ikindi namazının farzı kılınabilir. Fakat mazeretsiz olarak ikindi namazını bu vakte kadar geciktirmek mekruhtur.

Bu üç vakit, ateşe tapanların ibadet zamanlarıdır. Ateşperestlere benzememek için bu vakitlerde namaz kılınmaz.

Güneşin doğması ile başlayan kerahet vaktinde, güneş doğmadan önce namaza başlanmış, bitmeden güneş doğmuş ise Hanefîlere göre namaz fasit olur. İmam Şafiî'ye göre fasit olmaz.

Hanefîlerin delilleri sahabeden Ukbe b. Amir'in şu sözüdür: "Üç vakitte bizi Hz. Peygamber, namaz kılmaktan ve bu vakitlerde ölülerimizi defnetmekten men etti. Bunlar; güneş doğuşundan yükselinceye kadar olan vakit, istiva vaktinde güneşin meyletmeye başlayıncaya kadar olan vakit, güneşin batmaya yönelmesinden batıncaya kadar olan vakittir." (Mergînânî, I, 40; Mevsılî, I, 41; bk. Buhârî, Mevakîtü's-Salâti, 29-31)

İmam Şafiî'nin delili, sahabeden Ebu Hüreyre'nin şu sözüdür:

مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الصُّبْحِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ، فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ

"*Peygamber (s.a.s.); Güneş doğmadan önce bir rekâta yetişen kimse sabah namazına yetişmiş olur ve kim güneş batmadan önce ikindinin bir rekâtına yetişirse o kimse ikindiye yetişmiş olur.*" (Buhârî, Mevâkît, 27; Tirmizî, Salât, 137)

مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ

"***Bir rekâta yetişen kimse, namazın vaktine yetişmiş olur***" (Buhârî, "Mevâkît", 28) buyurdu.

b) Nafile namaz kılmanın mekruh olduğu vakitler:

1. Sabah namazı vaktinde sabah namazının sünneti hariç nafile namaz kılınmaz.

2. İkindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar.

نَهَى رَسُولُ اللهِ عَنْ صَلَاتَيْنِ: بَعْدَ الْفَجْرِ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ، وَبَعْدَ الْعَصْرِ حَتَّى تَغْرُبَ الشَّمْسُ

"*Resûlullah (s.a.s.), iki namazdan; sabah namazı vakti girdikten sonra, (sabahın sünneti hariç) güneş doğup yükselinceye*

kadar, ikindi namazını kıldıktan sonra güneş batıncaya kadar nafile namaz kılmayı men etmiştir." (Buhârî, "Mevâkît", 30)

3. Akşam namazının farzından önce.

4. Bayram namazlarından önce, ne evde ne de camide.

5. Bayram namazlarından sonra camide.

6. Farz namazın vaktinin daralması durumunda.

7. Farza durulmak üzere kamet getirilirken.

İmam, farzı bitirmeden yetiştirebilecek olan kimse sabah namazının sünnetini kılabilir.

8. Cuma günü hatibin minbere çıkmasından cuma namazı sona erinceye kadar.

9. Cem edilen namazlar arasında nafile namaz kılınmaz.

6. Vaktin Oluşmadığı Yerlerde Namaz

Namaz vakitleri, güneşin normal beldelerdeki hareketlerine göre belirlenmiştir. Namazın farz oluşunun asıl sebebi bu konudaki "ilâhî emir" olmakla birlikte vakit, namazın farz oluşunun sebebi, edasının da şartı kılınmıştır. Bir yörede namaz vakti oluşmuyorsa mesela şafağın hiç kaybolmadığı yörelerde yatsı namazı, gecenin veya gündüzün 24 saatten fazla devam ettiği yörelerde beş vakit namaz ne olacaktır? Namaz vaktinin oluşmadığı yerlerde, o vakitte kılınacak namaz, o beldede yaşayan müslümanın üzerinden sakıt olur diyenler olmuşsa da doğrusu her yerde bütün Müslümanlara beş vakit namazın farz olmasıdır. Beş vaktin hiç oluşmadığı yerlerde yaşayan müslümanlar, beş vakit namazı, beş vaktin oluştuğu en yakın yere göre takdir ederler ve namazlarını kılarlar.

Yılın bir kısmında oluşup bir kısmında oluşmayan yörelerde yaşayan müslümanlar ise, namaz vaktinin oluşma-

dığı zamanlarda namazın oluştuğu son vakti esas alarak namazlarını kılarlar.

Sahabeden Nevvâs b. Sem'ân şöyle demiştir: "Peygamber (s.a.s.), Deccal'dan söz etti. Bunun üzerine, "Ey Allah'ın Resûlü! O yeryüzünde ne kadar kalacak?" diye sorduğumuzda buyurdu ki: "40 gün kalacak. Bir günü bir sene gibidir. Bir günü bir ay gibidir. (Başka) bir günü de bir cuma günü gibidir. Diğer günleri ise (şu anki) günleriniz gibidir." Ya Resûlellah! Bu bir sene gibi olan günde bir günlük namaz kâfi gelir mi, dedik. O, hayır o günü (normal günlere göre) takdir edin, buyurdu..." (Müslim, "Fiten", 110)

Sahabeden Ubâde b. Sabit, Resûlullah (s.a.s.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

خَمْسُ صَلَوَاتٍ اِفْتَرَضَهُنَّ اللّٰهُ تَعَالَى مَنْ أَحْسَنَ وُضُوءَهُنَّ وَصَلاَّهُنَّ لِوَقْتِهِنَّ وَأَتَمَّ رُكُوعَهُنَّ وَخُشُوعَهُنَّ كَانَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَهْدٌ أَنْ يَغْفِرَ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَفْعَلْ فَلَيْسَ لَهُ عَلَى اللّٰهِ عَهْدٌ إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُ وَإِنْ شَاءَ عَذَّبَهُ

"*Allah, beş vakit namazı farz kıldı. Kim namazların abdestini güzelce alır, namazları vaktinde kılar, rükûunu tam yapar ve tam bir huşû içinde bulunursa, Allah'ın, o kimseyi bağışlayacağına dair ahdi vardır. Kim böyle yapmazsa o kimse için bir ahdi yoktur. Dilerse onu bağışlar, dilerse azap eder.*" (Ebu Dâvûd, "Salât", 9)

Bu hadis, mutlaktır. Hükmü, bütün müslümanlar için geçerlidir.

Müslümanlara kolaylık olması için namaz vakitlerini gösteren takvim yapılmıştır.

Namaz vakitlerinin girdiğini duyurmak için günde beş vakit ezan okunur.[2]

---

2 Namaz vakitleri konusunda daha geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, *Sefer - lik ve Hükümleri, Kitap Neşriyat, Ankara 2005.*

f) Niyet

Her ibadette olduğu gibi namaz ibadetinde de niyet etmek şarttır. Niyet, insanın yapacağı işin bilincinde olması, o işi yapmaya içinden / kalbinden azmetmesi demektir. Hz. Peygamber (s.a.s.);

اِنَّمَا الْاَعْمَالُ بِالنِّيَاتِ

"*Ameller / yapılan işler ancak niyetlere göre değer kazanır*" (Buhârî, "Bed'ü'l-vahy",1) buyurmuştur. Niyetsiz kılınacak namazlar kabul edilmez. Niyetin gerçekleştiği yer kalptir. Niyetin sessizce dil ile söylenmesi ise müstehaptır.

2. NAMAZIN RÜKÜNLERİ

"Rükün", namazın aslî unsuru demektir. Namazların iftitah tekbiri, kıyam, kıraat, rükû, secde ve kâde-i âhire olmak üzere altı rüknü vardır.

a) İftitah Tekbiri

"İftitah" açılış ve başlangıç, "tekbir" ise yüceltmek demektir. İftitah tekbiri; Allah en büyüktür anlamındaki "Allâhü ekber" cümlesini söylemeye denir.

Bir terim olarak iftitah tekbiri, namaza "Allâhü ekber" diyerek başlamak demektir. Yüce Allah;

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّه۪ فَصَلّٰىۜ

"*Arınan ve Rabbinin adını anıp namaz kılan kimse mutlaka kurtuluşa erer*" (A'lâ, 87/14-15) buyurmuştur.

Namaza başlamak üzere tekbir alınırken ellerin kulaklar hizasına kadar kaldırılması sünnettir.

Allah'ı yüceltme anlamı taşıyan "Allâhü kebîr" ifadesinin söylenmesi de iftitah tekbiri için geçerli olur.

Tekbir cümlesindeki "Allah" kelimesi söylenirken "Âllâh" şeklinde "a" harfi uzatılırsa, anlam bozulacağı için namaz da bozulur.

b) Kıyam

"Kıyam", ayakta durmak demektir. Ayakta durma imkânı olanların farz ve vacip namazları ayakta kılmaları farzdır.

Kur'ân'da,

وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتٖينَ "... *Allah için ayakta namaza durun*" (Bakara, 2/238) buyrulmuştur.

Bir kimse hastalığı sebebi ile ayakta duramaz veya durduğu takdirde hastalığının artacağından endişe ederse namazını oturarak kılar.

Bir miktar ayakta durabilen kimse namaza ayakta başlar ve ihtiyaç duyduğu zaman oturarak namaza devam eder. (Hasta ve özürlülerin namazları konusunda geniş bilgi için altıncı bölüme bakınız.)

c) Kıraat

Sözlükte okumak anlamına gelen "kıraat" kelimesi, terim olarak namazda bir sure veya üç kısa ayet, ya da bu üç ayete denk bir ayet okumak demektir.

فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِۜ

"*(Namazda) Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun*" (Müzzemmil, 73/20) anlamındaki ayet, namazda Kur'ân okunması gerektiğini ifade eder.

İki rekâtlı farz namazların, vitir namazı ve nafile namazların her rekâtında kıraat, farzdır.

Üç veya dört rekâtlı farz namazların herhangi iki rekâtında kıraat farz; ilk iki rekâtta ise vaciptir.

Namazların her rekâtında Fatiha okumak, Hanefîlere göre vacip, Şafiîlere göre farzdır.

Kıraatin geçerli olabilmesi için şu şartların birlikte bulunması gerekir:

1. Kur'ân, orijinal metni ile okunmalıdır. Namazda Kur'ân'ın mealini okumak geçersizdir.

2. Kur'ân, okuyanın kendi işiteceği bir sesle okunmalıdır. Kişinin kendisinin dahi işitmeyeceği bir sesle veya zihinden okunan bir kıraat geçerli olmaz.

3. Kur'ân, anlamı bozulmayacak şekilde doğru ve düzgün okunmalıdır. Anlamı bozacak şekilde okunan kıraat geçerli değildir.

Bir kimse namazda anlamı bozacak şekilde yanlış okuduktan sonra, dönüp yeniden düzgün şekilde okursa namazı caiz olur. Kıraat esnasında az veya çok miktarda ayet atlamakla namaz bozulmaz.

Şafiî mezhebine göre Fatiha dışındaki okuyuşlarda kasıtlı olmamak şartıyla meydana gelen hata sebebiyle namaz bozulmaz. Bu bakımdan, özellikle Fatiha'yı hatasız öğrenmeye, doğru ezberleyip doğru okumaya çalışmak gerekir.

* Zekâ özrü sebebiyle sûre, ayet ve dua öğrenemeyen kimseden kıraat düşer. Bu kimse diğer şart ve rükünlerini yerine getirebildiği kadarıyla namazını kılar.

* Kişi namazda en iyi bildiği sûre veya ayetleri okumalıdır.

d) Rükû

"Rükû", sözlükte eğilmek demektir. Bir namaz terimi olarak, namazda kıraatten sonra, ellerle dizleri tutacak şekilde öne doğru eğilip beli düz hâle getirmek demektir. Yüce Allah;

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

"*Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin*" (Bakara, 2/43) buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in uygulamasına en uygun rükû şekli, sırt ve baş düz bir satıh oluşturacak biçimde eğilmektir. Tarif edilen bu rükû duruşunda bir müddet beklemek (tuma'nîne) ve yine rükûdan doğrulup, secdeye varmadan önce uzuvları hareketsiz oluncaya kadar bir süre kıyam vaziyetinde beklemek (kavme) ta'dîl-i erkânın birer parçasıdır.

Hanefî mezhebinden Ebu Yusuf'a ve diğer üç mezhebe göre rükûdan doğrulunca dimdik durup "sübhânellâhi'l-azîm" diyecek kadar beklemek farz; Ebu Hanîfe ve Muhammed'e göre ise vâciptir.

e) Secde

"Secde"; sözlükte itaat, teslimiyet ve tevazu içinde eğilmek, yere kapanmak, yüzü yere sürmek, alın ve yüz yere gelecek şekilde yere kapanmak demektir. Namazlarda rükûdan sonra ayağa kalkıp yere inerek alnı yere koymak farzdır. Alınla birlikte burnun da yere değdirilmesi vaciptir. Bir hadis-i şerifte;

أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ

"*Kulun Rabbine en yakın olduğu hâl secde hâlidir*" (Müslim, Salât, 215) buyurulmuştur.

Şafiî mezhebine göre eller, ayaklar, dizler ve yüz her birinin bir kısmının yere değdirilmesi farzdır.

* Secdede eller ve ayak parmakları kıbleye yönelmeli, özellikle iki ayağın parmakları kıbleye çevrik ve yerle temas hâlinde tutulmalı ve yerden kaldırılmamalıdır. Peygamberimiz (s.a.s.), şöyle buyurmuştur:

إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ آرَابٍ وَجْهُهُ وَكَفَّاهُ وَرُكْبَتَاهُ وَقَدَمَاهُ

“*Kul secde yaptığı zaman onunla birlikte yedi azası da secde eder. Bunlar; yüzü (alnı ve burnu), iki eli, dizleri ve ayaklarıdır.*” (Tirmizî, Salât, 201)

Hanefî mezhebinden Ebu Yusuf’a ve diğer üç mezhebe göre iki secde arasında “sübhânellâhi’l-azîm” diyecek kadar beklemek farz; Ebu Hanîfe ve Muhammed’e göre ise vâciptir.

* Her rekâtta iki secde vardır. Her iki secdenin yapılması farzdır. Secdelerden biri bilerek terk edilirse namaz fasit olur. Sehven terk edilir ve bu durum selam vermeden önce hatırlanırsa, “Allâhü ekber” deyip secdeye gidilir, “Sübhâne Rabbiye’l-a’lâ” duası üç defa okunur, “Allâhü ekber” denilerek secdeden kalkılır. Böylece secde kaza edilmiş olur. Tahiyyât duası okunur. Bu duadan sonra secde geciktirildiği için sehiv secdesi yapılır. Tahiyyât ve diğer dualar okunur, selam verilip namaz tamamlanmış olur.

Bu durumda; son rekâtta beş secde ve üç ka’de-i âhıre (son oturuş) yapılmış olur.

Namaz kılan kimse, herhangi bir rekâtta iki secde yerine üç secde yapsa, namazın sonunda sehiv secdesi yapar.

f) Ka’de-i Âhire

“Ka’de-i âhire”, son oturuş demektir. Namazın sonunda “Tahiyyât” duasını okuyacak; Şafiî mezhebine göre Tahiyyât

ve Allâhümme salli dualarını okuyacak kadar oturmak farzdır.

Namazın şart ve rükünleri demek olan farzları, namazın olmazsa olmazlarıdır. Bunlardan biri terk edilirse kılınan namaz geçerli olmaz, yeniden kılınması gerekir.

Namazın farzları dışında yerine getirilmesi gereken bir de vacipleri vardır.

II. NAMAZIN VACİPLERİ

"Vacip"; yapılması istenen fakat yapılmasının gerekliliği farz kadar kesin ve açık olamayan şeydir. Namazın yerine getirilmesi vacip olan unsurları şunlardır:

1. Namaza "Allâhü ekber" diyerek başlamak.

Namazın farzlarından olan iftitah tekbiri, "Allâhü kebir" (Allah büyüktür), "Allâhü azîm (Allah uludur)" gibi Allah'ı yüceltme anlamı taşıyan ifadelerle yerine gelir. Fakat özellikle "Allâhü ekber" diye tekbir almak vaciptir.

2. Fatiha sûresini okumak.

Namazda Kur'ân'dan en az üç kısa ayet uzunluğunda bir miktarı okumak (kıraat) farzdır. Çünkü ayette,

فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِ

"***Kur'ân'dan kolayınıza geleni okuyun***" (Müzzemmil, 73/20) buyrulmuştur. Burada belli bir sûrenin değil, mutlak olarak Kur'ân'dan bir parça okunması emredilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s.);

لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

"***(Namazda) Fatiha sûresini okumayan namaz kılmamıştır***" (Tirmizî, Salât, 183) buyurmuştur.

İmam Şafiî, bu hadise dayanarak namazda Fatiha sûresini okumanın farz olduğu içtihadında bulunmuştur. Hanefî mezhebi bilginleri ise yukarıdaki ayete dayanarak mutlak olarak Kur'ân okumanın farz, bu hadise dayanarak kıraat için Fatiha sûresini okumanın vacip olduğu içtihadında bulunmuşlardır.

3. Farz namazların ilk iki rekâtında, nafile namazların her rekâtında "zamm-ı sûre" okumak.

"Zamm-ı sûre", Fatiha'ya ilaveten sûre veya bir miktar ayet okumak demektir.

4. Zamm-ı sûreyi Fatiha'dan sonra okumak.

5. Secdede alınla birlikte burnu da yere koymak, iki secdeyi peş peşe yapmak.

6. Ta'dîl-i erkâna uymak.

"Ta'dil-i erkân", namazın rükünlerini, her birinin hakkını vererek yerine getirmek, acele etmemek demektir.

7. Her oturuşta "Tahiyyât" duasını okumak.

8. Üç ve dört rekâtlı namazlarda ikinci rekâttan sonra oturmak (ka'de-i ûlâ).

9. Üç ve dört rekâtlı farz namazlar ile vitir namazında ve öğle namazının ilk sünnetinde, birinci oturuşta "Tahiyyât" duası okuduktan sonra hemen üçüncü rekâta kalkmak.

10. Cemaatle kılınan sabah, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtında, Cuma ve Bayram namazlarında, Teravih namazı ile Teravihten sonra kılınan vitir namazında imamın Fatiha ve zamm-ı sûreleri açıktan okuması.

11. Öğle ve ikindi namazlarında namaz kılanın okuyuşları kendi duyacağı bir sesle yapması.

12. İmama uyan kimsenin, Fatiha ve sûre okumayarak susması (Şafiîlerde Fatiha'yı cemaatin de okuması farzdır).

13. Vitir namazını kılarken kunut dualarının okunması. İmam Muhammed ile İmam Ebu Yusuf'a göre sünnettir.

14. Bayram namazlarında "zevâid tekbirleri" almak.

15. Namazdan selam vererek ayrılmak.

16. Namazda secde ayeti okunursa secde yapmak.

17. Namazda yanılma olursa "sehiv secdesi" yapmak.

Namaz sırasında bu vaciplerden birinin unutularak terk edilmesi yahut ertelenmesi hâlinde namaz yine geçerlidir; ancak bu eksikliği gidermek için "sehiv secdesi" yapmak vaciptir.

Vaciplerin kasten terk edilmesi hâlinde namazın yeniden kılınması gerekir.

Namazın bir farzını öne almak veya geciktirmek veya tekrar etmek ile de sehiv secdesi gerekir. Mesela bir kimse önce sûre sonra Fatiha okusa veya kıraat bittikten sonra rükûa hemen gitmeyip beklese ve böylece farzı geciktirse veya Fatihayı bir rekâtta iki defa okusa sehiv secdesi gerekir.

Şafiî mezhebine göre sehiv secdesi namazın sünnetlerinin terki sebebi ile yapılır ve yapılması sünnettir.

Cemaatle namaz kılınırken imam yanılırsa, hem imam, hem cemaat sehiv secdesi yapar.

Namazda iki defa yahut daha fazla yanılan kimsenin bir sehiv secdesi yapması yeterli olur.

Birinci oturuşu (ka'de-i ûlâ'yı) yapmadan üçüncü rekâta kalkmaya yönelen kimse eğer oturuş hâline daha yakın ise, oturur ve devam eder, sehiv secdesi gerekmez. Ayakta oluş

hâline daha yakınsa dönmez, namaza devam eder, namazın sonunda sehiv secdesi yapar.

Son oturuşu (ka'de-i âhire'yi) yapmadan yanılır da kalkarsa, secdeye varmadığı sürece oturur ve sonunda sehiv secdesi yapar. Eğer secde yapmış ise artık bu rekâtı tamamlar ve bir rekât daha kılar. Kıldığı namaz altı rekâtlı nafile bir namaz olur. Farzı yeniden kılar.

Namazda çok yanılan kimse, galip zannına göre hareket eder. Çok yanılmayan kimse ise yanıldığında az olan ihtimali dikkate alır. Mesela, çok yanılan kimse, dört rekât mı kıldım, beş rekât mı diye tereddüt ederse, hangi ihtimali kuvvetli görüyorsa ona göre hareket eder. Sık sık yanılmayan kimse ise dört rekât kıldığını kabul eder.

Sehiv secdesinin dinî dayanağı Hz. Peygamber (s.a.s.)'in şu hadisidir:

فِى كُلِّ سَهْوٍ سَجْدَتَانِ بَعْدَ مَا يُسَلِّمُ

"***Her yanılma için namazdan sonra iki secde yapılır.***" (İbn-i Mâce, İkâme, 136)

Namazda yanılan kimse, son oturuşta "Tahiyyât" duasını okuduktan sonra sağa selam verir, iki secde daha yapar ve oturur. "Tahiyyât", "Salli", "Bârik" ve "Rabbenâ Âtina" ve "Rabbenağfirlî" dualarını okur, sağa ve sola selam verip namazdan çıkar.

III. NAMAZIN SÜNNETLERİ

Namazın farz ve vacipleri dışında bir de sünnetleri vardır. Bunlardan biri eksik kalırsa namaz geçerlidir, sehiv secdesi yapmak gerekmez. Fakat sünnet sevabı elde edilememiş olur.

Namazın sünnetleri şunlardır:

1. Beş vakit namaz ile Cuma namazı için ezan ve kamet getirmek (erkekler için).

2. Namaza başlama tekbiri ile kunut ve bayram tekbirlerinde, erkeklerin ellerini kulakları hizasına, kadınların ise göğüs hizasına kaldırmaları.

3. Başlama tekbirini alır almaz elleri bağlamak.

4. Her namazın ilk tekbirinden sonra, yatsının ilk sünneti ile ikindinin sünnetinde üçüncü rekâta kalkınca "Sübhâneke" duasını okumak ve ardından eûzü-besmele çekmek, diğer rekâtlarda Fatiha'dan önce yalnız "Besmele" çekmek.

5. Sübhâneke ve eûzü - besmeleyi sessizce okumak.

6. Fatiha sûresi okunduktan sonra okuyanın ve işitenin âmin demesi.

7. Rükûa eğilirken "Allâhü ekber" demek.

9. Rükûda üç defa "sübhâne rabbiye'l-azîm" demek.

10) Rükûdan kalkarken Semi'allâhü limen hamideh" ve ardından "Rabbenâ ve leke'l-hamd" demek.

11. Rükûda dizleri elleriyle tutmak.

12. Rükûda dizleri bükmemek, sırtı düz tutmak.

13. Rükûdan doğrulunca "sübhânellahi'l-azîm" diyecek kadar beklemek (kavme).

14. Secdeye varırken önce dizleri, sonra elleri, sonra alnı ve burnu yere koymak, secdeden kalkarken tam tersine önce yüzü, sonra elleri sonra da dizleri kaldırmak.

15. Secdelere giderken ve secdelerden kalkarken"Allâhü ekber" demek.

16. Secdede iken ellerin, başın iki yanında ve parmakların ileriye yönelik ve kıble istikametinde durması.

17. Secdede üç kere “Sübhâne Rabbiye’l-a’lâ” demek.

18. Birinci secdeden kalkınca “sübhânellahi’l-azîm” diyecek kadar beklemek (celse).

19. Her iki oturuşta ve secdelerin arasında elleri dizlerin üzerinde tutmak.

20. Son oturuşta “Salli”, “Bârik”, “Rabbenâ Âtinâ” ve “Rabbena’ğfirlî” dualarını okumak.

21. Ezan ve kamet (erkekler için).

“Ezan” sözlükte “bildirmek” anlamına gelir. Dinî bir terim olarak farz namazların vakitlerinin geldiğini bildirmek için okunan belli sözlerden ibarettir.

Namaz, hicretten önce farz kılınmıştı. Ancak bir mescitte düzenli olarak namaz kılınmağa hicretten sonra Medine’de başlanabilmişti. Namaz için belli vakitlerde düzenli olarak toplanma ihtiyacı, namaz vakitlerinin girdiğini düzenli olarak duyurma ihtiyacını ortaya koydu.

İlk zamanlarda, “Namaza!, Namaza!”; “Namaz toplayıcıdır!” diye çağrı yapılıyordu. Medine mescidinin inşası tamamlanınca, bu duyuru işi için daha uygun bir yol bulmak üzere Hz. Peygamber, konuyu sahâbîler ile müzakere etti. Yapılan çeşitli teklifler uygun görülmedi. Nihayet bazı sahâbîlerin aynı şekilde gördükleri sadık rüyaya ve bunu destekleyen vahye uygun olarak bugünkü sözleri ile ezan okunmaya başlandı. İlk uygulama Hz. Bilal’in, yüksekçe bir evin damına çıkarak ezan okuması ile gerçekleştirildi (bk. Buhârî, “Ezan”, 1-4).

Ezan, Müslümanlığın şiarı, temel işaret ve özelliği niteliğini taşır, okunması müekked sünnettir.

Ezanın; namaz vakitlerini bildirme dışında, İslâm’ın tevhit inancına dayalı temel yapısını her gün beş defa ilan

edip hatırlatması gibi önemli bir özelliği vardır. Milli Şairimiz Mehmet Akif, bu gerçeği şöyle dile getirir:

Bu ezanlar ki şahadetleri dinin temeli
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli

(M. Akif ERSOY)

Coğrafi konum sebebi ile yeryüzünün her tarafında namaz vakitleri farklı zamanlarda oluşmaktadır. Bu sebeple her an yeryüzünün bir yerinde beş vakit ezan okunmakta, böylece Allah'ın adı ve İslâm'ın esasları yeryüzünde her an tekrarlanmaktadır.

Ezanın sözleri şöyledir:

Allâhü ekber (Allah, en büyüktür) (4 defa)

Eşhedü en lâ ilâhe illâllah (Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur (2 defa)

Eşhedü enne Muhammede'r-Resûlullâh (Şahitlik ederim ki Muhammed Allah'ın Resûlüdür) (2 defa)

Hayye 'ale's-salâh (Haydin namaza) (2 defa)

Hayye 'ale'l-felâh (Haydin kurtuluşa) (2 defa)

Es-salâtü hayru'n-mine'n-nevm (Namaz uykudan hayırlıdır) (2 defa, yalnız sabah ezanında)

Allâhü ekber (Allah, en büyüktür) (2 defa)

Lâ ilâhe illâllah (Allah'tan başka ilâh yoktur.) (1 defa)

"Kamet", "ayağa kaldırmak" ve "başlatmak" anlamlarına gelen "ikamet" kelimesinin dilimizde aldığı şekildir. Dinî bir kavram olarak "kamet", farz namazların başladığını bildiren ve ezana benzeyen sözlerdir. Ezandan farklı olarak "Hayye 'ale'l-felâh" cümlesinden sonra "kad kameti's-salâh" (namaz başladı) cümlesi iki kere söylenir.

İster cemaatle, ister tek başına kılınsın, erkeklerin farz namazlardan önce kamet getirmeleri sünnettir. Cemaatle kılınması hâlinde müezzinin kamet getirmesi yeterli olur.

Kaza namazlarında ezan okumak ve kamet getirmek sünnettir.

Kamet ezana göre daha süratli okunur.

Cemaatle namazın kılındığı bir camide aynı vaktin namazı ikinci bir cemaatle yahut tek başına kılındığında yeniden ezan ve kamete gerek yoktur.

IV. NAMAZIN MEKRUHLARI

"Mekruh", sevilmeyen ve hoş olmayan şey demektir. Dinî bir kavram olarak, Allah ve Peygamberi tarafından kesin ve bağlayıcı olmayan bir tarzda yapılmaması istenen fiiller demektir.

Hanefîlere göre mekruh, iki kısma ayrılır:

a) Tahrîmen mekruh, zannî bir delil ile kesin olarak yapılmaması istenen şeydir. Bu yasak aslında, haram gibi yapılmaması kesin ve bağlayıcı olarak istenmiştir. Ancak, bu talep haber-i vahit gibi sübut bakımından kesin olmayan bir delile dayandığından veya delaletindeki bir kapalılıktan dolayı haramlığı kesin olarak sabit olmamıştır.

b) Tenzîhen mekruh ise, Allah ve Peygamberin bağlayıcı ve kesin olmayan bir tarzda yapılmamasını istediği fiildir.

Namaz, Allah'ın huzurunda bulunulduğu bilinci ile farzları, vacipleri ve sünnetleri yerine getirilerek kılınmalıdır.

Namazda yapılması veya terk edilmesi hoş olmayan eylem ve davranışlar mekruhtur. Namazın mekruhları şöyle sıralanabilir:

1. Namazda elbise ile yahut bedenin bir yeri ile oynamak, kaşınmak, terini silmek.

Zihni meşgul edecek bir durum var ise onu giderecek kadar meşgul olmak mekruh olmaz.

2. Parmakları çıtlatmak, parmakları birbirine geçirmek.

3. Özür olmaksızın ellerle yere dayanarak secdeye varmak, secdeden kalkmak.

4. Başı sağa sola çevirmek. Göğüs kıbleden çevrilirse namaz bozulur.

5. Zaruret olmadıkça namaz kılınan yerdeki çakıl, toprak vs. gibi şeylerle meşgul olmak.

6. Gerinmek, esnemek.

7. Gözleri yummak, gözleri yukarıya dikmek.

8. Düzgün olmayan, dağınık bir kıyafetle namaza durmak.

9. Kıraati tamamlamadan rükûa eğilmek ve kıraati rükûda tamamlamak.

10. İkinci rekâtta, birinci rekâtta okunan sureden önceki bir sureyi okumak, sûreler arasındaki sırayı gözetmemek. Mesela birinci rekâtta "Era'eytellezi" (Mâûn) sûresini, ikinci rekâtta "Li îlâfi" (Kureyş) sûresini okumak mekruhtur.

11. Kıraatta bile bile ayet atlamak.

12. Herkesin gelip geçtiği yerlerde, mezar üzerinde, sahibinin rızası olmayan bir yerde namaz kılmak.

13. Bir özür yok iken secdede yalnız alnı yere koyup burnu koymamak.

14. Ön safta yer varken arka safta namaza durmak.

15. İnsan geçmesi ihtimali olan yerde önüne sütre koymadan namaz kılmak. “Sütre”, yaklaşık elli altmış santim yüksekliğindeki herhangi bir şeyi secde edilecek yerin biraz ilerisine dikmek demektir.

16. Bir kimsenin yüzüne karşı namaz kılmak.

17. Bildiği başka sûre varken, iyi bilmediği bir sûreyi okumaya çalışmak.

V. NAMAZI BOZAN ŞEYLER

Namazı bozan şeylere namazın müfsitleri adı verilir. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Namazda konuşmak.

2. Bir şey yemek ve içmek.

3. Kendi işiteceği kadar gülmek. Başkasının işiteceği kadar gülerse abdesti de bozulur.

4. Göğsü kıbleden çevirmek.

5. Dışardan bakanların namazla meşgul olmadığını sanacakları derecede, elbise, beden ve başka bir şey ile oynamak.

6. Öksürme ihtiyacı yok iken öksürmeye çalışmak.

7. Teyemmüm eden bir kimsenin namazda iken su kullanma imkânının doğması.

8. Sabah namazını kılarken güneşin doğması.

Bir rekâtını kıldı ise Şafiîlere göre bozulmaz.

İkindi namazını kılarken güneşin batması hâlinde namaza devam edilir, namaz geçerli olur. Ancak bir zaruret yok iken namazı bu zamana kadar ertelememek gerekir.

9. Mest üzerine mesh yapan bir kimse namaz kılarken, mesh müddetinin dolması.

10. Yanlış okuma sebebi ile ayetin anlamının bozulması.

11. Namazda iken, namaz rükünlerinden birini yerine getirecek kadar bir süre avret yerinin açık kalması.

12. Farzları bilerek veya sehven terk etmek.

Dördüncü Bölüm

Namazların Kılınışı

NAMAZLARIN KILINIŞI

Namazın farzlarına, Kur'ân'da işaret edilmiş, bunların nasıl uygulanacağı ise Peygamberimiz (s.a.s.) tarafından öğretilmiştir. O, şöyle buyurmuştur:

صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِى أُصَلِّى

"*Benim namazı nasıl kıldığımı görüyorsanız siz de öyle namaz kılın.*" (Buhârî, Ezan, 18)

Namazlar; kılınışı itibariyle iki, üç ve dört rekâtlı olarak üç kısma ayrılır.

I. İKİ REKÂTLI NAMAZLAR

Sabah namazının farzı ve sünneti, öğle ve yatsı namazlarının son sünneti, akşam namazının sünneti iki rekâtlıdır. Bu namazlarda sadece niyetler değişir. Diğer hususları tamamen aynıdır. Örnek olarak sabah namazının sünnetinin kılınışını şöyle anlatabiliriz:

Abdestli olarak kıbleye dönülür. İki ayak arası dört parmak genişliği kadar açılır.

"Niyet ettim Allah rızası için sabah namazının sünnetini kılmağa" diye niyet edilir. "Allâhü ekber", diye tekbir alınır ve eller kulaklar hizasına kadar kaldırılır. Tekbirde ellerin içi kıbleye gelecek şekilde çevrilir.

Eller, sağ el sol elin üstünde olacak şekilde göbeğin alt kısmında bağlanır.

Sessizce Sübhâneke duası okunur. Sonra eûzü-besmele çekilir, Fatiha sûresi okunur ve sonunda âmin denir. Sonra

Kur'ân'dan bir sûre veya en az üç kısa ayet (zamm-ı sûre) okunur.

"Allâhü Ekber" diyerek rükû yapılır. Rükûda eller ile dizler tutulur, kollar ve bacaklar dik; bel ve sırt düz bir konuma getirilir. Rükûda üç defa "Sübhâne Rabbiye'l-'azîm" diye tesbih okunur. Sonra "Semi'allâhü limen hamideh" diyerek rükûdan kalkılır ve en az "sübhânellâhi'l-azîm" diyecek kadar dimdik durulur. Ayakta iken "Rabbenâ ve leke'l-hamd" denir.

"Allâhü Ekber" diyerek secdeye varılır. Secde; önce dizler, sonra eller, sonra burun ve en son alın yere konularak gerçekleştirilir. Secdede iken üç defa "Sübhane Rabbiye'l-a'lâ" diye tesbih getirilir. Sonra "Allâhü ekber" diyerek secdeden kalkılır, iki secde arasında sübhânellahi'l-azîm diyecek kadar durulur. Sonra Allâhü ekber diyerek ikinci secdeye gidilir. İkinci secdede de üç defa "Sübhâne Rabbiye'l-a'lâ" diye tesbih getirilir. Secdede iken dizler, eller ve ayak parmakları kıbleye yönelik olarak tutulur. Eller, başın iki tarafında yüze yakın olarak yere konur ve parmaklar kapatılır, dirsekler yanlardan biraz uzaklaştırılır ve yerden birazcık yukarıda tutulur. Ayak parmakları kıbleye gelecek şekilde bükülür ve topuklar birleştirilir.

İkinci secdeden sonra "Allâhü Ekber" diyerek ayağa kalkılır. Böylece bir rekât tamamlanmış olur. Ayakta besmele çekilerek Fatiha sûresi okunur ve sonunda âmin denir. Sonra zamm-ı sûre okunur. Birinci rekâtta olduğu gibi rükû ve iki secde yapılır. İkinci secdeden sonra oturulur. Oturuşta sol ayak yatırılıp üzerine oturulur, sağ ayağın parmakları kıbleye gelecek şekilde dikilir. Eller dizlerin üzerine konur. Tahiyyât, Salli, Bârik, Rabbenâ âtinâ ve Rabbena'ğfirlî duaları okunur. "Es-selâmü 'aleyküm ve rahmetüllâh" diyerek baş önce sağa, sonra yine "es-selâmü 'aleyküm ve rahmetüllâh"

diyerek sola çevrilerek selam verilir ve "Allâhümme entesselâm" duası okunur.

Böylece iki rekâtlı namaz tamamlanmış olur.

İki rekâtlı nafile namazların tamamı bu şekilde kılınır.

Farz namazlardan önce kamet getirilir.

Bu uygulama erkekler ile ilgilidir. Hanımlar erkeklerden farklı olarak;

a) İftitah tekbiri alırken elleri omuz hizasını geçmeyecek şekilde ve el ayaları kıbleye dönük olarak kaldırırlar ve sağ el sol elin üzerine gelecek şekilde göğüs üzerinde birleştirirler.

b) Rükûda erkeklere oranla biraz daha az eğilirler.

c) Secdede, kollarını yanlarına bitiştirirler.

d) Tahiyyâtta oturuşta sol ayakları üzerine oturup sağ ayaklarını sağ tarafa gelecek şekilde yatık olarak çıkarırlar.

e) Kamet getirmezler.

Diğer hususlar erkekler ile tamamen aynıdır.

II. ÜÇ REKÂTLI NAMAZLAR

Akşam namazının farzı ile vitir namazı üç rekâtlı namazlardır.

1. AKŞAM NAMAZI

Kamet getirildikten sonra, "Niyet ettim Allah rızası için akşam namazının farzını kılmaya" diye niyet edilir ve namaza başlanır.

Akşam namazının ilk iki rekâtı, tıpkı iki rekâtlı namazlar gibi kılınır. İkinci rekâtın sonundaki oturuşta "Tahiyyât"

duası okunduktan sonra “Allâhü ekber” denilerek üçüncü rekâta kalkılır. Besmele çekilir, “Fatiha” sûresi okunur ve sonunda âmin denir. Sonra “zamm-ı sûre” okumadan rükû ve secdeler yapılır, oturulur. “Tahiyyât”, “Salli” “Bârik”, “Rabbenâ âtinâ” ve “Rabbena’ğfirlî” duaları okunur. Sağa ve sola selam verilir. Selamdan sonra isteyenler “İstiğfar” duasını okur. Sonra “Allâhümme entesselâmü” duasını okur. Böylece akşam namazı kılınmış olur.

2. VİTİR NAMAZI

Kamet getirilmeksizin “Niyet ettim Allah rızası için vitir namazını kılmağa” denilerek namaza durulur. Tıpkı sabah namazının sünneti gibi iki rekât kılınır. İkinci rekâtın sonunda oturulur. “Tahiyyât” duası okunur ve üçüncü rekâta kalkılır. Besmele çekilir. “Fatiha” ve “zamm-ı sûre” okunur. Allâhü Ekber denilerek eller kulakların hizasına kadar kaldırılır ve göbeğin alt kısmında bağlanır. Buna kunut tekbiri denir. Kunut tekbirinden sonra “Kunut” duaları okunur. Rükû ve secdeler yapılarak oturulur. “Tahiyyât”, “Salli”, “Bârik”, “Rabbenâ Âtinâ” ve “Rabbena’ğfirlî” duaları okunur. Sağa ve sola selam verilerek namazdan çıkılır. “Allâhümme entesselâmü” duası okunur. Böylece vitir namazı kılınmış olur.

III. DÖRT REKÂTLI NAMAZLAR

Öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzları ve ilk sünnetleri; Cuma namazının ilk ve son sünnetleri dört rekâtlı namazlardır.

Örnek olarak öğle namazının sünnetinin kılınışı anlatılacak ve farklı kılınışlara işaret edilecektir.

Abdestli olarak kıbleye dönülür, "Niyet ettim Allah rızası için öğle namazının ilk sünnetini kılmağa" diye niyet edilir. Birinci ve ikinci rekâtlar, tıpkı sabah namazının sünneti gibi kılınır. İkinci rekâtın sonunda oturulur ve "Tahiyyât" duası okunur. "Salli" ve "Bârik" duaları okunmadan üçüncü rekâta kalkılır. Besmele çekilir, Fatiha ve zamm-ı sûre okunur. Rükû ve iki secde yapılır. Dördüncü rekâta kalkılır. Besmele çekilir, yine "Fatiha" ve "zamm-ı sûre" okunur. Rükû ve iki secde yapılıp oturulur. "Tahiyyât", "Salli", "Bârik", "Rabbenâ âtinâ" ve "Rabbena'ğfirlî" duaları okunur. Önce sağa, sonra sola selam verilir. Sonra "Selam" duası okunur.

Dört rekâtlı farz namazlar da aynen böyle kılınır. Farklı olarak farza diye niyet edilir, üçüncü ve dördüncü rekâtlarda sadece Fatiha sûresi okunur, zamm-ı sûre okunmaz. Ayrıca erkekler kamet getirirler.

İkindi ve yatsı namazlarının dört rekâtlı sünnetleri gayr-i müekked sünnetlerdir. Bu namazlarda, diğer dört rekâtlı sünnetlerden farklı olarak birinci oturuşta "Tahiyyât" duasından sonra "Salli" ve "Bârik" duaları da okunur, sonra üçüncü rekâta kalkılır. Üçüncü rekâtta yine diğerlerinden farklı olarak önce "Sübhâneke" duası okunur, sonra eûzü-besmele çekilir. Diğer hususlarda farklılık yoktur. Ayrıca bu namazlar iki rekât olarak kılınabileceği gibi ikişer ikişer de kılınabilir. Bu takdirde iki rekât kılıp selam verdikten sonra tekrar iki rekât kılınır.

IV. CUMA NAMAZI

Cuma namazı dört rekât ilk sünnet, iki rekât farz ve dört rekât son sünnet olmak üzere on rekâttır.

Cuma günü camide öğle namazı vaktinde cemaatle kılınır.

Önce ilk sünnet tıpkı öğle namazının ilk sünneti gibi kılınır. Sünnetin ardından imam-hatip minbere çıkarak oturur. Müezzin, iç ezanı okur. Ezandan sonra imam-hatip kalkarak iki kısımdan oluşan hutbeyi okur. Hutbede cemaati dinî konularda bilgilendirici ve yönlendirici konuşma yapar. Hutbe okunduktan sonra imam-hatip minberden inerek cemaatin önüne geçer ve cemaate iki rekât Cuma namazı kıldırır.

İmam-hatip, Cuma namazının farzına ve cemaate imam olmaya, cemaat de Cuma namazına niyet eder. Tıpkı cemaatle kılınan sabah namazı gibi iki rekât Cumanın farzı kılınır.

Cuma namazında imam-hatip, Fatiha ve zamm-ı sûreyi sesli olarak okur.

Cuma namazının farzı kılındıktan sonra, cumanın son sünneti kılınır. Bu sünnet, öğlenin ilk sünneti gibi kılınır. Böylece Cuma namazı tamamlanmış olur.

V. BAYRAM NAMAZLARI

Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı namazları ikişer rekâttır ve kılınışları aynıdır.

Bayram namazları cemaatle kılınır. Namaz vakti girince, ezan ve kamet getirilmeksizin imam-hatip, Ramazan veya Kurban bayramı namazına niyet eder. Cemaat de aynı şekilde bayram namazını kılmak üzere mevcut imam-hatibe uymaya niyet eder.

İmam, “Allâhü ekber” diyerek tekbir alır ve ellerini bağlar. Cemaat de aynı şekilde tekbir getirip ellerini bağlar. İmam ve cemaat içlerinden “Sübhâneke” duasını okur. Sonra İmam ve cemaat, “Allâhü ekber” diyerek tekbir alır, eller

kulaklar hizasına kadar kaldırılıp yana bırakılır. Sonra aynı şekilde “Allâhü ekber” diyerek bir tekbir daha alınır ve eller yine yana bırakılır. Üçüncü kere “Allâhü ekber” diyerek tekbir alınır ve bu sefer eller bağlanır. Tekbirler arasında üç defa “sübhanellâhi’l-azîm” diyecek kadar beklenir. Bundan sonra cemaat susup bekler. İmam, gizlice eûzü-besmele çeker, Fatiha ve zamm-ı sûreyi sesli olarak okur, sonra rükû ve secdeler yapılır ve ikinci rekâta kalkılır. İkinci rekâtta imam, gizlice besmele çeker, “Fatiha” ve “zamm-ı sûre”yi yine sesli olarak okur. Ardından imam ve cemaat, “Allâhü ekber” diyerek tekbir alır, eller kulaklar hizasına kadar kaldırılıp yana bırakılır. Peşinden aynı şekilde “Allâhü ekber” diyerek bir tekbir daha getirilip eller yine yana bırakılır. Sonra aynı şekilde üçüncü bir tekbir daha alınır ve eller yine yana salınır. İlk rekâtta olduğu gibi ikinci rekâtta da tekbirler arasında üç defa “sübhânellahi’l-azîm” diyecek kadar beklenir. Üçüncü tekbirin akabinde “Allâhü ekber” diyerek rükûa varılır. Tıpkı birinci rekâtta olduğu gibi rükû ve secdeler tamamlanır. İkinci secdeden sonra oturulur. “Tahiyyât”, “Salli” “Bârik”, “Rabbenâ âtinâ” ve “Rabbena’ğfirlî” duaları okunur. Sağa ve sola selam verilerek namazdan çıkılır.

Buna göre bayram namazlarının her iki rekâtında, diğer namazlara göre fazladan üçer tekbir getirilmiş olur ki bunlara “zevâid tekbirleri” denir. Bu tekbirleri getirmek vaciptir.

Şafiî mezhebine göre her iki rekâtta da Fatiha sûresinden önce olmak üzere, birinci rekâtta yedi, ikinci rekâtta beş tekbir alınır.

Selam verildikten sonra İmam-hatip minbere çıkıp bir hutbe okur. Bu hutbe Cuma hutbesinde olduğu gibi iki kısımdan oluşur. Hutbeye “Allâhu ekber, Allâhu ekber, lâ ilâhe illallâhu vellâhu ekber, Allâhü ekber ve lillâhi’l-hamd” diye tekbir getirilerek başlanır. Cemaat de tekbire katılır.

İmam-hatip, bayram hutbelerinde genel olarak bayramın birleştirici özelliğinden bahseder. İslâm kardeşliği, yardımlaşma gibi konulara değinir. Ayrıca, Ramazan bayramı hutbesinde, zekât ve sadaka ibadetleri; Kurban bayramı hutbesinde ise Kurban ibadeti ve teşrik tekbirleri hakkında bilgiler verir.

"Teşrik tekbirleri"; Kurban Bayramı arefesinde sabah namazından başlayıp bayramın dördüncü günü ikindi namazı sonrasına kadar yirmi üç vakitte farz namazların ardından getirilen tekbirlerdir. Bu tekbirler vaciptir.

Teşrik tekbirleri; "Allâhü ekber, Allâhü ekber, lâ ilâhe illallâhu vellahu ekber, Allâhü ekber ve lillahi'l-hamd" cümlelerinden oluşur.

VI. TERAVİH NAMAZI

Teravih namazı yirmi rekâttır. En faziletli olan iki rekâtta bir selam vererek kılmaktır. Her iki rekâtta bir oturmak kaydı ile dört rekât dört rekât da kılınabilir.

İki rekâtta bir selam verilerek kılınacaksa tıpkı sabah namazının iki rekât sünneti gibi, dört rekâtta bir selam verilerek kılınacaksa yatsı namazının ilk sünneti gibi kılınır.

Yatsı namazı, sünnetleri ile birlikte kılındıktan sonra, vitir namazını kılmadan niyet edilerek önce teravih namazı kılınır. Teravih bittikten sonra vitir namazı kılınır. Teravih cemaatle kılınıyorsa vitir namazı da cemaatle kılınır. Ramazan ayı dışında vitir namazı cemaatle kılınmaz.

Yine teravihin cemaatle kılınması hâlinde, imam, Fatiha ve zamm-ı sûreleri sesli olarak okur. Cemaatle kılınan vitir namazında imam, tek başına kılınması hâlinde erkek-

ler kıraati sesli veya sessiz olarak yapabilirler. Kadınlar ise her namazda olduğu gibi kıraati sessiz yaparlar.

Yatsı namazını tek başına kılmış olan kimse, teravihi cemaatle kılabilir. Yatsı namazı için cemaate yetişemeyen kimse, önce yatsı namazını kılar, sonra yetişebildiği yerden teravihi cemaatle kılar. Yetişemediği rekâtları vitir kılındıktan sonra tamamlar.

VII. CENAZE NAMAZI

Cenaze namazı; cemaatle kılınan, rükûsuz ve secdesiz bir namazdır. Zorunlu hâllerde tek kişi tarafından da kılınabilir. Peygamberimiz (s.a.s.), müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından birisinin de öldüğünde cenaze namazını kılmak olduğunu bildirmiştir (bk. İbn-i Mace, Cenâiz, 6).

Yıkanıp hazırlanan ve musallaya konan cenazenin önünde kıbleye yönelik ve abdestli olarak ayakta durulur. İmam ve cemaat, “Niyet ettim Allah rızası için şu erkek kişinin” veya “şu kadın kişinin” yahut “şu erkek çocuğun” ya da “şu kız çocuğunun” namazını kılmağa” diye niyet eder. İmamın, arkasındaki cemaat için imam olmaya niyet etmesi şart değildir.

İster tek kişi, ister cemaat hâlinde olsun, cenaze namazının kılınışı şöyledir:

Abdestli ve kıbleye yönelik olarak ayakta iken, “Allâhü ekber” diyerek eller kulaklar hizasına kadar kaldırılır. Sonra eller göbek hizasının altında bağlanır. Sessizce “Sübhâneke” duası “ve celle senâüke” ilavesi ile okunur. Eller kaldırılmaksızın “Allâhü ekber” diye bir tekbir alınır. Sonra sessizce “Salli” ve “Bârik” duaları okunur. Yine eller kaldırılmaksızın

"Allâhü ekber" diye tekbir alınır. Ardından "Cenaze duaları" okunur.

Erkek, kadın, erkek çocuk ve kız çocuk için ayrı cenaze duaları vardır. Bu duaları bilmeyenler dua niyetine Fatiha sûresini veya bildikleri başka bir duayı okuyabilirler. (Cenaze duaları için yedinci bölüme bakınız.)

Peygamberimiz (s.a.s.);

إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ

"*Cenaze namazı kıldığınız zaman, ölü için içtenlikle dua edin*" (İbn-i Mâce, "Cenâiz", 23) buyurmuştur.

Sonra eller kaldırılmaksızın "Allâhü ekber" diye bir tekbir daha alınır, sağa ve sola selam verilir. Eller yana salınır. Böylece cenaze namazı kılınmış olur.

VIII. CEMAATLE NAMAZ

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler tek başına kılınan namazlar ile ilgili idi. Şimdi de cemaatle namazların kılınışına dair bilgiler verilecektir.

Şartlarını taşıyan erkek müslümanların Cuma namazını cemaatle kılmaları farzdır. Kadınlar da dilerlerse Cuma namazına katılabilirler ve bu durumda o günkü öğle namazı üzerlerinden düşer.

Günlük farz namazların cemaatle kılınabilmesi için imamdan başka en az bir kişinin bulunması gerekir. İmamdan başka bir kişi varsa, imam-hatibin sağında ve biraz gerisinde durur. Cemaat iki kişi veya daha fazla ise imamın arkasında düzgün saf hâlinde dururlar.

Cemaatin imama uyabilmesi için imam ile cemaatin hakikaten ya da hükmen aynı mekânda olmaları gerekir.

İmamın namazdaki hareketlerinin cemaat tarafından hissedilmesini engelleyecek duvar ve benzeri bir engel bulunmamalıdır. Cemaat imamın sesini işiterek veya kendisini görerek namazdaki hareketlerini takip edebilirse imama uymak geçerli olur.

Cemaatle kılınacak namazda kendisine uyulan kişiye "imam", uyanlara "muktedi", "müttebi' " ve "me'mûm" adı verilir. Tek başına namaz kılana ise "münferid" denir.

İmam olan kişi, hem o vaktin namazını kılmağa, hem de cemaate imam olmağa, cemaat de hem namaza hem de imama uymağa niyet eder. Tekbir alınarak namaza başlanır. İmam ve cemaat gizlice "Sübhâneke" duasını okur. İmam, Fatiha ve zamm-ı sûreyi okur. Cemaat ise okumaz, sessizce bekler.

Şafiî mezhebine göre kıraatin sessiz yapıldığı namazlarda imam ile birlikte Fatiha ve zamm-ı sûreyi cemaat de okur. Kıraatin sesli yapıldığı namazlarda ise imam Fatiha sûresini bitirdikten sonra cemaat sessizce sadece Fatiha sûresini okur.

İmam olacak kimsenin Müslüman, akıllı, ergen, erkek olması ve namaz geçerli olacak kadar ezbere Kur'ân okumayı bilmesi şarttır.

Kadınlar erkeklere imam olamazlar. Kadının kadınlara imam olması ise caiz, fakat mekruhtur. Bu durumda kadın imam, cemaatin önüne geçmez, ilk safın arasında ve ortada durur.

Aynı farz namazı kılacak birden fazla kişi varsa aralarından birini imam yaparak ona uyar ve namazı öyle kılarlar.

Cemaat önce erkekler, sonra erkek çocuklar ve sonra kadınlar olmak üzere saf hâlinde sıralanırlar.

İmam, mesela, öğle namazının farzını kılmaya ve kendisi ile birlikte namaz kılacak olanlara imam olmaya niyet eder. Cemaat ise, mesela, "Niyet ettim öğle namazının farzını kılmaya, uydum hazır olan imama" diye niyet eder.

İmam, "Allâhü ekber" diye sesli olarak tekbir getirirken ellerini kulakların hizasına kaldırır, sonra göbeğin alt kısmında bağlar. Hem imam hem cemaat, gizlice "Sübhâneke" duasını okur. Bundan sonra cemaat susar. İmam, Fatiha ve zamm-ı sûre okur.

İmam; sabah, akşam ve yatsı namazlarının ilk iki rekâtı ile cemaatle kılınması hâlinde vitir namazının her üç rekâtında Fatiha ve zamm-ı sûreyi sesli okur. Cemaatle kılınan vitir namazı dışında üçüncü ve dördüncü rekâtların kıraatini ise sessiz yapar.

İmam, bütün namazlarda rükûa gidiş, rükûdan doğruluş, secdeye gidiş ve secdeden kalkış tekbirlerini sesli olarak alır, selamları da sesli olarak verir.

İmam, sesli olarak okuduğu Fatiha'dan sonra sessizce "âmin" der, cemaat de sessizce "âmin" der.

Cemaat tekbirleri gizlice alır. İmam rükûdan kalkarken sesli olarak "Semi'allâhü limen hamideh" deyince cemaat de sessizce "Rabbenâ leke'l-hamd" yahut "Rabbenâ ve leke'l-hamd" der.

Rükû ve secdede tesbihler (sübhane rabbiye'l-azîm ve sübhane rabbiye'l-a'lâ), hem imam hem cemaat tarafından sessizce okunur.

Bu kurallara uyarak imam ve cemaat namazı tamamlar. Cemaat imamdan önce hareket etmez. Rükû, secde ve benzeri hareketlerde imamı takip eder. Çünkü "imam", "öne geçirilen", "önder olan" demektir. Bu sebeple namazdaki her hareketinde ona uymak gerekir.

Farz namaz kılan, nafile namaz kılana yahut başka bir farz kılana uyması caiz değildir. Nafile kılanın farz kılana uyması ise caizdir.

Mezhep farklılığı imam olmaya engel değildir. Mesela, Şafiî mezhebine mensup olan bir kimse, Hanefî bir imama uyabilir, tersi de geçerlidir.

İmam, cemaati bıktıracak tutumlardan kaçınır, cemaatin içinde yaşlıların, hastaların ve işi olanların bulunabileceğini hesaplayarak namazı uzatmaz.

IX. İMAMA UYANIN DURUMU

Cemaatle kılınan namazlarda imama uyan kimse, ya imamla birlikte namaza başlar ve bitirir veya imamla namaza başlar, sonra bir mazeret nedeniyle cemaatten ayrılır, namazını tek başına tamamlar veya imama ikinci rekâttan veya sonraki rekâtlardan itibaren uyar, sonra namazını kendisi tamamlar. Bu kimselere, müdrik, lâhik ve mesbûk denir.

1. MÜDRİK

Namazın bütün rekâtlarını imamla birlikte kılan, yani ilk rekâttan itibaren namazın sonuna kadar imamın arkasında bulunan kimse demektir.

2. LÂHİK

Namaza imam ile başladığı hâlde, dalgınlık, cemaatin çok sıkışık olması veya abdestin bozulması gibi bir sebeple namazın tamamını ya da bir kısmını imamla beraber kılamayan kimse demektir. Bu durumda olan bir kimse, eğer imam namazı bitirmeden, kaçırdığı kısmı tamamlayabileceğini kestirirse, abdesti bozulmuşsa abdest alır ve imamla

birlikte kılamadığı kısmı tamamlar, sonra imama uyar ve namaza devam eder. Genelde bu uygulama zordur. Ya da doğrudan imama uyar, imam selam verirken kendisi selam vermez, kalkıp eksik kalan rekâtı veya rekâtları tamamlar. Tamamlayacağı bu rekât veya rekâtlarda imamın arkasında kılıyor gibi hareket eder, yani kıraat yapmaz. Bir müddet bekleyerek rükû ve secdeleri yapar.

3. MESBÛK

Namaza imamla başlayamadığı için namazın en az bir rekâtını imamla birlikte kılamayan kimseye mesbûk denir. Bu durumda olan kimse, son oturuşta imamla birlikte selam vermez, kalkıp namazın eksik kalan kısmını tamamlar.

Bir rekâtın rükûuna yetişemeyen yani imam henüz rükûdan kalkmadan rükûa varamayan kimse o rekâtı kaçırmış sayılır.

Mesbûk durumunda olan kimsenin kaçırdığı rekâtları tamamlaması şöyle olur:

a) İki Rekâtlı Namazlar

1. Birinci rekâtı kaçırıp ikinci rekâta yetişen kimse, niyet edip tekbir alır ve imama uyar. Rekâtı imamla birlikte kılar, Tahiyyâta oturur. “Tahiyyât” duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar, “sübhâneke” duasını okur, eûzü-besmele çeker, “Fatiha” ve “zamm-ı sûre” okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. “Tahiyyât”, Salli”, “Barik”, “Rabbenâ âtina” ve “Rabbena’ğfirlî” dualarını okur ve selam verir.

2. İmama ikinci rekâtın rükûundan kalkıldıktan sonra uyan kimse imamla birlikte tahiyyâta oturur. “Tahiyyât” duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar ve tek başına namaz kılıyormuş gibi iki rekât namazı kılar.

b) Üç Rekâtlı Namazlar

1. Bir rekâtı kaçırıp namazın ikinci rekâtına yetişen kimse imamla birlikte ikinci rekâtı kılar ve Tahiyyâta oturur. “Tahiyyât” duasını okuduktan sonra üçüncü rekâtı imamla birlikte kılar, sonra Tahiyyâta oturur. “Tahiyyât” duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar, “sübhâneke” duasını okur, eûzü-besmele çeker, “Fatiha” ve “zamm-ı sûre” okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. “Tahiyyât”, “Salli”, “Bârik”, “Rabbenâ âtina” ve “Rabbena’ğfirlî” dualarını okur ve selam verir.

2. İki rekâtı kaçırıp namaza üçüncü rekâtta yetişen kimse bu rekâtı imamla kılar ve Tahiyyâta oturur. “Tahiyyât” duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar, “Sübhâneke” duasını okur, eûzü-besmele çeker, “Fatiha” ve “zamm-ı sûre” okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. “Tahiyyât” duasını okur ve ayağa kalkar. Besmele çeker, “Fatiha” ve “zamm-ı sûre” okur, rükû ve secdelerden sonra oturur. “Tahiyyât”, Salli”, “Bârik”, “Rabbenâ âtina” ve “Rabbena’ğfirlî” dualarını okur ve selam verir.

3. İmama üçüncü rekâtın rükûundan kalkıldıktan sonra uyan kimse imamla birlikte Tahiyyâta oturur. “Tahiyyât” duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar ve tek başına namaz kılıyormuş gibi üç rekât namazı kılar.

c) Dört Rekâtlı Namazlar

1. Birinci rekâtı kaçırıp imama ikinci rekâtta uyan kimse bu rekâtı imamla birlikte kılar ve oturur. “Tahiyyât” duasını okuyunca imamla birlikte namazın üçüncü ve dördüncü rekâtlarını kılar. İkinci oturuşta “Tahiyyât” duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar, “Sübhâneke” duasını okur, eûzü-besmele çeker, “Fatiha” ve “zamm-ı

sûre" okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. "Tahiyyât", Salli", "Bârik", "Rabbenâ Âtina" ve "Rabbena'ğfirlî" dualarını okur ve selam verir.

2. İki rekâtı kaçırıp imama üçüncü rekâtta uyan kimse, yetiştiği yerde tekbir alır ve imama uyar ve imamla birlikte namazın üçüncü ve dördüncü rekâtlarını kılar. Son oturuşta "Tahiyyât" duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar, "Sübhâneke" duasını okur, eûzü-besmele çeker, "Fatiha" ve "zamm-ı sûre" okur, rükû ve secdeleri yapar ve tekrar ayağa kalkar, besmele çeker, Fatiha ve zamm-ı sûre okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. "Tahiyyât", Salli", "Bârik", "Rabbenâ âtina" ve "Rabbena'ğfirlî" dualarını okur ve selam verir.

3. Üç rekâtı kaçırıp imama dördüncü rekâtta uyan kimse bu rekâtı imamla birlikte kılar, Tahiyyâta oturur. "Tahiyyât" duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince ayağa kalkar, "Sübhâneke" duasını okur, eûzü-besmele çeker, "Fatiha" ve "zamm-ı sûre" okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. "Tahiyyât" duasını okur ve ayağa kalkar, besmele çeker, Fatiha ve zamm-ı sûre okur, rükû ve secdeleri yapar ve tekrar ayağa kalkar, besmele çeker ve sadece "Fatiha" sûresini okur, rükû ve secdeleri yapar ve oturur. "Tahiyyât", Salli", "Bârik", "Rabbenâ âtina" ve "Rabbena'ğfirlî" dualarını okur ve selam verir.

4. İmama dördüncü rekâtın rükûundan kalkıldıktan sonra uyan kimse, imamla birlikte, Tahiyyâta oturur. "Tahiyyât" duasını okur ve bekler. İmam sola selam verince, ayağa kalkar ve namazı tek başına kılıyor gibi dört rekâtlı namazı kılar.

X. NAMAZLARIN GEÇERLİ OLMASININ ŞARTLARI

Kılınan namazların geçerli olabilmesi için namazın şartlarına ve rükünlerine uyulması ve namazın ihlâs ile kılınması gerekir.

Namazın farzları bilerek veya unutularak terk edilirse o namaz geçerli olmaz. Namazın yeniden kılınması gerekir.

Namazın Allah rızası için ve dünyevî bir amaç güdülmeden kılınması gerekir.

وَمَٓا اُمِرُٓوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ حُنَفَٓاءَ وَيُق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ د۪ينُ الْقَيِّمَةِۜ

“*Onlara, dini Allah’a has kılarak, hakka yönelen kimseler olarak O’na ibadet / kulluk etmeleri, namazı kılmaları ve zekâtı vermeleri emredilmişti. İşte bu dosdoğru dindir*” anlamındaki Beyyine sûresinin beşinci ayeti, ibadetlerin ihlâsla yapılması gerektiğini ifade etmektedir.

Gösteriş için veya dünyevî bir çıkar için kılınan namazlar geçerli olmaz.

Şartlarına, erkânına ve adabına uygun bir namazın nasıl kılınacağını Peygamberimiz ashabına öğretmiştir. Sahabeden Ebu Hüreyre (r.a.), şöyle anlatıyor:

“*Resûlullah (s.a.s.), mescide girdi. Bir adam da mescide girdi ve namaz kıldı. Sonra gelip Resûlullah (s.a.s.)’a selam verdi. Resûlullah selamı aldı ve ona, ‘git namazı (yeniden) kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın’ dedi. Adam döndü daha önce kıldığı gibi namazı kıldı. Sonra Peygamberin yanına geldi ve selam verdi. Hz. Peygamber, ‘Allah’ın selamı senin üzerine olsun’ dedi. Sonra ona, ‘git namazı (yeniden) kıl. Çünkü sen namaz kılmış olmadın’ dedi. Bu tekrarlama işi üç defa oldu. Adam, ‘Seni hak Peygamber olarak gönde-*

ren Allah'a yemin ederim ki bundan iyisini yapamam, bana namaz kılmayı öğret' dedi. Hz, Peygamber, 'namaz kılmak istediğin zaman tekbir al, sonra Kur'ân'dan kolayına geleni oku. Sonra rükû yap. Rükû'da bütün uzuvlar sakinleşinceye kadar dur. Sonra rükûdan tam doğrulup dimdik dur. Sonra secdeye git, secdede uzuvların sakin oluncaya kadar dur. Sonra secdeden doğrul ve tam sakinleşinceye kadar bekle. Bu hareketleri bütün namazlarda aynen yap' dedi." (Müslim, Salât, 45; bk. Tirmizî, Salât, 224)

Hadiste özellikle tadil-i erkâna dikkat çekilmektedir. Namazda ayakta dururken ağırlık, iki ayak üzerine verilmeli ve dimdik durulmalıdır.

Rükû hâlinde en az üç defa sübhâne Rabbiye'l-azîm deyinceye kadar sırt dümdüz, dizler dimdik olacak şekilde durulmalı, baş ne yukarıya dikilmeli, ne de aşağıya eğilmeli, ikisi arasında tutulmalıdır. Rükûdan sırt ve dizler dimdik olacak şekilde doğrulmalı ve en azından bir defa sübhânellahi'l-azîm denecek kadar durulmalıdır (kavme).

Secdede en az üç defa sübhâne Rabbiye'l-a'lâ deyinceye kadar sakin bir şekilde durulmalı, secdeden doğrulunca tam oturulmalı ve en azından bir defa sübhânellahi'l-azîm diyecek kadar oturulmalı (celse), baş secdeden kaldırıldığı zaman, iyice doğrulmadan ikinci secde yapılmamalıdır.

Peygamberimiz (s.a.s), namazda tadil-i erkân ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

إِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ فَقَالَ فِى رُكُوعِهِ: سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَظِيمِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَدْ تَمَّ رُكُوعُهُ، وَذٰلِكَ أَدْنَاهُ وَإِذَا سَجَدَ فَقَالَ فِى سُجُودِهِ سُبْحَانَ رَبِّىَ الأَعْلَى ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَقَدْ تَمَّ سُجُودُهُ وَذٰلِكَ أَدْنَاهُ

"*Biriniz rükûa eğildiğinde üç defa 'sübhâne Rabbiye'l-azîm" dediği zaman rükû tamam olur. Bu, en azıdır. Secde*

yaptığında üç defa 'sübhâne Rabbiye'l-a'lâ' dediği zaman secdesi tamam olur. Bu, en azıdır." (Tirmizî, Salât, 192)

أَقِيمُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ

"*Rükû ve secdeyi tam yapın.*" (Buhârî, Sıfatü's-Salâti, 7)

لاَ تُجْزِئُ صَلاَةٌ لاَ يُقِيمُ الرَّجُلُ فِيهَا صُلْبَهُ فِى الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

"*Rükû ve secdede belini tam doğrultmayan kimsenin namazı olmaz.*" (Tirmizî, Salât, 194)

Peygamberimiz (s.a.s.); namazda rükû ve secdeleri tam olarak yapmamayı "en kötü hırsızlık" (Malik, Kasru's-Salât, 72), sağa-sola bakmayı şeytanın namazdan çalması olarak nitelemiş ve namazda göğe bakmayı yasaklamıştır. (Buhârî, Sıfatü's-Salâti, 10-11)

Beşinci Bölüm

Cemaat, Kaza, Yolculuk ve Cem'

I. CEMAATLE NAMAZ

İslâm, gündelik hayatta birlikte hareket etmenin, gönül birliği içinde olmanın önemini ısrarla vurgular. Ayrılığa düşmekten kaçınılmasını ister, buna uyulmadığı takdirde doğacak kötü sonuçları hatırlatır. Bu prensip, ibadet hayatı için ve özellikle namaz için de geçerlidir.

Beş vakit namaz, vitir namazı ve sünnet namazlar tek başına veya cemaat hâlinde kılınabilir. Cuma, bayram ve cenaze namazları ise cemaatle kılınır.

1. CEMAATLE NAMAZ KILMANIN ÖNEMİ

Cemaatle namaza,

وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعٖينَ

"*Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle birlikte siz de rükû edin*" (Bakara, 2/43) anlamındaki ayet ile işaret edilmektedir.

Peygamberimiz (s.a.s.), farz olmasından itibaren beş vakit namazı sürekli kendisi kıldırmış, Müslümanları namazları cemaatle kılmaya teşvik etmiştir. Konu ile ilgili hadislerden bazıları şöyledir:

صَلَاةُ الرَّجُلِ فِى جَمَاعَةٍ تَزِيدُ عَلَى صَلَاتِهِ فِى بَيْتِهِ وَصَلَاتِهِ فِى سُوقِهِ خَمْسًا وَعِشْرِينَ دَرَجَةً، وَذٰلِكَ بِأَنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ وَأَتَى الْمَسْجِدَ لَا يُرِيدُ إِلَّا الصَّلَاةَ وَلَا يَنْهِزُهُ إِلَّا الصَّلَاةُ ثُمَّ لَمْ يَخْطُ خُطْوَةً إِلَّا رُفِعَ لَهُ بِهَا دَرَجَةٌ وَحُطَّ بِهَا عَنْهُ خَطِيئَةٌ حَتَّى يَدْخُلَ الْمَسْجِدَ فَإِذَا دَخَلَ الْمَسْجِدَ كَانَ فِى صَلَاةٍ مَا كَانَتِ الصَّلَاةُ هِىَ تَحْبِسُهُ وَالْمَلَائِكَةُ يُصَلُّونَ عَلَى أَحَدِكُمْ مَا دَامَ فِى مَجْلِسِهِ الَّذِى صَلَّى فِيهِ، يَقُولُونَ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَهُ اَللّٰهُمَّ ارْحَمْهُ اَللّٰهُمَّ تُبْ عَلَيْهِ مَا لَمْ يُؤْذِ فِيهِ أَوْ يُحْدِثْ فِيهِ

"*Kişinin cemaat ile kıldığı namaz, evinde veya çarşıda kıldığı namazdan 25 derece* (bir başka rivayette 27 derece bk. Müslim, "Mesâcid", 249; Buhârî, Ezân, 30) *daha faziletlidir. Bu fazilet şu şekilde gerçekleşir: Biriniz güzelce abdest alır, sırf namaz kılmak için camiye gelirse camiye varıncaya kadar attığı her adım için bir sevap verilir ve bir günahı silinir. Camiye girdiği zaman namaz için beklediği sürece namaz kılıyormuş gibi sevap kazanır. Melekler bu kimseye dua ederler. Kimseye eziyet etmediği ve abdesti bozulmadığı sürece; 'Allah'ım! Bu kulunu bağışla, ona merhamet et ve tövbesini kabul et' diye dua ederler.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 49, I, 378)

وَإِنَّ صَلَاةَ الرَّجُلِ مَعَ الرَّجُلِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ وَحْدَهُ وَصَلَاتُهُ مَعَ الرَّجُلَيْنِ أَزْكَى مِنْ صَلَاتِهِ مَعَ الرَّجُلِ وَمَا كَثُرَ فَهُوَ أَحَبُّ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ

"*Kişinin bir başka kişi ile birlikte kıldığı namaz, tek başına kıldığı namazdan, iki kişi ile birlikte kıldığı namaz bir kişi ile birlikte kıldığı namazdan daha sevaptır. Cemaat ne kadar çok olursa bu namaz Allah'a o nispette sevimlidir.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 47)

مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِى جَمَاعَةٍ كَانَ كَقِيَامِ نِصْفِ لَيْلَةٍ وَمَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ فِى جَمَاعَةٍ كَانَ كَقِيَامِ لَيْلَةٍ

"*Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, gece yarısına kadar namaz kılmış gibi sevap alır. Kim yatsı ve sabah namazını cemaatle kılarsa, bütün geceyi namaz kılarak geçirmiş gibi sevap alır.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 48; Buhârî, Ezân, 34; Müslim, Mesâcid, 260)

بَشِّرِ الْمَشَّائِينَ فِى الظُّلَمِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالنُّورِ التَّامِّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"*Karanlıkta mescitlere gidenleri kıyamet günü tam bir nur ile müjdele.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 50, I, 379)

مَا مِنْ ثَلَاثَةٍ فِى قَرْيَةٍ وَلَا بَدْوٍ لَا تُقَامُ فِيهِمُ الصَّلَاةُ إِلَّا قَدِ اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ، فَعَلَيْكَ بِالْجَمَاعَةِ فَإِنَّمَا يَأْكُلُ الذِّئْبُ الْقَاصِيَةَ

"*Üç kişi bir köyde veya sahrada bulunur ve cemaatle namaz kılınmazsa, şeytan onlara hâkim olur. Öyleyse cemaatten ayrılma. Çünkü kurt ancak sürüden ayrılan koyunu yer.*" (Ebu Dâvûd, Salât, 47)

Cemaatle namaz, sosyal dayanışma ve yardımlaşma sağlayan bir ibadettir; İslâm'ın şiarı ve sembolü, camilerin manevî imarıdır.

İki veya daha fazla müslüman, beş vakit namazı camide cemaatle kılabileceği gibi evde, iş yerinde, temiz olan her mekânda da kılabilir. Evde de olsa cemaatle kılınan namazlar, tek başına kılınan namazlardan daha sevaptır.

2. CEMAATLE NAMAZ KILMANIN HÜKMÜ

Farz namazları cemaatle kılmanın, Peygamberin emri, imanın alâmeti, İslâm'ın şiarı ve sembolü olduğu konusunda ittifak bulunmakla birlikte İslâm bilginleri, farklı hadislerin varlığına dayanarak bu konuda değişik hükümler vermişlerdir.

Cemaatle namaz kılmanın önemine dair hadislerden (Mesela bk. Ebu Dâvûd, Salât, 47–51, IV, 371–381) hareketle Hanbelî bilginler, cemaatle namaz kılmanın erkekler için "farz-ı ayn", Şafiî bilginler, "farz-ı kifâye", Hanefî ve Malikî bilginler ise "sünnet-i müekkede" olduğu içtihadında bulunmuşlardır.

Şu hadisler, namazı camilerde cemaatle kılmanın farz olmadığına delalet eder:

وَإِنَّ مِنْ سُنَنِ الْهُدَى الصَّلَاةَ فِى الْمَسْجِدِ الَّذِى يُؤَذَّنُ فِيهِ

"*Ezan okunan camilerde namaz kılmak sünen-i hüdâdandır.*" (Müslim, Mesâcid, 256, I, 453)

وَأَيْنَمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ فَهُوَ مَسْجِدٌ

"*Nerede namaz vakti girerse orada namazı kıl, orası mescittir.*" (Müslim, Mesâcid, 1, I, 370)

وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا

"*Yeryüzü benim için temiz ve mescit kılındı.*" (Müslim, Mesâcid, 5, I, 371)

Cemaatle namazın fazileti her ne kadar bir kişiyle de olabilir ve hane halkıyla dahi cemaatle namaz kılınabilirse de bu, camiye çıkmanın ve daha kalabalık bir cemaatte bulunmanın sevabına denk olmaz. Farz namazların cami ve mescitlerde cemaatle kılınışı, İslâm dininin bir sembolü ve şiarı olduğu için bunun bütünüyle terk edilmesi caiz görülemez. Bu sebeple namazların cemaatle kılınması önem arz etmektedir. Ancak şu mazeretlerin bulunması hâlinde cemaate iştirak edilmeyebilir:

1. Hastalık. Özellikle grip, nezle ve benzeri bulaşıcı hastalığa yakalananlar cemaate gelmezler. Hasta bakıcılar ile engelliler ve ileri derecede yaşlılar da cemaate katılmayabilirler.

2. Kokulu bir şey yiyip içmek. Peygamberimiz (s.a.s.);

مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِى بَيْتِهِ

"*Soğan veya sarımsak yiyen kimse bizden (veya mescidimizden) uzak dursun ve evinde otursun*" (Müslim, Mesâcid, 73; Buhârî, Ezân, 160) buyurmuştur.

3. Korku. Mescide gittiği takdirde malına, canına veya namusuna bir zarar gelmesinden korkan kimse cemaate gitmeyebilir.

4. Olumsuz hava şartları. İnsanı sıkıntıya sokacak derecede yağmur, çamur, şiddetli soğuk, kar, ayaz, şiddetli

sıcak, zifiri karanlık ve geceleyin şiddetli rüzgâr gibi hava şartları, vakit namazlarına olduğu gibi cuma namazına katılmamak için de birer mazerettir.

5. Yoğun meşguliyet. İşinin başından ayrılamayacak derecede yoğun bir işte çalışan ve görev yapan kimseler cemaate katılmayabilirler.

3. KADINLARIN CEMAATE KATILMALARI

Kadınlar da namazlarını cemaatle kılarlarsa sevap kazanırlar. Cemaatle namaz kılmanın önemi bölümünde zikrettiğimiz hadislerde kadın erkek arasında bir ayırım yapılmamıştır. Nitekim Peygamberimizin zamanında kadınlar da Cuma, bayram ve vakit namazları için camiye gitmişlerdir. Peygamberimizin eşi Hz. Âişe;

لَقَدْ كَانَ نِسَاءٌ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ يَشْهَدْنَ الْفَجْرَ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ. مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ثُمَّ يَنْقَلِبْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ وَمَا يُعْرَفْنَ مِنْ تَغْلِيسِ رَسُولِ اللّٰهِ بِالصَّلَاةِ

“*Mü'min kadınlar, giysilerine bürünüp başlarını örterek sabah namazını Peygamberle beraber (camide) kılarlar, sonra evlerine dönerler, Resûlullah, namazı alacakaranlıkta kıldığı için tanınmazlardı*” (Müslim, Mesâcid, 230–232) demiştir.

Peygamberimiz,

لَا تَمْنَعُوا نِسَائَكُمُ الْمَسَاجِدَ اِذَا اسْتَأْذَنَّكُمْ اِلَيْهَا

“***Camiye gitmek istediklerinde kadınlarınıza engel olmayın***” (Müslim, Mesâcid, 135–36, I, 327) anlamındaki hadisi ve benzerleri (mesela bk. Ebu Dâvûd, Salât, 53, I, 382–382) ile ashabına kadınların camiye gelmelerine engel olmamalarını tavsiye etmiştir. Hatta Peygamberimiz (s.a.s.), kadınların gece namazlarında bile camiye gitmelerine engel olunmamasını istemiş ve bu bağlamda,

لَا تَمْنَعُوا النِّسَاءَ مِنَ الْخُرُوجِ اِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ

"*Kadınların, gece namazlarına gitmelerine engel olmayın*" (Müslim, Salât, 138, I, 327) buyurmuştur.

Anlamlarını verdiğimiz hadisler ve benzerlerinden (bk. Abdürrazzak, III, 146-152) "kadın, beş vakit namazı camide kılar" hükmünü de çıkartamıyoruz. Çünkü Peygamberimizin, kadınların beş vakit namazı evde kılmalarını tavsiye eden hadisleri de vardır. Mesela,

إِذَا شَهِدَتْ إِحْدَاكُنَّ الْعِشَاءَ فَلَا تُطَيِّبْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ

"*Kadınlar cemaate katılmak istedikleri zaman, koku sürünmesinler*" (Müslim, Salât, 141–142) anlamındaki hadis ve benzerleri; kadınların, erkekler gibi beş vakit namazı camide kılma yükümlülüklerinin olmadığını göstermektedir.

Camiler; birer yaygın eğitim, öğretim, bilinçlenme, dinî duyguları güçlendirme ve sosyalleşme mekânlarıdır. Bu itibarla vakit namazlarını kılmak veya en azından camilerde yapılan vaazları dinlemek, mevlit ve benzeri merasimleri izlemek için kadınların camilere gitmeleri, hem dinî bilgi edinmelerini hem de psikolojik açıdan rahatlamalarını, diğer müslüman hanımlarla kaynaşmalarını ve cemaat şuuru kazanmalarını sağlayacaktır.

4. CAMİLERDE SAF DÜZENİ

İmama uyacak kişi sadece bir erkek kişi ise imamın sağına durur. Soluna ve arkasına durmak sünnete aykırı olduğu için mekruhtur.

İmama uyanlar birden çok iseler imamın arkasına dururlar.

İmama uyacak kişi tek kadın ise imamın arkasına durur.

Camide Peygamberimiz (s.a.s.), saf düzenini en öne erkekler, onun arkasına ergenlik çağına gelmeyen erkek çocukları, onların arkasına da kadınlar olacak şekilde düzenlemiştir.

Erkekler açısından safların en faziletli olanı, ön saflar; kadınlar açısından ise arka saflardır. Peygamberimiz (s.a.s.);

خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا وَشَرُّهَا آخِرُهَا وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا

"*Erkeklerin saflarının sevabı çok olanı ilk saflar, sevabı az olanı ise arka saflardır. Kadınların saflarının sevabı çok olanı arka saflar, az olanı ön saflardır*" (Müslim, Salât, 132) buyurmuştur.

Peygamberimiz (s.a.s.), hem cemaatin faziletini hem de erkekler açısından ilk safın sevabını şöyle açıklamıştır:

لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِى النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِى التَّهْجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِى الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا

"*İnsanlar ezan okumanın ve ilk safta yer almanın sevabını bilselerdi, ön safta durabilmek için kura çekmekten başka yol bulamazlardı. Namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi bunun için yarışırlardı. Yatsı namazı ile sabah namazının faziletini bilselerdi, emekleyerek de olsa bu namazları cemaatle kılmaya gelirlerdi.*" (Müslim, Salât, 129; Buhârî, Ezân, 9, 32)

Kadınların camilerde arka saflarda yer almaları, onların aşağılanması ve ikinci sınıf konumuna indirgenmesi anlamına gelmez. Sadece herkesin anlayabileceği tabii, fıtrî birtakım sebepler yüzünden kadınların arka saflarda durmaları önerilmiştir. Bu şekildeki saf düzeni hem kendilerinin, hem

de camideki erkek cemaatin daha huşû ve sükûn içinde namaz kılmaları için oldukça yerinde bir uygulamadır.

Hanefîlere göre, cemaatle kılınan namazda bir kadının erkeklerin hizasında durarak namaz kılması hâlinde, kadının iki yanındaki birer erkek ile kadının tam arkasındaki bir erkeğin namazı bozulur.

Şafiîlere göre kadının erkeklerin hizasında namaza durması, erkeğin namazına zarar vermez.

II. VAKTİNDE KILINMAYAN NAMAZLAR

Bir namazı vaktinde kılmaya eda, vakti çıktıktan sonra kılmaya ise kaza denir.

Bir mazeret olmaksızın tembellik ve ihmal yüzünden bilerek namazı vaktinde kılmamak büyük günahtır.

Düşman korkusu gibi meşru bir mazeret veya uyku ve unutma gibi irade dışı bir sebeple namazın kazaya kalması günah değildir.

1. MAZERET SEBEBİYLE KILINAMAYAN NAMAZLARIN KAZASI

Peygamberimiz (s.a.s.), mazeret sebebiyle kılamadığı namazları kaza etmiş ve ashabına da bunu tavsiye etmiştir. Mesela Hendek savaşı sırasında harbin şiddetlenmesi nedeniyle ikindi namazını kılamamış; bunun üzerine;

شَغَلُونَا عَنِ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ. مَلَأَ اللهُ أَجْوَافَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا

"*Bizi orta namazdan / ikindi namazından alıkoydular. Allah, onların evlerini ve kabirlerini ateşle doldursun*" (Müslim, Mesâcid, 206; bk. Buhârî, Cihad, 98; Tirmizî, Tefsîr, Sure 2, 31; Ebu Dâvûd, Salât, 5, I, 287) diye beddua etmiş ve ikindi namazını daha son-

ra kaza etmiştir (bk. Müslim, Mesâcid, 205). Ayrıca Hayber'in fethinden dönerken, bir yerde konakladıklarında gece uyuya kalmışlar ve vaktinde kılamadıkları sabah namazını, güneş doğduktan sonra kaza etmişlerdir (Müslim, Mesâcid, 309).

Uyku sebebiyle namazı kılamadıklarından şikâyet eden ashaba;

لَيْسَ فِى النَّوْمِ تَفْرِيطٌ. إِنَّمَا التَّفْرِيطُ عَلَى مَنْ لَمْ يُصَلِّ الصَّلَاةَ حَتَّى يَجِىءَ وَقْتُ الصَّلَاةِ الْأُخْرَى فَمَنْ فَعَلَ ذٰلِكَ فَلْيُصَلِّهَا حِينَ يَنْتَبِهُ لَهَا

"*Uyuya kalmada ihmal yoktur. İhmal ancak diğer namaz vakti girinceye kadar namazı kılmamaktır. Kim uyuyup kalır da namazı vaktinde kılamazsa hatırladığı zaman onu kılsın.*" (Müslim, "Mesâcid", 311; Ebu Dâvûd, "Salât", 11) buyurmuşlardır.

Namazı kasıt olmaksızın uyuya kaldığı, unuttuğu veya gafleti veya başka bir sebeple kılamazsa müslüman, bu namazı hatırlayınca kaza eder. Konu ile ilgili hadisler şöyledir:

مَنْ نَسِىَ صَلَاةً أَوْ نَامَ عَنْهَا فَكَفَّارَتُهَا أَنْ يُصَلِّيَهَا إِذَا ذَكَرَهَا

"*Bir kimse namazı unutur veya uyuyup kalır (zamanında kılamazsa) bunun kefareti o namazı hatırladığı zaman kılmaktır.*" (Müslim, "Mesâcid", 315),

إِذَا رَقَدَ أَحَدُكُمْ عَنِ الصَّلَاةِ أَوْ غَفَلَ عَنْهَا، فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا فَإِنَّ اللّٰهَ يَقُولُ أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى

"*Biriniz uyuya kalır veya gaflet edip namazı vaktinde kılamazsa o namazı hatırladığı zaman kılsın. Yüce Allah 'beni anmak için namaz kıl'* (Tâhâ, 20/14) *buyurmaktadır.*" (Müslim, "Mesâcid", 316),

مَنْ نَسِىَ الصَّلَاةَ فَلْيُصَلِّهَا إِذَا ذَكَرَهَا فَإِنَّ اللّٰهَ قَالَ: أَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِى

"*Namazı unutan kimse onu hatırladığı zaman kılsın. Yüce Allah 'beni anmak için namaz kıl' (Tâhâ, 20/14) buyurmaktadır.*" (Müslim, "Mesâcid", 309; bk. Buharî, "Mevâkîtü's-Salâti", 36)

Bu hadisler, vaktinde kılınamayan namazların kaza edilmesi gerektiğini açıkça ifade etmektedir.

2. MAZERETSİZ OLARAK KILINAMAYAN NAMAZLARIN KAZASI

Düşman korkusu veya unutma veya uyuyup kalma gibi meşru bir mazeret olmaksızın terk edilen namazların kazası ile ilgili herhangi bir ayet ve hadis bulunmamaktadır. Zira Hz. Peygamberin veya bir mü'minin prensipte bilerek farz namazları terk etmesi düşünülemez. Ancak Hz. Peygamberin bir mazerete binaen vaktinde kılınamayan namazları kaza etmesi ve bu yönde tavsiyede bulunması mazeretsiz olarak terk edilen namazların kaza edilebileceğinin de göstergesidir. Çünkü mazeret sebebiyle kılınamayan namazlar kaza edildiğine göre, bilerek kılınamayan namazların evleviyetle kaza edilmesi gerekir.

Bir mazeret sebebiyle veya irade dışı bir sebeple vaktinde kılınamayan namazlar kaza edilince sorumluluk kalkar. Mazeretsiz olarak vaktinde kılınmayan namazların kaza edilmesiyle sorumluluk kalkmaz, ayrıca tövbe edilmesi gerekir.

Vaktinde kılınamayan farz namazların kazası farz, vitir namazlarının kazası ise vaciptir.

Namaz, kişinin zimmetine nasıl terettüp ederse, o şekliyle eda veya kaza edilir. Yolculukta iken namazı kazaya kalan kişi, evine döndükten sonra da olsa, dört rekâtlı olan farzları iki rekât olarak kaza eder. Mukim iken namazı kazaya kalan kişi de, yolculukta kaza edecek ise bu namazı tam olarak kaza eder.

Şafiîlere göre seferî olan kimse mukim iken kazaya kalmış da olsa dört rekâtlı namazları iki rekât olarak kaza eder. Seferde kazaya kalan namaz da, ikamet hâlinde kaza edilince dört rekât olarak kılınır. Çünkü kısaltmanın sebebi olan yolculuk kalkmıştır.

Namazlar kaza edilirken gizli okunacak namazda kıraat gizli okunur. Açıktan okunacak namazı imam kıldırırsa açıktan okur; tek başına kılınırsa açık veya gizli okunabilir.

3. SÜNNET NAMAZLARIN KAZASI

Sünnet namazlardan sadece sabah, öğle ve Cuma namazlarının sünnetleri farzdan önce kılınamamış ise kaza edilir. Sabah namazının farzı vaktinde kılınmamışsa, o günün öğle namazı vaktinden önce farz ile birlikte kaza edilir. Eğer namaz öğleden sonraya kalmış ise artık sünneti kaza edilmez, sadece farzı kaza edilir. Öğle ve Cuma namazının ilk sünneti cemaatle farza yetişmek için terk edilmiş ise, farzdan sonra kaza edilebilir.

Kazaya kalan öğlenin ilk sünneti, farzdan hemen sonra, son sünnetten önce kaza edileceği gibi son sünnetten sonra da kaza edilebilir.

Başlandıktan sonra tamamlanmadan yarıda kesilen veya bozulan nafile namazlar da kaza edilir.

4. TERTİP SAHİBİNİN KAZA NAMAZI

Altı vakit veya daha fazla namazı kazaya kalmamış tertip sahibi bir kimsenin, kaza namazı ile vakit namazı arasında sıraya uyması gerekir. Mesela sabah namazı vaktinde uyuyup kalsa sabah namazını öğle namazından önce kaza etmesi gerekir.

Tertip sahibi olmayan kimse, kılamadığı namazını kaza etmeden vakit namazını kılabilir.

Kazaya kalan namazların sayısının altı vakit ve daha fazla olması, vaktin hem kaza hem de vakit namazı kılmaya yetmeyecek kadar sıkışık ve dar olması durumunda tertip düşer. Tertip düştükten sonra, kaza için belirli bir vakit kalmaz; mekruh vakitler dışında kaza namazı her zaman kılınabilir.

Kaza namazı ile meşgul olmak, revatip sünnetler hariç diğer nafile namaz kılmaktan önemli ve önceliklidir.

Üzerinde çok sayıda kaza namazı bulunan kimse, namazları kaza ederken ilk kılamadığı namaza da son kılamadığı namaza da niyet edebilir.

III. YOLCULUK HÂLİNDE NAMAZ

İnsanlar; eğitim-öğretim, iş, ticaret, gezip görme, ziyaret ve benzeri amaçlarla başka beldelere, şehirlere ve ülkelere giderler. Yolculuğa çıkan kimseye, "misafir" denir. Bir insanın "misafir" sayılabilmesi için izah edeceğimiz bazı şartlara sahip olması gerekir.

Dînen misafir sayılan kimseler; bu niteliği taşıdıkları sürece;

a) Dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılarlar. Hanefîlere göre bu namazların iki rekât olarak kılınması, farzdır (azimet), İmam Şafiî'ye göre ruhsattır, dilerse dört rekât kılabilir, ancak iki kılması daha faziletlidir.

b) Öğle ve ikindi, akşam ve yatsı namazlarını cem' ile kılabilirler.

c) Sünnet namazları kılmayabilirler.

d) Cuma namazı ve bayram namazlarını kılmayabilirler.

e) Sünnet olan namazları binit ve vasıta üzerinde kılabilirler.

f) Mestlere, üç gün üç gece süreyle mesh edebilirler.

Ayrıca misafir; kurban kesmeyebilir, sonradan kaza etmek üzere orucunu erteleyebilir, çaresiz kalmış ise kendisine zekât verilebilir (Tevbe, 9/60).

1. SEFERÎLİĞİN MEŞRUİYETİ

Seferî olmanın ve seferdeki ruhsatların meşruiyeti; kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir. Seferde müslümanlara tanınan kolaylıklara ayetlerde özet olarak işaret edilmiş, detayı Peygamberimizin hadislerinde açıklanmıştır:

وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِى الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِۗ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ اِنَّ الْكَافِرٖينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبٖينًا

"*Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır*" (Nisa, 4/101) anlamındaki ayette seferîlik konusuna işaret edilmiş, ancak detayı beyan edilmemiş, ayet mutlak olarak zikredilmiştir. Hadis kitaplarında "sefer" ile ilgili birçok hadis mevcuttur. Bu hadislerde; sefer mesafesi ve müddeti, seferin ruhsat veya azimet oluşu ve hangi namazların kaç rekât kılınacağı ile ilgili açıklayan hadisler vardır.

Ya'lâ ibn Ümeyye, sahabeden Ömer ibn Hattab'a (ö.23/643),

فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِۗ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ فَقَدْ أَمِنَ النَّاسُ! فَقَالَ: عَجِبْتُ مِمَّا عَجِبْتَ مِنْهُ. فَسَأَلْتُ رَسُولَ اللّٰهِ عَنْ ذٰلِكَ. فَقَالَ "صَدَقَةٌ تَصَدَّقَ اللّٰهُ بِهَا عَلَيْكُمْ. فَاقْبَلُوا صَدَقَتَهُ

(Yüce Allah, Nisa sûresinin 101. ayetinde), "*Kâfirlerin sizi fitneye düşürmesinden korkarsanız namazı kısaltmanızda size günah yoktur*" (buyuruyor). Hâlbuki insanlar güvene

ermiştir, dedim. O, 'Senin hayret ettiğine ben de hayret ettim ve Resûlullah'a bu durumu sordum' 'seferde namazı kasr etmek, Allah'ın size verdiği bir sadakadır. O'nun sadakasını kabul ediniz', buyurdu" demiştir. (Müslim, Salâtü'l-Misâfirîn, 4)

Peygamberimizin eşi Hz. Aişe,

فُرِضَتِ الصَّلَاةُ رَكْعَتَيْنِ رَكْعَتَيْنِ، فِى الْحَضَرِ وَالسَّفَرِ. فَأُقِرَّتْ صَلَاةُ السَّفَرِ وَزِيدَ فِى صَلَاةِ الْحَضَرِ

"*Akşam namazı hariç, mukim iken ve yolculukta namazlar ikişer ikişer farz kılındı. Seferî namazı ikişer rekât olarak kararlaştırıldı. Hazarda (öğle, ikindi ve yatsı namazlarına iki rekât) ilave edildi*" (Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 1) demiştir.

Sahabeden Abdullah ibn Abbas,

فَرَضَ اللّٰهُ الصَّلَاةَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكُمْ فِى الْحَضَرِ أَرْبَعًا وَفِى السَّفَرِ رَكْعَتَيْنِ وَفِى الْخَوْفِ رَكْعَةً

"*Allah, namazı Peygamberinizin diliyle hazarda (mukim iken) dört rekât, seferde iki rekât, korku hâlinde bir rekât olarak farz kıldı.*" (Müslim, Salâtü'l-Müsâfirîn, 5) demiştir.

Sahabeden Hz. Ömer (r.a.),

صَلَاةُ الْجُمُعَةِ رَكْعَتَانِ وَالْفِطْرُ رَكْعَتَانِ وَالنَّحْرُ رَكْعَتَانِ وَالسَّفَرُ رَكْعَتَانِ تَمَامٌ غَيْرُ قَصْرٍ عَلَى لِسَانِ النَّبِيِّ.

"*Cuma namazı iki rekâttır. Ramazan ve Kurban bayram namazları ile yolcu namazı ikişer rekâttır. Muhammed'in diliyle (bu namazlar, iki rekât olarak beyan edilmiş olup) tamdır, kasr değildir.*" (Nesâî, Taksîru's-Salât, 1) demiştir.

Hz. Âişe, Abdullah ibn Abbas, Hz. Ömer ve Abdullah ibn Ömer'in bu sözleri; öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarının seferde iki rekât olarak farz kılındığını ifade etmektedir.

Hanefîler, bu hadisleri ve benzerlerini delil alarak; seferde öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarını iki rekât olarak kılmanın “ruhsat” değil; “azimet” olduğu içtihadında bulunmuşlardır.

Sahabeden Enes b. Malik, “***Resûlullah’ın ashabı olarak biz yolculuk yapardık. Bizden kimi oruç tutar, kimi tutmazdı. Kimi dört rekâtlı namazları tam kılar, kimi iki rekât kılardı. Ne oruç tutan, tutmayanı; ne iki rekât kılan, dört rekât kılanı ayıplardı***” (Beyhakî, “Salât”, III, 145) demiştir.

Bu ve benzeri hadislere dayanarak İmam Şafiî; yolculuk hâlinde öğle, ikindi ve yatsı namazlarının farzlarını iki rekât olarak kılmanın azimet değil, ruhsat, farz değil fazilet olduğu içtihadında bulunmuştur.

İmam Şafiî’ye göre bir kimse öğle, ikindi ve yatsı namazlarını sadece iki rekâtının kılınabileceği son vaktine ertelerse bu takdirde iki rekât olarak kılması vacip olur, dört rekât olarak kılması caiz olmaz.

Seferde dört rekâtlı farz namazlar iki rekât olarak kılındığı zaman ittifakla farz eda edilmiş olur. Tam kılmada ittifak yoktur.

Sonuç olarak yolculukta dört rekâtlı farz namazların iki rekât olarak kılınmasında bütün müçtehitler ittifak etmişlerdir. Tam kılınmasında ise ittifak yoktur. Hanefîler, iki rekât olarak kılınmasının farz, Şafiîler ise daha faziletli olduğu görüşündedir.

Hükmü ister sünnet ister farz veya daha faziletli olsun yolculukta dört rekâtlı farz namazların iki rekât olarak kılınması daha isabetli olur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.), sahabe ve tabiîlerin büyük çoğunluğu seferde öğle, ikindi ve yatsı namazının farzlarını iki rekât olarak kılmışlardır.

2. SEFERÎLİĞİN HİKMETLERİ

Kur'ân'ın temel amacı, insanların doğru yolu bulmalarını, yaratılış gayeleri olan "ibadet" görevlerini yapmalarını, Allah'ın varlığını, birliğini, yaratıcı ve rızk verici olduğunu kabul etmelerini, böylece dünya ve ahiret saadetlerini sağlamaktır. Hem Kur'ân hem de kâinat, Allah'ın varlığına ve birliğine işaret eden delillerle doludur. Yeryüzünde gezip dolaşan insan, ibret gözüyle baktığı zaman bu delilleri görebilir. O'nun rızk verici olduğunu, eşsiz gücünü, nice güzelliklerini, peygamber ve ayetlerini yalanlayan müşrik, kâfir, âsi ve mücrimlerden helâk edilen toplumların kalıntılarını ve âkıbetlerini görür ve ibret alır. Yüce Allah;

قُلْ سٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدٖيرٌۚ

"*De ki: 'Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığına bakın. Sonra Allah (aynı şekilde) sonraki yaratmayı da yapacaktır. (Kıyametten sonra her şeyi tekrar yaratacaktır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.*" (Ankebût, 29/20) emriyle insanların, "gözlem" yapıp bilgi edinmelerini;

فَسٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبٖينَ

"*...Yeryüzünde yürüyün de yalanlayıcıların akıbeti nasıl olmuş bakın.*" (Nahl, 16/36) emriyle "ibret" almalarını;

فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِى الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثٖيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

"*Namaz kılınınca artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.*" (Cuma, 62/10) emriyle "nimetlerinden yararlanmalarını" istemektedir.

Seferde dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılmanın ve diğer ruhsatların sebebi, dînen misafir sayılacak bir yolculuğa çıkılması; hikmeti ise, çoğu kez yolcuya arız olan zorluğun giderilmesi ve dinî görevlerin yerine getirilmesinde kolaylık sağlanmasıdır. Bu kolaylığa rağmen namazlarını kılmayan bir insanın ileri sürebileceği hiçbir mazereti olamaz.

3. MİSAFİR SAYILMANIN ŞARTLARI

Misafirin dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılabilmesi ve diğer ruhsatlardan yararlanabilmesi için şu şartların birlikte bulunması gerekir.

a) Yolculuğun başlangıcında belirli bir yere gitmeyi kast etmesi. Nereye gideceğini bilmeyen veya herhangi bir yeri kastetmeden yola çıkan veya kayıp arayan bir kimse bütün dünyayı dolaşsa misafir sayılmaz.

b) Gidilmeye niyet edilen yerin en az 90 km. uzaklıkta olması.

c) İkamet ettiği yerin meskûn evlerini geçip fiilen yolculuğa başlanması.

d) Gittiği yerde Hanefîlere göre 15 günden az, Şafiîlere göre giriş ve çıkış günleri hariç 4 günden az kalmaya niyet edilmesi.

e) Namazların mukim iken üzerine farz olmaması. Hazarda kazaya kalmış namazlarını seferde kılmak isteyen kimse tam kılar.

f) Mukim imama veya namazını tam kılan misafir imama uyulmamış olması.

Mukim, misafir imama uyabilir, ancak namazını dört rekâta tamamlar.

Misafir, mukim kimselere imam olduğu zaman namazı tam kılarsa, İmam Şafiî'ye göre hepsinin namazı tamam olur. Ebu Hanife'ye göre mukim olanların namazı fasit, imam ve misafirlerin namazı ise sahih olur.

Bir kimse mukim iken bir namazını kılamasa seferde dört rekât olarak kaza eder. Yolcu iken bir namazı kılamasa hazarda Hanefîlere göre iki rekât olarak kaza eder.

Misafir, mukime uyarsa ister tamamına ister bir kısmına yetişmiş olsun namazını tam kılar.

g) Şafiîlere göre her namazın ilk tekbirinde kasra yani iki rekât kılmaya niyet edilmesi. Hanefîlere göre niyet edip yola çıkılması kâfidir.

h) Şafiîlere göre seferin itaat veya mubah bir sefer olması. Günah olan seferde namazı kasr eden kimsenin namazı sahih olmaz.

i) Şafiîlere göre; 1. Yolculuğun namazın başından sonuna kadar devam etmesi. (Mesela gemide namazını kılarken, namaz bitmeden gemi ikamet mahalline ulaşırsa namazını tam kılar) 2. Misafirin, kasrın caiz olduğunu bilmesi. 3. Misafirin namaz kılarken kasr niyetinden vazgeçmemesi. (Namaza başlarken kasra niyet edip sonra namaz esnasında bu niyetinden vazgeçen kimse namazını tam kılar.)

4. MİSAFİRİN MUKİM OLMASI

Misafirin mukim olması konusunu anlayabilmek için "vatan" kavramının iyi bilinmesi gerekir. "Vatan" üç kısma ayrılır:

a) "Vatan-ı Aslî": Bir insanın doğup büyüdüğü yer veya çalışıp geçimini sağladığı, ev alıp çoluk çocuğu ile yerleştiği ve sürekli kalmaya niyet ettiği yerdir.

b) “Vatan-ı İkame”: Bir insanın ikamete elverişli bir yerde 15 gün ve daha fazla kalmaya niyet ettiği yerdir.

c) “Vatan-ı Sükna”: Bir insanın vatan-ı aslî’sinin dışında 15 günden az kalmak üzere gittiği yerdir.

“Vatan-ı aslî”, sadece başka bir yeri “vatan-ı aslî” edinmekle değişir. İnsan başka bir yere göç edip eşini ve çocuklarını buraya naklederek yerleşirse burası “vatan-ı aslî” olur. Önceki vatanı, vatan-ı aslî olmaktan çıkar. Daha sonra buraya misafir olarak gelirse dört rekâtlı farz namazları iki rekât olarak kılar. Peygamberimiz (s.a.s.) ve arkadaşları vatan-ı aslîleri olan Mekke’yi terk edip Medine’ye yerleştiler ve Medine “vatan-ı aslî”leri oldu. Daha sonra Mekke’ye gittiklerinde namazları kasr ettiler. Hz. Ömer, Mekke’ye geldiğinde namazı iki rekât olarak kıldırmış ve Mekkelilere,

يَا أَهْلَ مَكَّةَ أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ فَإِنَّا قَوْمٌ سَفْرٌ

“*Ey Mekke halkı! Siz namazınızı tam kılın, çünkü biz misafir bir cemaatiz.*” (Malik, “Kasru’s-Salât”, 6) demiştir.

Vatan-ı aslî, bir tane veya birden fazla olabilir. Bir insanın iki veya daha fazla yerde evi ve eşi olsa ve eşini buradan bir başka yere nakletmeye niyeti de yoksa - buralardaki evlerine yılda bir defa gitse bile - yine bu yerler o kimsenin vatan-ı aslîsidir. Buralara gittiği zaman mukim olur ve namazlarını tam kılar. Vatan-ı aslî mal-mülk ile değil bir yere yerleşmekle olur.

“Vatan-ı aslî”, “vatan-ı ikame” ve “vatan-ı sükna” ile değişmez. Çünkü her ikisi de vatan-ı aslî”nin dunundadır. Vatan-ı aslî, sefer niyeti ve yolculukla da değişmez.

“Vatan-ı ikame”; “vatan-ı aslî”, “vatan-ı ikame” ve “sefer” ile değişir, fakat “vatan-ı sükna” ile değişmez.

“Vatan-ı sükna”; “vatan-ı aslî”, “vatan-ı ikame”, “vatan-ı sükna” ve “sefer” ile değişir.

Bir örnekle bu konuya açıklık getirebiliriz:

Vatan-ı aslîsi Ankara olan bir kimse 140 km. uzaklıktaki Gerede’ye gitse ve burada bir ay kalmaya niyet etse sonra buradan 15 gün kalmak üzere 50 km. uzaklıktaki Bolu’ya gitse, sonra Bolu’dan Ankara’ya dönmek istese ve dönüşte Gerede’ye uğrasa burada namazlarını iki rekât kılar. Çünkü Gerede vatan-ı ikame idi. Bolu’yu vatan-ı ikame edinmekle Gerede vatan-ı ikame olmaktan çıktı. Aynı şekilde Bolu da buradan ayrılıp yola çıkmakla vatan-ı ikame olmaktan çıktı. Dolayısıyla bu kimse Bolu’dan Ankara’ya gitmek üzere yola çıkınca misafir olduğundan Ankara’ya varıncaya kadar yolda namazlarını iki rekât kılar. Bolu’da 15 gün kalmaya niyet etmemiş olsaydı, dönüşte Gerede’de namazlarını tam kılardı. Çünkü Gerede, sefer mesafesi olmayan Bolu’ya gitmekle vatan-ı ikame olmaktan çıkmadı.

Ankaralı bir şahıs, Gerede’ye gelse, burada 15 gün kalmaya niyet etse sonra buradan 100 km. uzaklıktaki Düzce’ye gitmek üzere ayrılsa fakat Bolu’dan Gerede’ye geri dönse Gerede’de namazlarını kasr eder. Çünkü “sefer” ile Gerede vatan-ı ikame olmaktan çıkmıştır.

Sürekli ikamet niyetiyle yerleşmediği bir yerde bir insan kaç sene kalırsa kalsın orası vatan-ı aslî olmaz. Mesela bir memur, bir yere tayin olsa, buraya yerleşmeyi düşünmedikçe burası vatan-ı ikamedir. Doğup büyüdüğü veya sürekli kalmak üzere yerleştiği vatan-ı aslî’sine gittiği zaman namazlarını tam kılar. Ama görev yaptığı yere yerleşmeye niyet etmişse, burası vatan-ı aslî olur. Buradan 90 km. uzaklıkta bir yere 15 günden az kalmak üzere gittiği zaman misafir sayılır ve sefer ruhsatlarından yararlanabilir.

Vatan ile ilgili bu açıklamaları yaptıktan sonra şimdi misafirin mukim olabilmesi için Hanefîlerde gerekli olan şartları görelim.

a) Sürekli ikamet ettiği yerden 90 km. uzaklıkta bir yere gitmiş ve burada 15 gün ve daha fazla bir süre ikamet etmeye niyet etmiş olması. Bu niyetin geçerli olabilmesi için de şu şartların bulunması gerekir

1. Yolculuğa fiilen son vermesi. Bir yerde ikamete niyet etse fakat yolculuğa son vermeyip devam etse mukim sayılmaz. Çünkü sadece niyet yeterli değildir. Fiilen yolculuğa son vermesi gerekir.

2. Kalmaya niyet ettiği yerin şehir, kasaba, köy ve yayla gibi ikamete elverişli bir yer olması. İnsanların yaşamadığı çöllerde, denizlerde ve deniz ortasındaki meskûn olmayan adacıklarda kalmaya niyet etse mukim sayılmaz.

3. Bir tek yerde kalmaya niyet etmesi. 15 gün Mekke ile Mina bölgesi, Ankara ile Kazan ilçesi gibi birbirine yakın da olsa iki ve daha fazla yerde kalmaya niyet etse mukim sayılmaz. Ancak her iki yerde de 15 gün ve daha fazla kalacaksa o zaman mukim olur.

4. İrade ve görüşünde özgür olması. Hizmetli, talebe ve asker gibi bir başkasına tabi olan kimse, bağlı olduğu kimseden müstakil ikamete niyet etse mukim sayılmaz. Tabi olduğu insanın niyet ve fiiline göre hareket eder.

Bir yerde kaç gün kalacağını bilmeyen, ne zaman geleceği belli olmayan bir kafileyi, arkadaşını veya bir yakınını bekleyen kimse ile düşman topraklarında ikamete niyet eden asker mukim sayılmaz.

b) Sürekli ikamet ettiği yere gelen kimse mukim sayılır. Burada niyet aranmaz. Çünkü aslî vatanına gelmiştir.

c) 90 km. mesafede bir yere gitmek üzere yola çıkan bir kimse, gitmek istediği yere henüz varmadan, yurduna geri dönmeye karar verse sadece niyet etmekle mukim olur. Artık namazlarını tam kılar. Eğer 90 km. mesafeye vardıktan sonra dönmeye karar verseydi yurduna dönünceye kadar yolda misafir sayılırdı ve namazlarını kasr ederdi.

d) Belirli bir yere gitmeyi amaçlamadan seyahate çıkan kimse mukim sayılır.

Şafiîlere göre bir kimsenin mukim olabilmesi için;

a) 48 mil (90 km.) uzaklığında bir yere giden, giriş ve çıkış günleri hariç gece ve gündüzüyle tam dört gün ikamete niyet eden veya bir yerde kalmaya mutlak olarak niyet eden kimse mukim sayılır.

b) Bu yerin ikamete elverişli olup olmaması önemli değildir.

c) Sefer mesafesinde bir yere, bir ihtiyacını karşılamak üzere giden ve bu ihtiyacının dört günde bitmeyeceğini bilen kimse mukim sayılır. İhtiyacının ne zaman biteceğini bilmeyen kimse 17 gün süreyle misafir sayılır. 17 günden sonra mukim olur.

d) Vatanına dönen, masiyet olan bir yolculuk yapan veya belirli bir yere gitmeyi hedeflemeden seyahate çıkan, özgürlüğü elinde olmayan ve iftitah tekbirini alırken kasra niyet etmeyen kimse namazlarını tam kılar.[1]

IV. NAMAZLARIN CEM' İLE KILINMASI

"Namazların cem'i"; "öğle" ile "ikindi" namazlarının "öğle" veya "ikindi" vaktinde; "akşam" ile "yatsı" namazla-

1 Bu konuda geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, Seferilik ve Hükümleri, Kitap Neşriyat, Ankara 2005.

rının “akşam” veya “yatsı” vaktinde birleştirilerek kılınmasıdır.

Asıl olan, müslümanın beş vakit namazını, beş ayrı vakitte kılmasıdır. Ancak özellikle yoluculukta ve mukim iken zaruret hâlinde namazları cem’ ile kılma ihtiyacı doğabilir.

Kur’ân’da, günde beş vakit namaza işaret eden ayetlerde sadece “sabah” namazının “son vakti” (güneşin doğmasından önce), “öğle” ve “akşam” namazının “ilk vakti” (zevalden sonra ve güneşin batmasından sonra) zikredilmiş, fakat “ikindi” ve “yatsı” namazlarının “ilk ve son”; “öğle” “ikindi” ve “yatsı” namazlarının “son” vakitleri beyan edilmemiş; “öğle” ile “ikindi”, “akşam” ile “yatsı” vakitlerinin arasındaki sınır, Kur’ân’da kesin çizgilerle belirlenmemiştir.

Namazların kesin vakitleri hadislerle belirlenmiştir.

Peygamberimiz ve arkadaşları beş vakit namazı, beş ayrı vakitte kılmışlardır. Ancak seferde iken ve bazen hazarda “öğle” ile “ikindi”, “akşam” ile “yatsı” namazlarını birleştirerek kıldıkları da olmuştur. Bu konuda hadis kitaplarında çok sayıda hadis vardır.

Peygamberimiz (s.a.s.), hicretin 10. yılında yaptığı ve Veda hutbesini okuduğu haccında Arafat’ta öğle ile ikindi namazlarını öğle vaktinde (cem-i takdim), Müzdelife’de akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde (cem-i te’hîr) birleştirerek kılmış, vefatından sonra da uygulama bu şekilde devam etmiştir (Buhârî, “Hac”, 93–99; Müslim, “Hac” 285-287).

1. MİSAFİR OLANLARIN NAMAZLARI CEM’İ

Peygamberimiz (s.a.s.)’in ve sahabenin seferîlikte “öğle” ile “ikindi”, “akşam” ile “yatsı” namazlarını birleştirerek kıldıklarına dair birçok sahih hadis vardır.

Sahabeden Muaz b. Cebel (ö.18/673),

خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ. فَكَانَ يُصَلِّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا

"*Tebuk savaşında Peygamber (s.a.s.) ile beraber idik. Resûlullah (s.a.s.), öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını cem ederek kıldı.*" (Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 52) demiştir.

Abdullah İbn Abbas (ö.68/687),

أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ كَانَ يَجْمَعُ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ فِى السَّفَرِ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَعْجِلَهُ شَىْءٌ وَلَا يَطْلُبَهُ عَدُوٌّ، وَلَا يَخَافَ شَيْئًا

"*Resûlullah (s.a.s.), seferde bir şey onu acele ettirmediği, düşman onu takip etmediği ve bir şeyden korkmadığı hâlde akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek kılardı.*" (İbn Mace, "İkametü's-Salât", 74) demiştir.

Bu ve benzeri birçok hadiste; sadece seferde öğle ile ikindi ve akşam ile yatsı namazlarının birleştirilerek kılındığı zikredilmiş, birleştirmenin şekli yani cem-i takdim ile mi yoksa cem-i te'hîr ile mi kılındığı belirtilmemiştir. Seferde olmanın dışında cem' için bir gerekçe de zikredilmemiştir.

Abdullah ibn Abbas,

جَمَعَ بَيْنَ الصَّلَاةِ فِى سَفَرِهِ سَافَرَهَا فِى غَزْوَةِ تَبُوكَ. فَجَمَعَ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ. قَالَ سَعِيدٌ: فَقُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ مَا حَمَلَهُ عَلَى ذٰلِكَ؟ قَالَ: أَرَادَ أَنْ لَا يَحْرُجَ أُمَّتَهُ

"*Resûlullah (s.a.s.), Tebük savaşında yaptığı bir seferde öğle ile ikindiyi ve akşam ile yatsıyı birleştirerek kıldı.*" demiştir. Hadis ravilerinden Said b. Cübeyr (ö.95/713), İbn Abbas'a 'Resûlullah (s.a.s)'ı namazları birleştirerek kılmaya sevk eden şey nedir? diye sordum, bana, "*ümmetine zorluk olmamasını istedi*" cevabını verdi' (Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 51, 53) demiştir.

Bu hadiste "sefer'de cem'" yapmanın gerekçesi olarak ümmete zorluk çıkarmama zikredilmiştir.

Sahabeden Cabir İbn Zeyd (ö.93/712),

"İbn Abbas, yolculukta namazları birleştirerek kılar ve bunun "sünnet" olduğunu söylerdi" (Beyhakî, "Salât", III, 165) demiştir.

Bu ve benzeri hadislerde Peygamber (s.a.s.)'in yolculuk hâlinde iken cem' yaptığı belirtilmiş ancak cem'in şekli beyan edilmemiştir.

Enes b. Malik, şöyle demiştir:

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا ارْتَحَلَ قَبْلَ أَنْ تَزِيغَ الشَّمْسُ أَخَّرَ الظُّهْرَ إِلَى وَقْتِ الْعَصْرِ ثُمَّ يَجْمَعُ بَيْنَهُمَا وَإِذَا زَاغَتْ صَلَّى الظُّهْرَ ثُمَّ رَكِبَ

"*Resûlullah (s.a.s.), güneş meyletmeden (öğle vakti girmeden) önce yola çıkarsa öğle namazını ikindi vaktine erteler, sonra (bir yerde) konaklar ve ikisini (öğle ile ikindi namazlarını) birleştirerek kılardı. Eğer yola çıkmadan önce güneş meylederse (öğle namazının vakti girerse) öğle namazını kılar sonra öyle yola çıkardı.*" (Buhârî, "Taksîru's-Salât", 15)

Bu hadiste yolculuğun dışında herhangi bir şart koşulmadan öğle ile ikindi namazlarının ikindi vaktinde, akşam ile yatsı namazlarının yatsı vaktinde birleştirilerek kılındığı ifade edilmektedir.

Enes b. Malik,

كَانَ رَسُولُ اللهِ اِذَا كَانَ فِى سَفَرٍ فَزَالَتِ الشَّمْسُ صَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا ثُمَّ اِرْتَحَلَ

"*Resûlullah yolculukta iken, güneş meyleder (öğle namazı vakti girerse) öğle ve ikindi namazlarını birlikte kılar sonra yoluna devam ederdi.*" (Beyhakî, "Salât", III, 162) demiştir.

Zikrettiğimiz hadislerde Peygamber efendimizin ve ashabının seferîlikte öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını durumlarına göre cem-i takdim veya cem-i te'hîr ile kılmışlardır. Bu uygulama dinin müslümanlara verdiği bir kolaylıktır. Namazların, hiçbir bahane ile terk edilmemesi, her hâl ve şartta kılınmasıdır.

2. MUKİM OLANLARIN NAMAZLARI CEM'İ

Mukim iken ihtiyaç ve zaruret hâlinde cem' ile namazların kılınabileceğini beyan eden hadisler vardır. Abdullah ibn Abbas,

جَمَعَ رَسُولُ اللّٰهِ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمَدِينَةِ فِى غَيْرِ خَوْفٍ وَلاَ مَطرٍ فِى حَدِيثِ وَكِيعٍ قَالَ قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ لِمَ فَعَلَ ذٰلِكَ قَالَ كَىْ لاَيُحْرِجَ أُمَّتَهُ.

"*Resûlullah (s.a.s.), Medine'de korku ve yağmur olmaksızın öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını cem ederek kıldı"* demiştir. Râvi Vekî' b. Cerrâh, (ö.197/812) İbn Abbas'a, *'bunu niçin yaptı?'* diye sordum, *'Ümmetine zorluk çıkarmamak için yaptı'* cevabını verdi, (Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 54) demiştir.

İbn Abbas'ın kendisi de korku ve yolculuk olmaksızın öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek kılmıştır (Müslim, "Salâtü'l-Müsâfirîn", 49–50).

Malik b. Enes, "Bu cem'in yağmur sebebiyle yapıldığı görüşünde olduğunu" söylemiştir. (Malik, Muvatta', I, 144) Ancak hadiste, "Yağmur olmaksızın" denilmemektedir.

Cabir ibn Abdullah,

جَمَعَ رَسُولُ اللّٰهِ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ بِالْمَدِينَةِ لِلرُّخَصِ مِنْ غَيْرِ خَوْفٍ وَلاَ عِلَّةٍ

"*Resûlullah (s.a.s.), Medine'de öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını korku olmadan ve herhangi bir illet de bulunmadan ruhsat için cem' ederek kıldı.*" (Tahâvî, I, 161) demiştir.

Abdullah ibn Abbas'ın, "Basra'da öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını birlikte kıldığı ve iki namaz arasında sünnet namazı kılmadığı, bunu bir meşguliyetten dolayı yaptığı, "Medine'de Resûlullah (s.a.s.) ile öğle ve ikindi namazlarını sekiz rekât olarak kıldıklarını ve iki namaz arasında sünnet namazı kılmadıklarını" söylediği" (Nesâî, Mevâkît, 44) rivayet edilmiştir.

Tâbiî âlimlerinden Nâfi, Abdullah ibn Ömer, yöneticiler yağmurlu günlerde akşam ile yatsı namazlarını cem' ederek kıldıklarında o da onlarla birlikte namazları cem' ederek kılardı, demiş ve bu cem'in şafaktan önce yapıldığını" (Malik, "Kasru's-Salâti", 1) söylemiştir.

Musa b. Ukbe, (ö.141/739) "Ömer ibn Abdülaziz, hava yağmurlu olduğu zaman akşam ile yatsı namazlarını (akşam vaktinde) birleştirerek kılardı. Said ibn Müseyyeb (ö.94/712), Urve ibn Zübeyr (ö.94/712) ve Ebu Bekir b. Abdurrahman (ö.94/712) ve o devrin ileri gelenleri onunla beraber namaz kılar ve bunu yadırgamazlardı" (Beyhakî, "Salât", III, 169) demiştir.

Örnek olarak zikrettiğimiz hadislerden, Peygamberimiz ve ashabının mukim iken ihtiyaç ve zaruret hâlinde bazen zaruret olmaksızın cem' ile kıldıkları anlaşılmaktadır. Özellikle mukim iken namazların beş ayrı vakitte kılınması esastır. Ancak bir doktorun ameliyata girmesi, ara verilmeden yapılması gereken bir görev yapanlar ve benzeri çok yoğun meşgalesi olanlar, cem' ile kılmadıkları zaman namazları kazaya kalacak olanlar öğle ile ikindi akşam ile yatsı namazlarını durumlarına göre cem-i takdim veya cem-i te'hir ile kılabilirler. Bu, dinin tanıdığı bir kolaylıktır.

3. NAMAZLARI CEM' İLE KILABİLMENİN ŞARTLARI

Namazları cem-i takdim ile kılabilmek için şu şartların bulunması gerekir:

a) Birinciyi yani öğle veya akşam namazını bitirmeden cem'e niyet etmek.

b)Tertibe riayet etmek yani önce birincileri (öğle veya akşamı), sonra ikincileri (ikindi veya yatsıyı) kılmak.

c) İki namazı (öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını) peş peşe kılmak. İki namazın arasını nafile bir namaz ile veya başka bir şeyle ayırmamak.

Cem-i tehir için; öğle veya akşam vaktinde namazı cem-i tehir ile kılacağına niyet etmek yeterlidir. Ancak, niyet birinci namazları kılacak kadar bir vakit kalmadan önce yapılması gerekir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Peygamber Efendimiz ve onun terbiyesinde yetişen ashabın uygulamasından anlıyoruz ki dînen yolcu sayılan kimse öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını cem ederek kılabilir. Mukim iken Peygamberimizin ve sahabenin çamur ve karanlık gibi mazeretler sebebiyle bazen de mazeretsiz cem' ile namaz kıldıkları olmuş, ancak büyük çoğunlukla beş vakit namazı beş ayrı vakitte kılmışlardır. Bu sebeple Hanefîler hadislerde geçen cem'i "şekli cem" olarak anlamışlardır. Şekli cem'; öğle ve akşam namazlarını son vaktinde ikindi ve yatsı namazlarını ilk vaktinde birlikte kılmaktır. Bunun dışında cem'i caiz görmemişlerdir. Cumhur ise, seferde bazı kurallar çerçevesinde cem'i caiz görmüşlerdir. Belirlenen kurallara uymak şartıyla öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazları birleştirilerek kılınabilir. "Cem'", seferin ruhsatlarından bir ruhsattır.

Aralarında bazı görüş farklılıkları bulunmakla birlikte Malikî, Şafiî ve Hanbelîler; yağmur, çamur, şiddetli rüzgâr ve karanlık gibi bir mazeret sebebiyle hazarda (mukim iken) camide cemaatle namaz kılacak kimseler için cem'i caiz görmüşlerdir.

Hazarda cem' konusunda en müsamahalı görüşe sahip olan Hanbelî mezhebidir. Hanbelî mezhebine göre; emzikli kadın, hasta, idrarını tutmakta zorluk çeken, zayıf ve hâlsiz olan ihtiyar, kör ve sağır, canına, malına, işine ve ırzına zarar gelmesinden korkan kimse namazları birleştirerek kılabilir.

Namazların birleştirilerek kılınması konusunda Hanefîlerin görüşü, ihtiyat açısından ve istismarın önlenmesi bakımından önem taşırken, cumhurun görüşü Peygamberimizin uygulamasına ve kolaylık dini olan İslâm'ın genel prensiplerine daha uygun görünmektedir.

İslâm Dini kolaylık dinidir. Müslümanlar günümüzde seferde veya hazarda cem yapmayı gerektirecek pek çok durumla karşılaşmaktadırlar. Bu durumlarda cem' yapmak bir kolaylıktır. Peygamberimiz ve ashabına uyarak cem' yapılabilir. Ancak, bu cem'i mazeret ve ihtiyaç hâline hasretmek daha isabetli ve daha doğru olur. Çünkü Peygamberimiz (s.a.s.)'in ve ashabının bu konudaki uygulaması az olmuştur. Cem'e cevaz veren cumhur da cem'in terk edilmesinin daha faziletli olduğu görüşündedir. Namazları sürekli üç vakitte kılmak doğru değildir. Mazeretsiz olarak cem'i caiz görenler bile "alışkanlık hâline getirmeme" şartını koşmuşlardır. Seferde ve hazarda cem'i; mazeret ve ihtiyaç hâline hasretmek, bütün müçtehitlerin görüşlerine uyma ve ihtilaftan kurtulma açısından daha isabetli bir davranış olur.[2]

---

2 Seferilik konusunda daha geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, Seferilik ve H - kümleri, Kitap Neşriyat, Ankara 2005.

Altıncı Bölüm

Hastalık ve Özürlülük Hâlinde Namaz

HASTALIK VE ÖZÜRLÜLÜK HÂLİNDE NAMAZ

Burnun veya yaranın devamlı kanaması ve idrarı tutamama gibi abdesti bozan ve kısmen süreklilik taşıyan bedenî rahatsızlıklara "özür" (mazeret), böyle kimselere de "özür sahibi" denir.

Bir insanın özür sahibi olabilmesi için; özür hâlinin, abdest alıp namaz kılacak kadar bir süre kesilmemek üzere bir namaz vakti devam etmesi gerekir. Mesela bir kimsenin burnu bir öğle vaktinin evvelinden sonuna kadar bir abdest alıp namaz kılacak kadar bir süre kesilmese bu kimse özür sahibi sayılır.

Özür sahibi, her namaz vakti için abdest alır ve o vakit içinde aldığı abdest ile -abdesti bozan başka bir durum olmadıkça- dilediği kadar namaz kılabilir, diğer ibadetleri de yapabilir.

Namaz vaktinin çıkmasıyla özür sahibinin abdesti bozulmuş olur, tekrar abdest alması gerekir. Özür sahibinin abdesti, özür hâli dışında abdesti bozan başka bir sebeple de bozulabilir. Mesela idrarını tutamayan kimsenin burnu kanamakla da abdesti bozulur.

İmam Şafiî'ye göre özür sahibinin, her namaz için ayrı abdest alması gerekir.

Özür sahibinin, bu sebeple elbisesine bulaşan idrar, kan özür devam ettiği sürece namazın sıhhatine engel olmaz.

Bu hükümler, dinde kolaylığın ifadesidir.

يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ

“*Allah, size kolaylık diler, zorluk dilemez…*” (Bakara, 2/185) anlamındaki ayet bunun delilidir.

I. HASTA VE ENGELLİLERİN NAMAZI

Dinimiz kolaylık ve rahmet dinidir. Namaz başta olmak üzere ibadetlerimizi, zamanında ve gerektiği şekilde yerine getirmemiz dinî bir görevdir. Bu görevden ancak gücümüz nispetinde sorumluyuz.

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۜ

“***Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar…***” (Bakara, 2/286) anlamındaki ayet bunun delilidir.

Dinimiz, ibadetler dâhil her alanda kolaylığın sağlanmasını, zorluk ve sıkıntının önlenmesini esas alır.

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌۜ

“***Köre güçlük yoktur, topala güçlük yoktur, hastaya güçlük yoktur***” (Fetih, 48/17) anlamındaki ayet ile

رُفِعَ الْقَلَمُ عَنْ ثَلَاثَةٍ عَنِ النَّائِمِ حَتَّى يَسْتَيْقِظَ وَعَنِ الصَّبِيِّ حَتَّى يَحْتَلِمَ وَعَنِ الْمَجْنُونِ حَتَّى يَعْقِلَ

“***Üç kişiden sorumluluk kaldırılmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, ergenlik çağına erinceye kadar çocuktan ve şifa buluncaya kadar akıl hastasından***” (Ebu Dâvûd, “Hudûd”, 17) anlamındaki hadis, bu gerçeği ifade eder. Mesela su bulunmadığında veya suyun kullanımının sağlığa zararlı olduğu durumlarda teyemmüm yapılması ile mestin, sargının ve yaranın üstüne mesh edilebilmesi, dinimizin insana ibadetlerdeki tanıdığı kolaylıklardır.

1. HASTALARIN NAMAZI

Hasta insan, namazdan muaf değildir. Gücünün yettiği nispette namazını kılmakla yükümlüdür. Ayakta kılmaya

gücü yetmiyorsa, oturduğu yerde, oturduğu yerde de namaz kılmaya gücü yetmiyorsa yatarak ima ile namazını kılacaktır.

Sahabeden İmran ibn Husayn anlatıyor: Bende basur hastalığı vardı. Hz. Peygambere, namazı nasıl kılacağımı sordum,

صَلِّ قَائِمًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَقَاعِدًا فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ فَعَلَى جَنْبٍ

"*Namazı ayakta kıl, eğer buna gücün yetmezse oturarak kıl, buna da gücün yetmezse yan üzerine yatarak kıl*" (Buhârî, "Taksir", 19) buyurdu.

İma; rükû ve secdeye işaret olmak üzere namazda başı önüne doğru eğmektir. Bu, ayakta yapılabileceği gibi oturarak, yanı veya sırtı üstü yatarak da yapılabilir. Yan yatışta yüz kıbleye gelecek şekilde yatılır, sırt üstü yatma hâlinde ise ayaklar kıbleye gelecek şekilde yatılır ve yüzün kıbleye yönelmesi için başın altına bir yastık konur.

Hastalığı nedeniyle ayakta veya oturarak namazını kılamayan kimse sandalyeye oturarak namazını kılabiliyorsa bu şekilde kılar. Rükû ve secdeyi sandalyede biraz eğilerek yapar.

Namazı, ayakta veya oturarak veya yattığı yerde başı ile ima ederek kılamayanlar göz, kaş ve kalp ile ima ederler mi? Bu konuda müçtehit âlimler farklı görüşler beyan etmişlerdir:

1. Ebu Hanife, başı ile ima ederek namaz kılamayan kimselerin namazlarını erteleyecekleri görüşündedir.

2. Ebu Yusuf'a göre baş ile imaya gücü yetmeyenlerin namazı göz ve kaşları ile ima ederek kılmaları gerekir.

3. Hanefîlerden İmam Züfer ile İmam Şafiî'ye göre göz ve kaş ile ima yaparak namaz kılmaya gücü yetmeyenlerin, kalple ima ederek namazlarını kılmaları gerekir.

Buna göre, ayakta durmaya gücü yetmeyen veya ayakta durması hastalığının uzamasına veya artmasına sebep olacağı anlaşılan kimse, oturarak namazını kılar, oturmaya da gücü yetmezse, duruma göre yanı üzerine veya sırt üstü yatarak ima ile namazını kılar.

2. ENGELLİLERİN NAMAZI

"Engelli" kavramı; zihin, ruh, beden ve uzuvlarda bulunan bir arıza ve hastalık sebebiyle hayatını sürdürmede, işlerini görmede, sosyal çevreden yararlanma ve topluma uyum sağlamada sıkıntısı bulunan kimseleri ifade eder. Engelliler, "özürlü" kavramı ile de ifade edilmektedir.

a) Zihinsel Engellilerin Namazı

Zihinsel engellileri üç kısma ayırmak mümkündür.

1. Zihinsel engelliliği sürekli olanlar,
2. Kısmî zihinsel engelliler,
3. Geçici süreli zihinsel engelliler.

Bir insanın söz, fiil ve davranışlarından dînen sorumlu tutulabilmesi için akıllı ve büluğa ermiş olması gerekir. Dolayısıyla aklî melekesini tümüyle yitirmiş ve olayları değerlendiremeyecek kadar zekâ özürlü olan kişiler hiçbir dinî görevle sorumlu değildirler.

Kısmî özürlüler, güçleri nispetinde abdest alıp namazlarını kılarlar.

Komaya girmek ve bayılmak gibi kısa süreli zihinsel faaliyetini yitirenlerin abdest ve namazla ilgili durumları bu hâlin süresine göre farklılık arz etmektedir.

Beş vakit namaz süresi ve daha fazla devam eden bayılma ve koma hâlinde olanlar ibadetten muaftırlar.

Ebu Hanife'ye göre, baygın veya komada olan veya aklı giden kişi, 24 saat geçmeden kendine gelse, bu süreye ait namazları kaza eder. İmam Muhammed'e göre, kaçırılan namazların sayısı beşten az ise namaz düşmez, iyileşince bu namazlarını kaza etmesi gerekir. Kaçırılan namazların sayısı beşten fazla ise namazlar düşer, bu namazların daha sonra kazası gerekmez.

Namaz kılabilmek için en az bir ayet öğrenip ezberlemek her yükümlü müslüman için farz-ı ayn; Fatiha sûresini ve bir sûreyi veya üç kısa ayeti ezberlemek ise vaciptir.

Zihinsel özürlülük sebebiyle namazda okunacak sûre ve duaları ezberleyemeyen veya ezberlediğini hafızasında tutamayan kimse, öğrenebildiği en kısa ayet ve duaları okumakla yetinir. Hiç öğrenemiyor ve ezberleyemiyorsa, artık kıraat o kimseden düşer, namazın diğer farz, vacip ve sünnetlerini yerine getirerek namazını kılar.

b) Bedensel Engellilerin Abdest ve Namazı

Abdest uzuvlarından biri eksik olan, mesela ayakları veya kolları bulunmayan bedensel engelli bir kimse sadece sağlam olan uzvunu yıkar. Protezlerin yıkanması veya mesh edilmesi gerekmez. Bunların temiz olmaları yeterlidir.

Bir kimsenin abdest organlarından birinde yara var ve yara sargıda ise abdest alırken sargı üzerine mesh eder.

Boy abdesti almak isteyen kimsenin vücudundaki yaranın yıkanması sağlık açısından zararlı ise bu yara yıkanmaz, sargı varsa sargı üzerine mesh edilir, vücudun diğer kısımları yıkanır.

Sağlık nedeniyle abdest veya gusül için suyu kullanmak mümkün değilse teyemmüm yapılır. Suyu kullanma imkânı

doğduğu andan itibaren abdestin ve guslün su ile yapılması gerekir.

Doku nakli yoluyla ektirilen saçlar abdeste ve gusle mani değildir. Plastik deri üzerine ekilip başa yapıştırılan saçlar ise peruk hükmünde olup suyun deriye geçmesine engel olduğu için abdeste ve gusle manidir.

Takma dişi olanlar boy abdesti alırlarken bu dişlerini çıkarırlar. Abdest alırken çıkması kolaysa çıkarırlar, zorsa çıkarmazlar. Çünkü boy abdestinde ağzı yıkamak farz, abdestte ise sünnettir.

Bedensel engelliler ve hastalar; güçleri nispetinde ayakta, sandalyede oturarak veya yatarak namazlarını kılarlar. Buna da gücü yetmeyenler namazı ima ile kılarlar.

Namazını oturarak değil de ancak sandalyede kılabiliyorsa böyle kılarlar.

Namazı, bir süre ayakta kılmaya gücü yeten kimse o kadar ayakta durur, sonra oturarak namazını tamamlar. Yalnız iftitah tekbirini ayakta alabilen kimse, tekbiri ayakta alır, sonra oturup namazına devam eder.

Özrü veya hastalığı sebebiyle secdeye tam olarak eğilemeyen kimsenin, secde edeceği yeri sandalye veya yastık gibi bir şeyle yükseltmesi gerekmez. Rükû ve secdeleri gücünün yettiği kadar eğilerek ima ile yapar.

Kadınlar, bedensel engelliler, hastalar ve çok yaşlı kimseler, cemaatle namaz kılmak için camiye gitmeyebilirler.

Yürümekten aciz durumda bulunan çok yaşlı kimseler ile hastalığının artmasından veya uzamasından korkan kimselere Cuma namazı farz değildir.

Şafiî bilginlere göre, farz namazların camide cemaatle kılınması farz-ı kifâyedir.

c) Görme Engellilerin Namazı

Görme engelliler, abdest, gusül ve namazla yükümlüdürler. Bu kimseler, kendileri camiye gidebiliyorlarsa veya kendilerini camiye götürebilecek yardımcıları var ise namaz için özellikle Cuma namazı için camiye giderler. Sahabeden Abdurrahman ibn Ka'b, babası gözlerini kaybedince, ona rehberlik yapmış ve onu cuma namazına götürmüştür.

Peygamberimize görme engelli biri gelmiş ve "Ey Allah'ın Elçisi! Beni mescide götürüp getirecek bir rehber yoktur" demiş ve Hz. Peygamberden evinde namaz kılmak için ruhsat istemiştir. Allah'ın elçisi önce kendisine bu konuda ruhsat vermiştir. Adam dönüp giderken yeniden çağırmış" ve هَلْ تَسْمَعُ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ

"*Namaz için okunan ezanı işitiyor musun?*" diye sormuş. Adam, "Evet" deyince Peygamberimiz (s.a.s.),

فَأَجِبْ "*O hâlde davete icabet et.*" (Müslim, "Mesâcid", 255) buyurmuştur.

Ebu Yusuf ve İmam Muhammed'e göre kendisini cuma namazına götürecek rehberi bulunan görme engellilere, cuma namazı farzdır. Diğer müçtehitlere göre farz değildir.

Kendisini Cuma namazına götürecek rehberi bulunmayan görme engellilere ise, Cuma namazı farz olmadığı konusunda görüş birliği vardır.

d) İşitme ve Konuşma Engellilerin Namazı

İşitme ve konuşma engelli olanlar, ayet ve dua ezberleyememişlerse "Kur'ân ve dua okuma" dışındaki diğer farz, vacip ve sünnetleri yaparak namazlarını kılmakla yükümlüdürler.[1]

---

1 Engellilerin ibadetleri ile ilgili geniş bilgi için bk. İsmail Karagöz, Ayet ve H -dislerin Işığında Engelliler, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.

II. ÂDET, NİFAS VE LOĞUSA OLANLARIN NAMAZI

Yüce Allah, kadınlarla erkekleri farklı olarak yaratmıştır. Bu yaratılış gereği kadınların biyolojik olarak farklı durumları vardır. Bu farklılıklardan üçü; “hayız”, “nifas” ve “istihâze” hâlleridir.

1. Türkçe’de “âdet”, batı dillerinde ise “regl” kelimesi ile ifade edilen “hayız”; büluğ çağından itibaren başlayıp menopoz ile sona eren dönemde; bir hastalık veya doğum olmaksızın kadının rahminden çıkıp cinsel organından belirli periyotlarla gelen kanı ifade eder.

Hayız hâli, kadında döl yatağının (rahmin) iç yüzünü kaplayan zarın, yumurtanın döllenmeyip ölmesi ve hormon salgısının kesilmesi üzerine parçalanarak kanla birlikte dışarı atılmasından ibarettir.

Kadınlar, 9 ile 12 yaşları arasında âdet görmeye başlarlar, bu durum, 50 ile 55 yaşlarına kadar devam eder. Âdet görmeye başlama ve menopoza girme yaşları kadınlara göre farklılık arz edebilir.

Âdet görme süresi, en az üç gün yani 72 saat, en çoğu ise 10 gün yani 240 saattir. Bu süreler arasında gelen kanlar, hayız kanı sayılır. Âdetli olmak için; yetmiş iki saat ile iki yüz kırk saat arasında sürekli kanın gelmesi gerekmez, ara sıra kan kesilebilir.

Gerek başlangıç ve bitiş yaşları gerekse asgari ve azamî süresi bakımından hayız; fizikî bünye, kalıtım, çevre ve iklim şartlarına bağlı olarak kadından kadına önemli değişiklikler gösterebilir.

İki âdet arasındaki zamana “temizlik” (tuhr) hâli denir. Temizlik hâlinin en az süresi 15 gündür.

Bazı kadınların, âdet günleri her ay üç gün veya beş gün veya yedi gün gibi düzenli olur. Bazen bu düzen değişebilir.

Bazı kadınların, âdet günleri düzenli değildir. Her ay değişebilir. Mesela bir ay üç gün, başka bir ay beş gün olabilir.

Hayız kanının kesilmesiyle kadının "temizlik" dönemi başlar.

Döllenme meydana geldiğinde ise yumurta rahmin iç zarına tutunarak gelişmeye başlar ve âdet kanaması kesilir. Hamile kadının âdet görmemesi bu sebepledir.

Hayız hâli, İslâm dininde bazı ibadetlerin yapılmasına engel olan "hükmî kirlilik" (hades) olarak kabul edilmiştir.

2. Doğum sonrası belirli bir süre gelen kana "nifas" denir. Türkçe'de bu kan "loğusalık kanı" diye ifade edilir.

Nifas hâlinin en az sınırı yoktur. En fazla süresi ise, 40 gündür. Doğumdan sonra hiç kan gelmeyen kadın nifas hâlinde sayılmaz. Nifas süresi, kadınlara göre değişebilir. Kanın kesilmesinden itibaren nifas hâli sona erer. Böyle bir kadın, boy abdesti alıp ibadetlerini yapar.

Doğumdan sonra bir müddet kan gelip sonra kesilse bilahare tekrar kan gelse aradaki kan gelmeyen süre de nifas hâli sayılır.

İmam Şafiî'ye göre nifas hâlinin son sınırı, 60 gündür. Bu süre içinde 15 gün kan gelmezse nifas hâlinden kurtulmuş sayılır. Daha sonra kanama olursa, bu kan, "hayız kanı" sayılır.

Bu süreler tamamlanmadan da nifas kanı kesilebilir. O zaman fiilî durum esas alınır ve kanın kesilmesiyle nifas hâli dînen sona erer.

Nifas hâli sona eren kadının gusletmesi gerekir. Gusletmedikçe aşağıda sayacağımız ibadetleri yapamaz, cinsel ilişkide bulunamaz. Cinsel ilişkinin helâl olabilmesi için nifas kanı kesildikten sonra kadının gusletmesi veya bir namaz vakti kadar sürenin geçmesi gerekir.

3. Hayız ve nifas hâllerinin dışında gelen kanlara "istihâze" kanı denir. Bu kan, rahimdeki bir özürden veya bir hastalıktan dolayı gelir.

İstihâze kanı, dinmeyen burun kanaması, tutulamayan idrar veya bir yaradan sürekli kan akması gibi sadece abdesti bozan bir özür hâlidir. Bu durumdaki kadın, özür sahibi sayılır ve ona göre hareket eder.

Sahabeden Ebu Hubeyş kızı Fâtıma, uzun süre kesilmeyen özür kanının hükmünü sorması üzerine Peygamberimiz;

ذٰلِكَ عِرْقٌ وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَةُ، فَدَعِى الصَّلَاةَ وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْتَسِلِى وَصَلِّى

"*Bu kanamayı yapan bir damardır. Bu, ay hâli değildir. Âdet zamanın gelince namazını bırak. Âdetin kadar bir süre geçince kanını temizle, boy abdesti al ve namazını kıl.*" (Buhârî, "Hayz", 19; bk. Müslim, "Hayz", 62-64)

ثُمَّ تَوَضَّئِى لِكُلِّ صَلَاةٍ

"*Bundan sonra da her namaz için yalnız abdest alarak namazını kıl.*" (Buhârî, "Vudû'", 63) cevabını vermiştir. Diğer özür sahipleri de buna kıyas edilmiştir.

Âdet ve nifas hâllerinde kadınlar;

1. Farz veya nafile namaz kılamazlar. Bu namazları daha sonra kaza etmezler. Namaz her gün kılındığı için kadınlara dinimiz bu konuda kolaylık göstermiştir.

2. Oruç tutamazlar. Tutamadıkları oruçları daha sonra kaza ederler.

Hz. Âişe validemiz,

لَقَدْ كُنَّا نَحِيضُ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ فَلَا نَقْضِى وَلَا نُؤْمَرُ بِالْقَضَاءِ

"*Peygamberimizin zamanında biz ay hâlinden temizlenince namazı kaza etmezdik ve kaza etmekle de emredilmezdik.*"

فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

"*Orucu kaza etmekle emrolunurduk, namazı kaza etmek ile emrolunmazdık.*" (Ebu Dâvûd, "Tahâret", 105; Müslim, "Hayz", 67-69) demiştir.

3. Tilavet ve şükür secdesi yapamazlar.

4. Kâbe'yi tavaf edemezler.

5. Cinsel ilişkide bulunamazlar.

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِۜ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِى الْمَحِيضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"*Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki, 'O bir ezadır (rahatsızlıktır.) Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah, çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever.*" (Bakara, 2/222) anlamındaki ayetle; âdet ve loğusa hâlindeki kadın ile cinsel ilişkide bulunulması yasaklanmıştır.

Âdet hâlinde cinsel ilişkide bulunan kimsenin bu günahından tövbe ve istiğfar etmesi gerekir.

Hayız kanı kesilen kadın gusletmedikçe cinsel ilişkide bulunamaz. Ancak Hanefîler hayız kanının alışılmış, belirli âdet süresinin sonunda kesilmesinden itibaren bir namaz vakti geçtikten sonra gusül yapılmasa da cinsel ilişkinin caiz olduğu görüşündedirler.

6. İbadet amacı ile Kur'ân okuyamazlar.

لاَ تَقْرَأُ الْحَائِضُ وَلاَ الْجُنُبُ شَيْئًا مِنَ الْقُرْآنِ

"*Ay hâli olan kadın ve cünüp olan kimse Kur'ân'dan bir şey okumaz.*" (Tirmizî, "Taharet", 98) anlamındaki hadis bunun delilidir. Ancak kadınlar; bu hâllerinde dua ve zikir maksadıyla besmele çekip Fatiha, İhlâs, Ayetü'l-kürsî gibi sûre ve dua ayetlerini okuyabilecekleri gibi öğrenmek ve öğretmek amacıyla da Kur'ân okutabilir ve okuyabilirler, okunan Kur'ân'ı dinleyebilirler (bk. Müslim, "Hayz", 15).

7. Camiye giremezler ancak bir zaruret ve ihtiyaç hâlinde girebilirler (Müslim, "Hayz", 7). Peygamberimiz, Mescitte iken Hz. Âişe'ye küçük bir hasırı kendisine getirmesini istemiş, Hz. Âişe de 'ben âdetliyim (mescide giremem) demiştir." Bunun üzerine Peygamberimiz, "Onu getir, çünkü âdetli olman senin elinde değildir" buyurmuştur (bk. Müslim, "Hayz", 11-12). Bir başka zaman Peygamberimiz (s.a.s.), mescitte iken, Hz. Âişe'den elbisesini istemiş, Hz. Âişe de, âdetli olduğunu, mescide giremeyeceğini söylemiş, bunun üzerine ona "âdetli olman senin elinde değildir" buyurmuştur. Hz. Âişe de mescide girip elbiseyi Resûlullah'a vermiştir (bk. Müslim, "Hayz", 13).

Âdetli ve loğusa olma ile cünüp olma arasında fark vardır. Âdet ve loğusalık hâli, Allah'ın yaratması ile ilgili bir husustur, bu hâli sona erdirmek kadının iradesinde ve elin-

de değildir. İrade dışı ihtilam olma hariç cünüplük ise insan iradesindedir. Ayrıca cünüplüğü her zaman sona erdirmek de mümkündür.

Ay hâli ve loğusalık dönemlerinde bulunan kadınlar bu dönemlerinde namaz kılmakla yükümlü değildirler (Ebu Dâvûd, "Taharet", 108,121).

Âdetli kadınların hayız sebebiyle ibadet edememeleri, dinin kendilerine tanıdığı bir muafiyettir. Bu ibadetleri yapamadıkları için dinî bir sıkıntı, eksiklik ve sorumluluk duymaları yersizdir. İbadetlerde sayı ve süreden ziyade niyet ve fikrî-ruhî yoğunluk önemlidir.

Hayız süresi sona eren kadının ibadetleri eda edebilmesi için gusletmesi gerekir.

Kadınların hayız dönemlerinde bedenen ve ruhen hassasiyet kazandıkları, onlara karşı çevresindekilerin daha anlayışlı davranmaları gerektiği açıktır.

Yedinci Bölüm

Namazda Okunacak Sûreler, Dualar ve Tesbîhât

NAMAZDA OKUNACAK SÛRELER, DUALAR VE TESBÎHÂT

İnsanın dünyevî ve uhrevî isteklerini Allah'a arz etmesi anlamına gelen "dua", fıtrî bir ihtiyaçtır. "Dua"; sınırlı, sonlu ve âciz olan insanın bütün benliğiyle sınırsız, sonsuz ve kudret sahibi olan yüce Allah'a yönelip O'ndan istek ve dilekte bulunması, O'nunla arasında bir köprü ve diyalog kurmasıdır. Dua eden insan; bütün zayıflığı, acizliği ve ihtiyaçları içinde, Yüce Allah'ın sonsuz kudretinin ve yüceliğinin, isteklerini ancak O'nun lütfu ve yardımıyla elde edebileceğinin bilinci ile dua etmelidir. Bu bilinçle yapılan dua; insanın Yaratan'ına olan inancının, güveninin ve O'na teslim oluşunun bir göstergesidir. İşte bundan dolayı, Peygamberimiz (s.a.s.);

اَلدُّعَاءُ مُخُّ الْعِبَادَةِ

"*Dua, ibadetin özüdür.*" (Tirmizî, "De'avât", 1),

لَيْسَ شَيْءٌ أَكْرَمَ عَلَى اللّٰهِ مِنَ الدُّعَاءِ

"*Allah'a duadan daha değerli bir şey yoktur.*" (Tirmizî, "De'avât", 1; İbn Mâce, 1) buyurmuştur.

"Dua" kavramı, ibadet anlamını içerdiği gibi "ibadet" kavramı da dua anlamını içerir. Mesela "Rabbiniz buyurdu ki:

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونٖٓي اَسْتَجِبْ لَكُمْۜ اِنَّ الَّذٖينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتٖي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرٖينَ۟

"*Bana dua edin, duanızı kabul edeyim. Bana dua (ibadet) etmeğe tenezzül etmeyenler, aşağılık olarak cehenneme gireceklerdir.*" (Mü'min, 40/60) anlamındaki ayette geçen "ibadet" kelimesi, "dua" anlamındadır.

Sözlükte dua anlamına gelen “salât” kelimesi Kur’ân’da; “namaz” anlamına kullanıldığı gibi “dua” anlamında da kullanılmıştır. Mesela

وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ

“…*Ve onlara dua et, çünkü senin duan, onlara huzur ve sükûn verir…*” (Tevbe, 9/103; bk. Nûr, 24/41) anlamındaki ayette geçen “salât” kelimesi “dua” anlamındadır.

Namaz ibadetinin içinde ve sonrasında birçok dua metni, tekbir, tesbih, tahmîd ve zikir cümleleri okunmaktadır. Bu bölümde namaz içinde ve sonrasında okunan sûre, dua ve zikir cümleleri ve anlamları verilecektir.

I. ABDEST DUALARI

İslâm âlimleri tarafından tanzim edilmiş ve abdest esnasında okunması tavsiye edilen bazı dualar vardır.

Bu dualar şöyledir:

1. Eller Yıkanırken

Abdeste başlarken “Eûzü” ve “Besmele” çekilir, sonra şu dua okunur:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى جَعَلَ الْمَاۤءَ طَهُورًا وَجَعَلَ الْاِسْلَامَ نُورًا

Okunuşu: Elhamdülillâhilleẕî ce’**a**le’l-mâe tahûren ve ce’**a**le’l-İslâme nûra.

Anlamı: “Suyu temizleyici, İslâm’ı da nur kılan Allah’a hamd olsun.”

2. Ağız Yıkanırken

اَللّٰهُمَّ اسْقِنٖى مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ كَاْسًا لَا اَظْمَاُ بَعْدَهُ اَبَدًا

Okunuşu: Allâhümme! Eskınî min havzı nebiyyike ke’sen lâ azmeü b**a**’dehû ebedâ.

Anlamı: “Ey Rabbim! Bana Peygamberinin havuzundan bir kâse içir, ondan sonra hiç susamayayım.”

3. Burna Su Verilirken

اَللّٰهُمَّ لاَتَحْرِمْنِى رَائِحَةَ نَعِيمِكَ وَجِنَانِكَ

Okunuşu: Allâhümme! Lâ tahrimnî râihate na’**î**mike ve cinânike.

Anlamı: “Allah’ım! Beni nimetlerinin ve cennetlerinin güzel kokularından mahrum etme.”

4. Yüz Yıkanırken

اَللّٰهُمَّ بَيِّضْ وَجْهِى بِنُورِكَ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ

Okunuşu: Allâhümme! Beyyız vechî binûrike yevme tebyezzu vucûhun ve tesveddü vucûh.

Anlamı: “Ey Rabbim! Birtakım yüzlerin beyaz, birtakım yüzlerin kara olacağı günde yüzümü nurunla beyaz kıl, nurlu yap.”

5. Sağ Kol Yıkanırken

اَللّٰهُمَّ أَعْطِنِى كِتَابِى بِيَمِينِى وَحَاسِبْنِى حِسَابًا يَسِيرًا

Okunuşu: Allâhümme! A’tınî kitâbî bi-yemînî ve hâsibnî hısâben yesîra.

Anlamı: “Ey Rabbim! Kitabımı sağ yanımdan ver, arkamdan verme ve hesabımı kolay gör.”

6. Sol Kol Yıkanırken

اَللّٰهُمَّ لاَ تُعْطِنِى كِتَابِى بِشِمَالِى وَلاَمِنْ وَرَاءِ ظَهْرِى وَلاَتُحَاسِبْنِى
حِسَابًا شَدِيدًا

Okunuşu: Allâhümme! Lâ tu’tınî kitâbî bi-şimâlî ve lâ min verâi zahrî ve lâ tuhâsibnî hısâben şedîda.

Anlamı: "Ey Rabbim! Kitabımı sol elime verme, arkamdan da verme ve hesabımı zorlaştırma."

7. Baş Meshedilirken

اَللّٰهُمَّ غَشِّنِى بِرَحْمَتِكَ وَاَنْزِلْ عَلَىَّ مِنْ بَرَكَاتِكَ

Okunuşu: Allâhümme! Ğaşşinî bi-rahmetike ve enzil **'a**leyye min berakâtike.

Anlamı: "Allah'ım! Beni rahmetinle kuşat, üzerime bereketlerini indir."

8. Kulak Meshedilirken

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِى مِنَ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ

Okunuşu: Allâhümmec'**a**lnî mine'l-le<u>z</u>îne yestemi'ûne'l-kavle fe-yettebi'**û**ne ahsenehû.

Anlamı: "Ey Rabbim! Beni, sözü dinleyip onun en güzeline tabi olanlardan kıl."

9. Boyun Meshedilirken

اَللّٰهُمَّ أَعْتِقْ رَقَبَتِى مِنَ النَّارِ

Okunuşu: Allâhümme! A'tık rakabetî mine'n-nâr.

Anlamı: "Ey Rabbim! Benim boynumu ateş esaretinden kurtar."

10. Ayaklar Yıkanırken

اَللّٰهُمَّ ثَبِّتْ قَدَمَىَّ عَلَى الصِّرَاطِ يَوْمَ تَزُولُ فِيهِ الْأَقْدَامُ

Okunuşu: Allâhümme! <u>S</u>ebbit kademeyye '**a**la's-sıratı yevme tezûlü fîhi'l-akdâm.

Anlamı: "Ey Rabbim! Nice ayakların kaydığı günde benim ayaklarımı sırat üzerinde sabit kıl".

11. Abdestten Sonra

أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنِى مِنَ التَّوَّابِينَ وَاجْعَلْنِى مِنَ الْمُتَطَهِّرِينَ

سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وبِحَمْدِكَ

أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

Okunuşu: Eşhedü en lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh. Ve eşhedü enne Muhammeden ‘**a**bdühû ve resûlüh.

Allâhümmec’**a**lnî mine’t-tevvâbîne vec’**a**lnî mine’l-mutatahhirîn.

Sübhâneke’l-lâhümme ve bi-hamdik.

Eşhedü en lâ ilâhe illâ ente estağfiruke ve etûbü ileyk.

Anlamı: “Şahadet ederim ki Allah’tan başka ilâh yoktur. O, birdir ve O’nun ortağı yoktur ve şahadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve elçisidir.

Allah’ım! Beni tövbe edenlerden ve çok temizlenenlerden eyle.

Allah’ım! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim.

Allah’ım! Şahadet ederim ki Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Senden mağfiretini isterim ve Sana tövbe ederim.”

II. NAMAZ İÇİNDE OKUNACAK DUALAR

1. SÜBHÂNEKE DUASI

سُبْحَانَكَ اَللّٰهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالٰى جَدُّكَ (وَجَلَّ ثَنَآئُكَ) وَلاَ اِلٰهَ غَيْرُكَ

Okunuşu: Sübhâneke'l-lâhümme ve bi-hamdik ve tebâra kesmük. Ve te'**â**lâ ceddük (ve celle **s**enâük) Velâ ilâhe ğayruk.

Anlamı: "Allah'ım! Sen eksik sıfatlardan pak ve uzaksın. Seni daima böyle tenzih eder ve överim. Senin adın mübarektir. Varlığın her şeyden üstündür, şanın yücedir. Senden başka ilâh yoktur." (Ebu Dâvûd, "Salât", 122)

"Ve celle senâük" cümlesi sadece cenaze namazında okunur.

2. RÜKÛ VE SECDEDE OKUNACAK DUALAR

a) Rükûda okunacak dua

سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَظِيمِ

Okunuşu: Sübhâne rabbiye'l-'**a**zîm (üç defa).

Anlamı: "Ulu Rabbim, her türlü kusurdan münezzehtir."

b) Secdede Okunacak Dua

سُبْحَانَ رَبِّىَ الْأَعْلٰى

Okunuşu: Sübhâne Rabbiye'l-**a**'lâ (üç defa).

Anlamı: "Ulu Rabbim, (her çeşit kusurdan) münezzehtir." (Ebu Dâvûd, Salât, 154; Tirmizî, Salât, 194.)

3. RÜKÛDAN DOĞRULURKEN OKUNACAK DUA

سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَهْ • رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدْ

Okunuşu: Semi'**a**llâhü limen hamideh, Rabbenâ leke'l-hamd (veya Rabbenâ ve leke'l-hamd)

Anlamı: "Allah, kendisine hamd edeni işitir; ey Rabbimiz! Her türlü övgü sana mahsustur."

4. OTURUŞLARDA OKUNACAK DUALAR

a) Tahiyyât Duası

أَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ أَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِىُّ
وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ أَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلٰى عِبَادِ اللّٰهِ الصَّالِحِينَ اَشْهَدُ
اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

Okunuşu: Ettehıyyâtü lillâhi ve's-salevâtü ve't-tayyibâtü esselâmü '**a**leyke eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetüllâhi ve berakâtühû esselâmü '**a**leynâ ve '**a**lâ '**ı**bâdillâhi's-salihîn. Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden '**a**bdühû ve rasûlüh.

Anlamı: "Selam, rahmet ve bütün güzellikler, her türlü dil, beden ve mal ile yapılan ibadet Allah'a mahsustur. Ey Peygamber! Allah'ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Selâm bizlere ve Allah'ın sâlih kullarına olsun. Ben şahadet ederim (kesinlikle bilirim) ki, Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ve şahadet ederim ki Hazret-i Muhammed Allah'ın kulu ve Resûlüdür." (Ebu Dâvûd, "Salât", 182. I, 591)

b) Salli ve Bârik Duaları

أَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيمَ
وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Okunuşu: Allâhümme salli '**a**lâ Muhammedin ve '**a**lâ âli Muhammed. Kemâ salleyte '**a**lâ İbrahîme ve '**a**lâ âli İbrahîm. İnneke hamîdün mecîd.

Anlamı: Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in ümmetine rahmet eyle; şerefini yücelt. İbrahim'e ve İbrahim'in ümmetine rahmet ettiğin gibi. Şüphesiz övülmeye lâyık yalnız sensin, şan ve şeref sahibi de sensin.

أَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

Okunuşu: Allâhümme bârik **'a**lâ Muhammedin ve **'a**lâ âli Muhammed. Kemâ bârakte **'a**lâ İbrahîme ve **'a**lâ âli İbrahim. İnneke hamidün mecîd.

Anlamı: "Allah'ım! Muhammed'e ve Muhammed'in ümmetine hayır ve bereket ver. İbrahim'e ve İbrahim'in ümmetine verdiğin gibi. Şüphesiz övülmeye lâyık yalnız sensin, şan ve şeref sahibi de sensin." (Buhârî, "De'avât", 32; Müslim, "Salât", 65)

c) Rabbena Âtina ve Rabbena'ğfirlî Duaları

رَبَّنَا اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

رَبَّنَا اغْفِرْلِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

Okunuşu: Rabbenâ âtinâ fi'd-dünyâ haseneten ve fi'l-â**h**irati hasene. Ve kınâ **'az**âbe'n-nâr.

Rabbena'ğfirlî ve li vâlideyye ve lil mü'minîne yevme yekûmü'l-hısâb.

Anlamı: "Allah'ım! Bize dünyada iyilik, güzellik ve nimet ver, ahirette de iyilik, güzellik ve nimet ver. Bizi ateş azabından koru. (Bakara, 2/201)

Rabbimiz! Beni, anamı, babamı ve bütün mü'minleri hesap gününde (herkesin sorguya çekileceği günde) bağışla." (İbrahim, 14/41)

5. KUNUT DUALARI

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَسْتَعِينُكَ وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَسْتَهْدِيكَ وَنُؤْمِنُ بِكَ وَنَتُوبُ اِلَيْكَ وَنَتَوَكَّلُ عَلَيْكَ وَنُثْنِى عَلَيْكَ الْخَيْرَ

كُلَّهُ نَشْكُرُكَ وَلَا نَكْفُرُكَ وَنَخْلَعُ وَنَتْرُكُ مَنْ يَفْجُرُكَ
اَللّٰهُمَّ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَلَكَ نُصَلّ۪ي وَنَسْجُدُ وَاِلَيْكَ نَسْعٰى وَنَحْفِدُ نَرْجُو
رَحْمَتَكَ وَنَخْشٰى عَذَابَكَ اِنَّ عَذَابَكَ بِالْكُفَّارِ مُلْحِقٌ

Okunuşu: "Allâhümme innâ neste'**î**nüke ve nesteğfiruke ve nestehdîke ve nü'minü bike ve netûbü ileyke ve netevekkelü **a**leyke ve nü**s**nî '**a**leyke'l-**h**ayra küllehû neşküruke velâ nekfürüke ve na**h**le'**u** ve netrukü men yefcürük.

Allâhümme iyyâke na'büdü ve leke nüsalli ve ne**s**cüdü ve ileyke nes'**â** ve nahfidü nercû rahmeteke ve na**h**şâ 'a**z**âbek. İnne 'a**z**âbeke bi'l-küffâri mülhık.

Anlamı: "Allah'ım! Senden yardım isteriz, günahlarımızı bağışlamanı isteriz, razı olduğun şeylere hidayet etmeni isteriz. Sana inanırız, sana tövbe ederiz. Sana güveniriz. Bize verdiğin bütün nimetleri bilerek seni hayır ile överiz. Sana şükrederiz. Hiçbir nimetini inkâr etmeyiz ve onları başkasından bilmeyiz. Nimetlerini inkâr eden ve sana karşı geleni bırakırız.

Allah'ım! Biz yalnız sana kulluk ederiz. Namazı yalnız senin için kılarız, ancak sana secde ederiz. Yalnız sana koşar ve sana yaklaştıracak şeyleri kazanmaya çalışırız. İbadetlerini sevinçle yaparız. Rahmetinin devamını ve çoğalmasını dileriz. Azabından korkarız, şüphesiz senin azabın kâfirlere ve inançsızlara ulaşır." (İbn Ebî Şeybe, II, 301; Abdürrazzak, III, 121)

III. NAMAZ SONRASI YAPILACAK DUA VE ZİKİRLER

1. Selamdan Sonra Okunacak Dua (İstiğfar duası)

اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ الْعَظ۪يمَ الَّذ۪ي لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَاَتُوبُ اِلَيْهِ

Okunuşu: Esteğfirullâhe'l-azîmelle**z**î lâ ilâhe illâ hû, el-hayyü'l-kayyûmü ve etûbü ileyh.

Anlamı: "Kendisinden başka ilâh bulunmayan, diri ve kayyum olan Ulu Allah'tan bağışlanmamı dilerim ve O'na tövbe ederim."

Sahabeden Sevban (r.a.);

كَانَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا أَرَادَ أَنْ يَنْصَرِفَ مِنْ صَلاَتِهِ اسْتَغْفَرَ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قَالَ: أَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلاَمُ وَمِنْكَ السَّلاَمُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلاَلِ وَالْإِكْرَامِ

"*Peygamberimiz (s.a.s.); Namazdan ayrılmak istediğinde üç defa istiğfar eder, sonra 'Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm tebârakte yâ ze'l-celâli ve'l-ikrâm' derdi.*" (Tirmizi, "Salât", 222, No. 299) demiştir.

Sahabeden Abdullah ibn Mes'ûd, Peygamberimizin bu duayı üç defa okuyan kimsenin günahlarının bağışlanacağını söylediğini bildirmiştir (Hâkim, Dua, I, 511).

* Bu duadan sonra "münciye" ve "seyyidü'l-istiğfar" duaları da okunabilir.

2. Salât-ı Münciye

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلاَةً تُنْجِينَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ الْأَهْوَالِ وَالْاٰفَاتِ وَتَقْضِى لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَتَرْفَعُنَا بِهَا عِنْدَكَ اَعْلٰى الدَّرَجَاتِ وَتُبَلِّغُنَا بِهَا اَقْصَى الْغَايَاتِ مِنْ جَمِيعِ الْخَيْرَاتِ فِى الْحَيَاتِ وَبَعْدَ الْمَمَاتِ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Okunuşu: Allâhümme salli '**a**lâ seyyidinâ Muhammedin ve '**a**lâ âli seyyidinâ Muhammed. Salâten tüncînâ bihâ min cemî'**ı**'l-ehvâli ve'l-âfât. Ve takzî lenâ bihâ cemî'**a**'l-hâcât ve tütahhirunâ bihâ min cemî'**ı**'s-seyyiât ve terfe'**u**nâ bihâ '**ı**ndeke **a**'le'd-derecât ve tübelliğunâ bihâ aksa'l-ğâyât. Min cemî'**ı**'l-**h**ayrâti fi'l-hayâti ve ba'de'l-memât. İnneke '**a**lâ külli şey'in kadîr.

Anlamı: "Allah'ım! Peygamber (s.a.s.)'e öyle bir salât ve selam eyle ki, onunla bütün korku ve afetlerden bizi kurtar. Bütün istek ve arzularımızı yerine getir. Bütün kötülüklerden temizle. En yüksek derecelere ve en üst gayelere yükselt. Dünyada ve öldükten sonra hayırların her birisine ulaştır."

Ülkemizde öteden beri namazlardan sonra okunagelen "Salât-ı Münciye" diye anılan bu dua, Hz. Peygamberden bize ulaşan bir dua örneği değildir. Kur'ân-ı Kerim'in, Hz. Peygamberimize salât ve selâm getirmeyi emreden ayetin emrine istinaden İslâm bilginleri tarafından ihdas edilen bir duadır.

3. Seyyidü'l-İstiğfar Duası

اَللّٰهُمَّ أَنْتَ رَبِّى لاَ إِلٰهَ إِلاَّ أَنْتَ خَلَقْتَنِى وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلٰى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ

أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِى فَاغْفِرْ لِى فَإِنَّهُ لَا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ أَنْتَ

Okunuşu: Allâhümme ente Rabbî lâ ilâhe illâ ente **h**alaktenî ve ene **a**bdüke ve ene **a**lâ **a**hdike ve va'dike m'esteta'tü.

Eûzü bike min şerri mâ sana'tü, ebû'ü leke bi-ni'metike **'a**leyye ve ebû'ü leke bi-<u>**z**</u>enbî, fağfir lî fe-innehû lâ yağfirü'z-zünûbe illâ ente.

Anlamı: "Allâh'ım! Sen benim Rabbimsin! Beni sen yarattın. Ben senin kulunum; gücüm yettiğince ezelde sana verdiğim sözümde ve vaadimde durmaktayım.

Yaptığım kötülüklerin ve işlediğim kusurların şerrinden sana sığınırım. Bana lütfettiğin nimetlerini yüce huzurunda minnetle anıp, itiraf ederim. Aynı şekilde günahımı da itiraf

ederim. Beni bağışla; çünkü senden başka hiçbir kimse günahları affedip bağışlayamaz."

Peygamberimiz (s.a.s.), bu duanın, duaların efendisi, en üstünü olduğunu; bu itibarla, her kim, bu duayı, sevabına ve faziletine bütün kalbiyle inanarak gündüz okur da o gün akşam olmadan ölürse cennetlik olacağını, yine her kim, sevabına ve faziletine gönülden inanarak gece okur da sabah olmadan ölürse yine cennetlik olacağını ifade buyurmuşlardır (Buhârî, "De'avât", 2, 15).

4. Allahümme Ente's-selâm Duası

Namazdan çıkıp "istiğfar" duasını okuduktan sonra şu dua okunur:

اَللّٰهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

Okunuşu: Allâhümme ente's-selâmü ve minke's-selâm. Tebârekte yâ z̲e'l-celâli ve'l-ikrâm.

Anlamı: "Allah'ım sen selamsın. Selamet de sendendir. Ey celâl ve ikrâm sâhibi! Sen münezzehsin, sen yücesin." (Müslim, "Mesâcid", 135)

İsteyenler "Selam" duasından sonra şu duayı da okuyabilirler:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِى وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، اَللّٰهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ، وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

Okunuşu: Lâ ilâhe illallâhü vahdehû lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü yuhyî ve yümît ve hüve '**a**lâ külli şey'in kadîr. Allâhümme lâ mâni'**a** limâ a'tayte ve lâ mu'tıye limâ mena'te ve lâ yenfe'**u** z̲e'l-ceddi minke'l-ceddi."

Anlamı: “Allah’tan başka ilâh yoktur, sadece O vardır. O’nun ortağı yoktur. Bütün mülk O’nundur. Her türlü övgü O’na mahsustur. O yaşatır, O hayata son verir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir. Allah’ım! Senin verdiğine kimse mani olamaz, vermediğini de kimse veremez. Sen istemedikten sonra gayret eden kimseye gayreti fayda vermez.”

Peygamberimiz (s.a.s.), “Selam” duasından sonra bu duayı okumuştur (Tirmizî, “Salât”, 222, No: 298).

Sonra “**a**lâ Resûlinâ salavât” (Peygamberin üzerine salât) denir.

Sonra “Allâhümme salli **‘a**lâ Muhammed” cümlesi okunur.

5. Tesbih, Tahmîd, Tehlil ve Tekbir Duası

Sonra şu dua okunur:

سُبْحَانَ اللّٰهِ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اللّٰهُ اَكْبَرْ وَ لَا حَوْلَ وَ لَا قُوَّةَ
اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Okunuşu: Sübhânellâhi ve’l-hamdü lillâhi ve lâ ilâhe illâllâhü vellâhü ekber. Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-**‘a**liyyi’l-**‘a**zîm.

Anlamı: “Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Her türlü övgü Allah’a mahsustur. Allah’tan başka ilâh yoktur. Allah, en büyüktür. Güç ve kuvvet ancak ulu ve yüce Allah ile vardır.”

Peygamberimiz (s.a.s.), bu duayı okumanın cennet bahçelerinin meyvelerinden faydalanmak olduğunu (Tirmizî, “De’avât”, 98), her harfine on sevap verileceğini (Münzirî, II, 435) ve günahların bağışlanmasına vesile olacağını (Tirmizî, “De’avât”, 98) bildirmiştir.

6. Ayetü'l-Kürsî

Sonra "e'ûzü-besmele" çekilir ve "Ayetü'l-Kürsî" okunur:

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌۜ لَهُ مَا فٖى
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا الَّذٖى يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهٖۜ يَعْلَمُ
مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُحٖيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهٖٓ اِلَّا بِمَا
شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا يَؤُ۫دُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظٖيمُ

Okunuşu: Allâhü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm. Lâ te'huzühû sinetün ve lâ nevm. Lehû mâ fi's-semâvâti ve mâ fi'l-ardı men zellezî yeşfe'**u** **'ı**ndehû illâ bi iznih. Ya'lemü mâ beyne eydîhim ve mâ **h**alfehüm ve lâ yühîtûne bi şey'in min **'ı**lmihî illâ bimâ şâe vesi'**a** kürsiyyühü's-semâvâti ve'l-arda ve lâ yeûdühû hıfzuhümâ ve hüve'l-**'a**liyyü'l-**'a**zîm.

Anlamı: "Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Diridir, kayyumdur (varlığı kendinden, kendi kendine yeterli, yarattıklarına hâkim ve onları koruyup gözetendir). O'nu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku. Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur. İzni olmaksızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindekileri ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir. Onlar O'nun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar. O'nun kürsüsü bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup-gözetmek O'na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür." (Bakara, 2/255)

Peygamberimiz (s.a.s.), "*Her şeyin bir zirvesi vardır. Kur'ân'ın zirvesi de Bakara sûresidir. Bakara sûresinde bir ayet vardır ki o ayet Kur'ân ayetlerinin seyyididir. O ayet Ayetü'l-kürsîdir.*" (Tirmizî, "Fedailü'l-Kur'ân", 2); "*Ayetü'l-kürsî, Kur'ân'ın en büyük ayetidir.*" (Ebu Dâvûd, "Hurûf ve Kıraat",1) buyurmuştur.

7. Tesbîhât

Sonra şu tesbîhât yapılır:

سُبْحَانَ اللّٰهِ

Okunuşu: Sübhânellah (Otuz üç defa).

Anlamı: “Allah’ı noksan sıfatlardan tenzih ederim.”

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ

Okunuşu: el-Hamdü lillâh (Otuz üç defa).

Anlamı: “Her türlü övgü Allah’a mahsustur.”

اَللّٰهُ أَكْبَرُ

Okunuşu: Allâhü ekber (Otuz üç defa).

Anlamı: “Allah, en büyüktür.”

Peygamberimiz (s.a.s.); “*Namazları kıldığınız zaman 33 defa sübhânellah, 33 defa el-hamdü lillâh, 33 defa Allâhü ekber deyiniz, böylece siz bununla sizden öncekilere yetişir, sizden sonrakileri geçersiniz.*” (Nesâî, Sehv, 95) buyurmuştur.

8. Kelime-i Şahadet

Sonra “Kelime-i Şahadet” duası okunur

لَاإِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ هُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Okunuşu: Lâ ilâhe illâllâhü vahdehû lâ şerîke leh. Lehü’l-mülkü ve lehü’l-hamdü ve hüve ‘**a**lâ külli şey’in kadîr.

Anlamı: “Allah’tan başka ilâh yoktur, sadece O vardır. O’nun ortağı yoktur. Mülk O’nundur, her türlü övgü O’na mahsustur, O her şeye gücü yetendir.” (Tirmizî, “Salât”, 222. No: 298)

Peygamberimiz (s.a.s.); “*Kim her namazdan sonra 33 defa ‘sübhânellâh’, 33 defa ‘elhamdülillâh’, 33 defa da*

'Allâhu ekber' der, sonra 'Lâ ilâhe illallâhu vahdehû lâ şerîke leh. Lehü'l-mülkü ve lehü'l-hamdü ve hüve 'alâ külli şey'in kadîr' derse; günahları denizin köpüğü kadar da olsa bağışlanır." (Müslim, "Mesâcid", 146) buyurmuştur.

IV. TESBÎHATTAN SONRA YAPILABİLECEK DUALAR

Namazdan sonra kişi dilediği gibi dua edebilir. Peygamberimizin yaptığı şu duaları da okuyabilir:

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Okunuşu: Sübhâne Rabbike Rabbi'l-'**ı**zzeti '**a**mmâ yesıfûn. Ve selâmün '**a**le'l-mürselîn. Ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-'**â**lemîn. (Sâffât, 37/180-182)

Anlamı: "Senin Rabbin; kudret ve şeref sahibi olan Rabb, onların nitelendirdiği şeylerden uzaktır, yücedir. Peygamberlere selam olsun. Hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur."

Peygamberimiz, namazdan sonra bu ayeti dua olarak okumuştur (Tirmizî, "Salât", 222, No. 298).

ربَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِى أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا
عَلٰى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Okunuşu: Rabbena'ğfirlenâ **z**ünûbenâ ve isrâfenâ fî emrinâ ve **s**ebbit akdâmenâ vensurnâ '**a**le'l-kavmi'l-kâfirîn.

Anlamı: "Rabbimiz! Bizim günahlarımızı ve işlerimizdeki taşkınlıklarımızı bağışla ve (yolunda) ayaklarımızı sabit kıl, kâfirler güruhuna karşı da bize yardım et!" (Al-i İmrân, 3/147)

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ

Okunuşu: Rabbenâ lâ-tüziğ kulûbenâ ba'de iz hedeytenâ veheb-lenâ min ledünke rahmeh. İnneke ente'l-vehhâb.

Anlamı: "Ey Rabbimiz! Bize ihsan ettiğin hidayetten sonra kalplerimizi haktan saptırma, bize kendi katından rahmet ihsan eyle! Şüphesiz ki, Sen bol ihsan sahibisin." (Âl-i İmrân, 3/8)

رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ

Okunuşu: Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ ve in lem teğfir lenâ ve terhamnâ lenekûnenne mine'l-**h**âsirîn.

Anlamı: "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize rahmetinle muamele etmezsen muhakkak ziyana uğrayacaklardan oluruz!" (A'râf, 7/23)

رَبِّ اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ

Okunuşu: Rabbic'**a**lnî mükîme's-salâti ve min zürriyyetî Rabbenâ ve tekabbel du**â**'e.

Anlamı: "Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazını dosdoğru kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Duamı kabul et!" (İbrahim, 14/40)

رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ

Okunuşu: Rabbenağfirlî veli-vâlideyye velil-mü'minîne yevme yekûmü'l-hısâb.

Anlamı: "Ey Rabbimiz! Herkesin hesaba çekileceği günde beni, ana-babamı ve mü'minleri bağışla!" (İbrahim, 14/41)

اَللّٰهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِى عَلٰى دِينِكَ وَطَاعَتِكَ الْإِسْلَامَ

Okunuşu: Allâhümme yâ mukallibe'l-kulûbi, **s̲**ebbit kalbî **'a**lâ dînike ve tâ'**a**tike'l-islâm.

Anlamı: "Ey kalpleri döndüren (kalplere hükmeden) Allâh'ım; benim kalbimi dinin ve İslâmî itaatın üzerine sâbit kıl." (Tirmizî, "Kader" , 7)

اَللّٰهُمَّ إِنّى أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

Okunuşu: Allâhümme innî e'**ûz̲**u bike min **az̲**âbi cehennem.

Ve e'**ûz̲**u bike min **'az̲**âbi'l-kabri.

Ve e'**ûz̲**u bike min fitneti'l-mahyâ ve'l-memât.

Anlamı: "Allah'ım! Ben cehennem azabından Sana sığınırım.

Kabir azabından da Sana sığınırım.

Hayat ve ölüm fitnesinden de Sana sığınırım." (Ebu Dâvûd, "Salât", 184)

اَللّٰهُمَّ إِنّى أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْكُفْرِ وَالْفَقْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ

Okunuşu: Allâhümme, innî e'**ûz̲**u bike mine'l-küfri ve'l-fakrı ve **'az̲**âbi'l-kabri.

Anlamı: "Allah'ım! Küfürden, fakirlikten ve kabir azabından sana sığınırım." (Ebu Dâvûd, "Edeb", 101)

اَللّٰهُمَّ لاَ مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِىَ لِمَا مَنَعْتَ وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

Okunuşu: Allâhümme lâ mâni'**a** limâ a'taytü velâ mu'tıye limâ mena'te ve lâ yenfe'**u z̲**e'l-ceddi minke'l-ceddü.

Anlamı: "Allah'ım! Senin verdiğine kimse mani olamaz, vermediğini de kimse veremez. Sen istemedikten sonra gayret eden kimseye gayreti fayda vermez." (Müslim, "Mesâcid", 137).

اَللّٰهُمَّ أَعِنِّى عَلٰى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ

Okunuşu: Allâhümme e'**ı**nnî '**a**lâ **z**ikrike ve şükrike ve husni '**ı**bâdetike.

Anlamı: "Allah'ım! Seni zikir, sana şükür ve güzelce ibadet etme konusunda bana yardım eyle." (Ebu Dâvûd, "Salât", 26)

اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنٰى

Okunuşu: Allâhümme innî es'elüke'l-hüdâ ve't-tükâ ve'l-'**a**fâfe ve'l-ğınâ.

Anlamı: "Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gönül zenginliği istiyorum." (Müslim, "Dua", 72)

اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا طَيِّبًا وعَمَلًا مُتَقَبَّلًا

Okunuşu: Allâhümme innî es'elüke '**ı**lmen nâfi'**a**n ve rizkan tayyiben ve '**a**melen mutekabbelen

Anlamı: "Allah'ım! Senden faydalı ilim, helâl rızık ve makbul amel istiyorum." (İbn Mace, "İkameti's- Salât", 32).

اَللّٰهُمَّ إِنِّى أَسْأَلُكَ الثَّبَاتَ فِى الْأَمْرِ وَأَسْأَلُكَ عَزِيمَةَ الرُّشْدِ

وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ

وَأَسْأَلُكَ لِسَانًا صَادِقًا وَقَلْبًا سَلِيمًا

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ

وَأَسْتَغْفِرُكَ مِمَّا تَعْلَمُ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ

Okunuşu: Allâhümme innî es'elüke'**s**-**s**ebâte fi'l-emri. Ve es'elüke 'azîmete'r-rüşdi.

Ve es'elüke şükra ni'metike ve husne '**ı**bâdetike.

Ve es'elüke lisânen sâdikan ve kalben selîmen.

Ve e'**û**<u>**z**</u>ü bike min şerri mâ ta'lemü. Ve es'elüke min **h**ayri mâ ta'lemü.

Ve esteğfiruke mimmâ ta'lemü. İnneke ente **'a**llâmül-ğuyûb.

Anlamı: "Allah'ım! Senden dinde sebat etmemi istiyorum. Doğrulukta kararlı olmak istiyorum.

Nimetlerine şükretmek ve ibadetlerini en güzel biçimde yapmak istiyorum.

Doğru söyleyen bir dil, sağlıklı ve sana teslim olan bir kalp istiyorum.

Bildiğin her zararlı şeyin şerrinden sana sığınıyorum. Bildiğin her hayırlı şeyi istiyorum.

Bildiğin her günah için bağışlamanı diliyorum. Sen gizli olan şeyleri çok iyi bilensin." (Tirmizî, "De'avât", 2)

اَللّٰهُمَّ اَحْسَنْتَ خَلْقِى فَاَحْسِنْ خُلُقِى

Okunuşu: Allâhümme ahsente **h**alkî fe ahsin **h**ulükî.

Anlamı: "Allah'ım! Yaratılışımı güzel yaptın, ahlâkımı da güzelleştir." (İbn Hıbbân, "Ed'ıye", No: 959; el-Heysemî, "Ed'ıye", 33, No: 17363)

اَللّٰهُمَّ اَحْسِنْ عَاقِبَتَنَا فِى الْاُمُورِ كُلِّهَا وَ اَجِرْنَا مِنْ خِزْىِ الدُّنْيَا وَ عَذَابِ الْاٰخِرَةِ

Okunuşu: Allâhümme ahsin **'â**kıbetenâ fi'l-'umûri küllihâ ve ecirnâ min **h**ızyi'd-dünyâ ve **'a**zâbi'l-âhırah.

Anlamı: "Allah'ım! Bütün işlerimin sonucunu güzel eyle, beni dünyada rezil olmaktan ve ahiret azabından koru." (İbn Hıbbân, "Ed'ıye", No: 949; el-Heysemî, "Ed'ıye", 33, No: 17390)

V. AKŞAM VE SABAH NAMAZINDAN SONRA OKUNABİLECEK DUA VE AYETLER

اَعُوذُ بِاللّٰهِ السَّمِيعِ الْعَلِيمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

هُوَ اللّٰهُ الَّذٖى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۚ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحٖيمُ

هُوَ اللّٰهُ الَّذٖى لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزٖيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

هُوَ اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۜ يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ

Okunuşu: E'**û<u>z</u>**ü billâhi's-semî'**ı**'l-'**a**lîmi mine'ş-şeytâni'r-Racîm.

Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Hüvellâhülle<u>z</u>î lâ ilâhe illâ hû. '**Â**limü'l-ğaybi ve'ş-şehâdeh. Hüve'r-Rahmânü'r-Rahîm.

Hüvellâhülle<u>z</u>î lâ ilâhe illâ hû. el-Melikü'l-kuddûsü's-selâmü'l-mü'minü'l-müheyminü'l-'**a**zîzü'l-cebbâru'l-mütekebbir. Sübhânellâhi '**a**mmâ yüşrikûn.

Hüvellâhü'l-**h**âliku'l-bâriü'l-musavviru lehü'l- esmâü'l-husnâ. Yesebbihu lehû mâ fi's-semâvâti ve'l-ard. Ve hüve'l-'**a**zîzü'l-hakîm.

Anlamı: "Kovulmuş şeytanın şerrinden her şeyi bilen, her söyleneni duyan Allah'a sığınırım.

Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla.

O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'tır. Gaybı da, insan kavrayışına giren âlemi de bilendir. O, Rahman'dır, Rahimdir.

O, kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah'tır. O, mülkün gerçek sahibi, kutsal (her türlü eksiklikten uzak), barış ve esenliğin kaynağı, güvenlik ve iman veren, gözetip koruyan, mutlak güç sahibi, düzeltip ıslah eden ve dilediğini yaptıran, büyüklükte eşsiz olan Allah'tır. Allah, onların ortak koştuklarından uzaktır.

O, Allah'tır, yaratandır, yoktan var edendir, şekil verendir. Güzel isimler O'nundur. Göklerdeki ve yerdeki her şey O'nu tesbih eder (yüceltir). O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Haşr, 59/22-24)

Peygamberimiz (s.a.s.); "*Kim sabah olunca üç defa 'Eûzü billâhi's-semî'ı'l-'alîmi mine'ş-şeytâni'r-racîm' der, Haşr sûresinin son üç ayetini okursa, Allah ona yetmiş bin melek görevlendirir ve bu melekler akşam oluncaya kadar ona dua ederler. O gün ölürse şehit olarak ölür. Aynı şekilde akşam okursa aynı sevaba nail olur.*" (Tirmizî, "Fedailü'l-Kur'ân", 22) buyurmuştur.

بِسْمِ اللّٰهِ الَّذِى لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهٖ شَيْءٌ فِى الْاَرْضِ وَ لَا فِى السَّمَاءِ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمْ

Okunuşu: Bismillâhille**z**î lâ yedurru me'**a**smihî şey'ün fi'l-ardı ve lâ fi's-semâi ve hüve's-semî'**u**'l-'**a**lîm.

Anlamı: "Yerde ve göklerde hiçbir şey O'nun adı ile birlikte zarar vermeyen Allah'ın adı ile O, işitendir, bilendir."

Peygamberimiz (s.a.s.), "*Kim akşam olunca bu duayı üç kere okursa sabaha kadar ansızın gelen bela ona isabet etmez. Sabah olunca üç kere okursa akşama kadar yine ansızın bir belaya uğramaz.*" (Ebu Dâvûd, "Zikir", 64) buyurmuştur.

*Sonra üçer defa muavvizatı yani Kur'ân'ın son üç sûresi olan İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri okunur. Peygamberimiz (s.a.s.);

"*Akşam ve sabaha erince İhlâs, Felak ve Nâs sûrelerini üçer kere oku. Onlar her şeye karşı sana yeter.*" (Tirmizî, "De'avât", 7) buyurmuştur.

VI. YATSI NAMAZINDAN SONRA OKUNABİLECEK DUA İÇERİKLİ AYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّه۪ وَالْمُؤْمِنُونَۜ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ۜ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِه۪ۗ وَقَالُوا سَمِعْنَا
وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَص۪يرُ . لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا
وُسْعَهَاۜ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْۜ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَٓا اِنْ
نَس۪ينَٓا اَوْ اَخْطَاْنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَٓا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِنَاۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِه۪ۚ وَاعْفُ عَنَّاۗ
وَاغْفِرْ لَنَاۗ وَارْحَمْنَاۗ اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Âmene'r-rasûlü bimâ ünzile ileyhi min Rabbihî ve'l-mü'minûn. Küllün âmene billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusülih. Lâ nüferriku beyne ahadin min rusülih. Ve kâlû semi'nâ ve eta'nâ ğufrâneke Rabbenâ ve ileyke'l-mesîr.

Lâ yükellifüllâhü nefsen illâ vüs'**a**hâ lehâ mâ kesebet ve '**a**leyhâ mektesebet. Rabbenâ lâ tüâ**h**ı**z**nâ innesînâ ev a**h**ta'nâ, Rabbenâ ve lâ tahmil '**a**leynâ ısran kema hameltehû '**a**lelle**z**îne min kablinâ. Rabbenâ ve lâ tühammilnâ mâ lâ tâkete lenâ bih. Va'fü '**a**nnâ vağfir lenâ verhamnâ ente mevlânâ fensurnâ '**a**le'l-kavmi'l-kâfirîn.

Anlamı: "Rahman ve Rahim Allah'ın adıyla.

Peygamber, Rabbinden kendisine indirilene iman etti, mü'minler de (iman ettiler). Her biri; Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler ve şöyle dedi-

ler: ‘Onun peygamberlerinden hiçbirini (diğerinden) ayırt etmeyiz.’ Yine; ‘İşittik ve itaat ettik. Ey Rabbimiz! Senden bağışlama dileriz. Sonunda dönüş yalnız sanadır’ dediler.

Allah, bir kimseyi ancak gücünün yettiği şeyle yükümlü kılar. Onun kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de kendi zararınadır. (Şöyle diyerek dua ediniz): ‘Ey Rabbimiz! Unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz! Bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme! Bizi affet. Bizi bağışla. Bize acı! Sen bizim Mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et.” (Bakara, 2/286)

Peygamberimiz (s.a.s.), “*Kim her gece Bakara sûresinin son iki ayetini okursa, geceyi ihya etme açısından bu ona yeter.*” (Tirmizî, “Fedailü’l-Kur’ân”, 16) buyurmuştur.

VII. NAMAZDA OKUNABİLECEK KISA SÛRELER

1. FATİHA SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١﴾ اَلرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٢﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدّ۪ينِۜ
﴿٣﴾ اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَع۪ينُۜ ﴿٤﴾ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَق۪يمَۙ ﴿٥﴾
صِرَاطَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْۙ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٦﴾

Okunuşu: Bismillâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm.

El-hamdü lillâhi Rabbi’l-**‘â**lemîn. Er-Rahmâni’r-Rahîm. Mâliki yevmi’d-dîn. İyyâke na’büdü ve iyyâke neste**’î**n. İhdine’s-sırâta’l-müstekîm. Sırâtalle**z**îne en**’a**mte **‘a**leyhim ğayri’l-meğdûbi **‘a**leyhim ve leddâllîn.

Anlamı: “Rahman Rahim Allah’ın adı ile.

Hamd, âlemlerin Rabbi, Allah'a mahsustur. Hesap ve ceza gününün (ahiret gününün) maliki. Rahmân, Rahîm, (Allah'ım!) Yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım dileriz. Bizi doğru yola ilet. Kendilerine nimet verdiklerinin yoluna, gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil."

2. ASR SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْعَصْرِۙ ﴿١﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَف۪ي خُسْرٍۙ ﴿٢﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Vel-'**a**sr. İnne'l-insâne lefî **h**usr. İllelle**z**îne âmenû ve '**a**milü's-sâlihâti ve tevâsav bi'l-hakkı ve tevâsav bi's-sabr.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

Andolsun zamana ki, insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka."

3. FİL SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِاَصْحَابِ الْف۪يلِۜ ﴿١﴾ اَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ ف۪ي
تَضْل۪يلٍۙ ﴿٢﴾ وَاَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً اَبَاب۪يلَۙ ﴿٣﴾ تَرْم۪يهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ
سِجّ۪يلٍۙ ﴿٤﴾ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ ﴿٥﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Elemtera keyfe fe'**a**le Rabbüke bi-ashâbi'l-fîl. Elem yec'**a**l keydehüm fî tedlîl. Ve ersele '**a**leyhim tayran ebâbîl. Termîhim bi-hıcâratin min siccîl. Fece'**a**lehüm ke'**a**sfin me'kûl.

Anlamı: “Rahman Rahim Allah’ın adı ile.

Rabbinin, fil sahiplerine ne yaptığını görmedin mi? Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları hâline getirdi. Üzerlerine balçıktan pişirilmiş taşlar atan sürü sürü kuşlar gönderdi. Nihayet onları yenilmiş ekin yaprakları hâline getirdi.”

4. KUREYŞ SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لِاِيلَافِ قُرَيْشٍۙ ﴿١﴾ اِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَٓاءِ وَالصَّيْفِۚ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا
رَبَّ هٰذَا الْبَيْتِۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ٓي اَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَاٰمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ ﴿٤﴾

Okunuşu: Bismillâhi’r-Rahmâni’r-Rahîm.

Li îlâfi kurayş. Îlâfihim rihlete’ş-şitâi ve’s-sayf. Felye’büdû Rabbe hâze’l-beyt. Ellezî et’**a**mehüm min cû’**ı**n ve âmenehüm min **h**avf.

Anlamı: “Rahman Rahim Allah’ın adı ile.

Kureyş’i ısındırıp alıştırdığı; onları kışın (Yemen’e) ve yazın (Şam’a) yaptıkları yolculuğa ısındırıp alıştırdığı için, Kureyş, kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan bu evin (Kâbe’nin) Rabbine kulluk etsin.”

5. MÂUN SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يُكَذِّبُ بِالدّ۪ينِۜ ﴿١﴾ فَذٰلِكَ الَّذ۪ي يَدُعُّ الْيَت۪يمَۙ ﴿٢﴾ وَلَا
يَحُضُّ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِۜ ﴿٣﴾ فَوَيْلٌ لِلْمُصَلّ۪ينَۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ عَنْ
صَلَاتِهِمْ سَاهُونَۙ ﴿٥﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ يُرَٓاؤُ۫نَۙ ﴿٦﴾ وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ ﴿٧﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Era'eytellezî yükezzibü biddîn. Fezâlikellezî yedü''**u**l-yetîm. Ve lâ yehuddu **'a**lâ ta'**â**mi'l-miskîn. Feveylün lil-müsallîn. Ellezînehüm **'a**n salâtihim sâhûn. Ellezînehüm yürâûn. Ve yemne'**û**ne'l-mâ'**û**n.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

Gördün mü, o hesap ve ceza gününü yalanlayanı! İşte o, yetimi itip kakan, yoksula yedirmeyi özendirmeyen kimsedir. Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (namazlarıyla) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar."

6. KEVSER SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّٓا اَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَۜ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْۜ ﴿٢﴾ اِنَّ شَانِئَكَ
هُوَ الْاَبْتَرُ ﴿٣﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

İnnâ a'taynâ ke'l-kevser. Fesalli li-Rabbike venhar. İnne şânieke hüve'l-ebter.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

Şüphesiz biz sana Kevseri verdik. O hâlde, Rabbin için namaz kıl, kurban kes. Doğrusu sana buğzeden, soyu kesik olanın ta kendisidir."

7. KÂFİRÛN SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَۙ ﴿١﴾ لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَۙ ﴿٢﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ
مَٓا اَعْبُدُۚ ﴿٣﴾ وَلَٓا اَنَا۬ عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْۙ ﴿٤﴾ وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُۜ
﴿٥﴾ لَكُمْ د۪ينُكُمْ وَلِيَ د۪ينِ ﴿٦﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Kul yâ eyyühe'l-kâfirûn. Lâ e'büdü mâ te'büdûn. Ve lâ entüm '**â**bidûne mâ e'büd. Velâ ene '**â**bidün mâ '**a**bedtüm. Velâ entüm '**â**bidûne mâ e'büd. Leküm dînüküm veliye dîn.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

De ki; 'Ey Kâfirler! Ben sizin kulluk ettiklerinize kulluk etmem. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Ben de sizin kulluk ettiklerinize kulluk edecek değilim. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk edecek değilsiniz. Sizin dininiz size, benim dinim de banadır."

8. NASR SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا جَٓاءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُۙ ﴿١﴾ وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ ف۪ي د۪ينِ اللّٰهِ
اَفْوَاجًاۙ ﴿٢﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُۜ اِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا ﴿٣﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

İ**z**â câe nesrullâhi ve'l-fethu. Ve ra'eyte'n-nâse yed**h**ulûne fî dînillâhi efvâcâ. Fe sebbih bi-hamdi Rabbike vesteğfirhu innehû kâne tevvâbâ.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

Allah'ın yardımı ve fetih geldiğinde ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girdiğini gördüğünde, Rabbine hamd ederek tespihte bulun ve O'ndan bağışlama dile. Çünkü O, tövbeleri çok kabul edendir."

9. LEHEB SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَبَّتْ يَدَٓا اَب۪ي لَهَبٍ وَتَبَّۜ ﴿١﴾ مَٓا اَغْنٰى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَۜ ﴿٢﴾
سَيَصْلٰى نَارًا ذَاتَ لَهَبٍۚ ﴿٣﴾ وَامْرَاَتُهُۜ حَمَّالَةَ الْحَطَبِۚ ﴿٤﴾ ف۪ي
ج۪يدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Tebbet yedâ ebî lehebin ve tebbe. Mâ eğnâ **'a**nhü mâlühû ve mâ keseb. Seyaslâ nâran zâte leheb. Vemraetühû hammâlete'l-hatab. Fî cîdihâ hablün min mesed.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

Ebu Leheb'in elleri kurusun. Zaten kurudu. Ona ne malı fayda verdi, ne de kazandığı. O, bir alevli ateşe girecektir. Boynunda bükülmüş hurma liflerinden bir ip olduğu hâlde sırtında odun taşıyarak karısı da (o ateşe girecektir.)"

10. İHLÂS SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌۚ ﴿١﴾ اَللّٰهُ الصَّمَدُۚ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْۙ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ
كُفُوًا اَحَدٌ ﴿٤﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Kul hüvallâhü ahad. Allâhü's-samed. Lem yelid ve lem yûled. Ve lem yekün lehû küfüven ahad.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

De ki; O Allah tektir. Allah sameddir (her şey O'na muhtaçtır, O hiçbir şeye muhtaç değildir). O'ndan çocuk olmamıştır (kimsenin babası değildir.) Kendisi de doğmamıştır (kimsenin çocuğu değildir.) Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir."

11. FELAK SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِۙ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَۙ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَۙ
﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِۙ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Kul e'**û**zü bi-Rabbi'l-felak. Min şerri mâ **h**alak. Ve min şerri ğâsikın izâ vekab. Ve min şerri'n-neffâsâti fi'l-'**u**kad. Ve min şerri hâsidin izâ hased.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

Yarattığı şeylerin kötülüğünden, karanlığı çöktüğü zaman gecenin kötülüğünden, düğümlere üfleyenlerin kötülüğünden, haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden sabah aydınlığının Rabbine sığınırım."

12. NÂS SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ ﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ
الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ى يُوَسْوِسُ ف۪ى صُدُورِ النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ
الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Okunuşu: Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm.

Kul e'**û**zü bi-Rabbi'n-nâs. Meliki'n-nâs. İlâhi'n-nâs. Min şerri'l-vesvâsi'l-**h**ânnâs. Ellezî yüvesvisü fî sudûri'n-nâs. Mine'l-cinneti ve'n-nâs.

Anlamı: "Rahman Rahim Allah'ın adı ile.

De ki; Cinlerden ve insanlardan olup, insanların kalplerine vesvese veren sinsi vesvesecinin kötülüğünden, insanların Rabbine, insanların Melik'ine, insanların İlâh'ına sığınırım."

VIII. CENAZE NAMAZINDA OKUNACAK DUALAR

1. Namaza niyet edip tekbir alınır ve "Sübhâneke" duası "Ve celle senâük" cümlesi ile birlikte okunur.

2. Sonra, "Salli ve Barik" duaları okunur.

3. Sonra şu dua okunur.

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّنَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَغَآئِبِنَا وَكَبِيرِنَا وَصَغِيرِنَا وَذَكَرِنَا وَاُنْثَانَا

اَللّٰهُمَّ مَنْ اَحْيَيْتَهُ مِنَّا فَاَحْيِهِ عَلٰى الْاِسْلَامِ وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِنَّا فَتَوَفَّهُ عَلَى الْاِيمَانِ وَخُصَّ هٰذَا الْمَيِّتَ بِالرَّوْحِ وَالرَّاحَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالْمَغْفِرَةِ وَالرِّضْوَانِ

اَللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ مُحْسِنًا فَزِدْ فِى اِحْسَانِهِ وَاِنْ كَانَ مُسِيئًا وَتَجَاوَزْ عَنْهُ وَلَقِّهِ الْاَمْنَ وَالْبُشْرٰى وَالْكَرَامَةَ وَالزُّلْفٰى بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

Okunuşu: Allâhümmağfir lihayyinâ ve meyyitinâ ve şâhidinâ ve gâibinâ ve kebîrinâ ve sağîrinâ ve zekerinâ ve ünsânâ.

Allâhümme men ahyeytehû minnâ feahyihî '**a**le'l-İslâmi ve men teveffeytehû minnâ feteveffehû '**a**le'l-imani ve hussa hâze'l-meyyite (cenaze kadın ise "hâzihi'l-meyyitete" denir) bi'r-ravhi ve'r-râhati ve'r-rahmeti ve'l-mağfireti ve'r-rıdvân.

Allâhümme in kâne muhsinen fezid fî ihsânihî ve in kâne müsîen vetecâvez **a**nhü (cenaze kadın ise "in kânet muhsineten fezid fî ihsânihâ ve in kânet müsîeten fetecâvez **a**nhâ minha ve lakkıhe'l-emne" denir) ve lakkıhi'l-emne ve'l-büşrâ ve'l-kerâmete ve'z-zülfâ birahmetike yâ erhamerrâhimîn.

Anlamı: "Allah'ım! Bizim dirilerimizi, ölülerimizi, hazır ve gâib olanlarımızı, büyüklerimizi ve küçüklerimizi, erkeklerimizi ve kadınlarımızı af ve mağfiret buyur.

Allah'ım! Bizden yaşattıklarını İslâm üzere yaşat. Bizden öldürdüklerini iman üzere öldür. Bilhassa bu ölüyü kolaylık, rahatlık ve mağfiret eyle, ondan razı ol.

Allah'ım! Eğer bu ölü, iyi ameller işlemiş ise ihsanını artır, kötü ameller işlemiş ise affet.

Ey merhametlilerin en merhametlisi Allah'ım! Kendisine güven, müjde, keramet ve yakınlık nasip eyle."

IX. CAMİYE GİRİP ÇIKARKEN OKUNACAK DUALAR

1. Camiye girerken okunacak dua

رَبِّ اغْفِرْ لِى ذُنُوبِى وَافْتَحْ لِى أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ

"Rabbi'ğfirlî zünûbî veftah lî ebvâbe rahmetike (Rabbim! Günahımı affet, rahmet kapılarını bana aç)."

2. Camiden çıkarken okunacak dua

رَبِّ اغْفِرْ لِى ذُنُوبِى وَافْتَحْ لِى أَبْوَابَ فَضْلِكَ

"Rabbiğfirlî zünûbî veftah lî ebvâbe fadlike (Rabbim! Günahımı affet, lütuf kapılarını benim için aç)" (Tirmizî, Salât, 231) diye dua edilir.

* Camiye, sağ ayakla, eûzü besmele çekilerek ve yukarıdaki dua okunarak girilir; kerahet vakti değilse iki rekât namaz kılınır, vaaz ediliyorsa veya Kur'ân okunuyorsa sessizce dinlenir. Camiden sol ayakla ve yukarıda zikredilen dua okunarak çıkılır.

X. EZAN DUASI

1. Ezanı Duyduğu Zaman

اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَ رَسُولُهُ
رَضِيتُ بِاللّٰهِ رَبًّا وَ بِمُحَمَّدٍ رَسُولًا وَ بِالْاِسْلَامِ دِينًا

Okunuşu: Eşhedü en lâ ilâhe illâllâhü vahdehû lâ şerîke leh. Ve enne Muhammeden '**a**bdühû ve Rasûlüh. Radîtü billâhi Rabben ve bi-Muhammedin rasûlen ve bi'l-İslâmi dînen.

Anlamı: “Ben tanıklık ederim ki bir tek Allah’tan başka ilâh yoktur, O’nun ortağı yoktur. Muhammed Allah’ın kulu ve elçisidir. Rab olarak Allah’tan, peygamber olarak Muhammed’den ve din olarak İslâm’dan razı oldum.”

Peygamberimiz (s.a.s.); “***Kim ezanı duyduğu zaman bu cümleyi söylerse günahları bağışlanır.***” (Müslim, “Kitâbü’s-Salâti”, 13) buyurmuştur.

2. Ezan Okunurken

Peygamberimiz (s.a.s.); “***Ezanı duyduğunuz zaman siz de müezzinin dediğini söyleyiniz.***” (Müslim, “Kitâbü’s-Salâti”, 10) buyurmuştur. Bu itibarla ezan okunurken müezzinin okuduğu ezan cümleleri tekrar edilir. “hayye’ale’s-salah ve hayye ‘ale’l-felah” cümlelerini okuduğu zaman ise “lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” (güç ve kuvvet ancak Allah ile vardır) cümlesi söylenir. Sonra Peygamberimize salât ve selam getirilir. Peygamberimiz (s.a.s.), ezanı böyle tekrar eden kimsenin cennetle mükâfatlandırılacağını bildirmiştir (Müslim, “Kitâbü’s-Salâti”, 11-12).

3. Ezan Sona Erince

Ezan okunması sona erince şu dua okunur:

أَللّٰهُمَّ رَبَّ هٰذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ اٰتِ مُحَمَّدًاۨ الْوَسِيلَةَ
وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذٖى وَعَدْتَهُ

Okunuşu: “Allâhümme Rabbe hâzihi’d-da’veti’t-tâmmeh, ve’s-salâti’l-kâimeh, âti Muhammedeni’l-vesîlete ve’l-fadîlete veb’ashü makâmen mahmûdeni’l-lezî ve**’a**dtehû.”

Anlamı: “Ey bu eksiksiz davetin ve kılınan namazın sahibi! Muhammed’e vesile’yi ve fazileti ver. O’nu, vaat ettiğin Makam-ı Mahmûd üzere dirilt’ derse, ona kıyamet günü

mutlaka şefaatim helâl olur.” (Buhârî, “Ezân”, 8; Ebu Dâvûd, “Salât”, 28)

* Dua; içtenlikle, ümit ve korku içinde, yüksek olmayan bir sesle yalvararak ve ihlâsla yapılmalıdır (A'râf, 7/55-56).

Terimler Sözlüğü

Âkıl-baliğ: Aklî melekesi yerinde, ergenlik çağına ulaşmış olan kimse.

Amelî farz: İnkârı küfre götürmeyen, yapılması zorunlu olan dinî görev; vacip.

Amel-i kesîr: Çok amel, namaz kılarken namazı bozacak kadar namaz harici bir şeyle meşgul olmak.

Bülûğa ermek: Ergenlik çağına ulaşmak.

Celse: Oturum, oturmak; namazda iki secde arasındaki kısa süreli oturuş.

Cem‘: Toplamak, bir araya getirmek; öğle ile ikindi, akşam ile yatsı namazlarını birleştirerek kılmak.

Cem‘-i takdîm: Öne alarak birleştirmek; öğle ile ikindi namazlarını birleştirerek öğle vaktinde; akşam ile yatsı namazlarını akşam vaktinde birleştirerek kılmak.

Cem‘-i te'hîr: Erteleyerek birleştirmek; öğle ile ikindi namazlarını birleştirerek ikindi vaktinde; akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde birleştirerek kılmak.

Cemaat: İnsan topluluğu, toplu hâlde namaz kılan kimseler.

Cenâbet / cünüplük: Gusül / boy abdesti gerektiren manevî kirlilik hâli.

Duha namazı: Kuşluk namazı.

Eda: İbadeti vaktinde yerine getirmek.

Ef‘âl-i mükellefîn: Dinî yönden sorumlu olan kişilerin fiilleri; farz, vacip, sünnet, müstehap, mubah, haram, mekruh, müfsit kategorilerinden birine giren eylem.

Evvâbin namazı: Akşam namazından sonra iki rekât veya daha fazla kılınan nafile namaz.

Farz: Kesin bir delille yapılması istenen dinî görev. Beş vakit namaz gibi.

Farz-ı ayn: Mükellef olan her müslümanın bizzat yerine getirmesi gereken farz. Oruç tutmak gibi.

Farz-ı kifâye: Mükellef müslümanlardan bir kısmının yerine getirilmesi ile diğerlerinden düşen farz. Cenaze namazı gibi.

Fasit: Başlandıktan sonra herhangi bir şekilde bozulan ibadet.

Fecir: Tan yeri ağarması.

Fecr-i kâzib: Gerçek olmayan fecir; gecenin sonunda doğu ufkunda dikine oluşan ve kısa sürede kaybolan aydınlık.

Fecr-i sâdık: Gerçek fecir; gecenin sonunda doğu ufkunda genişlemesine oluşan aydınlık.

Fıtrat: Yaratılış.

Fitne: Sınama, imtihan vesilesi.

Gasil: Yıkamak.

Gayr-i müekked sünnet: Peygamberimizin sürekli kılmadığı sünnet namazlar. İkindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri.

Gıybet: Kovuculuk etmek, bir kimse hakkında duyduğunda hoşlanmayacağı sözleri söylemek.

Gusül: Boy abdesti.

Hacet namazı: Allah'tan bir ihtiyacın giderilmesi isteneceğinde kılınan namaz.

Hades: Manevî kirlilik, abdestsizlik hâli.

Hamd: Övgü.

Haram: Kesin bir delille yapılmaması istenen fiil. İçki içmek, kumar oynamak gibi.

Hayız: Kadınlara özgü özel hâl, regl.

Hurûc-i bi sun'ıhî: Namazdan kişinin kendi irade ve fiili ile ayrılması.

Huşû: Derin saygı.

Hutbe: Söylev, hitabet, Cuma ve bayram namazlarında hatibin minberde yaptığı dinî içerikli konuşma.

Hükmî temizlik: Abdest almak ve gusletmek suretiyle sağlanan manevî temizlik.

İcmâ: Birleşmek, görüş birliği etmek; dinî bir konuda İslâm bilginlerinin görüş birliğine varmaları.

İftitah tekbiri: Namaza başlama tekbiri.

İhtilam: Rüyada cünüp olmak.

Îmâ: İşaret, engelli olan kimsenin işaret yoluyla namaz kılması.

İmâmet: İmamlık yapmak.

İstibrâ: Özellikle erkeklerin küçük abdest bozduktan sonra, idrar yolunda kalabilecek idrar damla ve sızıntılarının tamamen kesilmesi için bir süre bekleme ve daha sonra bu sızıntıların temizlenmesi.

İstiğfar: Allah'tan bağış, af dileme.

İstihâre: Hayırlı olanı dilemek.

İstihâze: Allah'a sığınmak, "eûzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm" demek.

İstikbal-i kıble: Namaz için kıbleye yönelmek.

İstincâ: Abdest bozduktan sonra necasetin izalesi, taharet.

İstinşak: Burna su çekmek.

İstivâ: Güneşin gökyüzünde tepe noktasına gelmesi.

İşrak namazı: Güneşin doğmasından yaklaşık 45-50 dakika geçmesinden, zeval vaktine kadar olan süre içinde kılınan nafile namaz, Kuşluk namazı.

Ka'de-i âhire: Namazda son oturuş.

Ka'de-i ûlâ: Namazda ilk oturuş.

Kamet: Farz namazlardan önce erkeklerin “Allâhü ekber Allâhü ekber” diye başlayarak okudukları özel sözler.

Kavme: Namazda rükûdan doğrulduktan sonra secdeye gitmeden önce kısa süre beklemek.

Kaza: Bir ibadetin vaktinden sonra yerine getirilmesi.

Kıble: Müslümanların namazda yönelmiş oldukları yön, Kâbe.

Kıraat: Namazda Kur'ân okumak.

Kıyam: Namazda ayakta durmak.

Kiramen kâtibin: İnsanların amellerini kaydeden melekler.

Kunut: İtaat etmek, vitir namazının üçüncü rekâtında zamm-ı sûreden sonra tekbir alıp elleri bağlayarak “Allâhümme innâ neste'înüke” ve “Allâhümme iyyâke na'büdü” dualarını okumak.

Küsûf namazı: Güneş tutulduğunda cemaatle kılınan iki rekâtlık namaz.

Lâhik: Namaza imam ile başladığı hâlde, dalgınlık, cemaatin çok sıkışık olması veya abdestin bozulması gibi bir sebeple namazın tamamını ya da bir kısmını imamla beraber kılamayan kimse.

Mahfil: Camilerde etrafı parmaklıkla çevrili, yahut yerden yüksek yapılmış olan yerlere verilen isim.

Mazmaza: Ağzı su ile çalkalamak.

Mekruh: Kesin olmayan bir delille yapılmaması istenen şey.

Mesbûk: Namaza imamla başlayamadığı için namazın en az bir rekâtını imamla birlikte kılamayan kimse.

Mescid: Secde edilen yer, cami ile eş anlamlı, daha ziyade küçük camilere verilen ad.

Mesh: Mestin veya bir sargının üzerine ıslak elle dokunmak, sıvazlamak.

Mest: Ayakları topuklarla birlikte örten ayakkabı cinsinden sağlam giyecek.

Meyyit: Ölü.

Mihrap: Camide cemaatle namaz kılarken imamın durduğu kıble cihetindeki özel yer.

Minber: Cuma ve bayram namazlarında imamın hutbe okuması için yapılan basamaklı özel yer.

Mirac: Yükselme, Peygamberimiz miladî 620 yılında Mekke'den Kudüs'e götürüldükten sonra (isrâ) oradan semaya yükseltilmesi.

Mubah: Dinî bakımdan yapılması ya da yapılmaması serbest olan fiil.

Muhtazar: Ölmek üzere olan kimse.

Mukim: Yolcu olmayan, yerleşik kimse.

Müdrik: Namazın bütün rekâtlarını imamla birlikte kılan, yani ilk rekâttan itibaren namazın sonuna kadar imamın arkasında bulunan kimse.

Müekked sünnet: Peygamberimiz farz ve vacipler dışında çok sık olarak kıldığı nafile namazlar.

Müezzin: Ezan okuyan kimse.

Müfsid: Başlanmış bir ibadeti bozan, söz, fiil ve davranış.

Münafık: İkiyüzlü, inanmadığı hâlde inanmış gibi görünen kimse.

Müstehap: Farz ve vacibin dışında yapılması sevap olan fiiller.

Müşrik: Allah'a ortak koşan kimse.

Nafile: Farz ve vaciplerin dışında yapılan ibadetler.

Necaset: Maddî pislik.

Nifas: Loğusalık hâli.

Revatip sünnetler: Farz namazların öncesinde ve sonrasında bu namazlara bağlı olarak kılınan nafile namazlar.

Regaib sünnetler: Revatip sünnetler dışında kılınan nafile namazlar.

Rekât: Namazı oluşturan, secdelerle birbirinden ayrılan ana bölümlerden her biri.

Ruhsat: Meşakkat, zaruret, ihtiyaç gibi özürler göz önünde bulundurularak, yalnız bu geçici durumla sınırlı bulunan hafifletilmiş ve geçici hüküm. Mesela, namazlarda ayakta durmaya güç yetiremeyenin oturduğu yerde namaz kılmasına izin verilmesi bir ruhsattır.

Rükû: Namazı oluşturan, ana bölümlerden her biri.

Rükün: Namazın içindeki farzlardan her biri.

Sahib-i tertip: Altı vakit veya daha fazla namazı kazaya kalmamış kimse.

Sahih: Sağlam, sağlıklı, doğru, geçerli.

Sâlih Amel: İyi ve yararlı iş, İslâm'a ve akl-ı selime uygun olan her tür güzel iş.

Secde: Namazın içindeki farzlardan biri; namazın, iki el, iki diz, iki ayak, alın ve burnun yere konulması ile ifa edilen rüknü.

Seferî: Dînen yolcu sayılan kimse.

Sehiv secdesi: Yanılma secdesi; namazın vaciplerinden birinin terki veya geciktirilmesi veya farzlarından birinin geciktirilmesi sebebiyle son oturuştan sonra ard arda yapılan iki secde.

Setrü'l-avret: Namazda avret yerleri; erkeklerin en az gö-

bekle diz kapağı arasını; kadınların, elleri, yüzleri ve ayakları hariç bütün beden ve uzuvlarını örtmesi.

Sünnet-i gayr-i müekkede: Peygamberimizin sürekli kılmadığı sünnet namazlar. İkindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetleri.

Sünnet-i müekkede: Peygamberimiz farz ve vacipler dışında çok sık olarak kıldığı nafile namazlar.

Sütre: Önünden insan veya hayvanların geçmesi muhtemel olan açık bir yerde namaz kılan kişinin, önüne değnek veya başka bir şey dikmesi.

Şart: Namaza veya başka bir ibadete başlamadan önce yerine getirilmesi gereken görev. Mesela abdest namazın şartıdır.

Şeklî cem': Öğle namazını vaktin tam sonunda, ikindi namazını ise vaktin hemen başlangıcında kılarak iki namazı şeklen birleştirmektir. Şeklî cem, akşam ve yatsı namazları için de geçerlidir.

Şer'î: Şerîata / dine uygun.

Şirk: Allah'a ortak koşmak.

Ta'dîl-i erkân: Namazın rükünlerini hakkını vererek tam olarak yerine getirmek; mesela kıyamda dimdik, rükûda dümdüz, rükûdan tam doğrulunca ve iki secde arasında sübhânellahi'l-azîm diyecek kadar durmak.

Taharet: Temizlik.

Tahiyyetü'l-mescid: Mescidi selamlama / mescide saygı namazı, herhangi bir amaçla camiye giren kimsenin kıldığı namaz.

Tahmîd: Allah'ı övmek, el-hamdü lillah cümlesini söylemek.

Tavaf namazı: Hac'da tavafın hangi çeşidi olursa olsun, tavaftan sonra kılınan iki rekâtlık namaz.

Teheccüd: Gece namazı kılmak.

Telkin: Ölmek üzere olan kimseye kelime-i tevhidi söylemesini hatırlatmak.

Tesbih: Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutmak, sübhânellah cümlesini söylemek.

Teşrik tekbiri: Kurban bayramının arefe günü (9 Zilhicce) sabah namazından başlayarak bayramın 4.günü ikindi namazına kadar (13 Zilhicce) ikindi namazı dâhil farz namazlardan sonra toplam 23 defa "Allahu Ekber Allahu Ekber lâ ilâhe illâllâhü vallâhü Ekber Allahu Ekber ve lillâhi'l-hamd" cümlesini söylemek.

Teyemmüm: Su kullanma imkânı bulunmadığında, abdestsizlik, cünüplük gibi hükmî kirliliği gidermek maksadıyla temiz toprağa sürülen ellerle yüz ve iki kolun mesh edilmesi şeklinde yapılan hükmî temizlik.

Tilâvet secdesi: Okuma secdesi, Kur'ân'da 14 yerde geçen secde âyetlerinden birinin okunması veya dinlenmesi sebebiyle yapılması gereken secde.

Vacip: Kesin olmayan bir delil ile yapılması istenen dinî görev.

Vatan-ı aslî: Kişinin doğup büyüdüğü veya sürekli kalmak üzere yerleştiği yer.

Vatan-ı ikâme: Kişinin 15 gün ve daha fazla kalmak üzere geçici bir süre için bulunduğu yer.

Vatan-ı süknâ: Kişinin 15 günden az kalmak üzere geçici bir süre için bulunduğu yer.

Zamm-ı sûre: Sûre ilave etmek, namazlarda Fatiha sûresinden sonra okunan sûre veya âyet.

Zevâid tekbir: Fazlalık tekbirler, bayram namazlarında farz tekbirlerin dışında alınan tekbirler.

Zeval: Güneşin semanın ortasından meyletmesi.

Zikir: Anmak, hatırlamak; dua etmek, Kur'ân okumak, namaz kılmak, tekbir, tesbih, tehlil cümlelerini söylemek gibi ibadetleri yerine getirmek suretiyle Allah'ı anmak.

Zuhr-i Âhir namazı: Son öğle namazı anlamına gelen, Cuma namazının sahih olmaması ihtimalinden dolayı ihtiyaten kılınması kabul edilen öğle namazı.

Dizin

F

G

H

İ

K

Bibliyografya

ABDÜLBÂKÎ, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehras Li Elfâzi'l-Kur'âni'l-Kerîm*, İstanbul 1982.

ABDÜRRAZZAK B. HEMMAM, Ebu Bekr, es-Sana'ânî, (ö. 211/807) *el-Musannef*, tahkik ve tahric, Habîbü'r-Rahman el-A'zamî, Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1970.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed (Ö.1162/1748), *Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbâs Ammâ İştehera Mine'l-Ehâdîsi Alâ Elsîneti'n-Nâs. Tashih*, Ahmed el-Kalas, Beyrut 1405 / 1985.

AHMED B. HANBEL, (ö.241/855) *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

AHMET NAİM-KAMİL MİRAS, *Sahîhi Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara l972.

BEYHAKÎ, Hafız, Ebu Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali, (ö. 516/1122), *es-Sünenü'l-Kübra*, Haydarabat 1347.

BİLMEN, Ömer Nasûhi, *Büyük İslâm İlmihali*, Bilmen Yayınları, İstanbul, tarihsiz.

BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail (ö. 256/869), *es-Sahîh*, Çağrı yayınları, İstanbul 1981.

DÂRAKUTNÎ (ö. 385/995), *es-Sünenü'l-Kübra*, baskı yeri ve tarihi yok.

EBU DÂVÛD, Süleyman b. el-Eş'âs (275/888), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

HÂKİM NİSABÛRÎ, Ebu Abdillah Muhammed (ö. 405/1014), *el-Müstedrak Ale's-Sahîhayn*, Beyrut, trhsz.

HATÎB ŞİRBÎNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed (ö.977/1569), *Muğnî'l-Muhtâç İlâ Ma'rifeti Meâni'l-Elfâzi'l-Minhâc*, tahkik, Ali Muhammed ve Adil Muhammed, Dâru'l-Kütibi'l-Ilmiyye, Beyrut 1994; Nevevî'nin *el-Minhac*'ı ile birlikte olan Mekke baskısı, tarihsiz, Daru'l-Kütübi'l-Arabiyye.

İBN EBÎ ŞEYBE, Abdullah b. Muhammed, *el-Musannef fî'l-Ehâdîsi ve'l-Âsâr*, Dâru'l-Kütübi'l-Ilmiyye, birinci baskı, Beyrut 1995.

İBN HİBBÂN (ö.739/1320), *es-Sahîh*, tertip, el-Emîr Alaüddin Ali b. Belban el-Fârisî (el-İhsan fî Takrîbi Sahîhi İbn Hibban), Tahkik, Şuayb Arnavut, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1993.

İBN HÜMÂM, Kemalü'd-Dîn Muhammed b. Abdilvâhid, es-Sivâsî, (ö. 861/1457), *Şerhu Fethi'l-Kadîr*, Beyrut, tarihsiz. Kifaye ve Inâye ile birlikte.

İBN MÂCE, Ebu Abdillah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, (ö. 275/88), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

KARA, Seyfullah, *Peygamber Döneminde Gençlik*, Ağaç Yayınları, Ankara 2003.

KARAGÖZ, İsmail; *Seferilik ve Hükümleri*, Kitap Neşriyat, ikinci baskı, Ankara 2005.

-----------------; *Aile ve Gençlik*, Diyanet Vakfı Yayınları üçüncü baskı, 2005 Ankara.

-----------------; *Kur'ân'da İbadet Kavramı ve Allah'a ibadet*, Kitap Neşriyat, Ankara 2006.

KARAMAN VE ARKADAŞLARI, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1998.

KÂSÂNÎ, Alâüddîn Ebu Bekr b. Mes'ûd, (ö. 587/1191), *Bedaiu's-Sanâyi fî Tertîbi'ş-Şerâi'*, Dâru'l-Kütibi'l-Arabiyye, Beyrut 1986.

KURTUBÎ, Muhammed b. Ahmed, (ö.671/1272), *el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Kahire 1935.

MALİK B. ENES, (ö. 179/795), *el-Muvatta*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

MEHMET ZİHNİ EFENDİ, *Nimetü'l-İslâm*, İstanbul 1986.

MERGÎNÂNÎ, Burhânüddîn Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî Bekr, (ö.

593/1197), *el-Hidâye Şerhu Bidayeti'l-Mübtedî*, baskı yeri ve tarihi yok.

MEVSÎLÎ, Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd, (ö.683/1284), *el-İhtiyâr li Ta'li'l-Muhtâr*, Beyrut 1975.

MÜNAVÎ, Muhammed Abdürrauf, *Feyzü'l-Kadîr Şerhu Câmiu's-Sağîr Li's-Süyûtî*, Mısır 1938.

MÜNZİRÎ, Zekiyyüddin Abdülazîm Abdülkavî (ö.656/1258), *et-Terğîb ve't-Terhîb Mine'l-Hadîsi's-Şerîf*, tahkik, Mustafa MUHAMMED AMMARE, *Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabiyyi*, Beyrut 1986.

MÜSLİM, b. el-Haccâc, Ebu'l-Huseyin el-Kuşeyrî (ö.261/874), *el-Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

NESÂÎ, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb b Ali b. es-Sinan b. Bahr el-Horasânî (ö.303/915), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1981.

RÂĞIB, el-İsfehânî, *el-Müfradât Fî Garîbi'l-Kur'ân*, baskı yeri ve tarihi yok.

SERAHSÎ, Ebu Bekir Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, Şemsü'l-Eimme (ö.483/1090), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1978, 3. Baskı.

TABERÎ, Abdullah b. Cerîr, (ö. 310/922), *Câmiu'l-Beyân an Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, Mısır 1954.

TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa, (ö. 279/892), *es-Sünen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1982.

VEHBE, Züheylî, *el-Fikhu'l-İslâmî ve Edilletühû, Daru'l-Fikr*, Dimaşk 1989.

YAZIR, Hamdi, (ö. 1951), *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul 1971.

ZAFER AHMED EL-OSMÂNÎ, (ö. 1394/1955), *İ'lâü's-Sünen*, Pakistan, tarihsiz.

Resimlerle

Abdest ve Namaz

RESİMLERLE ABDESTİN ALINIŞI

Resim: 1

1) Önce kollar dirseklerin yukarısına kadar sıvanır, sonra "*Niyet ettim Allah rızası için abdest almaya*" diye niyet edilir. Ve "*Eûzü billahi mineşşeytanirracîm, Bismillahirrahmanirrahîm*" okunur.

(Resim: 1)

2) Eller bileklere kadar üç kere yıkanır. Parmak aralarının yıkanmasına dikkat edilir. Parmaklarda yüzük varsa oynatılıp altının yıkanması sağlanır.

(Resim: 2)

Resim: 2

3) Sağ avuç ile ağıza üç kere ayrı ayrı su alınıp her defasında iyice çalkalanır.

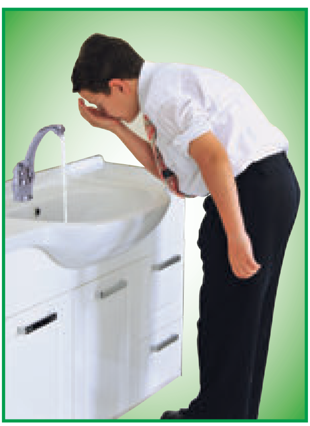
(Resim: 3)

Resim: 3

4) Sağ avuç ile buruna üç kere ayrı ayrı su çekilir.

(Resim: 4)

Resim: 4

5) Sol el ile sümkürülerek burun temizlenir.

(Resim: 5)

Resim: 5

6) Alında saçların bittiği yerden itibaren kulakların yumuşağına ve çene altına kadar yüzün her tarafı üç kere yıkanır.

(Resim: 6)

Resim: 6

Resim: 7

7) Sağ kol dirseklerle beraber üç kere yıkanır.

Yıkarken kolun her tarafı, kuru bir yer kalmayacak şekilde iyice ovulur.

(Resim: 7)

8) Sol kol dirseklerle beraber üç kere yıkanır.

Yıkarken kolun her tarafı, kuru bir yer kalmayacak şekilde iyice ovulur.

(Resim: 8)

Resim: 8

9) Eller yeni bir su ile ıslatılır. Sağ elin içi ve parmaklar başın üzerine konularak bir kere meshedilir.

(Resim: 9)

Resim: 9

Resim: 10

10) Eller ıslatılarak sağ elin şehadet parmağı ile sağ kulağın içi, baş parmağı ile de kulağın dışı; sol elin şehadet parmağı ile sol kulağın içi, baş parmağı ile de kulağın arkası meshedilir.

(Resim: 10)

11) Elleri yeniden ıslatmaya gerek olmadan geriye kalan üçer parmağın dışı ile de boyun meshedilir.

(Resim: 11)

Resim: 11

Resim: 12

12) Sağ ayak üç kere topuklarla beraber yıkanır. Yıkamaya parmak uçlarından başlanır ve parmak araları iyice temizlenir.

(Resim: 12)

13) Sol ayak topuklarla beraber yıkanır. Yıkamaya parmak uçlarından başlanır ve parmak araları iyice temizlenir.

(Resim: 13)

Resim: 13

Abdest bitince ayakta ve kıbleye karşı *"Kelime-i Şehadet"* okunur.

RESİMLERLE NAMAZIN KILINIŞI

Örnek olarak sabah namazının iki rek'at farzının kılınışı resimlerle anlatılmış, erkek ve kadınların farklı hareketleri belirtilmiştir. İki rek'atli bir namazdaki hareketler ile diğer namazlardaki hareketler arasında fark olmadığından onların resimlerle anlatılmasına gerek duyulmamıştır.

Sabah Namazının Farzının Kılınışı:

Birinci Rek'at:

1) Ayakların arası dört parmak açıklıkta ve parmak uçları kıbleye doğru gelecek şekilde ayakta kıbleye dönülür.

2) Kamet getirilir. (Erkekler için)

Niyet:

3) *"Niyet ettim Allah rızası için bugünkü sabah namazının farzını kılmaya"* diye niyet edilir.

İftitah tekbiri:

4) *"Allahü Ekber"* diyerek iftitah tekbiri alınır.

Resim: 1

Erkekler, tekbir alırken; ellerin içi kıbleye karşı ve parmaklar normal açıklıkta bulunur.

Başparmaklar, kulak yumuşağı hizasına gelecek şekilde eller yukarıya kaldırılır. **(Resim: 1)**

Kadınlar, tekbir alırken; ellerinin içi kıbleye karşı, parmaklar normal açıklıkta ve parmak uçları omuz hizasına gelecek şekilde ellerini yukarıya kaldırır. **(Resim: 2)**

Resim: 2

Kıyam:

5) Tekbirden sonra eller bağlanır. Ayakta iken secde edilecek yere bakılır.

6) **Ayakta sırasıyla:**

a) Sübhaneke,
b) Eûzü-besmele,
c) Fatiha sûresi,
d) Kur'an'dan başka bir sûre daha okunur.

Resim: 3

Erkekler, sağ elin avucu, sol elin üzerinde ve sağ elin baş ve küçük parmakları sol elin bileğini kavramış olarak ellerini göbek altında bağlarlar.

(Resim: 3)

Kadınlar, sağ el sol elin üzerinde olacak şekilde ellerini göğüs üstüne koyarlar. Erkeklerde olduğu gibi sağ elin parmakları ile sol elin bileğini kavramazlar.

(Resim: 4)

Resim: 4

Rükû:

7) *"Allahü Ekber"* diyerek rükûa varılır ve burada üç defa *"Sübhâne Rabbiye'l-azim"* denilir. Rükû da iken ayakların üzerine bakılır.

Resim: 5

Erkekler, rükûda, parmakları açık olarak elleri ile dizlerini tutup sırtını dümdüz yaparlar. Dizlerini ve dirseklerini dik tutarlar.

(Resim: 5)

Kadınlar, rükûda, sırtlarını biraz meyilli tutarak erkeklerden daha az eğilirler. Ellerini (parmaklarını açmayarak) dizleri üzerine koyarlar ve dizlerini biraz bükük bulundururlar.

(Resim: 6)

Resim: 6

Rükûdan kalkış:

8) *"Semiallâhü limen hamideh"* diyerek rükûdan kalkılır ve ayakta *"Rabbena leke'l-hamd"* denilir.

Resim: 7

Erkeklerin, rükûdan kalkıp doğrulması.

(Resim: 7)

Resim: 8

Kadınların, rükûdan kalkıp doğrulması.

(Resim: 8)

Secde:

9) "*Allahü Ekber*" diyerek secdeye varılır. Secdeye inerken önce dizler, sonra eller, daha sonra da alın ve burun yere konur. Secdede baş iki elin arasında ve hizasında bulunur. Secdede iken ayaklar kaldırılmaz. Secdede burun kenarlarına bakılır. Burada üç kere "*Sübhâne Rabbiye'l-âlâ*" denilir.

Resim: 9

Erkekler, secdede dirseklerini yanlarından uzak, kollarını yerden kalkık bulundururlar.

Ayaklar, parmaklar üzerinde dik tutulur ve parmak uçları kıbleye gelecek şekilde yere konur.

(Resim: 9)

Kadınlar, secdede kollarını yanlarına bitişik halde bulundururlar.

Ayaklar, parmaklar üzerine dik tutulur ve parmak uçları kıbleye gelecek şekilde yere konur.

(Resim: 10)

Resim: 10

İki secde arası oturuş:

10) "*Allahü Ekber*" diyerek başını secdeden kaldırıp diz üstü oturulur. Otururken, parmaklar dizlerin hizasına gelecek şekilde eller uylukların üzerine konur ve kucağa bakılır. Burada "*Sübhânellah*" diyecek kadar kısa bir an oturulur.

Resim: 11

Erkekler, sol ayağını yere yayarak onun üzerine oturur, sağ ayak parmakları kıbleye yönelmiş durumda dik tutulur.

(Resim: 11)

Kadınlar, ayaklarını yatık olarak sağ tarafına çıkarır ve öylece otururlar.

(Resim: 12)

Resim: 12

11) "*Allahü Ekber*" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "*Sübhâne Rabbiye'l-âlâ*" denilir.

12) "*Allahü Ekber*" diyerek secdeden ayağa (ikinci rek'ata) kalkılır ve eller bağlanır.

(Resim: 3-4)

Secdeden kalkarken; önce baş, sonra eller, daha sonra eller dizler üzerine konularak, dizler yerden kaldırılır.

İftitah tekbirinden itibaren buraya kadar yapılanlara "*bir rek'at*" denir.

İkinci Rek'at:

1) **Ayakta sırasıyla;**
a) Besmele,
b) Fatiha sûresi,
c) Kur'an'dan başka bir sûre daha okunur.

2) Birinci rek'atte olduğu gibi "*Allahü Ekber*" diyerek rükûa varılır ve üç kere "*Sübhâne Rabbiye'l-azim*" denilir.

(Resim: 5-6)

3) "*Semiallâhü limen hamideh*" diyerek ayağa kalkılır ve ayakta "*Rabbenâ leke'l-hamd*" denilir.

(Resim: 7-8)

4) "*Allahü Ekber*" diyerek secdeye varılır. Burada üç kere "*Sübhâne Rabbiye'l-âlâ*" denilir.

(Resim: 9-10)

5) "*Allahü Ekber*" diyerek secdeden kalkılıp dizler üzerine oturulur. Burada "*Sübhânellah*" diyecek kadar kısa bir an oturulur.

(Resim: 11-12)

6) Sonra "*Allahü Ekber*" diyerek ikinci defa secdeye varılır ve üç kere "*Sübhâne Rabbiye'l-âlâ*" denilir.

Ka'de-i ahire (Namazın sonunda oturuş):

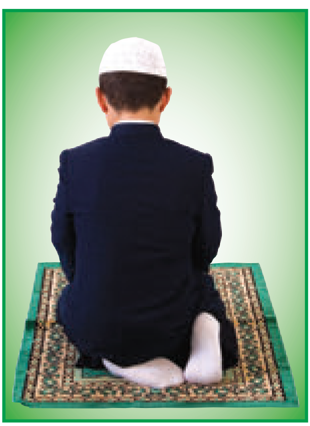
7) *"Allahü Ekber"* diyerek secdeden kalkıp oturulur.

Otururken, el parmakları dizlerin hizasına gelecek şekilde eller uylukların üzerine konur ve kucağa bakılır.

8) **Oturuşta sırasıyla;**
a) Ettehiyyatü,
b) Allahümme salli,
c) Allahümme bârik,
d) Rabbenâ âtina... duaları okunur.

Resim: 13

Resim: 14

Erkekler, sol ayağını yere yayarak onun üzerine oturur, sağ ayak parmakları kıbleye yönelmiş durumda dik tutulur.

(Resim: 13-14)

Kadınlar, ayaklarını yatık olarak sağ tarafa çıkarır ve öylece otururlar.

(Resim: 15)

Resim: 15

Sağ tarafa selâm verilişi:

9) Önce başını sağa çevirerek "*Esselâmü aleyküm ve rahmetüllâh*" denir. Selâm verirken omuzlara bakılır.

Resim: 16

Erkeklerin, sağ tarafa selâm verişi. **(Resim: 16)**

Kadınların, sağ tarafa selâm verişi. **(Resim: 17)**

Resim: 17

Sol tarafa selâm verilişi:

10) Sonra başını sola çevirerek, "*Esselâmü aleyküm ve rahmetüllâh*" denilir. Böylece iki rekat namaz tamamlanmış olur.

Resim: 18

Erkeklerin, sol tarafa selâm verişi. **(Resim: 18)**

Resim: 19

Kadınların, sol tarafa selâm verişi. **(Resim: 19)**

DUA

Dua ederken, eller göğüs hizasına kaldırılır. Eller göğe doğru açılarak avuçların içi yüze doğru biraz meyilli tutulur ve iki elin arası açık bulundurulur. **(Resim: 20-21)**

Resim: 20

Dua eden bir erkek çocuğu.

(Resim: 20)

Dua eden bir kız çocuğu.

(Resim: 21)

Resim: 21